

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

На правах рукопису

КРУЛЬ СВЯТОСЛАВ МИХАЙЛОВИЧ

УДК 343.982.3+343.985.7

ІНФОРМАЦІЙНО-ДОВІДКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
РОЗСЛІДУВАННЯ РОЗБОЇВ

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза;
оперативно-розшукова діяльність

Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Науковий керівник

Погорецький Микола Анатолійович,
доктор юридичних наук, професор

Київ-2013

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ ІНФОРМАЦІЙНО-ДОВІДКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ РОЗБОЇВ	
1.1. Поняття, сутність і правові засади інформаційно-довідкового забезпечення розслідування розбоїв.....	14
1.2. Генезис інформаційно-довідкового забезпечення розслідування розбоїв	39
Висновки до першого розділу	48
РОЗДІЛ II. ОБЛІКИ ІНФОРМАЦІЙНО-ДОВІДКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ РОЗБОЇВ	
2.1. Поняття та види обліків інформаційно-довідкового забезпечення розслідування розбоїв.....	50
2.2. Обліки ОВС як складова інформаційно-довідкового забезпечення розслідування розбоїв	66
2.3. Міждержавні інформаційно-довідкові системи як складова інформаційно-довідкового забезпечення розслідування розбоїв.....	91
2.4. Інформаційно-довідкові системи інших міністерств, відомств як складова інформаційно-довідкового забезпечення розслідування розбоїв.....	99
Висновки до другого розділу	107
РОЗДІЛ III. ІНФОРМАЦІЙНО-ДОВІДКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ РОЗБОЇВ У РІЗНИХ СЛІДЧИХ СИТУАЦІЯХ	
3.1. Види слідчих ситуацій розслідування розбоїв.....	112
3.2. Інформаційно-довідкове забезпечення розслідування розбоїв у різних слідчих ситуаціях.....	125
3.3. Програмне інформаційно-аналітичне забезпечення розслідування розбоїв.....	170

Висновки	до	третього	розділу
.....			186
ВИСНОВКИ		192
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ		196
ДОДАТКИ		216

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АДІС	Автоматизована дактилоскопічна ідентифікаційна система
АССА	Автоматизована система слідчий-аналітик
АРМ	Автоматизоване робоче місце
ГУМВС	Головне управління Міністерства внутрішніх справ
ДІАЗ	Департамент інформаційно-аналітичного забезпечення
ДНДЕКЦ	Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр
ЄРДР	Єдиний реєстр досудових розслідувань
ІПС ОВС	Інтегрована інформаційно-пошукова система органів внутрішніх справ України
КК	Кримінальний кодекс
КПК	Кримінальний процесуальний кодекс
МВС	Міністерство внутрішніх справ
МКНТЗ СОГ	Мобільний комплекс науково-технічних засобів для слідчо-оперативної групи
НДЕКЦ	Науково-дослідний експертно-криміналістичний центр
НТЗ	Науково-технічні засоби
ОВС	Орган внутрішніх справ
ОЗП	Оперативний запам'ятовуючий пристрій
ОРД	Оперативно-розшукова діяльність
ПКЛ	Пересувна криміналістична лабораторія
СОГ	Слідчо-оперативна група
УМВС	Управління Міністерства внутрішніх справ

ВСТУП

Актуальність теми. Розбій є найбільш небезпечним серед злочинів проти власності, оскільки він посягає не лише на чуже майно, але й на життя чи здоров'я потерпілого. Характерною рисою розбою є підвищена суспільна небезпека та резонанс, що виникає у зв'язку з відкритим, незаконним, насильницьким нападом на особу з метою заволодіння майном, що часто вчиняється в умовах очевидності.

Суттєве занепокоєння суспільства викликає ситуація, що в останні роки спостерігається постійне динамічне зниження показників розкритих розбійних нападів в Україні. Так, згідно зі статистичними даними Департаменту інформаційно-аналітичного забезпечення МВС України у період з 1 січня 2012 р. по 20 листопада 2012 р. на території держави зареєстровано 2972 розбійні напади. У порівнянні з аналогічним періодом 2011 року спостерігається зменшення кількості зареєстрованих розбійних нападів – з 3269 до 2972, тобто на 297 злочинів або -9 %. Однак, у той же час відсоток розкритих злочинів зменшився на 4,5 % – з 79,1 % у 2011 році до 74,6 % у 2012 році.

Упродовж 2012 року слідчими підрозділами органів внутрішніх справ України розслідувано 2756 розбійних нападів, що на 275 або 9,1 % менше, ніж за минулий рік.

У 2012 році найбільше розбійних нападів учинено у: Донецькій – 400 (розкрито 294, або 73,5 %), Одеській – 258 (розкрито 170, або 65,9 %), Харківській – 235 (розкрито 184 або 78,3 %), Дніпропетровській – 219 (розкрито 178, або 81,3 %) областях і м. Києві – 247 (розкрито 172, або 69,6 %).

Із наведених вище статистичних даних видно, що проблема розслідування розбійних нападів залишається актуальною, потребує удосконалення законодавства і практики правоохоронних органів з їх

розкриття, розслідування й профілактики з метою забезпечення прав і законних інтересів громадян, у першу чергу, тих, які постраждали від цього злочину. В зв'язку з цим, вагомого значення набуває підвищення ефективності використання інформаційно-довідкового забезпечення розслідування розбоїв, у тому числі й використання нових електронних баз даних, таких як Єдиний реєстр досудових розслідувань (створений наказом Генеральної прокуратури України № 69 від 17 серпня 2012 р.) тощо.

Науково-теоретичним підґрунтям дослідження стали праці вітчизняних і зарубіжних учених з криміналістики, кримінального права й процесу, кримінології, теорії оперативно-розшукової діяльності та інших галузей права, а саме: Ю. П. Аленіна, В. П. Бахіна, П. С. Берзіна, В. Д. Берназа, Р. С. Белкіна, П. Д. Біленчука, Т. В. Варфоломеевої, О. М. Васильєва, В. К. Весельського, А. Ф. Волобуєва, І. В. Гори, Ю. М. Грошевого, В. Г. Гончаренка, А. Я. Дубинського, Л. Я. Драпкіна, В. С. Зеленецького, А. В. Іщенко, О. В. Капліної, Н. С. Карпова, Н. І. Клименко, І. І. Когутича, В. А. Колесника, В. О. Коновалової, І. І. Котюка, В. С. Кузьмічова, В. К. Лисиченка, Л. М. Лобойка, І. М. Лузгіна, В. Г. Лукашевича, Є. Д. Лук'янчикова, О. Р. Михайленка, В. Т. Нора, М. А. Погорецького, В. Д. Пчолкіна, М. В. Салтевського, М. О. Селіванова, Д. Б. Сергеевої, С. В. Слінька, В. І. Сліпченка, С. М. Стахівського, В. М. Стратонова, О. Ю. Татарова, В. В. Тіщенко, В. М. Тертишника, Л. Д. Удалової, М. І. Хавронюка, М. С. Цуцкірідзе, В. Ю. Шепітька, В. П. Шибіка, О. Г. Шило, М. Є. Шумила, О. О. Юхна, М. П. Яблокова, О. Г. Яновської та інших.

Окремі аспекти розслідування розбоїв досліджували Ф. К. Гізатулін, В. М. Долінін, В. С. Козлов, В. П. Колонюк, П. М. Кубрак, М. К. Кузьменко, В. М. Куклін, В. І. Оперук, К. А. Сабіров, В. А. Серіков, Л. А. Соловійов, С. С. Степівчєв, В. В. Стребіж, А. Я. Целіщєв, Г. С. Чечелян, Г. О. Чорній, М. А. Шматов, Г. В. Щєрбакова та інші.

Проблеми інформаційного забезпечення розслідування злочинів висвітлювалися у працях К. І. Беякова, П. Д. Біленчука, В. В. Бірюкова,

В. І. Галагана, І. О. Ієрусалімова, В. Я. Лукашенка, Є. Д. Лукьянчикова, Ю. В. Попова, К. В. Скибицького, Д. І. Сулейманова, В. Г. Хахановського та інших учених.

Проте, комплексно проблема інформаційно-довідкового забезпечення розслідування розбоїв на дисертаційному рівні з урахуванням змін, передбачених новим КПК України 2012 року, не досліджувалася.

Вибір теми дисертації зумовили наукова і практична значущість досліджуваної проблеми, недостатній рівень її наукової розробленості, а також потреба впровадження відповідних наукових результатів у практичну діяльність органів досудового розслідування, про що зазначили 80 % опитаних працівників органів досудового розслідування.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дослідження проведене відповідно до планів науково-дослідних робіт юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка за напрямом досліджень юридичного факультету «Доктрина права в правовій системі України: теоретичні та практичні аспекти» (номер теми 11БФ042-01; номер державної реєстрації 01111u008337); Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2011 р. № 1209-р.

Тема дисертації затверджена рішенням Вченої ради Київського національного університету імені Тараса Шевченка (протокол №__ від __ 20__ року), передбачена планами науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційної роботи є формування теоретичних засад і практичних рекомендацій щодо ефективного використання сучасного інформаційно-довідкового забезпечення під час розкриття й розслідування розбоїв.

Для досягнення цієї мети були визначені та вирішені наступні задачі:

- визначити поняття й з'ясувати сутність інформаційно-довідкового забезпечення досудового розслідування розбоїв;
- висвітлити правові засади і генезис інформаційно-довідкового забезпечення розслідування розбоїв;
- обґрунтувати поняття та сутність обліків інформаційно-довідкового забезпечення розслідування розбоїв;
- розкрити зміст сучасного інформаційно-довідкового забезпечення розслідування розбоїв, а саме обліки ОВС, міждержавні інформаційні системи та інформаційні системи інших міністерств і відомств;
- розробити науково обґрунтовані пропозиції щодо використання інформаційно-довідкового забезпечення, у тому числі й нових електронних баз даних, таких як Єдиний реєстр досудових розслідувань та ін., у різних слідчих ситуаціях розслідування розбоїв;
- з'ясувати сучасний стан програмного інформаційно-довідкового забезпечення розслідування та надати пропозиції щодо використання розробленої дисертантом автоматизованої системи «Слідчий-аналітик» для забезпечення розслідування розбоїв.

Об'єктом дослідження є теоретичні засади й процес використання органами досудового розслідування інформаційно-довідкового забезпечення розслідування розбоїв.

Предмет дослідження – інформаційно-довідкове забезпечення розслідування розбоїв.

Методи дослідження. Методологічне підґрунтя роботи становлять положення загальної теорії криміналістики. Відповідно до мети й задач дослідження, його об'єкта та предмета в процесі роботи використано: *діалектичний метод пізнання* – при аналізі тенденцій та закономірностей використання інформаційно-довідкового забезпечення розслідування розбоїв; *історичний метод* – при дослідженні генезису інформаційно-довідкового забезпечення досудового розслідування розбоїв, а також його правового регулювання; *формально-логічні методи* (аналіз, синтез, індукція,

дедукція, аналогія, класифікація, порівняння, узагальнення, моделювання і т. ін.) – під час визначення поняття та сутності інформаційно-довідкового забезпечення досудового розслідування, уточнення класифікації обліків інформаційно-довідкового забезпечення досудового розслідування та їх систем, розробки науково обґрунтованих пропозицій щодо використання інформаційно-довідкового забезпечення у визначених слідчих ситуаціях розслідування розбоїв; під час дослідження концепцій, точок зору авторів з окремих питань, що входять до предмета дослідження; *системно-структурний метод* надав змогу визначити структуру інформаційно-довідкового забезпечення досудового розслідування, змісту окремих її елементів; *порівняльно-правовий метод* застосовувався з метою проведення порівняльного аналізу окремих положень нормативно-правових актів України, які регулюють сферу функціонування інформаційно-довідкового забезпечення розслідування; *функціональний метод* сприяв визначенню ефективності застосування окремих обліків та їх систем під час розслідування розбоїв; *статистичний та соціологічний методи* використані з метою збору інформації шляхом анкетування слідчих та узагальнення отриманих результатів і результатів вивчення кримінальних проваджень про розбої.

Емпіричною базою дослідження є вивчені та узагальнені кримінальні провадження про розбійні напади (316), статистичні дані МВС України щодо розслідування даного виду злочину та Державної судової адміністрації України щодо судового розгляду кримінальних проваджень за період з 2008 по 2012 рік, дані анкетування та опитування працівників органів досудового розслідування (348 осіб) Волинської, Житомирської, Запорізької, Івано-Франківської, Київської, Луганської, Львівської, Одеської, Черкаської, Чернігівської областей.

Нормативну базу дослідження склали Конституція України, закони України, постанови Кабінету Міністрів України, накази Міністерства

внутрішніх справ України та Міністерства юстиції України, Генеральної прокуратури України, інші нормативно-правові акти.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що за характером і змістом розглянутих проблем дисертація є першим в Україні монографічним дослідженням, в якому на основі загальних положень теорії криміналістики, кримінального права та процесу, кримінології, а також результатів вивчення матеріалів судово-слідчої практики, узагальнення статистичних даних і проведеного анкетування практичних працівників розроблено теоретичні засади та практичні рекомендації використання інформаційно-довідкового забезпечення розслідування розбоїв, а саме:

вперше:

- розроблено криміналістичні рекомендації використання інформаційно-довідкового забезпечення у визначених слідчих ситуаціях розслідування розбоїв;

- обґрунтовано можливості інформаційно-довідкових систем інших міністерств, відомств у забезпеченні розслідування розбоїв;

- розкрито можливості використання нової електронної бази даних – Єдиного реєстру досудових розслідувань як складової інформаційно-довідкового забезпечення розслідування розбоїв;

- розроблено спеціальну автоматизовану систему для забезпечення розслідування розбоїв «Слідчий-аналітик»;

удосконалено:

- поняття інформаційно-довідкового забезпечення досудового розслідування як сукупність операційних компонентів, що являють собою отримання, переробку, використання та збереження інформації для забезпечення прийняття оптимальних кримінально-процесуальних та інших рішень особою, що здійснює досудове розслідування (в динаміці), а також як масиви інформаційних систем (обліків), незалежно від їх відомчої належності й основного призначення, що можуть використовуватися з метою ефективного розслідування злочинів і кримінальних проступків (у статистиці);

- поняття та класифікацію обліків інформаційно-довідкового забезпечення досудового розслідування розбоїв;

дістали подальшого розвитку:

- генезис інформаційно-довідкового забезпечення досудового розслідування розбоїв;

- пропозиції щодо використання обліків ОВС і міждержавних інформаційно-довідкових систем під час розслідування розбоїв;

- напрями удосконалення програмного інформаційно-довідкового забезпечення розслідування розбоїв;

уточнено:

- систему правових засад інформаційно-довідкового забезпечення досудового розслідування.

Практичне значення одержаних результатів. Викладені в дисертаційній роботі положення, пропозиції й висновки можуть бути використані у:

– *правотворчій діяльності* – щодо вдосконалення чинного законодавства, яке регламентує функціонування системи інформаційно-довідкового забезпечення досудового розслідування;

– *практичній діяльності* – пропозиції й рекомендації, викладені у дисертації, а також розроблена спеціальна інформаційно-довідкова система для забезпечення розслідування розбоїв «Слідчий-аналітик» впроваджені в практичну діяльність і використовуються Слідчим відділом Богородчанського РВ УМВС України в Івано-Франківській області (акт впровадження від 12 лютого 2013 р.); слідчими прокуратури Богородчанського району Івано-Франківській області (акт впровадження від 3 січня 2013 р.); Головним слідчим управлінням МВС України при проведенні навчально-методичних семінарів і практичних занять у системі службової підготовки, а також на курсах підвищення кваліфікації працівників органів досудового розслідування, експертно-криміналістичних підрозділів МВС України (акт впровадження від 26 квітня 2013 р.);

– науково-дослідній роботі з криміналістики – як підґрунтя для подальшої розробки та вдосконалення інформаційно-довідкового забезпечення розслідування розбоїв, а також удосконалення методики розслідування злочинів цього виду;

– навчальному процесі – при викладанні дисципліни «Криміналістика», спецкурсів «Особливості розслідування окремих видів злочинів», підготовці підручників, навчальних і довідкових посібників, методичних матеріалів (акт про впровадження наукових розробок дисертаційного дослідження в навчальний процес у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника від 2 лютого 2013 р., на юридичному факультеті Київського національного університету імені Тараса Шевченка від 18 січня 2013 р.)

Особистий внесок здобувача. Дисертацію виконано самостійно. Усі сформульовані положення та висновки є результатом особистих досліджень автора. Окремі положення дисертації викладено у тезах конференцій «Аналіз інформаційно-комп'ютерних систем та підсистем органів правопорядку» та «Консолідований аналіз програмного забезпечення діяльності слідчого: сучасний стан та шляхи удосконалення і пріоритетного розвитку», в яких особистий внесок автора – 50 % (0,1 друк. арк.)

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації доповідалися та обговорювалися на засіданнях кафедр криміналістики та правосуддя юридичного факультету КНУ імені Тараса Шевченка, дисертацію рекомендовано кафедрою правосуддя до захисту (протокол № 8 від 22 лютого 2013 р.), та міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: Всеукраїнській міжвузівській науково-практичній конференції «Проблеми вдосконалення правового забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина в Україні» (м. Івано-Франківськ, 11 квітня 2008 року); Міжнародній науково-практичній конференції, присвяченій 70-річчю Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника «Правова політика Української держави» (м. Івано-Франківськ, 19–20 лютого

2010 року); Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих вчених та аспіратів «Вдосконалення правового захисту прав та основних свобод людини і громадянина» (м. Івано-Франківськ, 23–24 квітня 2010 року); Міжнародній науково-практичній конференції «Криміналістика XXI століття» (м. Харків, 25–26 листопада 2010 року); VI Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji «Nauka i wykształcenie bez granic – 2010» (Przemyśl, 07–15 grudnia 2010 roku); 6-й міжнародній науково-практичній конференції «Honor high School» (Софія, 17–25 листопада 2010 року); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Політика у сфері боротьби зі злочинністю» (м. Івано-Франківськ, 25–26 лютого 2011 року); Інтернет-конференції «Політика у сфері боротьби зі злочинністю: актуальні проблеми сьогодення» (Івано-Франківськ, 2012 рік); IV mezinárodní vědecko-praktická konference «Vznik moderny vedecke – 2012» (Praha, 2012).

Публікації. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження викладені у 15 наукових публікаціях, 6 з яких опубліковано у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань, та у дев'яти тезах доповідей і повідомлень на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації визначається метою, завданнями та предметом дослідження і композиційно складається із вступу, трьох розділів, що містять у собі дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 226 сторінок, із яких основний текст – 192 сторінки, список використаних джерел – 21 сторінка (225 найменувань) та 3 додатки (11 с.).

РОЗДІЛ І.

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ ІНФОРМАЦІЙНО- ДОВІДКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ РОЗБОЇВ

1.1. Поняття, сутність і правові засади інформаційно-довідкового забезпечення розслідування розбоїв

Ефективне розслідування корисливо-насильницьких злочинів, серед яких розбої займають чільне місце внаслідок небезпечності для життя, здоров'я потерпілого в момент їх вчинення, посягання на чужу власність, часто зухвалості та очевидності вчинення, неможливе без належного рівня криміналістичного забезпечення цієї діяльності. Одним із напрямків такого забезпечення діяльності із розкриття, розслідування розбійних нападів є інформаційне, а саме інформаційно-довідкове забезпечення органів досудового розслідування.

Необхідно зазначити, що в останні десятиліття у світі проходить процес формування інформаційного суспільства, активно розвиваються сучасні інформаційні технології, що впроваджуються в усі сфери людської діяльності. Наявність певної інформації та її зміст стали вирішальним чинником у багатьох галузях і сферах суспільного життя. Саме інформація сьогодні є як продуктом наукової та творчої діяльності, так і необхідним компонентом наукових досліджень. Із накопиченням інформації зростає потреба у засобах її систематизації, зберігання, пошуку, обробки та передачі – задоволення саме цих потреб і є метою створення та розвитку інформаційних систем, мереж і технологій. Через прагнення до сумісного використання інформаційних ресурсів, виникає необхідність створення інтегрованих інформаційних систем та мереж [16, с. 8].

Разом з цим, варто зазначити й про те, що швидке поширення інформації, розвиток комп'ютерних, інформаційних систем і технологій має

й негативний аспект: відкриває шлях до антисоціальної та злочинної поведінки. Сучасні комп'ютерні системи та інформаційні технології містять у собі нові, досить досконалі можливості для вчинення невідомих раніше правопорушень, а також традиційних злочинів, але нетрадиційними засобами [97, с. 201].

Як свідчить практика, сьогодні у правоохоронців усе частіше виникає необхідність в отриманні й використанні інформації про об'єкти, що потрапили до сфери розслідування, з найрізноманітніших інформаційних систем незалежно від їх відомчої належності. Тому саме належне інформаційно-довідкове забезпечення є передумовою успішної діяльності органів досудового розслідування.

Проблеми організації та функціонування інформаційно-довідкового забезпечення органів досудового розслідування висвітлювали у своїх працях такі відомі вчені-криміналісти та процесуалісти, як В. П. Абросимов, В. В. Бірюков, Р. С. Белкін, О. А. Белов, К. І. Беляков, О. О. Беляков, А. Е. Волкова, Є. П. Іщенко, М. Ю. Жигалов, П. М. Заблоцький, В. П. Захаров, С. В. Кадук, О. І. Князєв, О. Є. Корнієнко, А. П. Пацкевич, В. І. Пашко, Ю. В. Попов, Д. П. Рассейкін, О. Р. Росинська, Є. Ю. Свобода, М. В. Терзієв, Р. А. Усманов, В. Г. Хахановський, М. Г. Чернець, Г. О. Шкляєва, М. І. Швець, С. А. Ялишев та інші.

Але, разом з тим, наукові положення цієї галузі криміналістичної техніки залишаються на сьогодні не достатньо розробленими, у чому окремі правники вбачають причини великої кількості практичних проблем і недоліків у використанні криміналістичних обліків [55, с. 6].

Дійсно, криміналістичні методики, тактичні та методичні рекомендації, призначені до впровадження в практичну діяльність або навчальний процес, повинні бути науково обґрунтованими й викладеними з використанням вивіреної наукової мови, терміни та поняття якої мають бути чітко визначеними та не містити двозначностей. Одним із наукових вчень, якому в теорії криміналістики приділялося недостатньо уваги, є вчення, де

розглядаються проблеми використання в розслідуванні інформаційно-довідкових даних. І це не могло не відобразитися на сучасному стані вчення та практики застосування його положень та рекомендацій.

У першу чергу, зазначимо, що в криміналістиці традиційно співвідносять або ж ототожнюють поняття інформаційно-довідкового забезпечення, криміналістичної та кримінальної реєстрації. Терміни, запропоновані свого часу М. В. Терзієвим – кримінальна реєстрація [114] та Р. С. Белкіним – криміналістична реєстрація [12, с. 65], про які буде йти

мова далі, не тільки не відповідають вимогам, що ставить сьогодення до вчення, в якому повинні розглядатися питання щодо використання інформації з різноманітних інформаційних систем у розслідуванні, але й значно звужують його предмет.

До того ж, вживання одного терміну «реєстрація» у двох різних значеннях – як назви криміналістичного вчення та як діяльності зі взяття на облік, занесення до списку (реєстру), складання списку, відображення певної інформації про об'єкти обліку у відповідних облікових одиницях [22, с. 1208] у межах одного вчення є некоректним, про що слушно зазначається у науковій літературі [17, с. 60].

Впровадження облікової діяльності в практику боротьби зі злочинністю було продиктоване необхідністю вдосконалення цієї практики за рахунок можливості багаторазового використання інформації про злочинців. Як і інша значна кількість знань і методів, що використовуються криміналістикою та практикою розслідування злочинів, ідея реєстрації об'єктів, збирання, систематизації та опрацювання відповідної інформації про них була запозичена з інших сфер знань і практичної діяльності й уміло пристосована для вирішення завдань у сфері боротьби зі злочинністю.

У дореволюційних роботах з криміналістики окремого розділу, присвяченого використанню облікової інформації в розслідуванні, не існувало, відповідно, не існувало й терміну, що його позначав. Хоча в роботі Ганса Гросса «Посібник для судових слідчих як система криміналістики» [43,

с. 323–334], виданій російською мовою в 1908 році, в особливій частині у розділі А «Допоміжні для судового слідчого засоби» є підрозділи «Про антропометрію» та «Про дактилоскопію», в яких розглядаються основи обліку злочинців із використанням антропометричної та дактилоскопічної інформації.

У 1941 році за вказаною проблематикою захищено дві дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук: Д. П. Рассейкін «Реєстрація злочинців у СРСР» та О. І. Князєв «Кримінальна реєстрація». Ці роботи, по суті, дали поштовх використанню словосполучення «кримінальна реєстрація» як терміну для позначення вчення, яке об'єднувало в собі знання про організацію обліку злочинців та інших об'єктів, що мають значення для розкриття злочинів.

Одне з перших визначень поняття «кримінальна реєстрація», що набуло поширеності серед науковців, дав М. В. Терзієв у «Настільній книзі слідчого», що вийшла у 1949 році: «Кримінальна реєстрація являє собою систематизований документальний облік певних об'єктів, що мають криміналістичне значення, а також для довідкових цілей» [114]. У цій роботі відомості щодо обліково-реєстраційної діяльності зведено в окремий розділ, який отримав назву «Кримінальна реєстрація». У ньому розглядаються окремі види обліків, їх особливості та система.

Отже, наприкінці сорокових років минулого сторіччя знання про використання інформаційно-довідкових даних специфічних обліків, призначенням яких було створення умов для розкриття злочинів, консолідувалися в окреме вчення, яке отримало назву «кримінальна реєстрація». Відтоді цей термін використовувався практично в усіх підручниках і наукових виданнях. Так, у підручнику «Криміналістика» за загальною редакцією А. М. Васильєва 1963 року зазначено, що кримінальною реєстрацією називається спеціальна система обліку відомостей про осіб, що скоїли злочини, а також про деякі явища, предмети та сліди, пов'язані з подією злочину, з метою організованого використання

цих відомостей для розслідування злочинів та їх попередження [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**, с. 234]. У підручнику, що вийшов того самого року за загальною редакцією С. П. Мітрічева та М. П. Шаламова, М. В. Терзієв дає наступне визначення: «Кримінальна реєстрація – це систематичний облік певних об'єктів і фактів, що цікавлять органи боротьби зі злочинністю» [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**, с. 203].

Слід зазначити, що мова йде про період становлення вітчизняної криміналістики, коли її система складалася з «кримінальної техніки», «кримінальної тактики» й методології [109, с. 5]. Згодом, як відомо, перші два із зазначених розділів були змінені на «криміналістичну техніку» і «криміналістичну тактику», оскільки позначали відповідні розділи саме криміналістичної науки. Але реєстрація так і залишилася «кримінальною» [13, с. 149-150].

Е. У. Зіцер використовує термін «кримінальна реєстрація», називаючи її «найбільш ефективною і розробленою частиною сучасної буржуазної криміналістики» [86, с. 18]. Слідом за ним у розділі «Реєстрація та впізнання» даного видання Н. В. Терзієв і Н. А. Бобров використовують у цьому ж значенні термін «реєстрація» без прикметника «кримінальна».

Зазначимо, що багато вчених того часу ототожнювали термін «кримінальна реєстрація» з поняттям обліку. Таку точку зору висловив ще М. І. Якімов у 1924 році, говорячи про кримінальну реєстрацію як про «облік злочинного елементу країни з метою пошуку найкращих способів боротьби зі злочинністю та знешкодження самих злочинців» [186, с. 6].

Н. В. Терзієв також стверджував, що «кримінальна реєстрація є систематичний документальний облік певної категорії осіб і деяких об'єктів, що мають криміналістичне значення, з метою їх подальшої ідентифікації і для наведення довідок при розслідуванні злочинів» [9, с. 252].

О. Ю. Пересункін пропонував розуміти кримінальну реєстрацію як сукупність різних видів обліку певних (які потрапили до сфери кримінального процесу або оперативної діяльності) об'єктів, що

здійснюються шляхом фіксації і зосередження характерних даних про об'єкти [89, с. 350]. Аналогічної думки дотримувався Л. Я. Драпкін, який відносив до системи кримінальної реєстрації всі спеціалізовані обліки правоохоронних органів [80, с. 199].

С. А. Ялишев стверджував, що «всі криміналістичні обліки, неминуче «переплітаються» один з одним і тим самим створюють цілісну систему, яка і називається кримінальною реєстрацією» [187, с. 21].

Однак існувала й інша точка зору, прибічники якої розглядали реєстрацію не як систему інформаційних ресурсів, а як «технологічний процес» фіксації, обліку та зберігання документованої інформації. Так, Н.С. Польовий, виходячи саме з таких позицій, чітко розділяв поняття «реєстрація» й «обліки». Зокрема, під реєстрацією він розумів науково розроблену систему отримання, обліку та зберігання даних про осіб, предмети та інші об'єкти, що мають криміналістичне значення, а під обліками – «інформаційні системи, які здатні виконувати функцію «зберігання» інформації про події і явища кримінального характеру» [83, с. 344]. Подібної позиції з цього приводу дотримувався також й В. О. Образцов, який зазначав, що: «Криміналістична реєстрація визначається як науково обґрунтована інформаційна спецсистема, створена для збору, обліку, накопичення, обробки даних для подальшого їх використання правоохоронними органами в пошукових, у тому числі розшукових, ідентифікаційних та інших цілях» [82, с. 117].

Р. С. Белкін також розглядав кримінальну реєстрацію з двох точок зору: з позицій предметного вираження (тобто сукупності картотек, колекцій та інших баз реєстраційних даних) і з позицій процесу оперування цими об'єктами (тобто безпосередньою реєстраційною діяльністю). Таким чином, на його думку, кримінальна реєстрація як інститут практичної діяльності являє собою єдність системи речових засобів реєстрації і системи дій, оперування цими засобами з метою боротьби зі злочинністю [13, с. 150].

Як бачимо, різні тлумачення розглядуваних понять є наслідком того, що іменники «реєстрація» й «облік», маючи кілька тлумачень, можуть розглядатися, в тому числі й як синоніми. Наприклад, «облік» може означати «реєстрацію, занесення до списків осіб, які перебувають де-небудь і т. д.» Можливо, саме тому в 1960-х рр. через відсутність однакового розуміння терміна «кримінальна реєстрація», як слушно зазначає Р. С. Белкін, терміни «реєстрація» і «облік», крім усього іншого, помінялися місцями [12, с. 106].

У 1978 році в роботі «Курс радянської криміналістики. Т. 2. Окремі криміналістичні теорії» Р. С. Белкін, розглядаючи стан учення про криміналістичну реєстрацію, доходить висновку, що настав час змінити термін «кримінальна реєстрація» на «криміналістична реєстрація». Як аргумент він наводить необхідність показати криміналістичну природу вчення та належність його знань до криміналістичної теорії, а також відокремлення системи й результатів криміналістичної реєстрації від кримінальної статистики [9, с. 166; 10, с. 149–150]. Відтоді в підручниках, наукових статтях дедалі частіше використовуються терміни «криміналістична реєстрація», «криміналістичні обліки».

Характерно, що на сьогодні в науковій літературі єдина точка зору на поняття криміналістичної реєстрації також відсутня. Р. С. Белкін визначав криміналістичну реєстрацію як «систему криміналістичних обліків певних об'єктів – носіїв криміналістично значущої інформації, що використовується для розкриття, розслідування та попередження злочинів» [10, с. 182]. Водночас у своєму останньому підручнику він не дає ніякого конкретного визначення поняття криміналістичної реєстрації, а лише обмежується описом її ознак, призначенням тощо, хоча відповідний параграф має назву «Поняття, зміст і правові засади криміналістичної реєстрації» [85, с. 368–373].

В. С. Решетніков дає наступне визначення: «Криміналістична реєстрація – це науково обґрунтована система фіксації, накопичення й опрацювання криміналістично значущої інформації про злочини, осіб, що їх скоюють, про засоби та способи їх дій, яка використовується в попередженні розкритті та

розслідуванні злочинів» [183, с. 99]. «Криміналістична реєстрація – це розділ криміналістичної техніки, який містить комплекс наукових положень й тих, що розроблюються на їх основі, методик і технічних засобів реєстрації, зосередження та використання інформації про об'єкти, які потрапляють до сфери процесуальної чи оперативно-розшукової діяльності правоохоронних органів із розкриття, розслідування й попередження злочинів» [35, с. 106]. «Криміналістична реєстрація – це підрозділ криміналістики, що являє собою систему наукових положень і методик із реєстрації, зосередження та використання інформації про об'єкти, що потрапили до сфери оперативно-розшукової та кримінально-правової діяльності правоохоронних органів, з метою розкриття, розслідування й попередження злочинів» [81, с. 269].

В. А. Жбанков дає таке визначення: «Криміналістична реєстрація – науково обґрунтована інформаційна система довідкових, розшукових та інших криміналістичних обліків об'єктів – носіїв криміналістично значущої інформації, що використовується для розслідування, розкриття та попередження злочинів» [78, с. 660]. П. М. Заблоцький пише: «Криміналістична реєстрація становить систему матеріальних об'єктів, що складають картотеки, колекції та інші форми збереження реєстраційних відомостей, які відрізняються одне від одного даними, що обліковуються, способами та формами їх збирання й систематизації. Це система криміналістичних обліків окремих об'єктів – носіїв інформації, що використовується для розкриття, розслідування та попередження злочинів» [54, с. 12].

Отже, до визначення поняття «криміналістична реєстрація» різні автори підходять із різних позицій. Одні розглядають її як «систему обліків», інші – як науково обґрунтовану діяльність, а хтось вважає її розділом науки. Для розвитку науки такий підхід є прогресивним. Але системний аналіз наукового розуміння терміну, запропонованого Р. С. Белкіним, що, на його думку, повинен був стати відправною точкою для уніфікації термінології вчення та систематизації знань, навряд чи дає підстави стверджувати, що він

виправдав надії автора, але ж це не означає, що він не зробив позитивного внеску в розвиток учення.

Отже, підводячи підсумок аналізу термінів «кримінальна реєстрація» та «криміналістична реєстрація», необхідно зазначити про те, що під час становлення і розвитку відповідного криміналістичного вчення спочатку в ньому змінюється перше слово й зміни відображають тенденцію поступового розширення знань, які охоплюються реєстрацією – від «кримінальних», тобто злочинних, до криміналістично значущих, тобто таких, що можуть бути пов'язані зі злочином опосередковано. Та й слово «реєстрація» на етапі становлення облікової діяльності виражає здебільшого сутність діяльності, спрямованої на фіксацію у певних формах, на певних носіях відомостей про об'єкти. Головним напрямом роботи у той час є створення обліків злочинців та інших об'єктів, тому саме реєстрація висувалася на передній план. Згадаємо, що в облікову діяльність із боротьби зі злочинами цей термін був запроваджений саме з моменту появи перших обліків – реєстрів, картотек та ін. На момент формування обліків саме реєстрація об'єктів була одним із нагальних завдань. Розпочавши з реєстрації якоїсь окремої інформації (дактилоскопічної, антропометричної) про об'єкти, що підлягають обліку, з урахуванням об'єднання знань в окреме вчення починають користуватися й терміном, який є загальним для об'єктів, і виявляють, що таким саме і є їх зв'язок зі злочинною (кримінальною) діяльністю. Зазначимо, що основним об'єктом реєстрації виступає людина, яка вчинила злочин. Саме необхідність створення умов для ідентифікації злочинців, що приховували дані про себе, свого часу зумовила створення спочатку відповідних реєстрів, а потім обліків.

Тривалий період термін «кримінальна реєстрація» був основним для визначення вчення і використовувався в підручниках з криміналістики аж до середини 70-х років минулого сторіччя, а деякі вчені використовують його й сьогодні. Варто зазначити, що на час становлення вказаної системи обліків він відображав їх практичну сутність.

Основною підставою внесення певної інформації про об'єкти матеріального світу чи події до криміналістичних інформаційних систем у більшості випадків є встановлення їх зв'язку зі злочинами та злочинною діяльністю. А розширення обліків категорією об'єктів, які хоч і не мають прямого відношення до вказаної діяльності, але можуть сприяти розкриттю злочинів, зумовило появу терміна «криміналістична реєстрація».

У цьому аспекті Р. С. Белкін зауважував: «Акцент на криміналістичний характер реєстрації як криміналістичного інституту підкреслює її якісний, а не кількісний характер» [9, с. 150; 10, с.149–150]. Тобто, він звертав увагу на якісні зміни, що сталися у вченні та відповідній діяльності.

У 1990-х роках як наслідок поширення інформаційного підходу в теорії криміналістики та практиці розслідування, поряд із термінами, наведеними раніше, деякі вчені починають використовувати для визначення вчення та діяльності, пов'язаної з організацією функціонування вказаних обліків і використанням інформації, що в них зосереджена, у розслідуванні, термін «інформаційно-довідкове забезпечення криміналістичної діяльності». Одним із перших його використав М. С. Польовий, назвавши главу в підручнику «Інформаційно-довідкове забезпечення криміналістичної діяльності. Криміналістичні та допоміжні обліки» [83, с. 343–361].

Необхідність використання в розслідуванні інформації з будь-яких інформаційних систем незалежно від їх відомчої належності та прямого призначення логічно впливає з того, що об'єктами будь-яких обліків виступають різноманітні об'єкти матеріального світу та події. Особливе місце серед них займають особи, які в процесі своєї життєвої діяльності стають об'єктами обліків у найрізноманітніших системах. Вони обліковуються за місцем народження, здобуття освіти, проживання, роботи, як користувачі різноманітних засобів (зброї, автотранспорту тощо) і т. ін. Деякі стають об'єктами криміналістичних інформаційних систем. І в разі виявлення їх причетності до злочинної діяльності виникає необхідність у ретроспективному аналізі їх попереднього життя, причетності до тієї чи

іншої діяльності, події тощо. У контексті використання облікової інформації у боротьбі з організованою злочинністю В. П. Бахін зазначає: «Крім спеціалізованих обліків МВС і СБУ є багато різних установ, де фіксуються найрізноманітніші акти та дії громадян (придбання нерухомості, укладення інших угод, які реєструються, придбання за кордоном автомобілів та їх реєстрація в ДАІ, закордонні поїздки, декларування доходів та ін.)» [5, с. 45]. Дійсно, результати аналізу практики розслідування злочинів красномовно свідчать про те, що інформацію, яка може стати в нагоді під час розслідування, можна знайти в будь-яких інформаційних системах незалежно від їх основного цільового призначення та відомчої належності.

Таким чином, можна дійти висновку, що практика розслідування злочинів, у тому числі й розбоїв, не може обмежуватися використанням інформації лише з однієї категорії обліків – криміналістичних, хоча й створених безпосередньо для її забезпечення. Постійно виникає необхідність у використанні найрізноманітнішої інформації про об'єкти, які потрапляють до сфери розслідування. У науці здійснюються спроби виправити таке становище – про це свідчить розширення предмета досліджуваного вчення. Сказане вище дає підстави говорити про необхідність перегляду й удосконалення окремого криміналістичного вчення, в якому розглядаються питання про використання облікової інформації в розслідуванні злочинів. Причому, насамперед, перегляду підлягає його предмет, він уже не може обмежуватися лише криміналістичними обліками. Відповідно потребує перегляду й система вчення та його термінологічний апарат. Терміни, які використовуються для позначення вчення («кримінальна» чи «криміналістична реєстрація», модифікації типу «інформаційно-довідкове забезпечення – кримінальна реєстрація»), сьогодні вже не можуть бути прийнятними, вони звужують його предмет і деякою мірою стоять на заваді подальшого розвитку. Потрібен узагальнюючий термін, який би відбивав зміст учення, в якому мають розглядатись основи та принципи побудови будь-яких інформаційних систем незалежно від їх відомчої належності й

основного призначення, а також особливості пошуку, отримання інформації з цих систем і використання її в розслідуванні. На нашу думку, таким терміном може бути «інформаційно-довідкове забезпечення розслідування злочинів».

Слід зазначити, що інформаційне, у тому числі й інформаційно-довідкове, забезпечення є поняттям більш ширшим за «реєстрацію». Зокрема, В. А. Єгоров вказує, що під інформаційним забезпеченням у цілому розуміють обслуговування спеціалістів необхідною науковою, технічною та іншою інформацією, що здійснюється інформаційними службами й органами для її подальшого використання [51, с. 2].

Як зазначає Є. Д. Лук'янчиков, таке забезпечення розглядають як загальний метод організації тієї чи іншої діяльності. Водночас це процес, пов'язаний з отриманням (збиранням), переробкою, використанням та збереженням інформації, яка відображає реальні явища, події, факти тощо [107, с. 111]. Відносно ж загального інформаційного забезпечення розслідування злочинів, інформаційно-довідкове забезпечення являє собою його складову.

Для правильного визначення терміну «інформаційно-довідкове забезпечення розслідування злочинів» необхідно розглянути такі поняття, як «інформація» та «забезпечення».

Відомо, що інформація – єдиний продукт, що не убуває, а накопичується з часом, стає головним ресурсом філософсько-правового, науково-технічного і соціально-економічного розвитку світового співтовариства. Слово «informatio» складається з префікса «in-» («в-, на-, при-») і дієслова «form» («надаю форму, створюю»), пов'язаного з іменником «forma» «форма». Відомо, що дане поняття походить від латинського слова «information», яке має декілька значень: роз'яснення; виклад фактів, подій; витлумачення; представлення, поняття; ознайомлення, просвіта [169, с. 41].

З середини ХХ століття «інформація» стала загальнонауковим поняттям, але до сьогодні у науковій сфері його визначення залишається дискусійним, загальноприйнятого визначення інформації в науковій літературі не існує.

Загальне визначення поняття «інформації» подано у філософії, де під нею розуміють відображення реального світу. Як філософську категорію, інформацію можна розглядати як один із атрибутів матерії, що відбиває її структуру. Погляд на інформацію з точки зору її споживачів дозволяє сформулювати таке поняття: інформація — це нові відомості, які прийняті, зрозумілі і оцінені її користувачем як корисні. Іншими словами, інформація — це нові знання, які отримує споживач (суб'єкт) у результаті сприйняття і переробки певних відомостей, універсальна субстанція, що пронизує всі сфери людської діяльності, слугує провідником знань і думок, інструментом спілкування, взаєморозуміння та співробітництва, утвердження стереотипів мислення та поведінки. Звичайно, можна погодитись, що інформація — абстрактне поняття, що має різні значення залежно від контексту. Для сфери кримінального судочинства суттєвим є те, що інформація буває повною і неповною, істинною і хибною, вірогідною і невірогідною, вчасною і невчасною. Юристи розглядають інформацію як відомості, фактичні дані [169, с. 41].

У Законі України «Про інформацію» вказується, що інформація — це публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються в суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі [141].

Для дослідження поняття інформаційно-довідкового забезпечення розслідування злочинів актуальними будуть такі види інформації, як комп'ютерна та криміналістична. У зазначеному вище Законі не сформульовано поняття комп'ютерної та криміналістичної інформації, але містяться декілька відправних термінів, положень і визначень, що дозволяють дослідникам визначитися з аналізованою дефініцією.

Зміст комп'ютерної інформації можна подати через зміст інформації в автоматизованих системах, тобто вважати зазначені категорії як тотожні.

Інформація в автоматизованих системах (комп'ютерна інформація) – це відповідним чином упорядкована в результаті аналітико-синтетичної обробки множина даних, відомостей, знань, у тому числі комп'ютерних програм, які використовуються в автоматизованих системах незалежно від способу їх фізичного та логічного подання [99, с. 87].

На нашу думку, найбільш вдалим є визначення, сформульоване В. В. Криловим, який вважає, що комп'ютерною інформацією є відомості або знання набору команд (програм), призначених для використання в ЕОМ або управління нею, які знаходяться в ЕОМ чи на машинних носіях, – елемент який ідентифікується інформаційною системою, що має власника, який установив правила її використання [99, с. 87].

Незважаючи на те, що електронні інформаційні ресурси досі не витіснили традиційні (друковані), їх застосування значно розширює можливості як щодо вдосконалення зберігання і розповсюдження інформації, так і щодо кращої реєстрації даних. Так, Є. Д. Лук'янчиков, у зв'язку з цим справедливо зазначає, що сьогодні суттєво спрощується проходження всіх етапів оцінки потреб і одночасно знижується рівень перешкод на шляху до забезпечення цих потреб [108, с. 21]. А це значить, що комп'ютерна інформація починає ставати домінуючим чинником в суспільних процесах.

Для дослідження поняття та сутності інформаційно-довідкового забезпечення розслідування важливим також є такий вид інформації, як криміналістична, оскільки сам термін «інформація» є надто загальним та актуальним для різних галузей знань. З приводу цього В. С. Шнейдеров ще в 1994 році зазначив, що «на цей час відомо більше чотирьохсот визначень терміна «інформація». Зрозуміло, що такий стан певним чином впливає і на розвиток підходів до визначення понять інформації відносно нижчого рівня –

в окремих науках і галузях знань, у тому числі й у криміналістиці [182, с. 8].

Зауважимо, що термін «криміналістична інформація» з'явився у вітчизняній та зарубіжній юридичній літературі завдяки роботам таких вчених-криміналістів, як В. Г. Гончаренка, М. В. Салтевського, М. С. Польового та інших, які присвятили свої праці проблемам використання методів інформатики та кібернетики в криміналістиці та кримінальному судочинстві в цілому. Водночас відомо, що фундаментальними поняттями цих наук є інформація та інформаційні процеси, а основними завданнями – розробка засобів і методів оптимізації та підвищення ефективності таких процесів на основі використання математичного апарату та засобів обчислювальної техніки [123, с. 34].

Щодо сутності криміналістичної інформації, то її доцільно розглядати з точки зору теорії відображення як філософської основи теорії доказів, виникнення зв'язків між об'єктами оточуючої обстановки та подією злочину, що зумовлює утворення слідів-відображень, що несуть доказову (криміналістичну) інформацію.

Отримання інформації про сліди злочину як результат взаємодії різних об'єктів, являє собою зміст кримінально-процесуального пізнання. В даному контексті необхідно погодитись з думкою Д. Б. Сергєєвої, що кримінально-процесуальне пізнання ширше за кримінально-процесуальне доказування, оскільки пізнання у кримінальному процесі як процес отримання знань уповноваженим суб'єктом, окрім доказування, може бути здійснено й в інший спосіб, наприклад, унаслідок ознайомлення слідчого з довідковою літературою, бесіди з очевидцями події злочину чи особами, які можуть охарактеризувати свідка, потерпілого, підозрюваного (обвинуваченого), отримання консультації у фахівця тощо, якщо отримані в такий спосіб дані не включено до доказування у кримінальному процесі [160, с. 1].

Дослідник, вивчивши сліди злочину та дані про закономірності їх утворення, може зробити висновок про події, у результаті яких вони утворились. Однак, сліди злочину – це ще не докази у процесуальному значенні цього слова. Щоб стати доказами вони повинні бути сприйняті

слідчим чи судом та відображені в матеріалах кримінального провадження.

А тому С. А. Шейфер справедливо зазначає, що саме тут, якщо можна так висловитись, відбувається вторинне відображення злочину, перетворення його слідів у процесуальні засоби встановлення істини [175, с. 7-8].

Як вірно зазначає М. А. Погорецький, фактичні дані як відомості (інформація) про факти (обставини злочину) являють собою основу одержання доказів. Однак вони стають доказами не автоматично, навіть за умов отримання їх із встановлених законом джерел, відповідно до визначеної кримінально-процесуальним законом для кожного з їх видів форми, а лише після визнання їх доказами особою, у провадженні якої перебуває кримінальна справа. Саме з цього моменту сукупність фактичних даних та їх джерел набуває статусу доказу в кримінальній справі [122, с. 470].

Якщо злочинна подія та утворені нею сліди є об'єктивними категоріями, які не залежать від суб'єкта їх пізнання, то фактичні дані (інформація про них) є категорією суб'єктивною, оскільки ці дані (інформація, дані про злочин) сприймаються конкретною особою (суб'єктом). Якщо це вербальна інформація, то її сприймає особа, яка бачила чи чула як сама, так і від інших осіб про обставини злочину. Якщо це сліди речового походження, то їх сприймає орган дізнання, слідчий, поняті, суд [122, с. 471]. Отже, сприйняття будь-якою особою (суб'єктом) об'єктивних обставин (фактичних даних про злочин) завжди має суб'єктивний характер.

Як вказує В. Я. Дорохов, суб'єктивний характер мають і докази у кримінальній справі, змістом яких є фактичні дані, що сприйняті через їх джерела суб'єктом, який веде кримінальний процес [47, с. 113]. Суб'єктивний характер сприйняття фактичних даних та визнання їх доказами уповноваженим суб'єктом кримінального процесу є однією з причин судово-слідчих помилок [122, с. 471].

У цьому аспекті вважаємо непереконливою думку тих науковців, які стверджують, що фактичні дані є об'єктивними за своєю природою, тобто є «відповідним відбиттям окремих сторін злочину, які існують незалежно від

органів та методів, за допомогою яких здійснюється їх виявлення та збір» [151, с. 10].

Таким чином, отримання доказів у кримінальному провадженні, нерозривно пов'язане з поняттям доказової (криміналістичної) інформації що, як зазначає Б. С. Українцев, успішно слугує вивченню таких явищ, де дійсно проходять об'єктивні процеси отримання, передачі, зберігання, переробки та використання інформації [167, с. 228].

Отже, між поняттями «інформація», «відомості», «фактичні дані» не можна ставити знак рівності і, тим більше, використовувати їх у межах одного словосполучення, хоча й між ними існує складна діалектична залежність. Це пояснюється тим, що процес спостереження й відображення реальної дійсності представляє собою безперервне або дискретне отримання даних, що окремо або в сукупності можуть нести цінну інформацію для її споживача. Тому дані для будь-якого суб'єкта, у тому числі й осіб, які здійснюють досудове розслідування, можуть стати інформацією лише тоді, коли споживач може їх правильно оцінити і виявити в них нові знання.

М. С. Польовий, визначаючи сучасне трактування предмету криміналістики, а, відтак, і криміналістичної кібернетики, вказує: «... при проведенні невідкладних заходів, а тим паче при проведенні оперативно-розшукових дій та криміналістичних досліджень, робота ведеться не з судовими доказами, а з інформацією, у відношенні до якої на першому етапі розслідування лише передбачається, що вона відноситься до події злочину і злочинця (назвемо таку інформацію криміналістичною), з її носіями та безпосередніми джерелами. А тому він вважає, що в даній ситуації слід говорити не про закономірності виникнення судових доказів та роботу з ними, а про закономірності виникнення криміналістичної інформації та побудову найбільш оптимальної та ефективної технології і тактики процесів її виявлення, збирання, зберігання, переробки, передачі та використання для пізнання події злочину і зв'язаних з ним обставин, а також про особливості

методики їх пізнання з урахуванням характеру розслідуваного злочину та конкретної слідчої ситуації» [123, с. 42].

Розглядаючи поняття криміналістичної інформації, доцільно звернути увагу на її визначення, сформульоване В. М. Аتماжитовим, який розглядає її як одержувані суб'єктом слідства за допомогою слідчих заходів фактичні дані, що містять у собі знання, необхідні й придатні для використання з метою захисту людини, її життя та здоров'я, честі й гідності, недоторканості й безпеки, які визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [3, с. 68].

Слід зауважити, що наведене визначення, так само, як і визначення, запропоновані С. С. Овчинським, Д. В. Гребельським, В. А. Лукашовою та іншими авторами, побудовані на чіткому відмежуванні таких понять, як «інформація», «відомості», «фактичні дані».

Щодо поняття «забезпечення», то воно визначається як постачання чого-небудь у необхідній кількості [22, с. 375]; зберігання, виконання чого-небудь, слугує гарантією того чи іншого процесу [174, с. 132]. Коли йдеться про забезпечення, то береться до уваги, насамперед, сукупність засобів, умов і дій, які гарантують якісний перебіг процесу. Забезпечення є тим процесом, який дозволяє володіти певним набором знань.

Говорячи про інформаційне забезпечення як діяльність, треба зазначити, що поряд з інформацією, воно охоплює також і специфіку її отримання та використання, потребу в методиках, науково-технічних засобах тощо [17, с. 62]. У науковій літературі визначення інформаційно-довідкового забезпечення відображає систему взаємопов'язаних методів, заходів і засобів (науково-методичного, соціально-політичного, техніко-економічного й організаційно-правового характеру), які реалізують створення і функціонування технології процесу збирання, передачі, переробки, зберігання та видачі (відображення), а також використання інформації для здійснення ефективної діяльності в тій чи іншій сфері [112, с. 82].

Як зазначає Є. Д. Лукьянчиков, «забезпечення» припустимо розглядати в статичі як сукупність засобів, інструментів, що слугують вирішенню певних завдань, а також умов, які сприяють процесу їх вирішення, і в динаміці – як процес створення та подання зазначених вище засобів і умов [107, с. 111].

Термін «інформаційно-довідкове», як зазначає Р. А. Коваль, представляє собою складний прикметник, роль якого зводиться до того, щоб звузити значення слова «забезпечення» до рівня конкретної сфери застосування, а саме відносно самостійної діяльності спеціально підготовлених фахівців, зайнятих пошуком, відбором, обробкою, накопиченням, узагальненням і збереженням інформаційних одиниць; виробництво спеціально підготовленими фахівцями на підставі наявних інформаційних одиниць і складних розумових процесів нового знання щодо явища або події, що вивчається [66, с. 224].

Необхідність передбачення, виявлення та прогноз тенденцій розвитку ситуації обумовлює застосування, у тому числі, й різних аналітичних методик опрацювання вихідної інформації. З'ясування можливих шляхів розвитку ситуації потребує не тільки узагальнення виявленої інформації, а також її оцінки. Наявність в інформаційно-аналітичних дослідженнях «вивідного знання» робить їх надійним підґрунтям для прийняття рішень [164, с. 39-40]. Саме тому при розслідуванні злочинів слідчий повинен враховувати та використовувати такі два типи взаємодоповнюючих умінь – інформаційні й аналітичні.

Отже, інформаційно-довідкове забезпечення розслідування злочинів – це сукупність операційних компонентів, що являють собою отримання, переробку, використання та збереження інформації для забезпечення прийняття оптимальних кримінально-процесуальних та інших рішень особою, що здійснює досудове розслідування, з метою ефективного розслідування злочинів та кримінальних проступків.

При цьому, варто зауважити, що інформаційно-довідкове забезпечення в будь-якій сфері діяльності, у тому числі й сфері кримінального судочинства, передбачає реалізацію стереотипного переліку інформаційних технологій, пов'язаних з реєстрацією відповідних об'єктів і формуванням необхідного банку даних, обліку, відповідних інформаційних ресурсів. Інтеграцію інших відомостей на базі цього обліку можна розглядати і як завершальну частину процесу його формування, і як самостійну стадію, пов'язану з розширенням діючого інформаційного простору.

Істотний вплив на формування інтегрованого банку даних криміналістичного призначення чинять потреби слідчої та судової практики, практична значущість тих даних, що об'єднуються в єдиний інформаційний блок, а це, у свою чергу, визначається відповідними вимогами, які пред'являються до неї споживачами.

З теоретичної точки зору, криміналістична реєстрація та формування криміналістичного обліку, а також створення інтегрованого банку даних утворюють в сукупності складову інформаційної бази інформаційно-довідкового забезпечення і по суті є одним з елементів його поняття.

Отже, інформаційно-довідкова діяльність – це пізнавальна, творча діяльність, яка пов'язана зі збиранням, узагальненням, аналізом, оцінкою відомостей і юридичних фактів в процесі розслідування злочинів та підготовкою на її основі оптимальних рішень. Основний зміст інформаційно-аналітичної діяльності слідчого полягає у приведенні різних правових, технічних і оперативно-розшукових та інших відомостей в логічно-орієнтовану й обґрунтовану систему причинно-наслідкових і просторово-часових залежностей, які дозволяють сформулювати правильну оцінку, як всієї сукупності фактів, так і кожного з них зокрема.

Виходячи з цього, можемо дійти висновку, що під інформаційно-довідковим забезпеченням розслідування розбоїв слід розуміти сукупність операційних компонентів, що являють собою отримання, переробку, використання та збереження інформації для забезпечення прийняття

оптимальних кримінально-процесуальних та інших рішень особою, що здійснює розслідування розбоїв з метою підвищення його ефективності (в динаміці). Інформаційно-довідкове забезпечення розслідування розбоїв може розглядатися й у статистиці як масиви інформаційних систем (обліків), незалежно від їх відомчої належності й основного призначення, що можуть використовуватися з метою ефективного розслідування розбійних нападів.

Розглядаючи в різні часи правові засади кримінальної, криміналістичної реєстрації, інформаційно-довідкового забезпечення досудового розслідування, вчені-криміналісти одностайно зазначають, що, являючи собою високоефективний засіб отримання інформації про злочин, ця діяльність не має загальної законодавчої регламентації [84, с. 397].

Протягом останніх десятиліть вчені-криміналісти та практики одностайні в позиції щодо необхідності створення єдиного нормативно-правового акту, що регулював би діяльність із отримання, переробки, використання та збереження інформації, що міститься в масивах інформаційних систем (обліків), незалежно від їх відомчої належності й основного призначення.

З приводу криміналістичної реєстрації, то Є. П. Іщенко та Є. І. Девіков зазначають, що розробка Кодексу кримінальної реєстрації дозволила б поставити цей важливий напрям діяльності органів внутрішніх справ на ґрунтовну правову платформу [59, с. 79].

«Аналіз правових основ криміналістичної реєстрації свідчить про необхідність розробки нормативного акта на рівні федерального закону, який би визначив поняття криміналістичної реєстрації та принципи її організації та функціонування», – стверджує В. О. Полікарпов [124, с. 21].

Як зазначає В. В. Бірюков, незважаючи на наявність низки законів, що сьогодні сприяють регулюванню облікової діяльності, потреба у відомчому нормативному акті, у якому б відбивалися загальні вимоги до створення та функціонування інформаційних систем у правоохоронних органах, на сьогодні є нагальною [17, с. 540].

Оснoву загального правового регулювання інформаційно-довідкового забезпечення досудового розслідування становлять законодавчі акти вищої юридичної сили загальнодержавного значення. У них визначено фундаментальні поняття, що мають основне значення для забезпечення інформаційно-довідкового процесу, в тому числі й у сфері кримінального судочинства.

Так, у статті 12 Закону України «Про інформацію» визначено, що інформаційна діяльність – це сукупність дій, спрямованих на задоволення інформаційних потреб громадян, юридичних осіб і держави [141]. Саме з метою задоволення цих потреб органи державної влади та органи місцевого і регіонального самоврядування створюють інформаційні служби, системи, мережі, бази і банки даних.

У Законі України «Про Національну програму інформатизації» зазначається, що головною метою Національної програми інформатизації є створення необхідних умов для забезпечення громадян та суспільства своєчасною, достовірною та повною інформацією шляхом широкого використання інформаційних технологій, забезпечення інформаційної безпеки держави [142].

Про необхідність створення та функціонування різноманітних інформаційних систем у правоохоронних органах йдеться у відповідних законах, що регламентують їх діяльність. Зокрема, правовою основою створення та функціонування криміналістичних та інших інформаційних систем МВС України є закони України, а також відомчі накази й інструкції.

Так, у ст. 11 Закону України «Про міліцію» серед прав, що надаються міліції для боротьби зі злочинністю, указуються такі: виявляти і вести облік осіб, які підлягають профілактичному впливу на підставі та в порядку, установлених законодавством, виносити їм офіційне застереження про неприпустимість протиправної поведінки; вести профілактичний облік правопорушників, криміналістичний та оперативний облік в обсязі, структурі й порядку, що визначаються завданнями, покладеними на міліцію цим

Законом; проводити фотографування, звукозапис, кіно- і відеозйомку, дактилоскопіювання осіб, затриманих за підозрою у вчиненні злочину або за бродяжництво, які взяті під варту, звинувачуються у скоєнні злочину, а також осіб, підданих адміністративному арешту [143].

У статті 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» закріплюється право органів, що займаються оперативно-розшуковою діяльністю, «створювати і застосовувати автоматизовані інформаційні системи» а відповідно до ч. 11 ст. 11 цього Закону повинні забезпечувати можливість видати дані на особу на запит органів розслідування, прокуратури, суду [144].

Стаття 18 «Права та обов'язки посадових і службових осіб органів і установ виконання покарань, слідчих ізоляторів» Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» визначає право проводити реєстрацію засуджених і осіб, узятих під варту, їх фотографування, звукозапис, кіно- і відеозйомку та дактилоскопію (п. 7 ч. 1 ст. 18 Закону) [128].

У статті 5 «Методи і засоби діяльності розвідувальних органів України» Закону України «Про розвідувальні органи України» зазначено, що для виконання покладених на розвідувальні органи України завдань щодо отримання розвідувальної інформації, забезпечення безпеки розвідувальних заходів, захисту своїх сил, засобів та інформаційних систем і обліків, а також джерел розвідувальної інформації вони застосовують методи і засоби оперативно-розшукової діяльності [148].

Для вирішення завдань боротьби з організованою злочинністю спеціальні підрозділи органів внутрішніх справ і Служби безпеки України мають право збирати, накопичувати і зберігати інформацію про події та факти, що свідчать про організовану злочинну діяльність, її причини й умови, про осіб, які беруть участь в організованій злочинній діяльності. Із цією метою в Головному управлінні по боротьбі з організованою злочинністю МВС і Головному управлінні по боротьбі з корупцією і

організованою злочинністю Служби безпеки України створюються централізовані банки даних. Відповідні банки даних існують у спеціальних підрозділах по боротьбі з організованою злочинністю на місцях [145].

Служба безпеки України також має право в інтересах контррозвідки й оперативно-розшукової діяльності створювати інформаційні системи та вести оперативний облік в обсязі та порядку, що визначаються покладеними на неї завданнями [149].

Крім законів, про право створення інформаційних систем зазначається також у постановах Кабінету Міністрів та указах Президента України.

У Положенні про Державну автомобільну інспекцію Міністерства внутрішніх справ, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України № 341 від 14 квітня 1997 р., йдеться про те, що ці підрозділи ведуть автоматизований облік, накопичення, опрацювання та використання даних про транспортні засоби, які підлягають державній реєстрації органами Державтоінспекції, у тому числі відповідних даних про митне оформлення та нотаріальне засвідчення угод щодо них, інформації правоохоронних органів про перебування транспортних засобів у розшуку, під арештом тощо, а також даних, що надходять до органів МВС у межах міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю [125].

Розглядаючи правові засади інформаційно-довідкового забезпечення розслідування розбоїв, на наш погляд, доречно погодитися з позицією В. В. Бірюкова про те, що не слід наводити всю безліч нормативно-правових актів, які регламентують той чи інший аспект інформаційно-довідкового забезпечення досудового розслідування, а слід розглянути принципову систему правового регулювання такої діяльності [17, с. 548].

Отже, нормативні правові джерела, які являють собою правові засади інформаційно-довідкового забезпечення розслідування розбоїв, доцільно умовно поділити на три групи. До першої групи слід віднести Кримінальний процесуальний кодекс України, закони України та підзаконні нормативно-правові акти, що регламентують використання інформаційно-довідкових

даних на загальнодержавному рівні. Сюди ж слід віднести закони, які формують понятійний апарат і регулюють процес використання даних.

Другу групу нормативно-правових актів складають накази та інструкції, прийняті для регулювання діяльності певної служби [17, с. 546]. Так, наприклад, розділ 6 Настанови про діяльність експертно-криміналістичної служби МВС України присвячений веденню криміналістичних обліків. У ньому перераховуються обліки, що утворені підрозділами експертно-криміналістичної служби різних рівнів, наводиться їх класифікація за призначенням [137].

До третьої групи входять накази й інструкції, що регулюють функціонування певного виду обліку. Наприклад, це Інструкція про порядок функціонування дактилоскопічного обліку експертної служби МВС України, Інструкція про порядок формування, ведення та використання оперативно-довідкового і дактилоскопічного обліку в органах внутрішніх справ та органах (установах) кримінально-виконавчої системи України. В інструкціях такого рівня детально розглядаються завдання й форми обліку, форми та способи відображення інформації в основних облікових одиницях, їх структура, система обліку та порядок взаємообміну інформацією з інформаційними системами, що перебувають на різних рівнях.

Об'єктами правового регулювання в усіх цих випадках є інформаційно-довідкове забезпечення розслідування як діяльність із отримання, переробки, використання та збереження інформації, що складає зміст масивів інформаційних систем (обліків), відповідно до їх відомчої належності й основного призначення, що можуть використовуватися з метою ефективного розслідування розбійних нападів.

1.2. Генезис інформаційно-довідкового забезпечення розслідування розбоїв

Як зазначалося вище, облікова діяльність виникла ще до консолідації криміналістичних знань у науку криміналістику. Не буде перебільшенням сказати, що впровадження облікової діяльності в практику боротьби зі злочинами було продиктоване необхідністю вдосконалення цієї практики за рахунок можливості багаторазового використання інформації про злочинців. Сама ж собою обліково-реєстраційна діяльність у суспільстві існувала задовго до використання цього досягнення людства у сфері боротьби зі злочинами. Як і значна кількість знань і методів, що використовуються криміналістикою та практикою боротьби зі злочинами, ідея реєстрації об'єктів, збирання, систематизації та опрацювання відповідної інформації про них була запозичена з інших сфер знань і практичної діяльності й уміло пристосована для вирішення завдань у сфері боротьби зі злочинами.

Не буде перебільшенням вважати, що поява кримінальної реєстрації тісно пов'язана із зародженням державності. У часи середньовіччя для виділення злочинців серед законслухняних громадян використовувалися помітні, невіддільні від зареєстрованої особи мітки. Так, у той період набули поширення дві основні методи кримінальної реєстрації осіб, що вчинили розбійний напад: калічення і клеймування, одночасно здійснювали функції як покарання за скоєне, так і впізнання злочинця в подальшому [39, с. 8].

Калічення, тобто нанесення фізичного каліцтва, інколи вказувало не тільки на характер злочину, в тому числі й розбійного нападу, а й на кількість злочинів, учинених конкретною особою. Подібні «методи» реєстрації злочинців здавна застосовувались і на Русі, де ще в X–XI ст. було звичаєм карати злочинців відсіканням різних частин тіла. Між тим, високий рівень виробничого та побутового травматизму, який не зменшувався в період Середньовіччя, міжусобиці й війни зводили практично нанівець ймовірність впізнання злочинця за фізичними каліцтвами [154, с.20].

Поряд з каліченням, для реєстрації злочинців, що вчинили розбій, використовувався більш «гуманний» (з точки зору збереження працездатності) і більш дієвий (з позицій ефективності ототожнення) метод –

таврування. Він був відомий ще у Стародавній Греції, де використовувався до відносно небезпечних злочинців.

Перші відомості про таврування в Росії відносяться до XIII ст., коли в 1270 р. був підписаний договір між Новгородом і німецьким містом Готландом, який передбачав, що «злодій речі ціною більше півгривні карається різками і тавруванням в щоку» [50]. Накладення клейма в цей період здійснювалось також в Англії, Франції, Німеччині та в інших державах Європи.

Цілком очевидно, що характерною особливістю таких видів реєстрації була та обставина, що вони не вимагали створення будь-яких обліків для систематизації реєстраційної інформації, оскільки вся вона перебувала на обличчі або на тілі об'єкта реєстрації.

Показовим є те, що в XVIII–XIX ст. замість клейм, що застосовувалися раніше й слугували тільки для визначення приналежності відповідних осіб злочинному середовищу, було введено цілі системи записів реєстраційного характеру, що наносилися на тіло злочинців. Останні, таким чином, перетворювалися в живі реєстраційні картки. В Австрії й у Франції, наприклад, на спинах злочинців випалювали літери, що позначали вид злочину й місцевість, в якій він був вчинений, вид покарання та інші відомості [11, с. 240].

Проте, в умовах масового застосування таврування виникали серйозні труднощі. По-перше, для диференціації великої кількості злочинців знадобилося б на тілі кожного з них випалювати цілі анкети, що, зрозуміло, технічно неможливо. По-друге, люди, що мали клеймо, одразу ставали ізгоями суспільства і змушені були після відбування покарання неминуче знову ставати на шлях вчинення злочинів і, нарешті, по-третє, таврування занадто явно суперечило буржуазним деклараціям про захист прав громадян. Цими причинами й була обумовлена формальна відмова від застосування клеймування [11, с. 241].

На зміну клеймуванню приходить письмовий метод фіксації кримінально-реєстраційної інформації. Вперше така форма знайшла своє застосування для фіксації способів вчинення деяких видів злочинів – шахрайств, підробок документів тощо, які систематизувалися у спеціальних реєстрах засуджених злочинців-професіоналів, що практикувалися установами поліції й тюрмами.

У 1774 р. Джордж Теодор Уілкінсон (Англія) видав двотомний «Довідник Ньюгейтської в'язниці» з докладним описом найбільш тяжких вчинених злочинів. Подібні довідники стали видаватися й іншими в'язницями [11, с. 241]. Таким чином, у зазначений період часу було покладено початок створенню перших обліків, що базувалися на використанні письмової реєстраційної інформації.

Аналогічний реєстр осіб, що піддавалися кримінальному покаранню, був введений у другій половині XVIII ст. в Паризькій префектурії. У 1790 р. цей реєстр був реорганізований в «Особливе бюро довідок». Згідно з чинними на той час законами, в кожному французькому виправному суді заводився кримінальний реєстр, що містив інформацію про осіб в алфавітному порядку. Алфавітний довідник або картотеки з відомостями про засуджених і підслідних, зокрема картотеки попередньої реєстрації та розшуку, отримали згодом розповсюдження й в інших державах [11, с. 9]

У Росії в XVI–XVII ст. одним із методів зародження професійного розшуку стало ототожнення особистості шляхом створення словесного портрету [52, с. 14]. Причому, як уже зазначалося раніше, описи в цей період робилися довільно, без дотримання будь-якої наукової системи. У російській поліції, наприклад, найбільш поширеним був такий опис: «ріст середній, волосся русяве, особливих прикмет не має» [57, с. 19].

З виникненням розшукових відділень у Росії в них почали створюватися «столи», які фіксували в спеціальних реєстрових книгах відомості про осіб, що затримуються дільничною поліцією. З 1890 р. замість цих книг були введені картотеки для запису затриманих, розшукуваних і засуджених, а

пізніше Міністерство юстиції налагодило видання довідкових книг про засуджених.

Тим часом, зростання злочинності, особливо професійної, поява великої кількості злочинців-гастролерів поставили перед поліцейськими структурами завдання вдосконалення способів встановлення особи підозрюваних [57, с. 19]. Починаючи з другої половини XIX ст., здійснювалося багато спроб виробити більш оптимальні методи реєстрації і замінити довільно заповнені описи в обліках на більш точні відображення, підвищуючи тим самим ефективність впізнання підозрюваних. У той період для цього вже були певні передумови.

Зокрема, в 1860 р. директор в'язниці в м. Лувені (Бельгія) Стівене для впізнання ув'язнених починає вводити в реєстраційні карти записи розмірів деяких частин тіла, що стало початком до створення наукового антропометричного методу. Аналогічним чином вимірювання після 1863 р. стали практикуватися і в Росії.

У 1874 р. з розвитком фотографії паризьке поліцейське управління відкриває власне фотографічне ательє і приступає до систематичної фотозйомки затримуваних злочинців. На основі створеної великої колекції портретів злочинців, класифікованих за прізвищами зареєстрованих осіб в алфавітному порядку, формувалися спеціальні фотоальбоми, призначені для допомоги впізнавання підозрюваних. Однак ці фототеки не відповідали повною мірою потребам поліцейської практики, тому що забирали багато часу для пошуку необхідних матеріалів у ході проведення упізнання. Із зростанням обсягів вони ставали вкрай незручними для щоденної практики. До того ж, будучи сформованими за алфавітним принципом, вони виявлялися зовсім непридатними для ідентифікації осіб, які приховували свої справжні анкетні дані [57, с. 21].

Разом з тим, досвід, набутий до того часу криміналістикою, виявився вже достатнім для створення перших наукових методів кримінальної

реєстрації, що дозволяли точно ототожнювати особистість раніше зареєстрованої особи.

Перший – антропометричний метод у своєму класичному науковому вигляді був розроблений в 1882 р. французьким криміналістом А. Бертільоном. Другий – дактилоскопічний метод з'явився приблизно в цей же час завдяки англійському антропологу Ф. Гальтону. Ці фахівці, на відміну від своїх попередників, використовували для створення своїх методів реєстрації злочинців класифікаційні прийоми, запозичені із природознавства [57, с. 22].

А. Бертільон, вивчивши дані антропометричних досліджень, встановив, що, по-перше, в природі не існує людей з абсолютно однаковими розмірами всіх частин тіла, і, по-друге, розмір кісток людини, яка досягла 20-річного віку, згодом залишається практично незмінним [165, с.45]. Сутність класичного антропометричного методу полягала в тому, що певні частини тіла кожного злочинця, що підлягає реєстрації, повинні бути обміряні, а результати вимірювань – зафіксовані. Для цього А. Бертільон виробив спеціальну форму реєстраційної картки (так звану антропометричну карту), до якої крім даних, що відносяться до особистості реєстрованого, повинні були заноситися також відомості про розміри його кистяка. Тут же рекомендувалося розміщувати й фотографії особи, що підлягала реєстрації. За запропонованою схемою треба було проводити 11 вимірювань певних частин людського тіла: загальні виміри (зріст людини, ширина витягнутих горизонтально рук і висота тулуба сидячи); виміри голови (довжина і ширина голови, довжина і ширина правого вуха); вимірювання окремих частин тіла (довжина середнього пальця й мізинця лівої руки, довжина ступні лівої ноги і лівого передпліччя) [187, с. 19].

У 1882 р. антропометрична класифікація було введено в діяльність із кримінальної реєстрації паризької префектури. У 1888 р. нова система отримала санкцію французького уряду. З цього часу антропометричну реєстрацію почали впроваджувати й в інших державах [187, с. 22].

У Росії першу реєстраційну установу, названу антропометричною станцією, було створено в 1890 році в м. Санкт-Петербурзі. Згодом подібні станції було створено ще в 12 містах держави [187, с. 20].

Поряд із певними позитивними сторонами, антропометрія як метод кримінальної реєстрації мала й низку серйозних недоліків, зокрема:

- не могла бути ефективно застосована щодо жінок та дітей;
- неминуче виникали похибки в ході повторних вимірювань однієї й тієї ж особи;
- спірність тверджень про достатність 11 вимірювань для ефективної ідентифікації особи;
- громіздкість і складність антропометричних інструментів, що дозволяли здійснення вимірів частин тіла затриманого лише у спеціальних приміщеннях, де тільки й могла бути ідентифікована особа;
- надмірна складність пошуку реєстраційної картки затриманого у великих масивах [187, с. 21].

Незважаючи на певні позитивні результати в боротьбі зі злочинністю, антропометрія дозволяла встановлювати особу злочинців тільки в тих випадках, коли вони потрапляли до рук поліції. Умови ж оперативно-розшукової роботи вимагали, щоб особи, які її проводили, могли впізнавати підозрюваних й на відстані. Довільно складені описи прикмет й звичайні, так звані, «художні» фотографії не могли служити для цього достатньо надійним засобом, оскільки перші не були виконані за допомогою точно встановленої термінології, а другі далеко не завжди передавали зовнішність «оригіналу» достатньо точно.

У зв'язку з цим, у 1885 р. А. Бертільоном був запропонований єдиний для всієї поліції метод реєстрації, пов'язаний з описом прикмет. У спеціальних інструкціях («Instructions signaletiques») він дав точну номенклатуру певних частин тіла і їх особливості, а також схему опису прикмет, засновану на використанні такого роду номенклатури. Свою систему Бертільон назвав «словесним портретом» («Portrait parle»). Цей

метод досить швидко набув поширення і використовувався разом із антропометричною реєстрацією.

На додаток до словесного портрета, Бертільон розробив метод, так званої, розпізнавальної або сигналітичної фотографії, для класифікації якої використав схему складання словесного портрета. Від звичайної, художньої фотозйомки сигналітична відрізнялася тим, що знімки злочинців виконувались за певними, точно встановленими правилами: масштаб 1:7, поясна зйомка в анфас і в правий профіль з відкритою вушною раковиною, недопущення ретуші знімків. Ці правила фотографування використовуються криміналістами усього світу практично в незмінному вигляді до сьогодні [187, с. 22-23].

Тепер кілька слів про дактилоскопічну реєстрацію. Вперше цей метод приблизно в цей же самий період спробував застосувати для ідентифікації злочинців Гершель, англійський чиновник, який перебуваючи в Індії, звернув увагу на звичай місцевих жителів користуватися відбитками пальців для посвідчення особистості при укладанні торгових договорів. За ініціативи Гершеля в одній з індійських в'язниць, під час реєстрації ув'язнених, стали знімати відбитки їх пальців. Майже одночасно з Гершелем до думки про можливість використання відбитків пальців для встановлення особи злочинців дійшов і англійський фізіолог Г. Фольдс, який працював у Японії. Трохи пізніше цією проблемою на фундаментальному рівні зайнявся й англійський вчений-натураліст Ф. Гальтон, який відкрив три основних властивості візерунків, утворених папілярними лініями на нігтьових фалангах пальців людей: по-перше, візерунок протягом усього життя людини залишається незмінним, по-друге, всі візерунки пальців різні, по-третє, відмінність візерунків настільки виражається, що є можливість розбити їх на типові групи і, таким чином, класифікувати. На підставі цих властивостей Гальтону вдалося запровадити такий облік злочинців, на підставі якого їх ідентифікація проводилася за відбитками пальців, а самі дактокарти класифікувались за спеціальними формулами, в яких зазначалися типи

відбитків пальців, що значно спростило їх пошук у великих масивах [187, с. 23].

У 1895 р. система Гальтона набула в Англії офіційного визнання, отримавши назву «дактилоскопія», і в поєднанні з антропометрією стала використовуватися для реєстрації злочинців. Як з'ясувалося, дактилоскопія мала, в порівнянні з антропометрією, чимало переваг. Відносно невисока ефективність антропометричного методу ілюструється наступними цифрами: в 1901 р. в Петербурзькому антропометричному бюро зберігалось 57 890 облікових карток, було перевірено за обліками 47 437 осіб. З них виявлено рецидивістів тільки 89 осіб. В Індії в 1897 р. антропометрична картотека містила 150 000 облікових карток, ідентифіковано було в цьому ж році тільки 318 осіб. За дактилоскопічною методикою в Скотленд-Ярді в 1901 р. було упізнано 53 особи; в 1902 р. ця цифра зросла до 1032; 1903 р. – до 2611; 1905 р. – до 2853, а 1912 році – вже до 10 677 осіб.

На основі властивостей, відкритих Гальтоном, створюються багаточисельні системи класифікації відбитків пальців. Наприклад, отримують поширення в багатьох країнах світу системи директора Гамбурзької поліції Рошера, комісара італійської поліції Гаста, аргентинського криміналіста Вуцетіча та ін.

До кінця 1906 р. і в Росії на зміну антропометричним станціям прийшли дактилоскопічні бюро. Дактилокопіївання ув'язнених було запроваджено в усіх російських в'язницях, а законом від 6 липня 1908 р. розшуковим відділенням поліції Росії наказувалося дактилоскопіювати всіх затриманих за підозрою у вчиненні кримінальних злочинів [187, с. 20-25].

Таким чином, до початку ХХ ст. у всіх розвинених європейських країнах, включаючи й Росію, отримали розвиток практично всі розглянуті вище наукові методи кримінальної реєстрації. Вони були покладені в основу систематизації відповідної реєстраційної інформації. Наприклад, один із класиків вітчизняної криміналістичної науки І. М. Якимов обґрунтував думку про те, що методи кримінальної реєстрації в той період часу можна було

поділити на основні (дактилоскопія, сигналітична фотографія, словесний портрет) і допоміжні. До числа останніх він відносив методи, спрямовані на отримання реєстраційної інформації, яка сприяла: встановленню злочинного минулого особистості (біографії); встановленню особи злочинця, що вчинив злочин (у т. ч. його професію й спеціальність); активному розшуку злочинця й встановленню за ним спостереження (об'єктами кримінальної реєстрації в цьому випадку являлись відомості про судимості і характер кримінальної діяльності); клички й прізвиська; татуювання та фізичних прикмет; кримінального почерку; інформацію щодо осіб, близьких до злочинців які надають їм допомогу, винуватість яких важко встановити і які «залишаються тільки під підозрою» (скуповувачі краденого, притонуотримувачі, переховувачі та ін.) [88, с. 97–98].

У лютому 1919 р. було прийнято рішення про створення при центральному управлінні карного розшуку РСФСР реєстраційного та дактилоскопічного бюро. Воно й стало прообразом сучасних інформаційних відділів (департаментів) органів внутрішніх справ [96, с. 238].

У грудні 1921 року в складі управління судово-кримінального розшуку Головного управління міліції НКВС УРСР вже функціонували дактилоскопічне, кримінально-статистичне, центральне реєстраційне відділення, відділення фотографії та криміналістичний музей. В. К. Лисиченко й І. В. Сабуров зазначають, що у губернських містах у відділах кримінального розшуку діяли реєстраційні та дактилоскопічні бюро й фотолабораторії [103, с. 29].

Значні заслуги у створенні криміналістичних установ системи НКВС належать В. Л. Русецькому, С. М. Потапову, П. С. Семеновському. Двоє перших були засновниками науково-технічного відділу кримінального розшуку республіки, а третій – засновником Центрального бюро дактилоскопічної реєстрації [100, с. 154].

Слідча й судова практики неухильно йшли шляхом широкого використання допомоги фахівців для вирішення найрізноманітніших

практичних, інформаційно-аналітичних завдань. У цей період набули подальшого розвитку наука і техніка, а, отже, підвищились вимоги до використання засобів пізнання в органах досудового слідства. Більш широкого використання при розслідуванні злочинів набули такі засоби пізнання, як судова фотографія, трасологія, судова балістика, техніко-криміналістичне дослідження документів. Усе частіше під час провадження слідчих дій використовувалась криміналістична техніка.

КПК УРСР 1927 р. вміщував низку нових положень щодо використання спеціальних знань і науково-технічних засобів пізнання, а вже існуючі були значно розширені й удосконалені. У статті 64 КПК УРСР, зокрема, вказувалося, що експертиза призначається в разі, коли для розслідування або розгляду справи необхідні спеціальні знання в галузі досліджуваного питання [166].

Також у Кодексі зазначалося, що експертні висновки, як і інші докази, мають розцінюватися слідчим і судом у сукупності та в порівнянні з іншими даними справи [173, с. 143].

У 1954 р. в органах прокуратури вводяться посади прокурорів-криміналістів, що було пов'язано з необхідністю широкого розповсюдження й впровадження наукових прийомів і методів слідства [67, с. 26]. Одним із важливих напрямів їх діяльності була організація криміналістичних кабінетів в обласних, крайових і республіканських прокуратурах. Але чисельність експертів в Україні на той час все ж таки залишалася ще не значною.

До кінця 1950-х років було остаточно сформовано систему судово-експертних закладів. Багато з них мали в своєму розпорядженні найсучасніші засоби криміналістичної техніки.

Постійно зростаючі можливості науково-технічних засобів пізнання, належна розробленість питань теорії й практики криміналістики та судової експертизи в поєднанні зі зростаючими потребами слідчої та судової практики вимагали подальшого вдосконалення правових основ застосування інформаційно-аналітичних засобів пізнання у правозастосовній діяльності.

Тому, вже у КПК УРСР 1960 р. більш детально регламентувався порядок призначення та проведення експертизи (ст.ст. 75–76). У цьому Законі закріплювалася можливість фотографування речових доказів під час огляду (ч. 3 ст. 191) і відтворення обстановки й обставин події (ч. 1 ст. 194). Додатками до протоколів слідчих дій було визначено фотознімки, плани, схеми й інші матеріали, які пояснюють його зміст (ч. 3 ст. 85), – тобто результати застосування науково-технічних засобів. Згодом шляхом внесення доповнень до КПК УРСР було законодавчо закріплено розроблені й апробовані слідчою практикою організаційні форми застосування звукозапису в розслідуванні злочинів (ст. 851; ч. 6 ст. 114 КПК УРСР), а також кінозйомки та відеозапису (ст. 852; ч. 6 ст. 114 КПК УРСР) [95].

Таким чином, розвиток реєстрації та спеціальних знань заклали зародження та розвиток інформаційно-довідкового забезпечення досудового розслідування, у тому числі й розбійних нападів, на території сучасної України.

Висновки до першого розділу

На підставі проведеного дослідження зроблено висновок про те, що впровадження облікової діяльності в практику боротьби зі злочинністю було продиктоване необхідністю вдосконалення цієї практики за рахунок можливості багаторазового використання інформації про злочин та осіб, причетних до його вчинення.

Тривалий період для позначення відповідного криміналістичного вчення використовувався термін «кримінальна реєстрація», на час становлення системи обліків він відображав їх практичну сутність. Але тенденція поступового розширення знань, які охоплюються реєстрацією – від «кримінальних», тобто злочинних, до криміналістично значущих, тобто таких, що можуть бути пов'язані зі злочином опосередковано, призвела до

появи і використання для позначення відповідного вчення та діяльності терміну «криміналістична реєстрація», а також «криміналістичні обліки».

Як наслідок поширення інформаційного підходу в теорії криміналістики та практиці розслідування, разом із термінами, наведеними раніше, вчені починають використовувати для визначення вчення та діяльності, пов'язаної з організацією функціонування обліків і використанням інформації, що в них зосереджена, термін «інформаційно-довідкове забезпечення діяльності». Причиною цьому є те, що практика розслідування злочинів не може обмежуватися використанням інформації лише з однієї категорії обліків – криміналістичних, хоча й створених безпосередньо для її забезпечення. Постійно виникає необхідність у використанні найрізноманітнішої інформації про об'єкти, які потрапляють до сфери розслідування (наприклад, обліки за місцем народження людини, здобуття освіти, проживання, роботи, про перетинання кордону, як користувачі різноманітних засобів (зброї, автотранспорту тощо) і т. ін.)

Сказане вище дає підстави говорити про те, що терміни, які використовуються для позначення вчення та відповідної діяльності («кримінальна» чи «криміналістична реєстрація», модифікації типу «інформаційно-довідкове забезпечення – кримінальна реєстрація»), сьогодні вже не можуть бути прийнятними, вони стоять на заваді подальшому розвитку відповідної діяльності. На нашу думку, відповідним терміном може бути «інформаційно-довідкове забезпечення розслідування злочинів».

Виходячи з цього, можемо дійти висновку, що інформаційно-довідкове забезпечення розслідування розбоїв слід розуміти як сукупність операційних компонентів, що являють собою отримання, переробку, використання та збереження інформації для забезпечення прийняття оптимальних кримінально-процесуальних та інших рішень особою, яка здійснює досудове розслідування, з метою ефективного розслідування розбійних нападів (у динаміці), а також як масиви інформаційних систем (обліків), незалежно від їх відомчої належності й основного призначення, що можуть

використовуватися з метою ефективного розслідування злочинів цього виду (у статистиці).

Нормативні правові джерела, що регулюють діяльність із інформаційно-довідкового забезпечення розслідування розбоїв доцільно умовно поділити на три групи. До першої групи слід віднести закони України та підзаконні нормативно-правові акти, що регламентують використання інформаційно-довідкових даних на загальнодержавному рівні, формують понятійний апарат. Другу групу нормативно-правових актів складають накази та інструкції, прийняті для регулювання обліково-реєстраційної діяльності певної служби. До третьої групи входять накази й інструкції, що регулюють функціонування певного виду обліку. В інструкціях такого рівня детально розглядаються завдання й форми обліку, форми та способи відображення інформації в основних облікових одиницях, їх структура, система обліку та порядок взаємообміну інформацією з інформаційними системами, що перебувають на різних рівнях.

РОЗДІЛ II.

ОБЛІКИ ІНФОРМАЦІЙНО-ДОВІДКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ РОЗБОЇВ

2.1. Поняття та види обліків інформаційно-довідкового забезпечення розслідування розбоїв

Як зазначалося вище, термін «реєстрація» в контексті інформаційно-довідкового забезпечення розслідування розбоїв розуміється як діяльність зі взяття на облік, складання списку (формування обліку), відображення певної інформації про об'єкти обліку у відповідних облікових одиницях, а поняття «облік», розглядається виключно як банк або база даних, тобто об'єктивна форма представлення та організації сукупності відповідних даних.

Як вказує В. В. Бірюков, будь-який облік становить інформаційну систему, в якій сконцентровано певну інформацію стосовно об'єктів обліку. Ця інформація відображена певним способом на відповідних носіях і має конкретне цільове призначення. Будь-яка окрема система нижчого рівня є складовою системи вищого рівня і входить як складова до загальної системи, що об'єднує всю групу обліків [17, с. 317].

Створюючи умови для отримання достовірної інформації про певні об'єкти, обліки тим самим сприяли прийняттю виважених, обґрунтованих рішень. У міру ускладнення суспільства збільшувалися й обсяги інформації, що вимагало вдосконалення систем її збирання, зберігання, опрацювання. Тривалий час вони велись у вигляді картотек, журналів та архівів паперових документів. Розвиток комп'ютерних технологій, що відбувся у другій половині XX століття, істотно вплинув і на розвиток інформаційних систем. На зміну звичайним, ручним інформаційним системам приходять автоматизовані.

Однак, незважаючи на ступінь розвитку інформаційних технологій, слід

завжди мати на увазі, що отримання й накопичення інформації не є самоціллю. Мета створення та функціонування інформаційних систем полягає у створенні умов для вирішення конкретних завдань певного напрямку людської діяльності, у тому числі й у розкритті злочинів. Велике значення в роботі з інформацією відіграє людський фактор, який проявляється в умінні користувача грамотно нею користуватися. «Одне й те саме інформаційне повідомлення може містити різну кількість інформації для різних споживачів», – слушно підкреслюють Г. С. Гохберг, О. В. Зафієвський та О. А. Короткін [42, с. 6].

Основні завдання, що вирішуються з використанням інформаційно-довідкових систем, полягають у забезпеченні збирання, зберігання, опрацювання та видачі інформації користувачеві, яка необхідна йому для вирішення певних завдань, що стоять перед ним. Треба завжди пам'ятати, що сама собою інформація, у тому числі та, що міститься в масивах інформаційних систем, задовольняє наші потреби, але за умов її активації, оцінювання і цілеспрямованого використання вона сприяє досягненню певної мети.

Як і будь-яка керована діяльність, розслідування прямо пов'язане з інформацією, з тим, наскільки раціонально вона використовується. «Будь-який процес управління – це насамперед інформаційний процес, який передбачає виконання функцій зі збору, передачі, обробки, аналізу інформації і прийняття відповідних рішень» [180, с. 28]. Ефективність управління – це, передусім, раціональна організація інформаційних процесів [15, с. 8].

Необхідність складання умов для прийняття обґрунтованих рішень, здійснення контролю за різноманітними об'єктами та явищами ініціювала появу й функціонування в сучасному суспільстві численних інформаційних систем із різними рівнями об'єднання масивів, автоматизації процесів реєстрації та опрацювання інформації, доступом до масивів. Створення інформаційних систем сприяє впорядкуванню роботи з певною інформацією

про об'єкти обліку, її адресному отриманню й багаторазовому використанню багатьма користувачами. На розвиток сучасних інформаційних систем істотно впливає розвиток комп'ютерної техніки та засобів сучасного зв'язку. Під їх впливом відбувається інтеграція окремих обліків у складні інформаційні системи, що дозволяють опрацьовувати та поєднувати різну за формою відображення інформацію, передавати її користувачеві у зручній формі на далекі відстані. Велика частина баз даних сучасних криміналістичних обліків створюється на основі комп'ютерних носіїв інформації в межах автоматизованих інформаційних систем.

В інформаційних системах накопичується найрізноманітніша інформація про об'єкти. Це можуть бути настановні та біографічні дані осіб, відомості, що характеризують властивості й ознаки об'єкта, його зображення, різноманітна інформація історичного характеру про об'єкт і його зв'язки з іншими об'єктами, а також інша будь-яка інформація, що може стати в пригоді майбутньому її користувачеві для вирішення певних завдань.

З цього приводу С. М. Єсін і М. М. Ендреев зазначають, що системи державної реєстрації громадян створюються з орієнтацією не тільки й не стільки для боротьби зі злочинністю, скільки для вирішення великої кількості інших соціальних проблем (охорони здоров'я, освіти, пенсійного забезпечення, страхування, оборони тощо) [53, с. 93].

Дійсно, на сьогодні важко уявити будь-які предмети матеріального світу або явища, які б не пройшли реєстрацію і не враховувалися хоча б в одній інформаційній системі. Р. А. Усманов із цього приводу зазначає, що матеріали, які характеризують особу, містяться в архівах навчальних закладів, в особових справах, у бюро РАГС, у військових комісаріатах, в організаціях, що надають послуги мобільного, телефонного зв'язку тощо [168, с. 91].

Такі інформаційні системи створено не тільки в Україні чи державах колишнього СРСР, їх має будь-яке суспільство, їх використовують у будь-якій організованій діяльності. У США, як зазначає В. Л. Шмаков, така

система називається «Social Security», що в перекладі означає «соціальний захист». За оцінками самих американців, як підкреслює автор, «у жодній тоталітарній країні немає такої системи контролю за діяльністю та переміщенням населення, як у США, однак вони до неї звикли і вважають безсумнівно необхідною» [181, с. 44-45].

Навіть найпростіші побутові предмети враховуються у виробничому циклі та при їх реалізації, а деякі – і в процесі експлуатації. Вони враховуються в бухгалтерському, управлінському й податковому обліках, інформація про них відбивається в первинних і зведених документах. В. О. Гвоздева та І. Ю. Лаврентьева зазначають: «Потоки інформації, що циркулюють в оточуючому нас світі, величезні. У цих потоках є документи, що містять найрізноманітнішу інформацію. Документи супроводжують кожен наш крок» [37, с. 22]. Низка об'єктів реєструються неодноразово, причому за різноманітними властивостями або у зв'язку з різними фактами і, відповідно, являють собою об'єкти численних інформаційних систем. Деякі з них стають об'єктами криміналістичних обліків. Що ж до основних об'єктів обліку, то ними є люди, основні й оборотні засоби, сировина, та готова продукція, гроші, транспорт, робочий час, юридичні факти, а також інші різноманітні обставини та об'єкти. Інформація про них складає бази даних різних обліків, які утворюються і ведуться в різних установах різної відомчої належності. Її зміст і кількість прямо залежать від функціонального призначення конкретного обліку. Кожний конкретний облік утворюється з метою реєстрації, упорядкування та видачі певної інформації, необхідної для виконання завдань, що стоять перед підрозділом або відомством, які його здійснюють, а також складання статистичних звітів. «Характерно, що існування всіх видів обліку людей ініціювалося державою для задоволення своїх потреб і досягнення своїх цілей та завдань. За допомогою обліків держава, наприклад, забезпечувала збирання податків, підготовку до війни, розвиток економіки» [58, с. 45].

У загальній сукупності обліків, що існують у суспільстві, окреме місце

належить облікам системи правоохоронних органів, а серед них – призначеним безпосередньо створювати умови для розслідування злочинів. Ці обліки прийнято називати криміналістичними.

Із метою надання допомоги слідчому, експерту чи працівникові оперативного підрозділу система криміналістичних обліків постійно розвивалася, удосконалюючись за рахунок об'єднання окремих обліків у відносно складні інформаційні системи, створювались обліки нових об'єктів або об'єктів, що вже перебували на обліку за іншими ознаками в інших інформаційних системах.

Оскільки саме «криміналістичний облік» є поняттям, на якому базується система теоретичних положень вчення про криміналістичну реєстрацію, а також є змістовною складовою всього масиву інформаційних систем (обліків) інформаційно-довідкового забезпечення розслідування злочинів, необхідно розглянути його поняття і сутність детальніше.

Практично всі вчені одностайні в тому, що криміналістичні обліки є різновидами інформаційно-пошукових систем. Як зазначає В. Ю. Шепітько, «Будь-який вид криміналістичного обліку – це фактично інформаційно-пошукова система» [92, с. 127]. «Незалежно від призначення обліків усі вони є різновидами інформаційно-пошукових систем», – вказує А. Я. Драпкін [80, с. 199].

Засобом розмежування криміналістичних обліків та інших більшість учених вважають мету їх утворення та функціонування. Такою метою щодо криміналістичних обліків є інформаційне забезпечення діяльності, пов'язаної з розкриттям, розслідуванням та попередженням злочинів [14, с. 61-67].

Так, В. Ю. Шепітько уточнює мету їх створення, називаючи безпосереднім призначенням кримінальної реєстрації складання умов для ідентифікації об'єктів, які зареєстровані, наведення про них відповідних відомостей [92, с. 123]. Тобто, йдеться про мету створення та призначення величезної інформаційної системи, що функціонує в правоохоронних органах, основним завданням якої є забезпечення розслідування інформацією

про об'єкти обліку. Для позначення цієї системи термін «криміналістичні обліки» є найбільш вдалим [17, с. 319].

Підтримуємо позицію С. С. Овчинського щодо мети і завдання криміналістичних обліків, який вважає, що відмінною рисою картотек криміналістичного обліку є те, що їх структура, принципи організації, зміст інформації відповідають тільки завданням розкриття злочинів і розшуку осіб, що їх вчинили. Метою обліку визначається й характер інформації, яка включає опис людей і предметів, що має пошукове значення для виявлення й ідентифікації злочинців, зброї та речей [116, с. 116].

Визначені інформаційні системи містять банки даних – впорядковану певним чином інформацію, що пов'язана зі злочинною діяльністю. Також ці інформаційні системи можуть надавати користувачам інформацію, яка не пов'язана зі злочинами, але може бути необхідною при розслідуванні злочинів [62, с. 25]. На наше переконання, точка зору авторів, які вважають, що метою створення та функціонування криміналістичних обліків є інформаційне забезпечення діяльності з розкриття злочинів, є виваженою і обґрунтованою та відповідає реальності сьогодення.

Як зазначає В. В. Бірюков, інформація, яка міститься в криміналістичних обліках, об'єднується не лише за цільовим призначенням (сприяння розслідуванню злочинів). За походженням інформація про об'єкти, що вміщується в більшість криміналістичних обліків, своєю появою також зобов'язана діяльності з розслідування злочинів. Значна частина таких обліків містить інформацію, яка отримується в процесі провадження слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових заходів, у результаті розгляду справ у суді чи прийняття рішень у них без судового розгляду. Щодо нерозкритих злочинів, то така інформація вміщується в криміналістичні обліки з метою активізації роботи з виявлення злочинця та окремих об'єктів, пов'язаних із подією злочину (викрадених речей, знарядь вчинення злочину тощо). Щодо вже розкритих злочинів, то будучи зібраною і використаною для вирішення певних завдань розслідування, інформація оцінюється на

предмет можливості й необхідності повторного використання за якогось збігу обставин, що можуть скластися при розслідуванні інших злочинів у майбутньому, а також злочинів, вчинених в минулому, у тому числі в інших районах, областях, державах. За результатами такої оцінки вирішується питання щодо необхідності вміщення певної інформації про певний об'єкт у масиви конкретних криміналістичних обліків.

Крім того, до криміналістичних належать і деякі обліки, в яких сконцентровано інформацію, яка не має прямого відношення до події злочину й зібрана за межами діяльності з розслідування конкретних злочинів. Це здебільшого стосується колекцій різних об'єктів, що створюються в експертних підрозділах [17, с. 323]. Як правило, об'єкти, що в них містяться, використовуються як зразки для порівняння та вирішення класифікаційних завдань при проведенні не ідентифікаційних досліджень. Як вірно наголошує О. В. Пахомов, створенню таких колекцій передують узагальнення досвіду судово-слідчої та експертної практики [119 с. 57]. І хоча вказані об'єкти обліку не є результатом діяльності з розслідування конкретних кримінальних проваджень, їх збирання і зведення в систему викликано саме потребами слідчої та експертної практики, а збирають їх ті самі спеціальні суб'єкти.

Специфіка завдань, для вирішення яких створюються й функціонують криміналістичні обліки, зумовлює специфіку об'єктів та інформації про них, а також суб'єктів, що здійснюють діяльність з їх реєстрації, опрацювання, цільового використання інформації.

Спробуємо окреслити коло суб'єктів, спираючись на завдання, виконувати які вони зобов'язані. У системі МВС функціонують підрозділи інформаційно-аналітичного забезпечення, головною функцією яких є забезпечення інформацією про об'єкти обліку підрозділів МВС та інших правоохоронних органів. Причому криміналістичні обліки в них складають окрему частку в загальній системі обліків, що підтверджує правильність обраної нами позиції щодо того, що мова йде не лише про криміналістичну реєстрацію, а саме про інформаційно-довідкове забезпечення розслідування.

Інші підрозділи, що мають основною функцією розкриття злочинів, додатково забезпечують функціонування й деяких криміналістичних обліків у межах своєї компетенції та напрямку діяльності. Це зумовлюється створенням умов для підвищення ефективності виконання основних завдань, які стоять перед конкретною службою, підрозділом.

Із урахуванням вищенаведеного та підтримуючи точку зору щодо визначення, запропонованого В. В. Бірюковим, можемо вказати, що криміналістичні обліки – це сукупність інформаційно-довідкових систем, що створені та функціонують у правоохоронних органах з метою забезпечення процесу розслідування злочинів певною інформацією про об'єкти підвищеного криміногенного ризику, яка складає їх масиви [17, с. 326].

Відповідно, і конкретний криміналістичний облік можна визначити як інформаційно-довідкову систему, що створена та функціонує в конкретному підрозділі правоохоронного органу з метою забезпечення діяльності з розслідування злочинів певною інформацією про об'єкти обліку.

При цьому треба зазначити, що залежно від об'єктів, а також вирішення конкретних завдань щодо боротьби зі злочинністю окремі обліки об'єднуються з іншими, утворюючи системи, які відносно систем вищого рівня також виступатимуть як підсистеми. Це можуть бути системи, що об'єднують обліки за інформацією стосовно об'єктів обліку від нижчого рівня до найвищого. Також обліки об'єднуються в системи за горизонталлю (за об'єктами, за інформацією тощо). Коли такі об'єднання містять велику кількість обліків певного рівня, вони називаються інтегрованими банками даних. Одразу зауважимо, що інтегровані банки даних розвиваються не лише за горизонталлю, а й за вертикаллю. На сьогодні вони являють собою найвищий ступінь розвитку інформаційних систем у правоохоронних органах.

Деякі криміналісти висловлюють думку, що скільки існує об'єктів обліку, стільки має існувати й видів обліку. Із появою нового об'єкта реєстрації обов'язково виникає і новий вид обліку [187, с. 43]. В сучасних

умовах це твердження дещо не відповідає реальності. Хоча за умов ведення обліків в неавтоматизованому режимі, на паперових носіях з жорстко визначеними та позиціонованими реквізитами, з таким твердженням можна частково погодитися. Але на сьогодні цього можна легко уникнути. Достатньо звичайного доповнення записів автоматизованої бази даних будь-якого обліку, що містить інформацію про вказаний об'єкт, новими реквізитами, в яких можна було б відображати інформацію про нові його властивості, належність або діяльність. У результаті чого потреба в створенні нового обліку відпадає сама собою. Стає це можливим саме завдяки тому, що основним об'єктом обліку є не інформація, а люди, предмети матеріального світу та події.

Що ж до об'єктів обліку, то, на думку Є. П. Іщенка, ними є: 1) люди (особу яких встановлено, тих, що оголошено в розшук, заарештовані, затримані, ті, що становлять оперативний інтерес, що займаються жебрацтвом, зникли безвісти; особа яких невідома – злочинці, що зникли з місця вчинення злочину, хворі та діти, особу яких не встановлено); 2) трупи (особу яких не встановлено); 3) предмети (загублена вогнепальна зброя, викрадене майно, автотранспорт та ін., а також ті, належність яких не встановлено, – знайдена вогнепальна зброя, знаряддя зламу тощо); 4) сліди (сліди рук із місць нерозкритих злочинів); 5) документи (зокрема, фальшиві грошові знаки та цінні папери, підроблені рецепти); 6) тварини (викрадені та знайдені, хазяїв яких не встановлено); 7) нерозкриті злочини [60, с. 90].

Аналогічну думку з цього приводу висловлюють більшість вітчизняних і зарубіжних учених. Зокрема, П. П. Іщенко також зазначає, що об'єктами криміналістичного обліку є особи, трупи людей, тварини, сліди, речі та факти (події) [61, с. 84].

Дещо іншої точки зору дотримуються В. П. Абросімов, І. В. Макаров і В. М. Шванков, які висловили думку про те, що об'єктами обліку доцільно вважати не сліди, а об'єкти, що їх утворили. Саме з таких позицій виходить й О. Ю. Пересункін, який зазначає, що об'єктами кримінальної реєстрації є

окремі категорії людей (злочинці, особи, що зниклі безвісти), тварин (викрадені) і деякі види речових доказів (викрадена вогнепальна зброя і т.п.), тобто об'єктом обліку вчений вважає людину, а не її відображення [120, с.190].

До речі, І. М. Якимов також не виділяв сліди як об'єкти обліку, хоча рекомендував для розшуку злочинців використовувати сліди рук, виявлені при оглядах місць подій [186, с.143]. Це дає підстави говорити, що об'єктом обліку ця група вчених вважає людину, а не будь-яке її відображення. Іншими словами, будь-яке відображення, у тому числі, й матеріально фіксовані сліди, у разі їх виявлення та вилучення виступають як носії інформації про той об'єкт, завдяки якому вони утворилися. На наш погляд, такий підхід до визначення об'єктів криміналістичних обліків є найбільш вдалим.

Варто зазначити про дещо іншу позицію щодо таких об'єктів Р. А. Усманова та О. О. Белякова, які стверджують, що, оскільки обліки являють собою інформаційні системи, остільки їх об'єктом виступає інформація. Винятком є експертно-криміналістичні обліки, в яких об'єктом є ті чи інші предмети [14, с. 65]. Виходячи з їхньої позиції, об'єктами криміналістичних обліків є інформація, а також різні предмети. З цього випливає, що правоохоронні органи збирають інформацію про злочини, осіб і предмети лише в спеціалізованих банках даних. Загальновідомо, що така інформація збирається в процесі розслідування злочинів, при проведенні слідчих (розшукових) дій, експертних досліджень та оперативно-розшукових заходів. Її носіями та джерелами є люди й різноманітні об'єкти матеріального світу.

Як зазначає В. В. Бірюков, сліди лише умовно можна назвати об'єктами обліку. Вони є відображеннями об'єкта і носіями його певних властивостей та ознак, за якими його можна ідентифікувати. У цілому ж за результатами дослідження цих змін можна отримати найрізноманітнішу інформацію про об'єкт, про його зовнішню будову, фізичні та хімічні характеристики

речовин, що входять до його складу, й ін. Отримана інформація може бути використана в розслідуванні для вирішення певних завдань, у тому числі для ідентифікації конкретних об'єктів, інформація про які відображена в облікових документах [17, с. 341].

На нашу думку, дані в інформаційних системах, незалежно від походження, є не об'єктом обліку, а систематизованою сукупністю відомостей, які характеризують об'єкти обліку з того чи іншого боку, а також створюють умови для його ідентифікації за визначеними параметрами. Вважаємо, що не сліди, а саме людина або предмети, що їх утворили, є об'єктами обліку. Сліди є звичайними носіями ознак слідоутворюючого об'єкта, що виникли на слідоприймаючому об'єкті внаслідок їх взаємодії.

Що ж до криміналістичних обліків, то інформація, що складає масиви таких обліків, є специфічною за призначенням, що, у свою чергу, окреслює коло об'єктів обліку. З одного боку, це звичайні об'єкти матеріального світу, які оточують нас у повсякденному житті: люди, різноманітні предмети та явища. З іншого, саме виходячи з мети криміналістичної реєстрації – це об'єкти, інформація стосовно яких може сприяти розкриттю злочинів.

Вважаємо за необхідне навести класифікацію різних видів криміналістичних обліків, оскільки ще В. К. Лисиченко вказував, що система криміналістичної реєстрації, за неповними відомостями обіймає 30 видів обліку різних за походженням і особливостям об'єктів [104, с. 35]. С. А. Ялишев також вказував на те, що в межах криміналістичної реєстрації нараховується більше ніж три десятки різноманітних обліків, які, залежно від особливостей об'єктів обліку й ознак, що їх характеризують, групуються за трьома напрямками [187, с. 78]. Схожу думку висловлюють К. К. Горяїнов, В. С. Овчинський і Г. К. Синілов, які нараховують у системі криміналістичної реєстрації ОВС сьогодні більше 30 видів обліків [41, с. 243].

Необхідно сказати, що ця система є змінною і кількість обліків може як збільшуватися за рахунок необхідності врахування нових об'єктів, нового

виду інформації про об'єкти, що може стати необхідною під час розслідування, так і зменшуватися через об'єднання окремих обліків у системи вищого рівня тощо. Разом з тим, будь-яка класифікація об'єктів лише тоді стає реальною, коли критеріями для відмежування служать чітко виражені ознаки, притаманні тому чи іншому об'єктові.

Як вже зазначалося, криміналістичні обліки функціонують у правоохоронних органах. Отже, за відомчою належністю їх можна класифікувати саме на обліки, що утворені та функціонують у МВС, СБУ, Прикордонній службі, Митній службі та інших правоохоронних органах, на які покладається провадження досудового розслідування й оперативно-розшукової діяльності. Об'єднує їх мета утворення та функціонування – сприяти розкриттю та розслідуванню злочинів. А специфічним для кожної з таких груп обліків є їх «кримінальна» належність, яка, по суті, визначається підслідністю тієї чи іншої категорії злочинів тому чи іншому відомству.

Так, у системі МВС ведуться обліки осіб і матеріальних об'єктів, причетних до злочинів, розкриття яких покладається на слідчі й оперативні підрозділи МВС, або тих, які хоч і не мають відношення до злочинної діяльності, але створюють умови для розкриття вказаної категорії злочинів. Відповідно, й інші правоохоронні органи ведуть обліки, які допомагають у розкритті злочинів, що належать до їх підслідності, у межах своєї компетенції. З цього приводу В. А. Жбанков, характеризуючи систему криміналістичної реєстрації, зазначає, що криміналістична реєстрація є єдиною організаційною системою, хоча різні види обліків й знаходяться в різних відомствах та їх підрозділах (експертно-криміналістичних, інформаційно-аналітичних, міськрайуправліннях внутрішніх справ). Однак це не заважає здійснювати централізоване керівництво ними в межах однієї держави і розглядати їх як єдину організаційну систему [79, с. 633].

Виходячи з предмета нашого дослідження, на нашу думку, необхідно детально зупинитись на системі криміналістичних обліків, що функціонують у системі МВС України. О. В. Гусєв із цього приводу зауважує:

«Незважаючи на те, що обліки, які мають ознаки криміналістичних, здійснюються майже в усіх правоохоронних органах, саме обліки органів внутрішніх справ формують основну інформаційну базу для слідчої та судової діяльності» [44, с. 43]. Як вказує С. Г. Чубакова та В. Д. Елькінд, обліки, які ведуть підрозділи МВС, охоплюють до 95 % кримінальних проявів і дають достатньо повну картину оперативної обстановки в країні та її регіонах [172, с. 225].

Говорячи про криміналістичні обліки, І. О. Возгрін зауважує, що зміст облікових даних обмежується територіальними, часовими та цільовими рамками. Під територіальною межею він розуміє обмеження збирання й використання відомостей певною місцевістю, під часовою – обмеження конкретним періодом, під цільовою – збирання і використання тільки таких даних, які відповідають завданням, для вирішення яких призначені конкретні обліки [29, с. 7].

Підтримуючи цю позицію, необхідно додати, що територіальну межу необхідно розуміти як обмеження збирання облікових даних певною місцевістю (територією, що обслуговується конкретним підрозділом, який веде конкретний облік на своєму рівні). Але в деяких випадках інформація може бути зібрана за межами певної території та включена до облікових масивів. Це часто зумовлюється специфікою об'єктів обліку, місцем їх мешкання та місцем їх злочинної діяльності. Низка криміналістичних обліків мають підлеглий характер, тому інформацію про об'єкти, яка в них міститься, можна знайти як у нижніх їх ланках, так і у верхніх. Водночас однойменні обліки, що ведуться на різних рівнях навіть у межах однієї служби, можуть відрізнитися один від одного за колом об'єктів.

Належність інформаційної систем до певного рівня визначається принципами територіальності, специфікою використання та обсягом інформації, яка обробляється [161, с. 12]. Велике значення для уявлення про загальну систему криміналістичних обліків, що функціонують у МВС України, є класифікація їх за зосередженням як: у межах певної території, так

і за службовою (галузевою) належністю. Вказані критерії класифікації між собою тісно пов'язані. Так, коло завдань, вирішенню яких призначений сприяти конкретний облік, прямо залежить від кола завдань у боротьбі зі злочинністю, що стоять перед тим органом або підрозділом, який її здійснює. Місцем зосередження групи криміналістичних обліків, точніше, місцем знаходження конкретного обліку буде також рівень підрозділу, який його здійснює (місцевий – міськрайвідділ УМВС, регіональний – УМВС обласного рівня, центральний – на рівні МВС). Це залежить від завдань, вирішення яких покладається на структурний підрозділ чи їх систему на певному рівні. Треба мати на увазі, що будь-який облік завжди здійснює конкретний суб'єкт, і від цього залежить і коло завдань, вирішенню яких він має сприяти, і його територіальна чи службова належність, і коло об'єктів та інформація стосовно них, яка складає масиви обліків [17, с. 357–358].

У загальній системі МВС підрозділи конкретної галузевої служби можуть бути представлені від найнижчої ланки – міськрайвідділу – до найвищої (обліки підрозділів із боротьби з організованою злочинністю, карного розшуку, ДНДЕКЦ, ДСБЕЗ), і тими, що функціонують лише на визначених рівнях (ДІАЗ та УІАЗ функціонують на обласному та центральному рівнях). Це прямо впливає на рівень зосередження обліків. Таким чином, інформація про об'єкти обліку міститься на різних рівнях. Причому наявність інформації на певному рівні залежить від виду об'єкта, його причетності до певних злочинів, а також тих завдань, що передбачається вирішувати з використанням облікової інформації про нього.

І. В. Гора та В. А. Колесник з цього приводу зазначають, що зосередження й концентрація облікового матеріалу може здійснюватись на державному рівні (республіканському для Криму) або регіональному, в межах області, міста, району. За цією ознакою криміналістичні обліки поділяють на централізовані й місцеві. Відомості про окремі об'єкти реєструють на державному й місцевому рівнях. Такі обліки є змішаними за ознакою концентрації матеріалів [40, с. 300].

За зосередженням криміналістичні обліки МВС України прямо пов'язані з суб'єктами, які їх здійснюють, з тими завданнями, що стоять перед указаними суб'єктами на певному рівні. У цілому систему криміналістичних обліків МВС України за зосередженням (за вертикаллю) можна уявити як сукупність обліків, що функціонують у підрозділах: а) на центральному рівні – рівень МВС України; б) обласному (регіональному) рівні – рівень обласних УМВС України; в) місцевому рівні – рівень міськрайвідділів УМВС України. Причому одні обліки функціонують на місцевому, другі – на місцевому й регіональному, треті – на регіональному й центральному, четверті лише на центральному рівні. Залежить це, як зазначалося, від конкретних завдань у боротьбі зі злочинністю, для вирішення яких утворений і функціонує конкретний облік.

Велике значення для розуміння інформаційних систем криміналістичного призначення є їх класифікація за безпосереднім призначенням, за тими завданнями, сприяти вирішенню яких вони покликані.

Р. А. Усманов та О. О. Беляков поділяють криміналістичні обліки ОВС на дві категорії:

- 1) оперативно-довідкові й оперативно-розшукові обліки інформаційних центрів;
- 2) обліки експертно-криміналістичних підрозділів ОВС (експертно-криміналістичні обліки) [14, с. 105].

І. В. Александров, Е. П. Іщенко, П. П. Іщенко та Л. Ф. Первухіна переконані, що обліки, які охоплює вчення «криміналістична реєстрація», можна поділити на оперативно-довідкові, розшукові та криміналістичні [1, с. 17].

В. В. Бірюков зазначає, що й оперативно-розшукові, і довідково-допоміжні обліки охоплюються поняттям «криміналістичні», тобто поняттям, наведеним з ними в одному ряду [17, с. 371–372]. Аналіз наведеного дає підстави для висновку, що головна проблема цього напрямку теорії криється

здебільшого в термінології, визначенні понять, якими користуються автори і, як наслідок, у змішуванні понять під час відповідної класифікації.

З цього приводу слушно зауважує В. Ю. Владіміров, що у деяких відомчих нормативних актах, що регламентують облікову діяльність, криміналістичні обліки наводяться поряд з оперативно-розшуковими та розшуковими [27, с. 53].

Вдалою, на наш погляд, є класифікація, запропонована В. А. Жбанковим, який вважає, що за функціональним призначенням у системі МВС криміналістичні обліки поділяються на: криміналістичні оперативно-довідкові; криміналістичні розшукові; криміналістичні довідково-допоміжні (об'єкти для порівняння) [79, с. 636]. Цінність наведеної класифікації полягає в тому, що автор суворо дотримується основних правил класифікації, наводячи об'єкти одного класифікаційного ряду.

З огляду на вищевикладене, спробуємо проаналізувати криміналістичні обліки за їх цільовим (функціональним) призначенням і видом завдань, вирішенню яких вони мають сприяти в діяльності з розслідування злочинів. Досить вдалою є класифікація, наведена в Настанові про діяльність експертно-криміналістичної служби МВС України. Така класифікація за призначенням є цілком прийнятною. Саме такий підхід ми пропонуємо використати для класифікації всієї сукупності криміналістичних обліків незалежно від їх службової належності.

Незважаючи на те, що головною метою, з якою утворені та функціонують обліки вказаної групи, є забезпечення необхідною інформацією діяльності з розслідування злочинів, завдання, які можна вирішити з використанням інформації конкретного обліку, не однакові. Різняться вони також і за походженням інформації. За цими критеріями пропонуємо поділити всі криміналістичні обліки на три групи.

До першої ми відносимо ті, в яких зосереджується інформація про об'єкти, що безпосередньо пов'язані з подіями конкретних нерозкритих злочинів, і ті, які призначені сприяти їх розкриттю. Часто в них вміщується

інформація про певні об'єкти (сліди, ознаки об'єктів тощо), за допомогою якої можна встановити самі об'єкти. До цієї групи обліків також відносимо й ті, що містять інформацію про певні об'єкти, які раніше були причетними до вчинення злочинів (дактилокарти на осіб, які становлять оперативний інтерес, зразки почерку, зразки ДНК та ін.) Такий різновид криміналістичних обліків віднесемо до обліків (інформаційних систем) оперативно-розшукового призначення.

До другої групи доцільно включити ті обліки, які містять інформацію, що безпосередньо не пов'язана з нерозкритими злочинами. Вони можуть містити інформацію щодо осіб, які раніше були причетні до злочинів або злочинної діяльності. Хоча така інформація, на відміну від першої групи обліків, безпосередньо не впливає на розкриття конкретних злочинів, проте вона виконує не менш важливу роль у встановленні взаємозв'язків певних об'єктів, отриманні інформації про їх минулу злочинну діяльність, про наявність судимості, терміни та місця відбування покарань, що може вплинути на кваліфікацію злочину, на встановлення певних злочинних зв'язків та ін. Такі обліки слід віднести до оперативно-довідкових.

Третю групу складають специфічні об'єкти. Самі вони, як правило, не пов'язані зі злочинною діяльністю. Утім подібні до них об'єкти досить часто або стають предметами злочинних посягань, або використовуються як знаряддя для подолання перешкод, для заподіяння тілесних ушкоджень або вбивств людей. Н. І. Клименко, характеризуючи такі обліки, слушно зауважує: «Що стосується колекцій довідкового і натурального характеру, то вони використовуються з метою інформаційного забезпечення пізнавальної діяльності експерта. У судовій експертизі вони мають два види: натурні колекції й описові форми» [64, с. 98]. Хоча ці обліки – інформаційно-довідкові – безпосередньо не допомагають у розкритті конкретних злочинів, однак вони сприяють вирішенню інших, не менш важливих завдань, що виникають у процесі розслідування.

Щодо призначення криміналістичних обліків, треба мати на увазі, що інформація, яка в них міститься, може використовуватися не лише з метою встановлення конкретних об'єктів або подій, а й для вирішення завдань діагностичного чи прогностичного характеру.

2.2. Обліки ОВС як складова інформаційно-довідкового забезпечення досудового розслідування розбоїв

Розглянемо детальніше основні сучасні інформаційно-пошукові системи та підсистеми ОВС, що є складовою частиною інформаційно-довідкового забезпечення розслідування та можуть бути використані слідчим для отримання інформації під час розслідування розбоїв.

Інформаційно-довідкове забезпечення структурних підрозділів центрального апарату МВС України, ГУМВС, УМВС, УМВСТ, створення умов інформаційної взаємодії МВС України з органами державної влади України та з правоохоронними органами інших держав здійснюється в основному за допомогою Інтегрованої інформаційно-пошукової системи органів внутрішніх справ (ІПС ОВС), інструкцію про функціонування якої затверджено Наказом МВС України № 75 від 10 березня 2010 року [133].

ІПС ОВС складається з програмно-технічних комплексів інтегрованих банків даних управлінь (відділів) інформаційних технологій на рівні ГУМВС, УМВС, УМВСТ, центрального інтегрованого банку даних в ДІАЗ при МВС України та двох ланок корпоративної інформаційно-комунікаційної мережі ОВС: першої, побудованої за схемою: МВС України – ГУМВС, УМВС, УМВСТ, та другої, побудованої за схемою: ГУМВС, УМВС, УМВСТ – міськрайлінооргани. Відповідно центральний інтегрований банк даних в ДІАЗ МВС України має бути підключено до інформаційно-комунікаційної мережі органів державної влади України та міждержавних інформаційних мереж.

Формування обліків на рівні ГУМВС, УМВС, УМВСТ та їх коригування здійснюються виділеними або комутованими каналами зв'язку безпосередньо з автоматизованих робочих місць, встановлених у міськрайліноорганах внутрішніх справ, з використанням другої ланки корпоративної інформаційно-комунікаційної мережі ОВС. До повного створення другої ланки корпоративної інформаційно-комунікаційної мережі ОВС формування масивів може частково здійснюватися з АРМів, установлених в управліннях (відділах) інформаційно-аналітичного забезпечення технологій (далі – УІАЗ (ВІАЗ)) на підставі документів обліку, встановлених нормативною базою відповідних ГУМВС, УМВС, УМВСТ та МВС України. Другим джерелом формування є інформація, що передається з ДІАЗ при МВС України в режимі циркулярів через першу ланку корпоративної інформаційно-комунікаційної мережі ОВС [133].

Накопичення інформації в ІДС ОВС здійснюється українською мовою, за винятком введення установчих даних осіб російською мовою з обов'язковим перекладом цих даних українською мовою шляхом застосування єдиного програмного алгоритму перекладу.

Під час розслідування розбійних нападів слідчому доцільно звертатися до наступних інформаційних підсистем ІПС ОВС.

Інформаційна підсистема «Факт». Внесенню до цієї підсистеми підлягають:

- відомості щодо подій, злочинів, правопорушень, надзвичайних подій, викладених у заявах (повідомленнях, рапортах), зареєстрованих у чергових частинах ОВС;

- злочини, що вчинені або готуються;

- адміністративні правопорушення;

- події, які загрожують особистій чи громадській безпеці;

- події, що не містять ознак злочину, в тому числі аварії, пожежі, катастрофи, стихійні лиха та інші надзвичайні події.

В електронній картці ІІ «Факт» зазначаються: номер та дата реєстрації матеріалу в журналі реєстрації заяв і повідомлень про злочини, що вчинені або готуються, або в журналі обліку інформації, що не містить явних ознак злочину; час надходження заяви, повідомлення про злочин чи подію; посада та прізвище працівника ОВС, який прийняв заяву (повідомлення); вид події (злочину, правопорушення) стаття КК України, КУпАП України; зміст (фабула) заяви (повідомлення) про подію, час, місце, засоби, обставини скоєння, характер насильницьких дій та інші відомості (за наявності) відповідно до реквізитів заповнення електронної картки ІІ «Факт»; хто, коли і в якій формі повідомив про злочин чи подію (прізвище, ім'я, по батькові, адреси реєстрації та проживання, телефон заявника; назва, місце знаходження установи, підприємства, організації, телефон керівника); відомості про потерпілого (заявника): прізвище, ім'я, по батькові, дата та місце народження, громадянство, місце реєстрації та проживання; номер, дата, час отримання заявником талона-повідомлення; відомості про особу, яка обґрунтовано підозрюється в учиненні злочину: прізвище, ім'я, по батькові, дата та місце народження, громадянство, місце реєстрації та проживання; перелік усіх речей (документів, цінностей, іншого майна), викрадених, вилучених з ознаками підробки, заборонених або обмежених в обороті у громадян і службових осіб, безхазяйних, що знайдено або вилучено із камер схову вокзалів, портів, аеропортів та зданих до ОВС. За наявності обов'язково вносяться заводські/фабричні номери речей/агрегатів (транспортних засобів, ІМЕІ мобільних телефонів, документів та іншого майна), індивідуальні особливості цих речей, що дозволяє однозначно їх ідентифікувати; хто, коли конкретно з керівництва ОВС та органів державної влади (місцевого самоврядування) виїжджав на місце злочину, події (при направленні слідчо-оперативної групи – персональний склад та час її виїзду); первинні відомості, зібрані слідчо-оперативною групою на місці скоєння злочину: спосіб скоєння, речові докази, види та кількість вилучених слідів, відомості щодо використання зброї (вибухових речовин), транспортних

засобів; відомості щодо об'єкта злочинного посягання, наявність на ньому охорони, сигналізації, хімічної пастки, інші суттєві відомості; ким і кому доручено розгляд матеріалу, які заходи вжито для його перевірки, хто брав участь у розгляді; рішення за матеріалом згідно з вимогами законодавства, за яким номером, коли і ким прийняте; номер та дата направлення відповіді заявнику.

Загальний контроль за станом формування ІП «Факт» у ГУМВС, УМВС покладається на оперативного чергового та начальника чергової частини ГУМВС, УМВС.

До ІП «Факт» слідчий може звертатися для встановлення фактів учинення подібних із розслідуваним розбійних нападів тією ж особою (особами) або спроб вчинення таких на території району або міста, з метою виявлення інших розслідуваних епізодів злочину, або таких, провадження у яких закрито або зупинене відповідно до законодавства, а також з метою отримання іншої інформації.

Інформаційна підсистема «Злочин». Обліку в ІП «Злочин» підлягають відомості щодо зареєстрованих нерозкритих злочинів, учинених на території обслуговування ОВС, у тому числі за матеріалами яких заведено оперативно-розшукову справу категорії «Злочин», відповідно до вимог законодавства, яке регламентує в органах внутрішніх справ організацію оперативно-розшукової діяльності.

В електронній картці ІП «Злочин» зазначаються: номер та дата реєстрації матеріалу в ОВС, номер та дата порушення кримінального провадження, номер та дата заведення ОРС категорії «Злочин» (у разі заведення); вид злочину та статті КК України, за якими порушено кримінальне провадження; відомості про час учинення злочину, місце вчинення, результати огляду та характерні ознаки злочину; механізм (спосіб) учинення злочину (дії при позбавленні потерпілих життя), приховування слідів злочину; відомості щодо зброї (вибухових речовин, боєприпасів), яка застосовувалася при вчиненні злочину, обов'язково зазначаючи тип, марку,

модель, калібр, кількість нарізів, тип вибухових речовин, принцип дії та інші характеристики (за результатами експертних досліджень); відомості про знаряддя, засоби, пристрої, які застосовувалися при вчиненні злочину (принесені з собою чи взяті на місці скоєння злочину), їх характерні особливості; відомості щодо речових доказів, вилучених з місця вчинення злочину; види та ознаки слідів учинених злочинів та осіб що їх вчинили; відомості щодо затриманих (підозрюваних) чи невстановлених осіб, що вчинили злочин (риси зовнішності, прикмети, манери поведінки, зовнішній вигляд); відомості щодо підозрюваних, обвинувачених, свідків, потерпілих, а також осіб, які причетні до вчиненого злочину, із зазначенням повних анкетних даних (прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, місце народження), місце проживання та реєстрації, номери домашнього та мобільного телефонів, прізвиська (клички), належність до злочинних угруповань, незаконних рухів або організацій, місце роботи та займана посада, вид діяльності, а також вся інша інформація (тільки відкритого характеру), отримана від них стосовно цього злочину; відомості щодо комерційних структур, пов'язаних з особами, причетними до вчинення злочину (найменування, код за ЄДРПУ, місце знаходження); відомості щодо викрадених у потерпілих речей (мобільні телефони, транспортні засоби), документів, цінностей та іншого майна; відомості щодо транспортних засобів, які використовувалися під час учинення злочину (тип, марка, модель, колір, номерний знак); відомості щодо підроблених банкнот, цінних паперів, місце та обставини їх вилучення, вартість та кількість, яким способом їх виготовлено, які матеріали та обладнання використано для цього (за висновками експертних досліджень), для монет – з якого металу їх зроблено; зміст (фабула) скоєного злочину (тільки відкритого характеру): хронологія та детальний опис обставин учиненого злочину, мотиви, характер насильницьких дій, уся зібрана інформація, яка має відношення до злочину.

Відомості щодо затриманої особи, яка підозрюється у вчиненні злочину, уносяться до ІІІ «Доставлені». Відомості щодо викрадених

(вилучених, знайдених, зданих) речей, транспортних засобів, документів, зброї, які проходять за зареєстрованим злочином, уносяться до ІІ «Річ», «Втрачені документи», «Кримінальна зброя».

До інформації про злочин, що знаходиться на обліку в ІІ «Злочин» як нерозкритий, при розкритті злочину або при виявленні додаткових відомостей та обставин його учинення, на підставі зареєстрованих в ОВС матеріалів (ОРС, рапорт, повідомлення) у електронну картку ІІ «Злочин» уносяться відповідні доповнення.

Інформаційна підсистема «Доставлені до чергової частини ОВС».
Обліку в цій підсистемі підлягають особи, доставлені до ОВС.

В електронній картці ІІ «Доставлені до ЧЧ ОВС» зазначаються: час (дата, години, хвилини) та підстави доставлення особи до ОВС; номер запису та дата реєстрації особи в книзі обліку осіб, яких доставлено до ОВС, реєстраційний номер матеріалу в ОВС; вид правопорушення, учиненого особою, статті КК України або КУпАП; стислий зміст інформації про вчинене правопорушення: час, місце, обставини вчинення; персональні дані особи (прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, місце народження), громадянство, місце проживання та реєстрації, дані паспортного документа особи; відомості, передбачені статтею 261 КУпАП, у випадку складення протоколу про адміністративне затримання особи; додаткові (за наявності) відомості про особу: прізвиська, приналежність до певного угруповання, руху, організації, фан-клубу (назва, країна, місто), місце роботи, посада, спеціальність, номери телефонів; час та причина вибуття особи з ОВС (дата, години, хвилини, куди вибув, причина).

Унесення установчих даних осіб до ІІ «Доставлені до ЧЧ ОВС» виконується на підставі документів, які засвідчують особу, а у разі відсутності таких - виключно за результатами перевірки відомостей за іншими обліками. Зазначені дані встановлюються працівником ОВС, який доставив особу до ОВС або на виконанні якого знаходиться матеріал.

Забороняється унесення до ІІ «Доставлені до ЧЧ ОВС» неперевіраних або недостовірних персональних даних.

Інформаційна підсистема «Особа». Інформаційна підсистема «Особа» (ІІС «Особа») поділяється на три рівні: районний (міський), регіональний та державний.

Первинним документом обліку є інформаційно-пошукова картка на особу і злочин. Банк даних державного рівня включає в себе дані банків даних регіонального рівня.

Обліку в ІІ «Особа» підлягають особи, які вчинили правопорушення, щодо яких здійснюється профілактична робота працівниками ОВС: обвинувачені, яких віддано до суду; яких визнано винуватими в учиненні злочину і до яких судом застосовано види покарань: арешт, обмеження або позбавлення волі; яких визнано винуватими в учиненні злочину і до яких судом застосовано покарання, що не пов'язані з арештом, обмеженням або позбавленням волі; які відбули покарання за злочин і в яких судимість не знято або не погашено в установленому законодавством порядку; раніше судимі, відносно яких встановлено адміністративний нагляд; раніше судимі, яких було засуджено до позбавлення волі за тяжкі, особливо тяжкі злочини або засуджено два і більше разів до позбавлення волі за умисні злочини; які вчиняють насильство в сім'ї та яким було винесено офіційне попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї; діти, які займаються жебракуванням, бродяжництвом, систематично залишають сім'ї, навчально-виховні заклади та спеціальні установи для дітей; діти, які вчиняють правопорушення, у тому числі звільнені зі спеціальних виховних установ; які були притягнуті до адміністративної відповідальності за зайняття проституцією; які вчиняють правопорушення у місцях проведення спортивних заходів або у зв'язку з ними; які вчиняють правопорушення, що пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів або психотропних речовин; психічно хворі, які є суспільно небезпечними і перебувають на спеціальному обліку в закладах охорони здоров'я.

Унесення персональних даних осіб до ІП «Особа» виконується на підставі документів, які засвідчують особу, а у разі відсутності таких – виключно за результатами перевірки відомостей за обліками ІПС та АДБ, офіційно отриманих відповідних матеріалів щодо особи з іншого ОВС. Зазначені дані встановлюються виконавцем - працівником ОВС, у якого на виконанні знаходиться матеріал (справа) щодо цієї особи або на якого покладено обов'язки щодо ведення обліку осіб відповідної категорії в ОВС.

В електронній картці ІП «Особа» зазначаються персональні дані особи (прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, місце народження), громадянство, місце проживання та реєстрації, дані паспортного документа особи; вид та строки останнього покарання, статті КК України, дата звільнення з останнього місця позбавлення волі (у разі якщо таке мало місце); категорія обліку особи, підстави взяття її на облік, за наявності – додаткове «забарвлення» (відповідно до класифікатора ІП); реєстраційний номер, дата матеріалу (кримінального провадження, протоколу про адміністративне правопорушення); порядковий номер запису в журналі профілактичної роботи (номер реєстрації справи/картки щодо профілактичної роботи) та дата взяття особи на профілактичний облік в ОВС; вид правопорушення, учиненого особою, статті КК України (КУпАП); стислий зміст інформації (фабула): час, місце, опис обставин вчинення правопорушення, мотиви, характер насильницьких дій, зібрана інформація, що має відношення до правопорушення; додаткові відомості (за наявності) про особу: прізвиська, приналежність до певного угруповання, руху, організації, фан-клубу (назва, країна, місто), місце роботи, посада, спеціальність, номери телефонів; інші відомості (за наявності) відповідно до реквізитів заповнення електронних карток ІП «Особа».

Інформаційна підсистема «Впізнання» забезпечує централізований збір інформації про: осіб, які безвісти зникли; невідомі трупи; невідомих хворих. До цієї підсистеми під час розслідування розбійних нападів слідчий звертається рідше. Разом з тим, у практиці можуть виникнути випадки, коли

потерпілий внаслідок завданих ушкоджень не може повідомити дані про себе, або у слідчого виникає обґрунтована підозра про наявність певної хвороби у невстановленого потерпілого. У таких випадках звернення до ПС «Впізнання» є доцільним та ефективним.

Документом для формування бази даних та обробки запитів є пізнавальна карта, яка надсилається з УІАЗ(ВІАЗ) ГУМВС, УМВС в областях до МВС України.

Запити на перевірку надсилаються поштою, телетайпом або каналами електронної пошти. Забезпечуються обробка та перевірка матеріалів, які надходять з УІАЗ ГУМВС, УМВС, шляхом ведення журнального та карткового обліку, обробки, перевірки матеріалів на осіб, які зникли безвісти, невпізнані трупи громадян та невідомих хворих.

ПС «Впізнання» призначена для:

- обліку осіб, зниклих безвісти, невпізнаних трупів, невідомих хворих;
- проведення пізнавальних заходів щодо цих категорій осіб в автоматизованому режимі;
- надання та роздрукування рекомендацій щодо проведення пізнавальних заходів.

ПС «Впізнання» характеризується:

- накопиченням і гарантованим зберіганням великих обсягів інформації;
- розширеними можливостями доступу до даних;
- забезпеченням віддаленого доступу користувача до інформаційних масивів;
- підтримкою значної кількості типів даних, у тому числі широкого спектра промислових стандартів графічних об'єктів;
- забезпеченням багатокористувацького режиму роботи [162, с. 94].

Інформаційна підсистема «Розшук» призначена для централізованого збору та обробки інформації від ініціаторів розшуку про осіб, що розшукуються і встановлюються, які оголошені в регіональній, державній,

міждержавний розшук, і надання інформації за запитом працівників органів внутрішніх справ, інших зацікавлених міністерств і відомств.

Функціонування підсистеми регламентовано Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» і відповідними наказами та розпорядженнями МВС України.

Збір інформації здійснюється ініціаторами розшуку на регіональному рівні в управліннях чи відділах оперативної інформації (УОІ чи ВОІ) ГУМВС, УМВС. Ця інформація обробляється і передається до ДІАЗ для її подальшого об'єднання з інформацією, яка надійшла з інших регіонів. Таким чином, в ДІАЗ накопичується вся інформація про осіб, які розшуковуються органами внутрішніх справ України.

Інформація, зосереджена в банку даних, використовується також під час оперативно-розшукових заходів регіонального, державного, міждержавного рівнів [162, с. 93].

Інформаційна підсистема «Номерні речі» веде облік предметів, які мають індивідуальні номери або характерні особливості, викрадені, безгосподарні, а також вилучені в затриманих та заарештованих. Порядок ведення обліку регламентовано Наказом МВС України № 75 від 10.03.2010 р. Первинним документом обліку є первинна картка на предмет (ІПК-В).

Порядок подання інформації при постановці на облік підлягають дані про:

- всі викрадені, вилучені у затриманих або заарештованих осіб речі, належність яких не встановлена, а також безгосподарні, знайдені або вилучені із камер схову вокзалів, портів, аеропортів, що мають індивідуальні номери і характерні особливості (телерадіотехніка, комп'ютери, мобільні телефони, годинники, ордени, цінні папери тощо);
- всі предмети антикваріату, що мають історичну, наукову, художню або іншу культурну цінність (картини, ікони, колекції монет, орденів і медалей, марок, значків, музейної зброї тощо), викрадені із державних сховищ, приватних колекцій, церков або інших місць відправлення релігійного

культу, а також вилучені в громадян відповідно до чинного законодавства працівниками органів внутрішніх справ, митниці або здані як знайдені;

- всю втрачену, викрадену, а також вилучену, знайдену та добровільно здану із числа тієї, що незаконно зберігалася, бойову, учбову (в тому числі розрізну) спортивну і мисливську вогнепальну зброю як вітчизняного, так і іноземного виробництва (пістолети, револьвери, гвинтівки, карабіни, автомати, кулемети, мисливські рушниці як з нарізним, так і з гладким стволом, обрізи) незалежно від їх технічного стану, а також боєприпаси і вибухові речовини;

- усі викрадені, а також безгосподарні транспортні засоби [162, с. 98].

До ІІ «Номерні речі» слідчий звертається, як правило, у випадках, коли встановлено, що злочинець під час вчинення розбою користувався певними номерними речами (такими, як транспортні засоби тощо), використовував вогнепальну встановлену за допомогою балістичних досліджень вогнепальну зброю (для вирішення питання чи не були ці речі раніше втрачені, викрадені тощо).

У разі не встановлення місцезнаходження речей, що були об'єктами злочинного посягання, а також у випадку вилучених у затриманого або під час проведення обшуків чи інших процесуальних дій номерних речей, належність яких не встановлена, слідчий не пізніше доби з часу повідомлення про їх викрадення або вилучення готує і передає через чергову частину міськрайліноргану внутрішніх справ інформацію в УІАЗ (ВІАЗ) ГУМВС, УМВС для постановки на облік до ІІ «Номерні речі».

Інформаційна підсистема «Антикваріат» веде облік викрадених і вилучених предметів антикваріату. Порядок ведення обліку регламентовано наказом МВС України від 10 березня 2010 р. № 75. Первинним документом обліку є первинна картка на предмет (ІПК-В).

Постановці на облік підлягають дані про всі предмети антикваріату, що мають історичну, наукову, художню або іншу культурну цінність (картини, ікони, колекції монет, орденів і медалей, марок, значків, музейної зброї

тощо), що були предметами злочинного посягання під час вчинення розбоїв на державні сховища, приватні колекції, церкви або інші місця відправлення релігійного культу, а також вилучені у підозрюваного під час затримання, обшуку, інших процесуальних дій.

На предмети антикваріату працівниками ОВС заповнюються інформаційно-пошукові картки у двох примірниках. Перший примірник протягом п'яти діб з часу викрадення (вилучення) надсилається до УІАЗ ГУМВС, УМВС, другий приєднується до матеріалів кримінального провадження.

Для зняття з обліку предметів антикваріату міськрайлінорган надсилає в УІАЗ ГУМВС, УМВС другий примірник ІПК з відміткою «знято з обліку» та зазначенням підстави про її зняття з обліку [162, с. 100].

Інформаційна підсистема «Автомобілотранспорт» (ІПС «АМТ») веде облік транспортних засобів, що розшукуються.

Порядок ведення обліку регламентовано наказом МВС України від 10 березня 2010 р. № 75. Первинним документом обліку є первинна картка на предмет (ІПК-В) та картка обліку транспортного засобу, який розшукується.

Порядок постановки та зняття з обліку транспортних засобів, які розшукуються, визначає систему взаємного інформування органів внутрішніх справ України про вчинені незаконні заволодіння транспортними засобами з використанням централізованого автоматизованого обліку даних про такі злочини в розшуковій роботі [133].

Робота з формування банку даних про транспортні засоби, які розшукуються, покладається на підрозділи карного розшуку та Державтоінспекції ГУМВС, УМВС.

З метою виявлення фактів реєстрації транспортних засобів, які знаходяться в розшуку, начальники УДАІ (ВДАІ) ГУМВС, УМВС організують щомісячні звірки автоматизованих масивів інформації зареєстрованих транспортних засобів із масивами АІС «Угон».

Ведення бази даних АІС «Угон», забезпечення функціонування інформаційно-обчислювальної мережі в межах України покладається на ДДАІ, ДІТ і Управління оперативного зв'язку ГШ МВС України. З метою забезпечення повноти постановки на облік транспортних засобів, які розшукуються, провадиться постійне порівнювання інформації, що перебуває в ДІТ та ДДАІ МВС України. Черговий по ДДАІ МВС України здійснює добові звірки взятих на облік транспортних засобів та знятих з обліку розшуканих автотранспортних засобів автоматизованого банку даних «Угон» з оперативними даними АІС «Чергова частина – статистика» [162, с. 105].

Інформаційна підсистема «АПРА» (далі – ІПС «АПРА») в Департаменті інформаційно-аналітичного забезпечення МВС України веде облік адміністративних правопорушень, крім порушень Правил дорожнього руху. Порядок ведення обліку затверджено наказом МВС України від 10 березня 2010 р. № 75.

Облік адміністративних правопорушень, крім порушень Правил дорожнього руху, в органах внутрішніх справ здійснюється на підставі інформаційних карток про адміністративне правопорушення (Додаток 6), які заповнюються працівниками управлінь (відділів) адміністративної служби міліції, управлінь (відділів, відділень) по боротьбі з незаконним обігом наркотиків, відділів (відділень) кримінальної міліції у справах неповнолітніх, управлінь (відділів) карного розшуку, управлінь (відділів) Державної служби боротьби з економічною злочинністю, управлінь (відділів) у справах громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб ГУМВС, УМВС, УМВСТ, що склали протокол про адміністративне правопорушення. Картка здається відповідальному по структурному підрозділу для подальшого приведення її в електронний вигляд. Надалі інформація щодобово передається в електронному вигляді до УІТ (ВІТ) ГУМВС, УМВС, УМВСТ [162, с. 107].

ПІС забезпечує облік утрачених і викрадених паспортних документів, а також паспортів померлих громадян України, які не було повернуто після смерті, на підставі облікових карток на втрачений паспорт та карток про зняття з обліку.

Обліку підлягають такі види втрачених паспортних документів: паспорт громадянина України, паспорт громадянина України для виїзду за кордон, проїзний документ дитини, посвідчення на проживання в Україні для іноземців та осіб без громадянства, посвідчення особи без громадянства для виїзду за кордон [162, с. 108].

Облікові картки заповнюються працівниками управлінь (відділів) у справах громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб після порушення провадження про викрадений (втрачений) паспорт або відповідних матеріалів у разі втрати іншого паспортного документа, надходження опису форми № 13 (паспортів померлих громадян) або відповідальними працівниками спеціальної установи міліції у разі відсутності паспорта в особи, яку заарештовано у кримінальному провадженні.

При зверненні громадянина про втрату або викрадення паспорта до органу внутрішніх справ, який його видав, термін надходження інформації для передачі її засобами комп'ютерного зв'язку з управлінь (відділів) у справах громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб ГУМВС, УМВС до УІАЗ ГУМВС, УМВС не повинен перевищувати 7 діб, починаючи з дати звернення громадянина про втрату паспорта [162, с. 109].

Термін надходження інформації з органу внутрішніх справ за місцем проживання або вчинення злочину до УІАЗ ГУМВС, УМВС також не повинен перевищувати 7 діб, починаючи з дати надходження форми № 8 про підтвердження видачі паспортного документа або інших матеріалів.

Дактилоскопичні обліки. У системі обліків, що функціонують у підрозділах експертно-криміналістичної служби МВС України, важливе місце належить дактилоскопичним. Ці обліки одними з перших було

покладено в основу облікової діяльності вказаних підрозділів. Ці обліки ведуться майже в усіх підрозділах експертної служби від найнижчої ланки (рівня місьрайліноргану) до ДНДЕКЦ [147].

Основними завданнями, вирішенню яких призначені сприяти дактилоскопічні обліки експертно-криміналістичної служби, є:

- створення умов для ідентифікації осіб, які залишили сліди рук на місці події;
- створення умов для встановлення фактів залишення слідів рук однією особою при скоєнні різних злочинів;
- створення умов для ідентифікації осіб, зниклих безвісти (у разі наявності невідомих трупів чи осіб, які не можуть повідомити свої настановні дані), за наявності на них дактилокарти;
- установлення осіб невідомих трупів за наявності на них дактилокарти, заповненої раніше, на живу особу з настановними даними;
- ідентифікація осіб, що приховують або не можуть повідомити свої настановні дані, але раніше підлягали дактилоскопіюванню.

Специфіка завдань, що стоять перед цією категорією обліків, визначила їх структуру. Можна сказати, що вони являють собою одну з перших інформаційних систем, де відбулася інтеграція масивів. Незважаючи на те, що взагалі для інтеграції інформаційних систем підґрунтям стала їх автоматизація, точніше, комп'ютеризація та мережеві технології, дактилоскопічні обліки є прикладом інтеграції слідотеки й дактилокартотеки в єдину інформаційну систему ще при їх здійсненні в ручному режимі. Тут об'єдналися два обліки, які містять різні за структурою основні облікові одиниці – карти слідів (слідотеки) та дактилокарти (дактилокартотеки). Але інформація про об'єкт у них відображається в однаковій формі. Саме наявність однакових реквізитів, за якими можна здійснювати ідентифікацію об'єкта (особи), і було покладено в основу такої інтеграції.

Це об'єднання зумовлювалося спільністю завдань, на вирішення яких спрямовано складові вказаної системи. Ефективність функціонування однієї

складової такої інформаційної системи (наприклад слідотеки) прямо залежить від наявності та якісного змісту інформації, що містить друга її складова – дактилокартотека, і навпаки. У разі надходження нової інформації до масивів однієї складової, вона обов'язково перевіряється за масивами обох складових. У процесі такої перевірки може бути встановлено:

- факт залишення сліду на місці скоєння злочину певною особою – ідентичність відбитка на дактилокарті сліду, що поданий на перевірку;

- факт залишення слідів однією особою на декількох місцях скоєння злочинів - ідентичність двох або більше слідів, виявлених на різних місцях подій злочинів;

- факт наявності в певній інформаційній системі дактилокарти з відбитками, ідентичними тим, що подані на перевірку в систему,

- ідентичність відбитків на двох дактилокартах.

У сучасних АДІС, наприклад, в АДІС «Сонда», «Дакто-2000», це відбувається при введенні в систему відбитків чи слідів рук в автоматичному режимі.

Одними з перспективних щодо впровадження в практичну діяльність є мобільні комплекти для роботи з дактилоскопічною інформацією на місці події «Папілон-М». Мобільний комплекс «Папілон-М» являє собою сукупність НТЗ і програмного забезпечення, що дозволяє використовувати його в польових умовах для обладнання пересувних криміналістичних лабораторій. Комплекс підтримує формування та ведення локальної БД АДІС «Папілон» (масиви дактилокарт і слідів пальців рук, долонь) і забезпечує віддалений доступ до стаціонарних комплексів АДІС «Папілон» каналами стільникового зв'язку, а також із використанням інших мереж. Такі комплекси дозволяють:

- створювати та зберігати в локальній БД дактилокарти й сліди пальців рук і долонь;

- вводити до системи сліди пальців рук і долонь, вилучені при огляді місця події;

- здійснювати опрацювання зображень ведених слідів;
- створювати електронні дактилокарти методом безфарбного дактилоскопіювання (за використання «живого сканера»);
- опрацьовувати й кодувати дактилокарти та сліди,
- здійснювати їх перевірку за локальною базою даних;
- передавати електронні зображення слідів і дактилокарт до центральної АДІС для перевірки та занесення до БД;
- здійснювати оперативну перевірку особи за відбитком пальця за базою даних центральної АДІС (з використанням мереж зв'язку) і локальною базою мобільного комплексу в режимі реального часу для виявлення наявної інформації про особу, що перевіряється, настановних даних, про затримання та судимість, оголошення в розшук тощо.

Облік куль і гільз зі слідами зброї. Колекції куль і гільз (кулегільзотеки) зі слідами зброї створюються для:

- встановлення фактів використання одних і тих самих екземплярів зброї при вчиненні декількох злочинів (у різний час, на різних територіях);
- виявлення зброї, яка застосовувалася при вчиненні злочинів, серед вилученої, знайденої та добровільно зданої;
- установа фактів застосування злочинцями втраченої нарізної або гладкоствольної вогнепальної зброї, що була на озброєнні органів внутрішніх справ, зареєстрована на об'єктах дозвільної системи та перебувала в особистому користуванні громадян;
- виявлення зброї, яка була втрачена працівниками органів внутрішніх справ, серед вилученої, знайденої та добровільно зданої.

До масивів кулегільзотек вміщуються такі об'єкти:

- кулі й гільзи, вилучені під час оглядів місць подій;
- кулі й гільзи, які одержані в ході експериментального відстрілу вилученої, знайденої та добровільно зданої нарізної вогнепальної зброї;
- кулі й гільзи, одержані в ході експериментальних відстрілів нарізної та гладкоствольної вогнепальної зброї, яка зберігалася й використовувалася в

органах внутрішніх справ, на об'єктах дозвільної системи або перебувала в особистому користуванні громадян, але була втрачена.

Кулі й гільзи, які надійшли до колекції, досліджуються з метою визначення моделі зброї, з якої вони вистріляні, та систематизуються в колекції за моделями або за видами зброї. Інформаційні картки в інформаційній картотеці систематизуються в аналогічному порядку. Сьогодні поряд із колекцією та інформаційною картотекою цей вид обліку також здійснюється з використанням автоматизованих інформаційних систем. Такі системи називаються автоматизованими балістичними інформаційними системами (АБІС). Однією з досконалих систем на цей час можна назвати АБІС «Арсенал», що забезпечує централізований номерний облік зброї органів внутрішніх справ. Порядок ведення обліку регламентовано наказом МВС України від 10 березня 2010 р. № 75.

Для кодування й розпізнавання зображень в АБІС «Арсенал» використовується високоточний алгоритм, основа якого перевірена багаторічною практикою використання автоматизованої дактилоскопічної системи АДС «Папілон». Сканування бічної поверхні кулі і гільз у цій системі виконується спеціалізованим удосконаленим (порівняно з попередніми зразками) балістичним сканером «Папілон БС-7» за косопадаючого освітлення й обертання об'єкта навколо своєї вертикальної осі. Воно полягає в послідовному записі цифрових зображень окремих лінійних фрагментів поверхні кулі (гільзи) в пам'ять комп'ютера. При введенні об'єкта в БД автоматично відбувається перевірка слідів на предмет їх збігу зі слідами, внесеними раніше до бази даних.

АБІС «Арсенал» становить собою систему, що складається з джерел формування та подання початкової інформації, змін і доповнень, інформаційної бази, технічних й програмних засобів реалізації, споживачів інформації та інформаційного апарату, який забезпечує функціонування ІПС.

АБІС «Арсенал» містить дані про вогнепальну, пневматичну, калібру понад 4,5 мм та швидкістю польоту кулі понад 100 м/с зброю, холодну

зброю, спеціальні засоби самооборони, заряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії (газові пістолети та револьвери, далі – газова зброя), що перебувають у користуванні громадян та організацій, дані про зброю органів внутрішніх справ, військових частин, навчальних закладів системи МВС та про зброю, яка зберігається на складах військових баз МВС.

Структурно АБІС «Арсенал» поділяється на ІПС регіонального і державного рівнів. Обмін інформацією під час формування масиву між ІПС регіонального і державного рівнів здійснюється каналами електронної пошти [162, с. 105].

АБІС «Арсенал» регіонального рівня містить інформацію про зброю громадян і організацій в обсязі інформаційно-пошукової картки на зброю (ІПК-Р) (Додаток 5) та інформацію про зброю органів внутрішніх справ регіону, військових частин і навчальних закладів системи МВС, дислокованих на території відповідного регіону, в обсязі реквізитів 07, 09, 11, 12, 13, 14, 16, 18, 19, 20, 22, 23, 24 ІПК-Р.

АБІС «Арсенал» центрального рівня (ДІАЗ при МВС України) містить інформацію про всю зброю, що перебуває в користуванні громадян, організацій, на озброєнні органів внутрішніх справ, військових частин, навчальних закладів системи МВС України тощо.

Обробці в АБІС «Арсенал» підлягають відомості про вогнепальну, пневматичну, холодну зброю, газові пістолети та револьвери, а також пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими або аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, що перебувають у користуванні громадян і організацій.

Первинним документом для введення інформації про зброю в АБІС «Арсенал» є інформаційно-пошукова картка на зброю (ІПК-Р).

Після реєстрації зброї, придбаної громадянами або організаціями, інспектор дозвільної системи міськрайвідділу внутрішніх справ заповнює на кожну одиницю зброї формалізовану частину бланка ІПК-Р, підписує її у

начальника органу або його заступника і протягом трьох днів надсилає до УІТ (ВІТ) ГУМВС, УМВС для введення в АБІС «Арсенал».

Після повернення з УІТ (ВІТ) ГУМВС, УМВС ІПК-Р розміщується в базі даних міськрайвідділу внутрішніх справ.

У разі зміни власником зброї місця проживання інспектор дозвільної системи повідомляє про це орган внутрішніх справ за новим місцем проживання громадянина для контролю за своєчасністю постановки на облік зброї.

Для вилучення відомостей про вогнепальну зброю з БД ІПС інспектор дозвільної системи робить в ІПК-Р позначки про причину і дату зняття зброї з обліку і письмово повідомляє про це в УІТ (ВІТ) ГУМВС, УМВС.

У разі перереєстрації зброї інспектор дозвільної системи в ІПК-Р вносить дату продовження строку зберігання, про що повідомляє УІТ (ВІТ) ГУМВС, УМВС [133].

У разі вилучення відомостей про вогнепальну зброю з БД ІПС «Арсенал» вони переводяться з діючого інформаційного фонду в архівний, де зберігаються протягом року.

УІТ (ВІТ) після обробки первинної інформації, про зброю громадян та організацій внесення змін та доповнень до неї надсилають її електронною поштою до ДІАЗ МВС України щотижня [162, с. 106].

У відділі дослідження зброї та трасологічних досліджень ДНДЕКЦ МВС України також функціонує автоматизована балістична інформаційна система «ТАІС», що надає можливість отримувати в автоматичному режимі високоякісні зображення всієї бокової поверхні кулі чи гільзи, а також повне відображення дна гільзи. У моделі «ТАІС-02» реалізовано функції автоматичного пошуку за слідами на кулях, а «ТАІС-03» надає можливість пошуку за слідами на стріляних гільзах. Указана система дозволяє зберігати в базі даних зображення об'єктів дослідження з відповідними коментарями, здійснювати пошук об'єктів за заданими параметрами, замірювати кути нахилу та ширину полів нарізів за слідами на кулях із високою точністю як у

ручному, так і в автоматичному режимах.

Електронна база даних Єдиний реєстр досудових розслідувань (ЄРДР) – автоматизована система, відповідно до якої здійснюється збирання, зберігання, захист, облік, пошук, узагальнення даних, які використовуються для формування звітності, а також надання інформації про відомості, внесені до Реєстру. Функціонування ЄРДР регламентовано новим Кримінальним процесуальним кодексом 2012 р., Положенням про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань, затвердженим Наказом Генеральної прокуратури України від 17 серпня 2012 року № 69 «Про Єдиний реєстр досудових розслідувань» [132].

Реєстр утворено та ведеться з метою забезпечення:

- єдиного обліку кримінальних правопорушень та прийнятих під час досудового розслідування рішень, осіб, які їх учинили, та результатів судового провадження;
- оперативного контролю за додержанням законів під час проведення досудового розслідування;
- аналізу стану та структури кримінальних правопорушень, вчинених у державі.

Держателем ЄРДР є Генеральна прокуратура України, реєстраторами – прокурори; слідчі органів прокуратури, внутрішніх справ, безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, та органів державного бюро розслідувань (з моменту створення). Користувачами Реєстру є: керівники прокуратур та органів досудового розслідування, прокурори, слідчі та інші уповноважені особи органів внутрішніх справ, безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, та Державного бюро розслідувань, які виконують функції з інформаційно-аналітичного забезпечення правоохоронних органів та ведення спеціальних обліків (оперативних, оперативно-облікових, дактилоскопічних тощо) відповідно до чинного законодавства.

До Реєстру підлягають внесенню відомості, які характеризують кримінальне правопорушення. Тобто, у ЄРДР здійснюється облік кримінальних правопорушень, кримінальних проваджень, наслідків досудового розслідування кримінальних правопорушень, результатів відшкодування матеріальних збитків та вилучення предметів злочинної діяльності, кримінальних правопорушень минулих років та таких, які рахуються в органах досудового розслідування, облік осіб, які вчинили кримінальне правопорушення та які підозрюються у їх вчиненні.

Факт внесення цих відомостей відображається у Реєстрі та вони є доступними для перегляду прокурору відповідного рівня.

До Реєстру вносяться відомості про:

1) час і дату надходження заяви, повідомлення про кримінальне правопорушення або виявлення з іншого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення;

2) прізвище, ім'я, по батькові (найменування) потерпілого або заявника;

3) інше джерело, з якого виявлені обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення;

4) короткий виклад обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, наведених потерпілим, заявником чи виявлених з іншого джерела;

5) попередню правову кваліфікацію кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність;

6) передачу матеріалів і відомостей іншому органу досудового розслідування або за місцем проведення досудового розслідування (ч. 5 ст. 36, ч. 7 ст. 214, ст. 216, ст. 218 КПК України);

7) прізвище, ім'я, по батькові та посада слідчого, прокурора, який вніс відомості до Реєстру та/або розпочав досудове розслідування;

8) дату затримання особи;

9) обрання, зміну та скасування запобіжного заходу (ст. ст. 178, 200, 202 КПК);

10) час та дату повідомлення про підозру, відомості про особу, яку повідомлено про підозру, правову кваліфікацію кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, із зазначенням статті (частини статті) Закону України про кримінальну відповідальність;

11) зупинення та відновлення досудового розслідування;

12) оголошення розшуку підозрюваного;

13) об'єднання та виділення досудових розслідувань;

14) продовження строків досудового розслідування та тримання під вартою;

15) встановлені, відшкодовані матеріальні збитки, суми пред'явлених позовів у кримінальному провадженні, вартість арештованого майна;

16) закінчення досудового розслідування. До Реєстру вносяться й інші відомості, передбачені первинними обліковими документами, та результати судового провадження.

Внесення відомостей здійснюється шляхом занесення реєстратором інформації до Реєстру та вибору даних у довідниках для заповнення документів первинного обліку про:

- кримінальне правопорушення;

- наслідки досудового розслідування кримінального правопорушення;

- заподіяні збитки, результати їх відшкодування та вилучення предметів злочинної діяльності;

- особу, яка вчинила кримінальне правопорушення та яка підозрюється у їх вчиненні;

- рух кримінального провадження.

Після внесення відомостей до Реєстру реєстратором проводиться накладення електронного цифрового підпису. Використання електронного підпису здійснюється відповідно до Закону України «Про електронний цифровий підпис».

Облік кримінальних правопорушень, осіб, які їх учинили, проводиться за територіальним принципом його вчинення (юрисдикцією місця вчинення кримінального правопорушення) або за визначенням прокурора відповідного рівня згідно з вимогами ст. 218 КПК України.

Відомості з Реєстру надаються у вигляді витягу в порядку, встановленому Кримінальним процесуальним кодексом України. Витяг з Реєстру – це документ про внесення певних відомостей про кримінальне правопорушення до Реєстру або про відсутність таких у Реєстрі, отриманих за параметрами пошуку. До витягу з Реєстру включається інформація про:

- 1) номер кримінального провадження;
- 2) дату надходження заяви, повідомлення та дату внесення відомостей про заяву, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення до Реєстру, правову кваліфікацію кримінального правопорушення;
- 3) прізвище, ім'я, по батькові потерпілого, заявника (найменування юридичної особи та ідентифікаційний код ЄДРПОУ);
- 4) короткий виклад обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення;
- 5) прізвище, ім'я, по батькові та дату народження особи, яку повідомлено про підозру;
- 6) орган досудового розслідування;
- 7) прізвище, ім'я, по батькові слідчого, який здійснює досудове розслідування або прокурора, який здійснює процесуальне керівництво.

Реєстратори самостійно формують (отримують) витяг з Реєстру у межах унесеної у кримінальному провадженні інформації та посвідчують його своїм підписом. Держатель отримує витяг з Реєстру у межах всієї внесеної до Реєстру інформації відповідно до вимог чинного законодавства.

Формування Реєстру розпочинається із внесення до нього слідчим, прокурором відповідних відомостей про кримінальне правопорушення, зазначених в заяві чи повідомленні про його вчинення або виявлених ними

самостійно з будь-якого джерела. Усні заяви заносяться слідчим або прокурором до протоколу, який підписується заявником.

Відомості про кримінальне правопорушення, викладені у заяві, повідомленні чи виявлені з іншого джерела, повинні відповідати вимогам пункту 4 частини 5 статті 214 Кримінального процесуального кодексу України, зокрема мати короткий виклад обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення.

Особа, яка подає заяву чи повідомляє про кримінальне правопорушення під розпис, попереджається про кримінальну відповідальність за завідомо неправдиве повідомлення, крім випадків надходження заяви, повідомлення поштою або іншими засобами зв'язку.

Заява чи повідомлення про кримінальне правопорушення вважаються поданими з моменту попередження особи про кримінальну відповідальність (за виключенням випадків, коли таке попередження не можливо зробити з об'єктивних причин: надходження заяви, повідомлення поштою, іншим засобом зв'язку, непритомний стан заявника, відрядження тощо [69]).

Відповідно до розділу III наказу Генеральної прокуратури України від 17 серпня 2012 року Про єдиний державний реєстр досудових розслідувань право доступу до відомостей, які внесені до Реєстру, мають:

- Держатель – у повному обсязі з урахуванням повноважень, якими наділені прокурори та керівники підрозділів Генеральної прокуратури України;

- прокурори та керівники прокуратур Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя, спеціалізованих (на правах обласних), міських, міських з районним поділом, районних, міжрайонних і прирівняних до них прокуратур – у межах кримінальних правопорушень, щодо яких слідчими прокуратури та слідчими піднаглядних їм органів провадиться досудове розслідування;

- слідчі та керівники органів досудового розслідування – органів прокуратури, внутрішніх справ, безпеки, органів, що здійснюють контроль за

додержанням податкового законодавства, та органів державного бюро розслідувань (з моменту створення) – у межах кримінальних правопорушень, щодо яких цими органами провадиться досудове розслідування та здійснюється контроль за додержанням вимог кримінального процесуального законодавства;

- користувачі – у межах наданих адміністратором прав доступу для отримання інформації про розпочаті досудові розслідування та прийняті під час досудового розслідування рішення, забезпечення ведення спеціальних обліків, проведення аналізу результатів діяльності правоохоронних органів.

Відповідно слідчий, який проводить безпосереднє розслідування злочинів, у тому числі й розбоїв, обмежений в інформації щодо інших кримінальних правопорушень. Унаслідок чого слідчі вважають малоефективним використання ЄРДР при розслідуванні розбоїв та інших злочинів, як інформаційно-довідкове забезпечення (див. Додаток Б). Тому, пропонуємо дозволити слідчим, після повідомлення про підозру особи, доступ до інформації поза межами кримінальних правопорушень, щодо яких органами провадиться досудове розслідування, крім випадків, передбачених законом про державну таємницю [130].

За Єдиним реєстром можна перевірити наявність вже розпочатих досудових розслідувань за однією або сукупністю відомостей про кримінальні правопорушення, які внесені до Реєстру всіма реєстраторами про:

- 1) номер та дату реєстрації кримінального провадження;
- 2) орган досудового розслідування;
- 3) дату надходження заяви, повідомлення про кримінальне правопорушення або виявлення з іншого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення;
- 4) інше джерело, з якого виявлені обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення;
- 5) прізвище, ім'я, по батькові (найменування) потерпілого або заявника;

б) прізвище, ім'я, по батькові та дату народження особи, яку повідомлено про підозру.

2.3. Міждержавні інформаційно-довідкові системи як складова інформаційно-довідкового забезпечення розслідування розбоїв

Одними з основних функцій поліцейських міжнародних організацій (Інтерполу, Європолу тощо) є координація діяльності правоохоронних органів держав, що входять до їх складу, організація обміну інформацією, яка може стати корисною під час розслідування транснаціональних злочинів і пошуку злочинців, які можуть переховуватися в інших країнах, а також здійснення обліково-аналітичної роботи, спрямованої на створення умов для розкриття злочинів і розшуку злочинців цієї категорії.

Міждержавний інформаційний банк (МІБ) держав СНД. Відповідно до міжнародної угоди «Про взаємовідносини міністерств внутрішніх справ у сфері обміну інформацією», підписаної 03.08.1992 р. міністерствами внутрішніх справ Республік Вірменії, Білорусії, Грузії, Казахстану, Киргизстану, Молдови, Російської Федерації, Таджикистану, Туркменістану, Узбекистану й України, МВС РФ є утримувачем централізованих оперативно-довідкових і дактилоскопічних карт, автоматизованого банку даних, криміналістичних та інших обліків, а також архівної інформації. МВС республік, що підписали угоду, у тому числі й України, надають відомості для поповнення та коригування інформації МІБ. МВС держав, що підписали угоду, мають співпрацювати и узгоджувати свої дії в комп'ютеризації відомств, удосконаленні інформаційного забезпечення, а також створенні єдиної уніфікованої автоматизованої системи обміну та передачі інформації.

Відповідно до угоди, обліку в МІБ підлягають:

- особи: засуджені, які відповідно до нормативних актів сторін підлягають ному банку; затримані за бродяжництво; к засуджених, що підлягають обліку в МІБ, що прибули (вибули) для відбування покарання, стосовно яких змінено вироки і які звільнилися з місць позбавлення волі; суду, ухиляються від відбування покарання, сплати аліментів, розшукуються за позовами підприємств, орг і громадян; зниклі безвісти, невізан діти; особливо небезпечні рецидивісти; кримінальні «авторитети», організатори злочинних груп; злочинці-гастролери; що притягалися до відповідальності за вчинення статевих злочинів з особливою жорстокістю; що пр від , антикваріату, а також за виготовлення, транспортування, збут і розкрадання наркотиків у великих розмірах; засуджені за тяжкі злочини, котрі мають характерні помітні ознаки та ін.;

- предмети злочинного посягання, втрачені, ви ні речі: нарізна вогнепальна зброя; а бронетехніка; антикваріат; р - - - комп'ютерна техніка, що має індивідуальні номери; номерні цінні сними в державному обігу;

- нерозкриті злочини: убивства і тяжкі тілесні ушкодження зі смертельним результатом; статеві злочини, вчинені з особливою жорстокістю; р , вчинені з зас ; ш ства у великих розмірах, підроблення гр і цінних паперів; розкрадання (в вибухових речовин, боєприпас них речовин, радіоактивних матеріалів і рідкоземел бронетехніки; з металевих сховищ; з квартир, вчинені характерним способом; антикваріату, культурних та історичних цін); пов'язані з ; вимагання, пов'язані з насильством [111].

ну основу для боротьби зі злочинністю

н

Співдруж

спрямованості та ін. Проте, незважаючи на позитивні результати запровадження та використання МІБ у практичній діяльності держав – учасниць угоди, рівень взаємодії у межах МІБ вимагає свого подальшого вдосконалення.

уваги для забезпечення нормального функціонування МІБ, є впровадження інтегрованого банку даних колективно

ного простору правоохоронних органів держав - учасниць СНД.

ні системи Європолу. Метою створення та функціонування Європолу є підвищення ефективності співпраці компетентних органів у державах-членах Євросоюзу в сфері запобігання тероризму, не торгівлі наркотиками, іншим видам тяжких міжнародних злочинів та боротьби з ними [69].

Для того, завдання, Європол створює та обслуговує цю систему. Ця система є банком даних криміналістичних

м національним законодавством. Європол може безпосередньо вводити інформацію, надану третім третіми організаціями, і результати аналізу, безпосередньо доступні для національних підрозділів зв'язку, офіцерів зв'язку, директора, заступників уповноважених посадових осіб Європолу. Підрозділ Європолу забезпечує функціонування криміналістичних обліків, називається інформаційною системою TECS (The Europol Computer System). Ця структура має три напрями роботи:

- 1) забезпечення безпосереднього ведення банків даних; мається аналізом;

3) о

[73, с. 128].

на система використовується для зберігання, зміни та використання тільки тих даних, які необхідні для виконання завдань Європолу. Кожна держава, повинна гарантувати точність, повно , що надається Європолу.

Відповідно до Конв Європолу, криміналістич

кримінального змісту.

Поставленню на облік підлягають: підозрювані у скоєнні злочинів, що підпадають під юрисдикцію Європолу; засуджені; підозрювані в причетності до член органі ; будь-які особи, які можуть бути допитані при розслідуванні злочинів; потерпілі від злочинів; потенці ні потерпілі, якщо є конкретні факти, які свідчать про те, що вони можуть стати такими; близьке оточення потерпілих, у тому числі товариші по службі; будь-які інші особи, які но можуть надати яку-небудь інформацію про злочини, що підпадають під юрисдикцію Європолу.

про осіб, обліку підлягають злочини (як вчинені, так і ті, що готуються).

Перелік видів злочинів, інформація ст

Європолу. Зокрема, до нього

включено:

1) злочини

шкоди здоров'ю;

; незаконне обмеження свободи;

захоплення заручників; расизм і ксенофобія);

2) злочини проти власнос

обман; рекет і вимагання;

фальшивомонетництво та незаконне використання підроблених грошових знаків; підроблення адміністративних документів і торгівля ними;

підроблення гроше і платіжних засобів; комп'ютерні злочини; корупція;

3) незаконна торгівля завдання шкоди навколишньому середовищу (незаконна торгівля зброєю, боєприпасами та вибуховими речовинами; екологічні злочини; незаконна торгівля видами рослин, які зникають різними способами; а також гормональними речовинами і іншими активаторами зростання).

Як бачимо, розбійні напади не підпадають під юрисдикцію Європолу, вони можуть розглядатися як дотичні й будуть братися в рахунок згідно з процедурами Європолу, якщо встановлено, що вони вчинені з тим, щоб добути засоби для вчинення злочинних дій у межах компетенції Європолу; вчинені з метою підготовки чи здійснення дії у межах сфери компетенції Європолу; а також вчинені з метою створення можливостей безкарності дій у межах сфери компетенції Європолу.

ні системи Інтерполу. Датою створення Ін

конгрес кри , предст

, Вели . До порядку

денного конгресу, серед інших, було включене й питання створення відді

кримі [153, с. 11–22; 115, с. 15].

Національне центральне бюро Інтерполу (Укрбюро Інтерполу) представляє органи

–Інтерполі –

ни з компетентними органами зарубіжних держав щодо ведення боротьби зі злочинністю, яка має транснаціо

ни [126].

Вся інформація, отримувана Міністерством внутрішніх справ, передається по каналах Інтерполу, вміщується в інтегровану базу даних НЦБ за такими підсистемами: 1) документи; 2) особи; 3) транспорт; 4) фірми; 5) номерні речі; 6) валюта; 7) предмети мистецтва [146].

створення та забезпечення функціонування міжнародних

криміналістичного та розшукового характеру. Характерними особливостями цих банків даних є те, що інформація, яка в них міститься:

1) вноситься до банків даних усіма країнами-членами Інтерполу (країнами-членами);

інформація, що міститься в банках даних Інтерполу, є певною мірою загальною, тобто відповідне національне центральне бюро повинно здійснювати обмін інформацією про об'єкт до цього банку даних з національними центральними бюро).

Для забезпечення цільового використання правоохоронних органів

на-власні про об'єкт, розташований в банку даних Інтерполу, автоматично отримує повідомлення про факт перевірки цього об'єкта іншою державою (відповідно національним центральним бюро Інтерполу, певним правоохоронним органом тощо).

Отримання такої інформації

ни, що перевіряла об'єкт у банку даних, для з'ясування підстав проведення відомої перевірки, запитувані про місцезнаходження об'єкта тощо.

функціонують такі банки даних: «Особисті»; викрадених транспортних засобів; викрадених/втрачених документів; викрадених творів мистецтва; ДНК-профілів; відбитків пальців рук; порнографічних зображень неповнолітніх; підроблених платіжних карток.

Банк даних «Особисті» містить інформацію про осіб, які розшуковуються за

вчинення злочинів, безвісно відсутніх, осіб, які підлягають, у т. ч. невпізнані трупи та ін.

особи банк даних містить таку інформацію:

1) прізвище, ім'я; дата народження; 3) стать; 4) паспортні дані батька та матері; місце видачі документа); 6) громадянство; безвісти та ін.); 8) службова інформація, дата поставлення на облік, номер посилання відпо); 9) фотографія, відбитки пальців рук; 10) інформація про злочини, вчинені особою, або про підстави до банку даних; 11) відомості про санкцію на арешт; 12) відомості про циркулярне повідомлення Інтерполу, якщо таке розповсюджувалося; 13) ні дані, які може використовувати особа.

Банк даних викрадених транспортних засобів міс

держав-членів Інтерполу.

Стосовно кожного викраденого транспортного засобу до банку даних вміщується така інформація: 1) номер кузова; 2) марка автомо

; 7) рік випуску; 8) номер двигуна; 9) номер коробки передач; 10)

; 13) відомості про поставлення на облік та зняття з обліку; 14) інформація виробника про автомобіль.

Банк даних викрадених/втрачених документів містить інформацію про викрадені/втрачені ідентифікаційні документи, а також викрадені/втрачені бланки адміністративних документів. Щодо кожного документа банк даних містить інформацію: про серію та номер, яка видала документ; тип, дату викрадення; втрату або викрадення документа; дату поставлення

кількості бланків документів сув

звітності може також ука х номерів.

Банк даних викрадених творів мистецтва містить інформацію про твори мистецтва, предмети антиква

держав - членів Інтерполу. Стосовно творів образотворчого мистецтва наводиться: інформація про автора; зображення предмета; назва; метод нанесення зображення; розміри; опис зображень; місце викрадення; номер посилання. Щодо предметів антикваріату також вказується матеріал, з якого вироблено предмет.

Банк даних ДНК-профілів містить інформацію про держав-членів Інтерполу та від злочинців.

Банк даних відбитків пальців рук містить відбитки пальців рук, вилучені з місць учинення злочинів на те держав-членів Інтерполу, і дактилокарти злочинців.

Банк даних порнографічних зображень, створених із залученням неповнолітніх, дозволяє ідентифікувати зображення порнографічного характеру за «авторством» і місцем розміщення в мережі Інтернет.

Банк даних підроблених платіжних карток містить зобра та з сторін, емблем, голограм, підписів власників тощо) та іншу інформацію стосовно підроблення платіжних карток.

за банками даних Генераль

ни, надісланого до НЦБ Інтерполу в конкретному кримінальному провадженні чи опе - справі.

2.4. Інформаційно-довідкові системи інших міністерств, відомств як складова інформаційно-довідкового забезпечення розслідування розбоїв

Оскільки під інформаційно-довідковим забезпеченням розслідування розбоїв у статистиці ми розуміємо масиви інформаційних систем (обліків), незалежно від їх відомчої належності й основного призначення, що можуть використовуватися з метою ефективного розслідування злочинів та кримінальних проступків, то необхідно також розглянути інформаційно-довідкові системи інших міністерств та відомств, до яких звертаються органи досудового розслідування. Причиною цьому є те, що практика розслідування злочинів не може обмежуватися використанням інформації лише з однієї категорії обліків – криміналістичних, хоча й створених безпосередньо для її забезпечення. Постійно виникає необхідність у використанні найрізноманітнішої інформації про об'єкти, які потрапляють до сфери розслідування (наприклад, обліки за місцем народження людини, здобуття освіти, проживання, роботи, про перетинання кордону, як користувачі різноманітних засобів (зброї, автотранспорту тощо) і т. ін.

Постановою Кабінету Міністрів України від 15 березня 2006 р. № 327 була погоджена пропозиція Міністерства внутрішніх справ щодо створення Державної інформаційної системи реєстраційного обліку фізичних осіб та їх документування [150]. Цю інформаційну систему було створено на основі бази даних Єдиної державної автоматизованої паспортної системи, концепція якої була затверджена Постановою Кабінету Міністрів України № 40 від 20 січня 1997 р. [136].

Правові та організаційні засади створення та функціонування Єдиного державного демографічного реєстру передбачені Законом України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» [131].

Єдиний державний демографічний реєстр є найважливішою складовою частиною Державного реєстру населення, підходи до формування загальної системи обліку громадян в якій будуються за принципом реєстрації громадян за обраним за власним бажанням місцем постійного проживання.

Система є важливим засобом забезпечення організації

різноманітної аналітично-довідкової роботи, такої як одержання, систематизація та зберігання облікової інформації про громадян, структуру, міграцію та динаміку розвитку населення.

Розпорядник Реєстру – центральний орган виконавчої влади, на який в порядку, передбаченому законами та актами Президента України, покладено реалізацію державної політики у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів забезпечує накопичення, актуалізацію, перевірку, збереження інформації, надання довідок та звітів, запити на отримання яких надходять захищеними каналами зв'язку від уповноважених суб'єктів.

Єдиний державний демографічний реєстр – це електронна інформаційно-телекомунікаційна система, призначена для зберігання, захисту, обробки, використання і поширення визначеної цим Законом інформації про особу та про документи, що оформлюються із застосуванням засобів Реєстру, із забезпеченням дотримання гарантованих Конституцією України свободи пересування і вільного вибору місця проживання, заборони втручання в особисте та сімейне життя, інших прав і свобод людини та громадянина. Реєстр є функціонально єдиною системою, що складається з головного та резервного обчислювальних центрів і вузлів уповноважених суб'єктів.

Єдиний державний демографічний реєстр містить наступну інформацію про особу: 1) ім'я особи; 2) дата народження/смерті; 3) місце народження; 4) стать; 5) дата внесення інформації про особу до Реєстру; 6) відомості про батьків (усиновлювачів), опікунів, піклувальників та інших представників; 7) відомості про громадянство або його відсутність та підстави набуття громадянства України; 8) реквізити документів, виданих особі (тип, назва документа, серія, номер, дата видачі та уповноважений суб'єкт, що видав документ, строк дії документа); 9) відомості про документи, що підтверджують смерть особи або визнання особи померлою

чи безвісно відсутньою; 10) відцифрований зразок підпису особи; 11) відцифрований образ обличчя особи; 12) додаткова змінна інформація (про місце реєстрації, про сімейний стан, про відмову від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків, про видачу приватизаційних паперів, додаткові (факультативні) біометричні дані, параметри); 13) інформація з ВІС.

Інформація в Реєстрі зберігається для визначених чинним законодавством цілей та не використовується у спосіб, несумісний з цими цілями. Центральний орган виконавчої влади з питань захисту персональних даних відповідно до закону здійснює заходи щодо захисту цілісності баз даних Реєстру, їх технологічного і програмного забезпечення, захисту інформації Реєстру від випадкового чи незаконного знищення, спотворення, втрати, несанкціонованого надання чи доступу. Внесена до Реєстру інформація є конфіденційною. Нерозголошення конфіденційної інформації гарантується державою. Збирання, зберігання, використання та захист інформації, що міститься у Реєстрі, здійснюються відповідно до чинного законодавства.

Разом з тим, відомості, що містяться в Єдиному державному демографічному реєстрі, у разі їх необхідності для кримінального провадження слідчий може отримати за відповідним клопотанням у процесуальному порядку доступу до документів, що містять охоронювану законом таємницю, а саме конфіденційну інформацію. Процесуальний порядок такого доступу передбачений ст.ст. 159–166 КПК України. При цьому володільцем такої інформації є Державна міграційна служба України, а саме її місцеві чи регіональні підрозділи.

Часто в процесі розслідування розбійних нападів слідчий отримує інформацію про те, що нападник мав ознаки певного захворювання, або вживає наркотичні засоби. У такому випадку з метою розшуку підозрюваного, слідчий може звернутися з клопотанням про отримання інформації з Електронного реєстру пацієнтів, ведення якого закріплене

Положенням про електронний реєстр пацієнтів [139]. Реєстр є єдиною інформаційною системою збирання, реєстрації, накопичення, зберігання, оновлення, використання і поширення шляхом розповсюдження, реалізації, передачі, а також знищення відомостей про фізичну особу та отриману нею медичну допомогу. Він є інформаційним ресурсом Міністерства охорони здоров'я, який ведеться з використанням інформаційних технологій, електронного документообігу та електронного цифрового підпису. Міністерство охорони здоров'я здійснює централізоване управління, забезпечує створення, впровадження, ведення та оновлення реєстру шляхом реалізації єдиної технологічної політики з урахуванням державних, галузевих і адаптованих міжнародних стандартів у сфері інформаційних технологій.

Заклади охорони здоров'я всіх форм власності зобов'язані вносити до Реєстру відомості про: фізичну особу, що містяться у затверджених наказами МОЗ медичних облікових формах; заклад охорони здоров'я, в якому пацієнтові надано медичну допомогу; вид наданої пацієнтові медичної допомоги; лікарські засоби та вироби медичного призначення, закуплені для лікування пацієнта за кошти державного та місцевих бюджетів.

Відомості про пацієнта, стан його здоров'я є конфіденційною інформацією. Забороняється передавання персональних даних пацієнта будь-яким третім особам, окрім випадків передбачених чинним законодавством України. Доступ до персональних даних третій особі не надається, якщо зазначена особа відмовляється взяти на себе зобов'язання щодо забезпечення виконання вимог Закону або неспроможна їх забезпечити.

Відповідно до чинного законодавства Укрдержреєстром Міністерства юстиції України забезпечується ведення Державного реєстру актів цивільного стану громадян, що являє собою єдину комп'ютерну базу даних про акти цивільного стану, внесені до них зміни і доповнення, видачу свідоцтв про державну реєстрацію актів цивільного стану та витягів з Реєстру [140].

У реєстрі актів цивільного стану громадян містяться відомості:

1) у разі державної реєстрації народження дитини: про дитину – прізвище, ім'я та по батькові, стать, дата і місце народження, кількість новонароджених дітей, живонароджена чи мертвнонароджена дитина, яка за рахунком дитина народилася у матері, включаючи новонароджену (враховуючи померлих і не враховуючи мертвнонароджених), найменування документа, що підтверджує факт народження дитини; про батьків – прізвище, ім'я та по батькові, дата народження, громадянство, місце проживання батька, матері; підстава запису відомостей про батька; прізвище, ім'я та по батькові, адреса особи, що звернулася за державною реєстрацією народження дитини, серія і номер, яким органом видано паспорт або паспортний документ, дата його видачі;

2) у разі усиновлення: прізвище, ім'я та по батькові, дата і місце народження до і після усиновлення; про усиновителя (усиновителів) – прізвище, ім'я та по батькові, дата і місце народження, громадянство, повне найменування суду, яким постановлено рішення, його дата і номер, номер актового запису про народження та дата його складення, найменування органу державної реєстрації актів цивільного стану, що зареєстрував народження усиновленої дитини, серія і номер свідоцтва про народження, серія і номер свідоцтва про усиновлення; прізвище, ім'я та по батькові особи, що здійснила державну реєстрацію, та її посада, дата і номер внесення відомостей до Реєстру;

3) у разі позбавлення та поновлення батьківських прав: прізвище, ім'я та по батькові дитини, батька, матері, усиновлювача, які позбавлені батьківських прав; прізвище, ім'я та по батькові батька, матері, усиновлювача, які поновлені у батьківських правах, місце державної реєстрації народження дитини, номер актового запису і дата державної реєстрації народження, повне найменування суду, яким постановлено рішення, його дата і номер; прізвище, ім'я та по батькові особи, що здійснила державну реєстрацію, та її посада, дата і номер внесення відомостей до Реєстру;

4) у разі державної реєстрації шлюбу: про осіб, що реєструють шлюб – прізвище до і після державної реєстрації шлюбу, ім'я та по батькові, дата і місце народження, громадянство, місце проживання, сімейний стан; серія і номер, яким органом видано паспорт або паспортний документ особам, що реєструють шлюб, дата його видачі; серія і номер свідоцтва про шлюб; дата і номер актового запису в книзі державної реєстрації шлюбів; найменування органу державної реєстрації актів цивільного стану, що здійснив державну реєстрацію шлюбу; прізвище, ім'я та по батькові особи, що здійснила державну реєстрацію, та її посада, дата і номер внесення відомостей до Реєстру;

5) у разі державної реєстрації розірвання шлюбу відомостей: про осіб, що розривають шлюб – прізвище до і після розірвання шлюбу, ім'я та по батькові, дата народження, громадянство, місце проживання, в якому перебувають шлюбні (першому, другому, третьому, четвертому); найменування органу державної реєстрації актів цивільного стану, що реєстрував шлюб, який розривається, номер актового запису та дата державної реєстрації шлюбу; підстава державної реєстрації розірвання шлюбу; кількість спільних неповнолітніх дітей; серія і номер, яким органом видано паспорт або паспортний документ особам, що розривають шлюб, дата його видачі, серія і номер свідоцтва про розірвання шлюбу, дата і номер актового запису в книзі державної реєстрації розірвання шлюбу; у разі розірвання шлюбу судом до Реєстру вносяться відомості із зазначенням повного найменування суду, яким постановлено рішення, його дати та номера; прізвища, імені, по батькові осіб, які розірвали шлюб; найменування органу державної реєстрації актів цивільного стану, що реєстрував шлюб, який розірвано, номера актового запису та дати державної реєстрації шлюбу; прізвища, імені та по батькові особи, що внесла відомості, та її посади;

6) у разі державної реєстрації зміни імені: прізвище, ім'я та по батькові до зміни імені і після зміни, дата і місце народження, номер і

дата актового запису про народження, громадянство, місце проживання; серія і номер, яким органом видано паспорт або паспортний документ та дата його видачі; серія і номер свідоцтва про зміну імені, дата і номер актового запису в книзі державної реєстрації зміни імені;

7) у разі державної реєстрації смерті: прізвище, ім'я та по батькові, стать, громадянство, дата смерті, у якому віці померла особа, місце смерті та її причина, дата і місце народження (для дітей віком до одного року - кількість місяців і днів), місце проживання, документ, що підтверджує факт смерті; прізвище, ім'я та по батькові особи, що звернулася за державною реєстрацією смерті, серія і номер, яким органом видано паспорт або паспортний документ, дата його видачі; серія і номер свідоцтва про смерть; дата і номер актового запису в книзі державної реєстрації смертей.

Інформація про особу, яка міститься в цьому реєстрі, також є конфіденційною, тому КПК України передбачає особливий порядок її отримання слідчим.

З метою встановлення факту перетинання підозрюваною особою державного кордону України, слідчий може звернутися із запитом до бази даних «Відомості про осіб, які перетнули державний кордон України», порядок функціонування якої здійснюється відповідно до Положення «Про базу даних «Відомості про осіб, які перетнули державний кордон України» [138].

База даних «Відомості про осіб, які перетнули державний кордон України» являє собою автоматизований банк даних відомостей про громадян України, іноземців та осіб без громадянства, зареєстрованих у пунктах пропуску через державний кордон, та відповідно документів громадян України на право виїзду з України і в'їзду в Україну, в тому числі паспорта громадянина України, і паспортних документів іноземців та осіб без громадянства.

База даних осіб є складовою центрального сховища даних центральної підсистеми інтегрованої інформаційно-телекомунікаційної системи

«Гарт» Державної прикордонної служби України та інтегрованої міжвідомчої інформаційно-телекомунікаційної системи щодо контролю осіб, транспортних засобів і вантажів, які перетинають державний кордон (система «Аркан»).

Формування Баз даних осіб передбачає можливість інформаційної інтеграції з подібними базами даних інших правоохоронних органів, а також центральних органів виконавчої влади, суб'єктів системи «Аркан» згідно з чинним законодавством.

База даних осіб формується шляхом ведення інформації про осіб з використанням автоматизованих робочих місць «Інспектор» (стаціонарних, портативних, кишенькових) до програмно-технічних комплексів автоматизації прикордонного контролю, інформаційно-телекомунікаційної системи «Гарт-1» і передавання її в режимі реального часу до системи «Гарт» з використанням технічних засобів телекомунікаційної мережі Державної прикордонної служби України.

Інформаційно-телекомунікаційної системи «Гарт-1» розгортаються в усіх пунктах пропуску (пунктах контролю) через державний кордон, де здійснюються пасажирські перевезення та пропуск осіб через державний кордон. Склад ІТС «Гарт-1» визначається для кожного пункту пропуску окремо відповідно до технічних умов, виходячи з його категорії і виду, характеру транспортних перевезень, режиму функціонування, часу роботи та стану облаштування.

Уведення інформації до Баз даних осіб здійснюється посадовими особами підрозділів органів охорони державного кордону Державної прикордонної служби України, які в установленому порядку призначені і несуть службу в прикордонному наряді «Перевірка документів».

Доступ до інформації, що зберігається в Базі даних осіб, надається уповноваженим посадовим особам Державної прикордонної служби України, інших правоохоронних органів та органів державної влади відповідно до законодавства в порядку, що визначається окремим наказом

Адміністрації Держприкордонслужби України. Інформація з Баз даних осіб надається у формі витягів на письмову вимогу суду, прокуратури, органів дізнання і слідства та інших органів державної влади (посадових осіб) у зв'язку зі здійсненням ними повноважень, визначених законодавством України.

Перевірка інформації за Базою даних осіб здійснюється шляхом асоціативного пошуку за такими реквізитами: обов'язкові реквізити – «Громадянство», «Прізвище, ім'я особи», «Дата народження» (число, місяць та рік); за наявності інформації – «Вид документа» (для громадян України – паспорт громадянина України для виїзду за кордон, дипломатичний паспорт, службовий паспорт, паспорт громадянина України, проїзний документ дитини, посвідчення особи моряка або посвідчення члена екіпажу; для іноземних громадян та осіб без громадянства – паспортний документ, що підтверджує громадянство іноземця або посвідчує особу без громадянства), «Серія, номер документа».

Існують й інші реєстри, доступ до інформації яких слідчий може здійснювати за наявності відповідних фактичних та юридичних підстав. Мова йде про, зокрема, про реєстри, що ведуться Державною реєстраційною службою України: Єдиний державний реєстр юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, Державний реєстр іпотек, реєстр речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень тощо. Так, відповідно до ст. 4 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» обов'язковій державній реєстрації підлягають речові права та обтяження як на земельні ділянки, так і на об'єкти нерухомого майна, розташовані на них, зокрема право власності, право володіння, право користування (сервітут), право користування (найму, оренди) будівлею або іншими капітальними спорудами, їх окремими частинами, іпотека, інші речові права відповідно до закону [129].

Висновки до другого розділу

Інформаційно-довідкове забезпечення розслідування розбійних нападів у статистиці являє собою масиви інформаційних систем (обліків), незалежно від їх відомчої належності й основного призначення, що можуть використовуватися з метою ефективного розслідування злочинів цього виду.

Будь-який облік є інформаційною системою, в якій сконцентровано певну інформацію стосовно об'єктів обліку. Ця інформація відображена певним способом на відповідних носіях і має конкретне цільове призначення.

До інформаційно-довідкового забезпечення розслідування розбоїв ми відносимо всі інформаційні системи, в яких накопичується найрізноманітніша інформація про об'єкти. Це можуть бути настановні та біографічні дані осіб, відомості, що характеризують властивості й ознаки об'єкта, його зображення, різноманітна інформація про об'єкт і його зв'язки з іншими об'єктами, а також інша будь-яка інформація, що може бути використана в процесі розслідування злочину.

У загальній сукупності інформаційних систем інформаційно-довідкового забезпечення розслідування розбоїв окреме місце належить облікам системи правоохоронних органів, а серед них – призначеним безпосередньо створювати умови для розслідування злочинів цього виду. Ці обліки прийнято називати криміналістичними. Засобом розмежування криміналістичних обліків та інших більшість учених вважають мету їх утворення та функціонування. Такою метою щодо криміналістичних обліків є інформаційне забезпечення діяльності із розкриття, розслідування та попередження злочинів.

Відповідно, конкретний криміналістичний облік можна визначити як інформаційно-довідкову систему, що створена та функціонує в конкретному підрозділі правоохоронного органу з метою забезпечення діяльності з розслідування злочинів певною інформацією про об'єкти обліку.

За завданнями, що вирішуються за їх допомогою, криміналістичні обліки доцільно поділяти на обліки оперативно-розшукового призначення, оперативно-довідкові та інформаційно-довідкові. Криміналістичні обліки, як і інші інформаційні системи, які об'єднують у собі декілька обліків, можуть класифікуватися також за рівнем автоматизації, формами обліку, способами та формами відображення інформації, ступенем інтеграції та локалізації, а також іншими критеріями за необхідності.

Також до обліків інформаційно-довідкового забезпечення розслідування розбоїв, разом із криміналістичними, відносимо обліки міждержавні, а також обліки інших міністерств і відомств, що призначені забезпечувати інші сфери людської діяльності, але, за необхідності, можуть бути використані для забезпечення розслідування розбоїв.

Розвиток інформаційних технологій дозволив поєднати певні одиничні криміналістичні обліки в інтегровані інформаційно-довідкові системи, що призвело до створення та успішного використання органами досудового розслідування Інтегрованої інформаційно-пошукової системи органів внутрішніх справ (ІПС ОВС), Інструкцію про функціонування якої затверджено Наказом МВС України № 75 від 10 березня 2010 року.

Під час розслідування розбійних нападів слідчому доцільно звертатися до наступних інформаційних підсистем ІПС ОВС: «Факт», «Злочин», «Доставлені до чергової частини ОВС», «Особа», «Впізнання», «Розшук», «Номерні речі», «Антикваріат», «Автомобілотранспорт» та «Угон», «АПРА», а також до відповідних автоматизованих дактилоскопічних інформаційних систем, таких як «Сонда», «Дакто-2000», «Папілон» та автоматизованих балістичних інформаційних систем «Арсенал», «ТАІС» та інших.

Електронна база даних «Єдиний реєстр досудових розслідувань» (ЄРДР) є новою автоматизованою системою, відповідно до якої здійснюється збирання, зберігання, захист, облік, пошук, узагальнення даних, які використовуються для формування звітності, а також надання інформації про відомості, внесені до Реєстру.

Відповідно до розділу III Наказу Генеральної прокуратури України від 17 серпня 2012 року Про ЄРДР, слідчі та керівники органів досудового розслідування мають право доступу до відомостей, які внесені до Реєстру, лише у межах кримінальних правопорушень, щодо яких цими органами провадиться досудове розслідування та здійснюється контроль за додержанням вимог кримінального процесуального законодавства. Відповідно, слідчий, який здійснює розслідування злочинів, у тому числі й розбоїв, обмежений в інформації щодо інших кримінальних правопорушень, що містяться в ЄРДР. Унаслідок цього, слідчі вважають малоефективним використання ЄРДР при розслідуванні розбоїв та інших злочинів, як інформаційно-довідкове забезпечення (див. Додаток Б).

У розділі проаналізовано можливості слідчого використовувати під час розслідування розбоїв інформацію з міждержавного інформаційного банку даних держав СНД (у тому числі, про злочинців-гастролерів, організаторів злочинних груп, осіб, що переховуються від слідства й суду, про нерозкриті розбої, вчинені із використанням вогнепальної зброї, та іншу інформацію); банку даних криміналістично значущої інформації Європолу TECS. Необхідно зауважити, що розбійні напади не підпадають під юрисдикцію Європолу, вони можуть розглядатися як дотичні й будуть братися до уваги згідно з процедурами Європолу, якщо встановлено, що вони вчинені з тим, щоб добути засоби для вчинення злочинних дій у межах компетенції Європолу; вчинені з метою підготовки чи здійснення дії у межах сфери компетенції Європолу; а також вчинені з метою створення можливостей безкарності дій у межах сфери компетенції Європолу.

Щодо інформаційних систем Інтерполу, то слідчий під час розслідування розбоїв може використовувати дані, що містяться в банках даних «Особи», «Викрадені транспортні засоби», «Викрадені/втрачені документи», «Твори мистецтва», банках даних відбитків пальців рук, ДНК-профілів та інших.

У розділі зроблено висновок, що, окрім безпосередньо криміналістичних обліків, під час розслідування розбоїв слідчі потребують інформації про особу підозрюваного з Державної інформаційної системи реєстраційного обліку фізичних осіб та їх документування (наприклад, дані про дату та місце народження, відомості про батьків, відцифрований образ обличчя, місця реєстрації, сімейний стан та ін.). Правові та організаційні засади створення та функціонування цього Реєстру передбачені Законом України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус».

У випадку отримання слідчим інформації про те, що нападник мав ознаки певного захворювання, або вживає наркотичні засоби, з метою встановлення та подальшого розшуку підозрюваного, слідчий може звернутися з клопотанням про отримання інформації з Електронного реєстру пацієнтів, ведення якого закріплене Положенням про електронний реєстр пацієнтів. Також слідчі з метою отримання інформації про підозрюваного можуть звертатися до Державного реєстру актів цивільного стану громадян (для отримання інформації про сімейний стан, зміну прізвища, імені та інших відомостей, що містяться в Реєстрі); бази даних «Відомості про осіб, які перетнули державний кордон України», що являє собою автоматизований банк даних відомостей про громадян України, іноземців та осіб без громадянства, зареєстрованих у пунктах пропуску через державний кордон України, а також інших реєстрів, що ведуться Державною реєстраційною службою України, таких як Єдиний державний реєстр юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, Державний реєстр іпотек, реєстр речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень тощо.

РОЗДІЛ III.

ІНФОРМАЦІЙНО-ДОВІДКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ РОЗБОЇВ У РІЗНИХ СЛІДЧИХ СИТУАЦІЯХ

3.1. Види слідчих ситуацій розслідування розбоїв

У будь-якій галузі людської діяльності об'єктивно складається деяка сукупність фактичних обставин, між якими існує певний (причинний, тимчасовий, просторовий чи інший) зв'язок, що утворює цілісну систему елементів, яку називають ситуацією. Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає ситуацію як сукупність умов та обставин, що створюють певне становище, викликають ті чи інші взаємини людей [22, с.1321].

Розслідування злочинів, зокрема розбоїв, здійснюється в конкретних умовах часу, за наявності сукупності певних умов та обставин об'єктивної дійсності, зокрема поведінки осіб, які опинилися у сфері кримінального судочинства, і під дією інших, інколи невідомих для слідчого факторів. Ця складна система взаємодій утворює в результаті ту конкретну обстановку, в якій діють слідчий та інші суб'єкти, які беруть участь в процесі розслідування. Ця обстановка отримала в криміналістиці загальну назву слідчої ситуації.

У криміналістиці вивчення проблем теорії слідчої ситуації знайшло відображення в працях таких фахівців, як Ю. П. Аленіна, В. П. Бахіна, Р. С. Белкіна, П. Д. Біленчука, Т. С. Волчецької, І. Ф. Герасімова, В. Г. Гончаренка, Г. А. Густова, Л. Я. Драпкіна, А. В. Дулова, В. А. Журавля, Г. Ю. Жирного, Г. О. Зоріна, А. В. Іценка, Н. І. Кліменко, О. Н. Колесніченка, В. О. Коновалової, В. С. Кузьмічова, В. К. Лисиченка, В. П. Лисицина, І. М. Лузгіна, В. Г. Лукашевича, Г. А. Матусовського,

В. О. Образцова, І. В. Постики, А. Р. Ратінова, М. В. Салтєвського, М. О. Селіванова, В. Ю. Шепітька, М. П. Яблокова та ін.

У криміналістиці традиційно вважається, що слідча ситуація як категорія криміналістичної тактики сформувалася в 1967 році, коли перше визначення цього поняття дав О. Н. Колісніченко. Воно зводилось до того, що ситуацію слід розуміти як «певне положення в розслідуванні злочину, яке характеризується наявністю тих чи інших доказів та інформаційного матеріалу» [68, с. 214]. Хоча про слідчу ситуацію, її значення для розслідування, необхідність її врахування для ефективного використання криміналістичних рекомендацій неодноразово, починаючи з 1959 р., згадував у своїх роботах Р. С. Белкін. Ним відзначалися ситуаційний характер роботи з доказами, прояв закономірностей, що «керують» цією діяльністю, розглядалися деякі проблемні аспекти слідчої ситуації, важливі для з'ясування співвідношення понять організації і методики розслідування [13, с. 130–131].

Починаючи з кінця 70-х років ХХ століття, значна увага приділяється вивченню проблеми слідчих ситуацій. Ситуації, що складаються при розслідуванні злочинів, прийнято називати слідчими. Одне з коротких визначень такого роду зводилося до того, що слідчою ситуацією називалася сукупність даних, що характеризують обстановку, в якій слідчому варто діяти [179, с. 157].

У більш широкому вигляді слідча ситуація розглядається як категорія криміналістики, яка представляє собою модель реальної обстановки розслідування злочинів, що характеризує: а) особливості прояву закономірностей виникнення і збереження інформації, пов'язаної з готуванням, вчиненням і прихованням злочинів, і можливостей її переробки і використання слідчим при розслідуванні криміналістичних визначених видів злочинів; б) сутність потенційного конфлікту між інтересами слідчого й осіб, тим чи іншим чином причетних до розслідування злочинів, і пов'язані з цим

види і форми їх протидії слідчому у встановленні істини при розслідуванні, а також дії слідчого по подоланню цієї протидії [4, с. 13–14].

У цьому ж аспекті слідча ситуація визначалася як сукупність реально існуючих умов і обставин, що утворюють конкретну обстановку, в якій відбувається розслідування, діють слідчий та інші учасники процесу. В свою чергу, інформація про ситуацію утворює характеристику слідчої ситуації [65, с. 75]. Слідча ситуація визначається також як інформаційна обстановка, що склалася на визначений момент розслідування [63, с. 14].

Таким чином, під конкретною слідчою ситуацією запропоновано розуміти сукупність умов, що об'єктивно складаються в процесі розслідування злочинів і утворюють своєрідну реальну обстановку на його певний момент, що ставить перед слідчим проблему вибору відповідного напрямку подальших дій і прийняття конкретних рішень. Окремі автори розглядають дане поняття стосовно задач типізації слідчих ситуацій, визначаючи останні як наукове поняття (криміналістичну категорію), що узагальнює сукупність даних про комплекси визначених загальних умов, які складаються при розслідуванні окремих видів злочинів. У цьому розумінні дана ситуація, будучи результатом узагальнення практики, здобуває важливе науково-методичне значення, використовується для розробки криміналістичних методик розслідування окремих видів злочинів. У зв'язку з цим, конкретна слідча ситуація визначається як об'єктивна обстановка (сукупність реальних умов), що складається незалежно від свідомості особи, яка провадить розслідування [105, с. 5].

Деякі автори дають подвійне визначення слідчої ситуації, що розглядається як:

- 1) комплекс даних, що характеризують обстановку розслідування на визначеному етапі;
- 2) сукупність об'єктивно існуючих факторів, обстановки, що склалася на визначеному етапі розслідування [170, с. 26–27].

Так, М. О. Селіванов під слідчою ситуацією розуміє суму значущої для розслідування інформації [158, с. 56]. В. І. Шиканов слідчу ситуацію визначає як сукупність даних, що характеризують обстановку, у якій слідчому слід діяти [179, с. 157]. Деякі автори конкретизують, що сукупність умов повинна бути не будь-якою, а пізнаною слідчим [91, с. 106].

В іншій роботі підкреслюється, що слідча ситуація складається під впливом об'єктивних і суб'єктивних факторів сукупності умов, у яких здійснюється розслідування [118, с. 19].

Р. С. Белкін, на підставі проведеного аналізу існуючих точок зору з цього питання, сформулював визначення, відповідно до якого слідча ситуація щодо процесу розслідування має переважно зовнішній характер і являє собою сукупність умов, у яких в даний момент здійснюється розслідування, тобто це та обстановка, у якій протікає процес доказування [13, с. 128].

В. К. Гавло пропонує визначення, згідно з яким слідча ситуація формується переважно під впливом зібраної у провадженні інформації, що характеризує стан розслідування. У найбільш загальному вигляді слідча ситуація визначена як сукупність фактичних даних, що відображують істотні риси події, якою вона уявляється на тому або іншому етапі розслідування злочинів [33, с. 90]. Надалі автором змінено підхід до проблеми і слідчу ситуацію було визначено як обстановку, що складається в результаті порушення кримінальної справи та її вирішення, власне кажучи, відповідно до завдань кримінального судочинства, що об'єктивно відображає внутрішній стан, хід і умови розслідування на основі системи фактичних та інших даних [34, с. 26]. Друга позиція, на наш погляд, є більш вдалою.

О. Я. Баєв розглядав слідчу ситуацію як категорію криміналістики, що являє собою модель реальної обстановки розслідування злочинів, що характеризує: а) особливості прояву закономірностей виникнення і збереження інформації, пов'язаної з готуванням, вчиненням і прихованням злочинів, і можливостей її переробки і використання слідчим при розслідуванні криміналістичних визначених видів злочинів; б) сутність

потенційного конфлікту між інтересами слідчого й осіб, тим чи іншим чином причетних до розслідування злочинів, і зв'язані з цим види і форми їх протидії слідчому в установленні істини при розслідуванні, а також дії слідчого по подоланню цієї протидії [4, с. 13–14].

На нашу думку, слідчу ситуацію можна визначити як сукупність об'єктивно існуючих у процесі розслідування злочину умов, що утворюють реальну обстановку на певний момент розслідування, яка ставить перед слідчим проблему вибору (відповідної тактичної операції), подальших дій і прийняття конкретних тактичних рішень.

Досліджуючи сутність слідчої ситуації, необхідно звернути увагу на характер її криміналістичної природи: тактико-криміналістичну, методико-криміналістичну або таку, що обіймає обидва напрямки.

Р. С. Белкін вважав, що «слідча ситуація відноситься до числа понять криміналістичної тактики і вже в цій якості, як і інші тактико-криміналістичні поняття, реалізується в криміналістичній методиці. Для того щоб бути використаними у криміналістичній методиці, слідчі ситуації мають потребувати типізації, тому що конкретні окремі методики розраховані саме на типові слідчі ситуації, подібно тому, як вони враховують типові слідчі версії...» [13, с. 138–139].

Слід зазначити, що І. А. Возгрін вважає, що «поняття слідчої ситуації є необхідною і важливою частиною теорії криміналістичної методики розслідування злочинів», унаслідок чого розгляд слідчих ситуацій було включено ним у розділ криміналістичної методики [28, с. 65].

Варто погодитись з В. Ю. Шепітьком, який, виділяючи ситуації окремих слідчих дій, зазначає, що в загальній проблемі слідчої ситуації варто розрізняти ситуації, що характеризують розслідування в цілому, і такі, що виникають при проведенні окремих слідчих дій [176, с.74].

М. П. Яблоков у роботі, спеціально присвяченій слідчим ситуаціям у методиці розслідування, виділяє слідчі ситуації, що визначають зовнішню і внутрішню обстановку якого-небудь моменту, фрагменту (етапу)

розслідування і пропонує їх іменувати ситуаціями розслідування або стратегічними слідчими ситуаціями, а серед найбільш важливих методичних основ систематизації слідчих ситуацій вказує типовість, інформаційну складність і повноцінність, ступінь психологічної напруженості [185, с. 13–14].

Дані ситуації, в основному, мають стратегічний характер, тобто відносяться до розслідування в цілому, спрямований на подолання створюваної протидії, прийняття слідчим рішень вибору відповідних дій у вирішенні задач розслідування, мають комплексний характер, через що знаходять своє відображення і опис у криміналістичних методиках розслідування окремих видів злочинів.

Аналіз криміналістичної літератури дає можливість дійти висновку, що сутність слідчої ситуації виявляється в кількох основних аспектах:

1) криміналістична сутність слідчих ситуацій виявляється в специфіці обстановки і стану розслідування в процесі їх формування, розвитку і вирішення;

2) правовий аспект полягає в тому, що слідча ситуація розвивається і складається в рамках, установлених чинним законодавством (матеріальним і процесуальним) при відповідному рівні сформованих відносин;

3) інформаційно-довідковий аспект полягає в тому, що всяка ситуація (в тому числі, слідча) представляється у вигляді сприйнятої слідчим сукупності даних, що характеризують стан і обстановку розслідування, використовуваних для оцінки і моделювання як слідчих ситуацій, так і засобів їх вирішення відповідними методами, інформаційно-довідковим забезпеченням, тощо.

Для повного з'ясування сутності слідчої ситуації необхідно виходити з двох взаємозалежних факторів – об'єктивного і суб'єктивного. Т. С. Волчецька слушно зазначає, що визначаючи сутність ситуації, варто чітко розрізняти об'єктивний зміст ситуації і суб'єктивне значення ситуації, що додається їй суб'єктом у залежності від його поглядів, досвіду,

схильностей, характеру, оскільки досить часто об'єктивний зміст ситуації може досить сильно відрізнятись від того, як її сприймає суб'єкт, що пізнає. Однак у будь-якому випадку не слід випускати з уваги те, що в остаточному підсумку суб'єкт виходить не з того, яка ситуація є реальною, а з того, як він її сприйняв і оцінив [31, с. 51–52].

На думку В. О. Коновалової, найбільш правильним при визначенні слідчої ситуації є ігнорування оціночного суб'єктивного моменту, що належить слідчому, тому що оцінка суті суб'єктивне розуміння обстановки і цінності наявної інформації, що не впливає на об'єктивне існування оцінюваного і різне тлумачення сутності і характеристик наявного комплексу доказів. Слідча і судова практика знає значне число помилок, що є наслідком неправильного формування версій як результату помилкових оцінок окремих доказів і слідчої ситуації в цілому. Це ще раз доводить те положення, що слідча ситуація — категорія, що існує незалежно від оцінок і суб'єктивно інтерпретується. Більше того, термін «слідча ситуація» може бути замінений на термін «ситуація розслідування», який менш тягнеться до суб'єкта «слідчий» [70, с. 50–51].

Аналізуючи вищезазначені дві позиції, можна дійти висновку про необхідність подвійного підходу до оцінки об'єктивного і суб'єктивного факторів у розумінні сутності слідчої ситуації:

- 1) як попередньо об'єктивно сформованого явища;
- 2) як явища, суб'єктивно сприйнятого та оцінюваного в ході розслідування.

Ми схилиємося до позиції тих вчених, які вбачають у слідчій ситуації сукупність сформованих на певному етапі умов розслідування, які характеризуються наявністю тих чи інших доказів та інформаційного матеріалу, що сприйняті, оцінені та використані слідчим для вирішення тактичних завдань і досягнення загальних цілей розслідування.

Необхідно зазначити, що слідча ситуація як явище, характерне для процесу розслідування злочинів, за своєю значущістю знаходить наукове

понятійне відображення на рівні таких фундаментальних криміналістичних категорій, як «криміналістична методика», «криміналістична характеристика злочинів», «криміналістична класифікація злочинів і методик їх розслідування».

Визначивши поняття та сутність слідчої ситуації, необхідно навести їх класифікацію. В криміналістичній літературі це питання є дискусійним, оскільки різні науковці класифікують слідчі ситуації по-різному.

На наш погляд, класифікацію слідчих ситуацій слід розглядати і як процедуру, і як кінцевий результат віднесення їх до певної сукупності ситуацій, що мають схожість за певними ознаками з наступною їх типізацією стосовно особливостей методик розслідування злочинів.

У криміналістичній літературі в основному проводиться загальна класифікація слідчих ситуацій без достатнього виділення особливостей класифікації в слідчій тактиці й криміналістичній методиці. В окремих роботах з криміналістичної тактики зачіпаються питання класифікації слідчих ситуацій. Що ж стосується криміналістичної методики, то спеціально проблема класифікації і типізації слідчих ситуацій не досліджувалася.

Е зв'язку із різними критеріями класифікації в криміналістичній літературі існують різні класифікації слідчих ситуацій. Л. Я. Драпкін зазначає, що основним критерієм загальної класифікації слідчих ситуацій є їх складність, тому поділяє слідчі ситуації на прості й складні, зазначаючи, що в залежності від кількості, характеру й змісту формуючих факторів усі складні слідчі ситуації можна диференціювати на п'ять класифікаційних груп: проблемні, конфліктні, тактичного ризику, організаційно-неупорядковані і комбіновані (змішані) ситуації [48, с. 9]. Виходячи з цього, даний автор так класифікує дані ситуації:

- прості та складні;
- проблемні та конфліктні;
- типові та специфічні;
- закриті та відкриті;

- одноелементні та багатоелементні (комплексні);
- суворого суперництва та не суворого суперництва.

Р. С. Белкін, аналізуючи різні класифікаційні системи слідчих ситуацій, дійшов висновку, що «обґрунтованим є їх розподіл на типові й специфічні; початкові, проміжні й кінцеві; безконфліктні й конфліктні (з подальшим їх поділом). У кінцевому підсумку усе це — окремі класифікації, оскільки в їх основі лежить якась одна ознака ситуації». На погляд вченого, підставою для загальної класифікації слідчих ситуацій повинна служити її якісна (стосовно можливості досягнення цілей розслідування) характеристика. З цього погляду всі слідчі ситуації поділяються на сприятливі і несприятливі для розслідування [13, с. 143–144].

Щодо криміналістичної класифікації слідчих ситуацій, то вперше намагався її розробити Г. М. Мудьюгін. Так, в 1957 році ним було вказано на необхідність при розробці методичних рекомендацій виходити з «найбільш типових ситуацій (у значенні змісту вихідних даних), у які потрапляє слідчий у справах про злочини, що вчинюються частіше за інші» [21, с. 154–155]. Слід зазначити, що науковець виділяв три групи ситуацій, об'єднаних комплексом вихідних даних і напрямів слідства в його початковій стадії. Такі положення згодом були деталізовані О. М. Васильєвим. Зокрема, ним виділялось шість слідчих ситуацій в залежності від ходу розслідування, зокрема:

1) є дані про подію злочину й особу злочинця, але не ясно, чи була ця подія в реальності, а якщо була, то чи носила злочинний характер (грабіж, розбій, крадіжка, зґвалтування). Головний напрям розслідування — встановлення події, її конкретних обставин і характеру поведінки підозрюваних осіб;

2) встановлено подію з ознаками ймовірного злочину, з негативними наслідками та відомі конкретні особи, що несуть персональну відповідальність за дану подію (псування майна, приписки до звітності, порушення фінансової дисципліни). Головний напрямок розслідування —

з'ясування безпосередніх і основних причин події і особистої ролі зазначених осіб у події, що мала місце, уточнення її наслідків;

3) встановлено подію з ознаками злочину (іноді очевидним є певний зиск від злочинного результату). Наприклад, сталася пожежа, раптова смерть за підозрілих обставин, інсценування самогубства, зникнення людини. Головний напрямок розслідування – встановлення зацікавлених осіб, їхні зиски від наслідків події, дослідження поведінки зацікавлених осіб, встановлення особи трупа;

4) встановлення події з явними ознаками злочину, вчинити і скористатися його результатами могли тільки особи, що займають певні положення (підроблені видаткові документи і акти на списання майна, приписки до виконаної роботи). Головний напрям розслідування – уточнення кола зазначених осіб, дослідження їх поведінки, ставлення до встановлених фактів і використання результатів, уточнення завданих збитків;

5) встановлено явну подію злочину, для скоєння якої використані специфічні прийоми або особливі професійні навички або знання певних обставин (виготовлення фальшивих грошей, використання вибухового пристрою, злом з використанням складних методів). Головний напрям розслідування – виявлення кола осіб, що володіють зазначеними навичками, дослідження їх поведінки, встановлення факту використання результатів злочину;

6) встановлена подія злочину, але відомості про винувату особу дуже обмежені (вбивство з метою пограбування, зґвалтування; крадіжка; грабїж; розбій; підроблення; знищення майна). Головний напрям розслідування – виявлення максимальної кількості даних, що характеризують злочинця з якої-небудь сторони (слідів ніг, рук, знарядь злому залишених на місці предметів), з'ясування ознак зовнішності злочинців [19, с. 156-157].

Виділені Г. М. Мудьюгіним та О. М. Васильєвим категорії, у залежності від сформованої ситуації на первинному етапі розслідування, сьогодні

широко використовуються (з погляду ситуаційного підходу) у методиках розслідування окремих видів злочинів.

Доповнюючи даний напрям досліджень, І. Ф. Герасимов виділяє три види складних слідчих ситуацій, що характеризуються обмеженістю інформації:

- 1) ситуації, що характеризуються відсутністю або істотною неповнотою відомостей про особу, що вчинила злочин;
- 2) ситуації, ускладнені суттєвою неповнотою даних про спосіб злочину або інші обставини злочинної події;
- 3) ситуації, для яких характерна неповнота відомостей про особу, виконавця злочину і про саму злочинну подію [38, с. 174–175].

Виходячи з наведених класифікацій слідчих ситуацій, вважаємо, що найбільш вдалою та такою, що має практичну спрямованість, є класифікація слідчих ситуацій, запропонована В. П. Бахіним. З урахуванням змісту слідчих ситуацій і напрямку розслідування у кожній з них, він виділяв такі ситуації:

- сприятливі та несприятливі;
- конфліктні та безконфліктні;
- типові та специфічні (нетипові);
- початкові, проміжні, кінцеві.

Сприятлива ситуація складається за наявності достатньої інформації про подію злочину, якою володіє слідчий. Ситуація стає сприятливою, коли для її вирішення потрібно тільки забезпечити раціональну реалізацію можливостей (слідчих, оперативно-розшукових, громадських, організаційних).

Несприятлива ситуація складається, коли слідчому для її вирішення необхідно визначити заходи впливу, прийняти тактичне рішення та реалізувати його. Несприятлива ситуація частіше всього характеризується відсутністю достатньої інформації для її вирішення. Дії слідчого спрямовані на збирання інформації з метою її дослідження та введення до кримінального процесу.

При конфліктній ситуації інтереси слідчого та учасників процесу розслідування не співпадають (наприклад, підозрюваний прагне приховати сліди злочину, не нести за нього відповідальність, тощо). У конфліктній ситуації виявляються причини конфлікту, усунення яких може призвести до вирішення конфліктної ситуації, до її переходу в ситуацію з меншим рівнем конфліктності або в безконфліктну ситуацію.

Безконфліктна слідча ситуація виникає, коли інтереси учасників розслідування співпадають.

Типова ситуація складається, коли при розслідуванні злочину діють загальні закономірності механізму здійснення злочину, утворення джерел доказової інформації. Для вирішення типових ситуацій застосовують заздалегідь розроблені програми діяльності слідчого, прокурора.

Специфічна слідча ситуація складається за характерним збігом обставин, які потребують вибору нетипових засобів і тактичних прийомів вирішення.

Початкові слідчі ситуації виникають на стадії порушення кримінальної справи та на початковому етапі її розслідування.

Проміжні ситуації характерні для подальшого етапу розслідування (робочого етапу), вони можуть бути різних видів.

Кінцеві ситуації виникають при завершенні розслідування, оцінці його результатів, вони визначають, як закінчилося розслідування, які проблеми виникли у зв'язку з цим. Вирішення кінцевих ситуацій передбачає діяльність слідчого, що завершує процес розслідування [7, с. 198–199].

Правильна оцінка слідчих ситуацій, прийняття на цій основі процесуального рішення, пошук обґрунтованих прийомів розслідування тактичного і методичного характеру та вибір необхідного інформаційно-довідкового забезпечення є найважливішими умовами цілеспрямованості слідства. Такі оціночні дані допомагають визначити шляхи успішного використання різних слідчих ситуацій в інтересах розслідування. У той же час неправильна оцінка ситуації може відповідно призвести до застосування

неефективних засобів розслідування, що в свою чергу, призводить до втрати доказів у кримінальному провадженні.

Слідча ситуація як криміналістичне поняття, що є важливим елементом процесу розслідування, найтіснішим чином пов'язана з особистістю слідчого, прокурора й осіб, що допомагають йому в розслідуванні (працівників оперативних підрозділів тощо). Однак головна роль у вірному визначенні слідчої ситуації, що склалася, – у розумовій діяльності з її оцінки, правильному виборі криміналістичного, в тому числі й інформаційно-довідкового забезпечення розслідування у тій чи іншій ситуації належить саме слідчому. Тільки його оцінка сформованого в ході розслідування стану речей є важливою для вибору оптимальних шляхів подальшого розслідування й найбільш оптимальних комплексів тактичних і стратегічних прийомів і методів розслідування.

Кожен з перерахованих суб'єктів (слідчий, прокурор, оперативний працівник тощо) може по-своєму оцінити одну й ту ж ситуацію, але як влучно відмітив М. О. Селіванов, «це не означає, що за наявності кількох осіб, які оцінюють її неоднозначно, одна ситуація перетворюється на кілька. Неприпустимо позбавляти її об'єктивного характеру» [159, с. 139].

У той же час, як зазначає А. В. Дулов, дослідження проблематики слідчих ситуацій дозволяє в теоретичній частині методики розслідування систематизувати слідчі ситуації розслідування за найбільш важливими методичними підставами (наприклад, типовістю, інформаційною складністю, ступенем психологічної напруженості та ін.); вивчити окремі типові ситуації розслідування (особливо складного характеру) і розробити відповідні методичні рекомендації; створити сприятливу інформаційну основу для впровадження в слідчий процес найбільш сучасної наукової методології та вдосконалення окремих методів розслідування; створити умови для розробки найбільш оптимальних варіантів діяльності слідчих в типових ситуаціях, що в цілому сприяє розвитку алгоритмізації процесів розслідування [49, с. 15].

Слідча ситуація обумовлює перш за все тактику конкретних слідчих дій – наслідком яких виступають тактичні операції, така оцінка реалізується саме в тактичному рішенні, що отримує своє зовнішнє вираження у плануванні розслідування. В якості засобу вирішення тактичного завдання виступає тактична операція. У ряді випадків вживається термін «тактична комбінація». Після визначення завдань розслідування виникає необхідність у формуванні сукупності тактичних засобів, які оптимально забезпечили б їх рішення у конкретному провадженні. У цьому полягає одне із завдань, що стоять перед криміналістикою як наукою – подальше вдосконалення слідчої тактики: оптимізація тактики і організації провадження окремих слідчих (розшукових) дій, підвищення ефективності застосування системи тактичних прийомів і рекомендацій. Вченими криміналістами інтенсивно розробляються концепції тактичних операцій і тактичних комбінацій при розслідуванні окремих видів злочинів, у тому числі й розбоїв.

Отже, підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що під слідчою ситуацією нами розуміється сукупність сформованих на певному етапі умов розслідування, які характеризуються наявністю тих чи інших доказів та інформаційного матеріалу, що сприйняті, оцінені та використані слідчим для вирішення тактичних завдань і досягнення загальних цілей розслідування.

Слідча ситуація – складне, багатоаспектне явище. Вона має правовий, інформаційний, техніко-тактико-криміналістичний, методичний, організаційно-управлінський, оперативно-розшуковий й інші аспекти. Коло обставин, які можуть визначати тип, вид і зміст ситуації, досить велике. Серед них виділяються обставини інформаційного, криміналістичного, психологічного, матеріально-технічного, організаційного, кадрового, правового й іншого порядку. Характерною властивістю слідчої ситуації є об'єктивність її змісту, а також те, що її утворюють лише такі обставини, що є елементами системи розслідування кримінального провадження. У сформованій слідчій ситуації завжди відбиваються два взаємозалежних моменти: 1) фактичне положення – реальний стан розслідування - фактична

база; 2) стратегічний і тактичний потенціал, початок майбутнього розслідування, його перспективи.

3.2. Інформаційно-довідкове забезпечення розслідування розбоїв у різних слідчих ситуаціях

Під час розслідування злочинів пізнання фактів та обставин, що утворюють обстановку, в якій діє слідчий, тобто слідчої ситуації, що склалася на конкретний момент розслідування, дозволяє визначити завдання, які потребують свого першочергового та подальшого вирішення, обрати види процесуальних дій, послідовність і тактику їх проведення.

Розбій є тяжким злочином, що являє собою найбільш небезпечний спосіб заволодіння чужим майном. При його вчиненні злочинці прагнуть заволодіти матеріальними цінностями, що може супроводжуватися завданням шкоди здоров'ю потерпілому.

Відповідно до чинного КК України, розбій – заволодіння чужим майном, поєднаний із насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, або з погрозою застосування такого насильства [93]. Насильство під час розбою характеризується тим, що утворює загрозу життю чи здоров'ю потерпілого.

Не зважаючи на те, що кількість зареєстрованих розбоїв в Україні дещо знизилась з 2915 таких злочинів в 2011 році до 2767 відповідних злочинів в 2012 році в багатьох областях, таких як Вінницька, Житомирська, Закарпатська, та деяких інших м. Києві та Севастополі кількість зареєстрованих розбоїв збільшилась (див. додаток А). Необхідно звернути увагу, що кількість осіб, яким пред'явлено обвинувачення за ст. 187 КК України знизилась з 2328 у 2011 році до 2117 в 2012 році, що свідчить про те, що близько у 650 провадженнях не було пред'явлено обвинувачення, тобто розслідування у цих провадженнях було не ефективним та безрезультатним,

що, на нашу думку, є не припустимим. Однією з причин такої ситуації, на наш погляд, є недостатнє використання інформаційно-довідкового забезпечення при розслідуванні даної категорії проваджень.

Надаючи криміналістичну характеристику розбоям, необхідно зазначити про те, що цей злочин належить до найбільш небезпечних корисливо-насильницьких. Він посягає на два об'єкти: життя й здоров'я особи й право власності. З об'єктивної сторони розбій вчиняється у формі нападу з метою заволодіння чужим майном, поєднаного із насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу, або з погрозою застосування такого насильства [177, с. 397–398] . Під нападом у складі розбою слід розуміти раптову, несподівану для потерпілого, короткочасну, агресивну, насильницьку дію, спрямовану на протиправне заволодіння чужим майном. Напад може бути як відкритим, так і таємним (наприклад, нанесення удару потерпілому з-за спини). За цією ознакою розбій відрізняється, з одного боку, від крадіжки, з іншого, – від грабежу. Напад органічно пов'язаний із фізичним або психічним насильством, яке при розбої має так званий інструментальний характер – виступає способом заволодіння майном або способом його утримання. При цьому фізичне насильство може полягати у протиправному впливі не лише на зовнішні частини тіла потерпілого, а й внутрішні (отруєння), а також в інших діях насильницького характеру, які створюють небезпеку для життя чи здоров'я потерпілого. У разі, якщо застосування чи погроза застосування насильства, небезпечного для життя чи здоров'я особи, здійснювались з метою ухилитись від затримання після закінченого нападу, вчинене не може розглядатися як розбій. Так дії винного залежно від обставин провадження можуть бути кваліфіковані як крадіжка або грабіж або як відповідний злочин проти життя та здоров'я особи або злочин проти авторитету органів державної влади органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян (наприклад, умисне легке тілесне ушкодження (ч. 2 ст. 125 КК), погрози або насильство щодо службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок (ст. 350 КК) тощо).

Насильство при розбої застосовується до особи, яка зазнала нападу. Під такою особою слід розуміти власника майна, особу, у володінні чи під охороною якої перебуває майно, на яке здійснюється посягання, а так само інших осіб, які перебувають на місці вчинення розбою і можуть, на думку винного, перешкодити йому у заволодінні чужим майном. Під насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу, слід розуміти заподіяння їй легкого тілесного ушкодження, що спричинило короточасний розлад здоров'я або незначну втрату працездатності, середньої тяжкості або тяжкого тілесного ушкодження (останнє кваліфікується за ч. 4 ст. 187 КК), а також інші насильницькі дії, які не призвели до вказаних наслідків, але були небезпечними для життя чи здоров'я в момент заподіяних ушкоджень (насильство, що призвело до втрати свідомості чи мало характер: мордування, здушення шиї, скидання з висоти, застосування електроструму, зброї, спеціальних знарядь тощо). Застосування до особи без її згоди наркотичних засобів, психотропних, отруйних чи сильнодіючих речовин (газів) з метою заволодіння чужим майном слід розглядати як насильство, і, якщо воно було небезпечним для її життя або здоров'я, кваліфікувати такі дії за відповідною частиною ст. 187 КК. Якщо застосування таких засобів було небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, але не призвело до заподіяння легкого тілесного ушкодження, що спричинило короточасний розлад здоров'я або незначну втрату працездатності, середньої тяжкості або тяжкого тілесного ушкодження, вчинене треба кваліфікувати як розбій лише за умови, що винна особа усвідомлювала можливість заподіяння таких тілесних ушкоджень. За певних обставин такі дії слід додатково кваліфікувати за ч. 2 ст. 314 КК.

Заподіяння в процесі розбою легкого тілесного ушкодження, що спричинило короточасний розлад здоров'я або незначну втрату працездатності, середньої тяжкості тілесного ушкодження, позбавлення волі, вчинене способом, небезпечним для життя або здоров'я особи, яка зазнала нападу, нанесення побоїв, що мало характер мордування, охоплюється ст.

187 КК і додаткової кваліфікації за іншими статтями не потребує. Така обтяжуюча обставина, як застосування при розбої зброї чи предметів, які були використані як зброя, дозволяє відмежувати розбійний напад від грабежу.

Відкритий характер і зухвалість здійснення злочинів проти власності, зокрема розбоїв, та враження, які вони справляють на потерпілих та очевидців, обумовлюють значний суспільний резонанс, чому сприяє і відносно низький рівень розкриття вищевказаних злочинів.

Предмети зазіхання дуже різноманітні, але найбільш часто злочинці прагнуть заволодіти такими об'єктами, як гроші, вироби із дорогоцінних металів та інші коштовності, хутра, одяг, відеоапаратура, комп'ютерна техніка, радіотехніка й інші коштовні речі, предмети, а також вино-горілочні вироби та цінні продукти. На відкритій місцевості злочинці найчастіше діють групами, заздалегідь очікуючи на кого-небудь на малоосвітлених вулицях, пустирях, у парках, на лісових дорогах тощо. Зустрічаючи жертву, злочинці зупиняють чи доганяють і оточують її, а потім, погрожуючи насильством, чи заподіявши шкоду здоров'ю, відбирають гроші і речі й зникають. Способи проникнення в житлове приміщення можна розділити на дві основні групи: таємне проникнення злочинців у житло, в другу групу входять способи проникнення злочинців у квартиру під вигаданим приводом або за допомогою сталих незадовго до нападу довірчих відносин з потерпілим [13, с. 347–351]. Застосовуючи насильство при розбої, злочинці використовують фізичну силу, вогнепальну або холодну зброю, сипучі речовини (тютюн, пісок), мотузки чи провід для зв'язування й ін.

Що стосується осіб, які вчиняють злочини, то їм, як правило, притаманні цинізм, зухвалий і нахабний характер злочинних дій. Такі злочини звичайно вчиняються в присутності очевидців у парках, на вокзалах, у громадському транспорті, кафе та інших громадських місцях. При цьому злочинці розраховують, що очевидці не перешкоджатимуть злочині, боячись наразитися на напад.

Вчиняючи розбійний напад, злочинці враховують певні обставини (місце події, властивості особи потерпілого, характер майна, яким передбачається заволодіти) і визначають спосіб, час, знаряддя й засоби, які можуть бути використані під час нападу.

За останні роки суттєво збільшилася частка розбоїв, учинених групою осіб, звичайні способи вчинення розбоїв ними стали більш витонченими, досконалыми і результативними. Так, приймаючи рішення про напад на інкасатора чи касира, злочинці визначають спосіб вчинення злочину: вивчають шлях пересування інкасаторів чи касирів з грошовими коштами, старанно аналізують наявність охорони, визначають найбільш зручні ділянки, де можна вчинити напад, передбачають шляхи відступу чи від'їзду, планують способи схову й реалізації викрадених матеріальних цінностей. Якщо напади вчиняються на власників жилих приміщень, у яких є матеріальні цінності, то способи їх вчинення частіше за все пов'язані зі сферою діяльності власників майна (бізнес, торгівля тощо), видом і особливостями предмета посягання, його споживчою вартістю, характерними рисами і кримінальними навичками злочинців.

Зважаючи на це, саме пізнання фактів та обставин, що утворюють обстановку, в якій діє слідчий, тобто слідчої ситуації, що склалася на конкретний момент розслідування, дозволяє визначити завдання, які потребують свого першочергового й подальшого вирішення, обрати види процесуальних дій, послідовність і тактику їх проведення.

Розслідування будь-якого злочину неможливе без урахування всіх можливих слідчих ситуацій під час розслідування. Як слушно зазначав С. П. Мітрічев, аналіз слідчої ситуації є найважливішим елементом індивідуалізації розслідування [113, с. 15].

Процес розслідування можна представити як процес виникнення та розв'язання ситуацій, що постійно видозмінюються під впливом об'єктивних чи суб'єктивних факторів. До перших, зокрема, відноситься інформація про об'єктивну сторону злочину, наявність питань, що заважають розслідуванню.

Суб'єктивні фактори проявляються у протидії, намірі заплутати слідство, ставленні до нього з боку його учасників, сторонніх осіб, наявності конфліктів, прагненні сфабрикувати алібі, докази. З цього приводу, вірно відзначає Б. Є. Лук'янчиков, що слідча ситуація складається і залежить від багатьох факторів. Але ми можемо вести мову лише про ті, інформацією про які володіємо [108, с. 35].

Практична реалізація вчення про слідчу ситуацію здійснюється через типові слідчі ситуації, що представляють собою «результат наукового узагальнення слідчої практики», «найвищий ступінь наукової абстракції», «ситуацію, в інформаційній структурі якої переважають загальні риси, які часто повторюються» [22, с. 139].

Як зазначає, М. П. Яблоков, вирізнення типових ситуацій і розробка на цій основі рекомендацій з методики розслідування окремих видів злочинів необхідні для правильної побудови слідчих версій, визначення напрямку подальшого розслідування, виявлення обставин, що мають значення для справи, вибору комплексу та черговості слідчих дій [184, с. 121].

У цьому випадку необхідно зауважити, що у методиках розслідування будь-яких злочинів виділено типові слідчі ситуації в ряді випадків не збігаються з загальними підставами класифікації ситуацій. Так, підставою розподілу конфліктних ситуацій при розслідуванні того чи іншого виду злочинів є міра (інтенсивність) міжсуб'єктних протиріч. Відповідно до проведення класифікації на цій підставі приводить наприкінці до опису типових конфліктних ситуацій. Однак у ряді випадків типовим слідчим ситуаціям даються такі найменування, що збігаються або подібні до підстав класифікації. Звичайний семантичний аналіз зазначених у літературі типових слідчих ситуацій, що складаються на різних етапах, призводить до формування основ виділення типових слідчих ситуацій. Подальший аналіз цих основ дозволяє встановити типові слідчі ситуації, характерні для відповідного рівня спільності методик розслідування будь-яких злочинів.

Джерелами типових слідчих ситуацій є практика розслідування і розроблені в криміналістиці методики розслідування окремих видів злочинів.

На думку С. В. Веліканова, типологія слідчих ситуацій являє собою систему типових слідчих ситуацій і розглядається в криміналістичній методиці як науково розроблена і практично апробована модель, побудована на узагальненні оптимальної множини однорідних конкретних ситуацій [24, с. 100].

Типові ситуації, як правило, містять дані для вироблення наукових рекомендацій щодо найбільш продуманого висунування загальних і окремих версій, їх перевірки стосовно до слідчих ситуацій, а також виділення кола основних обставин, які потребують першочергового встановлення у випадках, що часто зустрічаються [106, с. 31].

Слідча ситуація є сукупністю умов, у яких на даний момент здійснюється розслідування [13, с. 430]. Пізнаючи її, слідчий враховує фактори інформаційного характеру про подію злочину, процесуального, тактичного, психологічного і, нарешті, організаційного характеру [157, с. 49].

У методиках розслідування окремих видів злочинів типології слідчих ситуацій розробляються як їх структурний елемент.

Можна виділити три прийоми виникнення типових слідчих ситуацій. У першому випадку враховується повторюваність ситуацій у слідчій практиці, тобто провадиться вибірка подібних ситуацій із сукупності за ознакою їхньої частоти зустрічаємості.

Іншим чином встановлюються закономірності застосування комплексів і послідовності слідчих (розшукових) дій, тактичних прийомів і криміналістичних операцій для вирішення виокремлених слідчих ситуацій. У визначеній послідовності виділяються «слабкі» і «сильні» закономірності слідчих ситуацій і засоби їх вирішення.

За третьою технологією типізації, на основі узагальнення, слідчі ситуації, подібні за певними ознаками, усереднюються і встановлюються як деякий тип.

Типова слідча ситуація характеризується наявністю найбільш специфічних видових рис, що конкретизують визначений клас чи групу слідчих ситуацій. На відміну від множин конкретних ситуацій, що підпадають під ознаки визначеної класифікаційної групи, типова ситуація є єдиною в рамках даного виду. Типова слідча ситуація в зазначеному змісті відображає особливості джерел і умов її формування та засобів і методів її вирішення під впливом специфіки виду злочину, елементів його криміналістичної характеристики, етапів розслідування, наприклад, типова слідча ситуація початкового етапу розслідування у провадженнях про розбійні напади і т. д. Конкретна слідча ситуація зіставляється з описаною в методиці розслідування типовою для того, щоб встановити ступінь її типовості або її атиповість, нестандартність.

У цьому аспекті розслідування розбоїв як суспільно-небезпечного явища відрізняється своєю специфікою, обставинами вчинення та конкретними умовами провадження розслідування. Обстановка, в якій проходить розслідування, формується під впливом різноманітних об'єктивних (місце, час проведення розслідування, механізм розвитку події, характер його відображення в навколишньому середовищі та ін.), і суб'єктивних (рівень професійної підготовки слідчого, поведінку причетних до розслідування осіб та ін.) факторів. Типова слідча ситуація є результатом діяльності слідчого з розслідування конкретного розбою або може бути результатом узагальнення практики їх розслідування. Вона набуває важливого науково-методичного значення, використовується для розробки криміналістичних методик розслідування окремих видів злочинів. Щодо діяльності слідчого з розслідування розбійного нападу вона також має важливе значення, тому що як криміналістична категорія виконує тактичну і організаційно-методичну функцію. З одного боку, вона орієнтує слідчого на висунення певних версій щодо обставин, які склались до подібної реальної ситуації відповідно на початковому і наступних етапах розслідування, тобто виконує тактичну функцію. З іншого боку, у цій же ситуації, з урахуванням побудованих версій

вона полегшує визначення напрямку розслідування, вибір і послідовність провадження слідчих (розшукових) дій, необхідність використання в цих цілях відповідних фахівців, методів і засобів, тобто виконує організаційно-методичну функцію.

Однак, знання слідчим лише алгоритмів дій в різних типових ситуаціях не є ще запорукою успішного розслідування та розкриття розбою, оскільки будь-яке розслідування пов'язане з правильною оцінкою та аналізом слідчої ситуації, в якій необхідно діяти слідчому. Адже від того, наскільки точно він проаналізує і оцінить слідчу ситуацію, буде залежати вірність спланованих методичних прийомів та вибір правильних тактичних рішень.

Не випадково С. В. Веліканов у своєму дослідженні зазначив, що діяльність слідчого з оцінки слідчої ситуації та прийняття тактичного рішення, являє собою аналітичний процес, порівняння конкретної слідчої ситуації, яка склалась на місці злочину, з типовою. Якщо ці ситуації виявляться однотипними, то запропонований алгоритм із вирішення типової слідчої ситуації може бути використаний й для конкретної ситуації [24, с. 91].

Для більш вірного прийняття тактичного рішення, в криміналістиці виробилась певна методика, якої повинен дотримуватись слідчий, під час прийняття такого рішення.

Так, передумовою прийняття правильного тактичного рішення є оцінка слідчої ситуації, яку згідно з проведеним аналізом криміналістичної літератури можна проводити двома найбільш типовими способами.

Перший спосіб полягає в постійному та всебічному моніторингу всіх змін кожного конкретного елемента слідчої ситуації, незалежно від того, яке саме тактичне рішення буде прийняте слідчим. Цей спосіб відповідає традиційному уявленню про оціночну діяльність в судочинстві, виходячи із загальних процесуальних принципів розслідування всебічності та повноти.

Другий спосіб оцінки слідчої ситуації полягає в першочерговій та максимальній оцінці тих елементів слідчої ситуації, на підставі яких і

готується слідчим рішення про прийняття саме цього тактичного рішення.

Так як, оцінка другорядних елементів слідчої ситуації, може бути зайвою, через те, що аналіз інформації, яка є не актуальною для конкретного тактичного рішення, знижує ступінь її актуальності, та швидкості прийняття такого рішення [72, с. 14–17].

Сам же процес прийняття тактичного рішення складається з декількох етапів. Перший етап – це етап, на якому слідчий аналізує слідчу ситуацію та визначається з метою тактичного рішення. Це етап, на якому з'ясовується тактична проблема. На другому етапі слідчий аналізує та продумує можливі варіанти вирішення цієї проблеми. На третьому етапі підготовки тактичного рішення у слідчого формується переконання в необхідності вирішення слідчої ситуації саме цим способом.

Ці етапи процесу прийняття тактичного рішення взаємопов'язані та здійснюється практично одночасно, а основою для оцінки ситуації та прийняття правильного тактичного рішення слідчим є теоретичні знання, які він засвоїв під час навчання, моральні переконання, життєвий досвід та професійні якості.

Щодо розбійних нападів, то тут слід зазначити, що слідчому необхідно протягом незначного проміжку часу, зібрати максимум інформації щодо ключових елементів слідчої ситуації, оцінити їх, та прийняти правильне у цій ситуації тактичне рішення, адже своєчасна та якісна оцінка сприяє прийняттю оптимальних рішень, які впливають на швидкість та ефективність проведення розслідування [117, с. 172].

Починаючи з моменту надходження до правоохоронних органів інформації про вчинення розбою і занесення її до Єдиного реєстру досудових розслідувань до завершення досудового слідства, особа, яка його проводить, знаходиться у центрі фактичної обстановки, що постійно змінюється і обумовлює різноманітний підхід слідчого у визначенні своєї лінії поведінки, виборі алгоритму (кола і послідовності) провадження слідчих (розшукових) дій, взаємодії з іншими службами органів внутрішніх справ тощо.

Обізнаність слідчого у типових слідчих ситуаціях дозволяє йому визначати основні напрямки майбутньої роботи у кримінальному провадженні, конкретизувати тактичні задачі на певний момент та їх відповідні тактично вірні рішення [8, с. 16].

Не викликає сумніву актуальність і справедливість твердження А. Ф. Волобуєва про те, що типові слідчі ситуації початкового етапу визначаються характером первинного матеріалу, на основі якого порушується кримінальна справа [30, с. 126].

Розглянемо найбільш типові слідчі ситуації, які зустрічаються у практичній діяльності з розкриття й розслідування розбоїв. Оскільки в криміналістиці процес розслідування злочину прийнято розділяти на етапи (початковий, подальший і заключний), то і класифікацію слідчих ситуацій доцільно, на наш погляд, побудувати саме так.

Типовими слідчими ситуаціями початкового етапу розслідування розбоїв є наступні:

- інформація про вчинений розбій до правоохоронних органів надійшла в момент скоєння злочину;
- повідомлення, які надійшли, свідчать про скоєння розбою конкретними особами, але останні з місця злочину зникли;
- існує інформація про факт вчинення розбійного нападу невідомими особами.

Слід зазначити, що підставами для внесення відомостей про вчинений розбійний напад до Єдиного реєстру досудових розслідувань та, відповідно, початку розслідування, найчастіше є заяви потерпілих або їх родичів, а також заяви або повідомлення окремих громадян про вчинений злочин, повідомлення осіб, які затримали підозрювану особу на місці вчинення злочину. Крім того, досить часто такими підставами є повідомлення медичних закладів, що надали допомогу потерпілим, а також безпосереднє виявлення оперативними підрозділами, слідчим, прокурором або судом ознак злочину.

Завданнями слідчого при розслідуванні розбійних нападів на початковому етапі зводяться до наступних:

- а) орієнтування в обставинах вчиненого розбійного нападу;
- б) з'ясування фактів, які необхідно встановити у провадженні;
- в) отримання вихідних даних для розгорнутого планування розслідування;
- г) пошук, збирання та фіксація фактичних даних та їх джерел, які з перебігом часу можуть бути безповоротно втрачені; встановлення, розшук та затримання злочинців по гарячим слідам; встановлення й відшкодування матеріальних збитків, завданих злочином [171, с. 14].

У цих ситуаціях слідчий, прокурор вирішує два основні завдання: які слідчі (розшукові) дії є невідкладними і в якій послідовності їх необхідно виконувати. В невірному їх вирішенні криється одна із основних причин не розкриття розбійних нападів. На початковому етапі під час провадження першочергових слідчих (розшукових) дій більшість доказів виявляється і, нажаль, безслідно зникає. Тому кожній типовій слідчій ситуації властиві визначені алгоритми першочергових гласних та негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій, організаційно-технічних заходів тощо.

Перша слідча ситуація, коли повідомлення про розбій надходить до правоохоронних органів в момент вчинення злочину є найбільш сприятливою для розслідування. Тому, невідкладне реагування на ці повідомлення шляхом безвідкладного виїзду слідчої групи на місце вчинення злочину дозволяє по гарячим слідам отримати достатньо повну інформацію як про факт вчинення злочину, так і щодо осіб, причетних до його вчинення, і в більшості випадків затримати їх на місці вчинення злочину або поблизу нього.

Використовуючи фактор раптовості під час допиту підозрюваного, часто вдається отримати зізнання не тільки у провадженні, що розслідується, але й щодо інших, можливо раніше вчинених цією особою злочинів. В більшості

випадків і, в особливості, якщо в розбійному нападі приймала участь група осіб, а затриманий лише один підозрюваний, невідкладною слідчою (розшуковою) дією є обшук за місцем проживання або роботи інших підозрюваних, що доцільно доручити оперативним співробітникам. Першочерговими у цій слідчій ситуації є також допит потерпілого, огляд місця події, а за необхідності призначається судово-медична експертиза, що дозволяє отримати важливу інформацію про ступінь тяжкості заподіяних тілесних ушкоджень, час і характер їх утворення. Після провадження слідчих (розшукових) дій, пов'язаних з участю потерпілого, як правило, допитують свідків-очевидців, якщо такі встановлені та свідків, о володіють іншою інформацією, що має важливий доказовий характер.

У розглядуваній слідчій ситуації розслідування розбоїв, застосовуючи інформаційно-довідкове забезпечення, слідчий може отримати додаткову інформацію як про затриману підозрювану особу, так і про осіб, що зникли з місця вчинення злочину.

З цією метою слідчий повинен використовувати такі інформаційно-пошукові системи, як «Особа», за допомогою якої здійснюється облік осіб криміногенних категорій. ІПС «Особа» містить інформацію про притягнення особи-підозрюваного у вчиненні розбою до кримінальної відповідальності, можливі судимості, якщо особа вчиняла злочини раніше у групі осіб, то слідчий може отримати також інформацію й про співучасників раніше вчинених підозрюваним злочинів. Можна встановити, чи не обліковується затримана особа як така, що допускає немедичне вживання наркотичних засобів, є психічно хворою тощо.

Використання обліків інтегрованої інформаційно-пошукової системи, таких як, наприклад, ІПС «Розшук» може допомогти уповноваженому користувачу оперативно отримати інформацію про те, чи не об'явлена затримана за вчинення розбою у державний або міждержавний розшук,

У випадку якщо розшукувані особи пересувалися за допомогою транспортного засобу, необхідно отримати інформацію про цей

транспортний засіб і його власників через автоматизовану інформаційну систему «Інтегрований національний банк даних про транспортні засоби». У випадку встановлення, що використаний злочинцями транспорт розшукується (до вчинення розбою), то необхідно використати ще й ІПС «Автомобілотранспорт».

При наявності інформації, що внаслідок розбою викрадені речі, що мають серійний (заводський) номер, то слідчий на подальшому етапі розслідування вносить таку інформацію до ІПС «Номерні речі».

У кримінальній справі №100387/11 за обвинуваченням громадянина Н. у вчиненні розбою було встановлено, що 09.10.2011 року близько 23 години 45 хвилин гр. Н. за попередньою змовою з невстановленими особами, направленою на розбійний напад, з метою заволодіння майном гр-на К., шляхом пошкодження вхідних дверей, проникли до будинку гр-на К. в м. Коростень Житомирської області, де із застосуванням насильства, яке виразилося в тому, що обвинувачений К. та невстановлені особи нанесли чисельні удари кулаками рук та одного удару ногою в область голови потерпілого, з погрозами застосування насильства, небезпечного для життя та здоров'я, невстановлені вищевказані особи, здійснили напад та заволоділи грошми в сумі 45 000 гривень, які належали гр-ну К., чим заподіяли потерпілому матеріальної шкоди. Потерпілий К. негайно звернувся в правоохоронні органи.

В цій кримінальній справі для встановлення особи обвинуваченого Н. було використано ІПС «Особа», що дало можливість слідчому встановити, що громадянин Н. є уродженець с. Сингаї Коростенського району Житомирської області та раніше судимий: 10.03.2011 року за ст. 296 ч.2 КК України до 2-х років позбавлення волі з іспитовим строком на два роки.

Разом з тим, результати аналізу матеріалів кримінальної справи показали, що недостатнє використання інформаційного забезпечення, зокрема, інформаційної системи «Дакто-2000» та інших не дозволило встановити особи двох інших співучасників розбою у цьому провадженні.

Варто зазначити, що у даній слідчій ситуації є позитивним використання інформаційно-довідкового забезпечення під час виїзду слідчого на місце події шляхом використання переносної комп'ютерної техніки.

Другою типовою слідчою ситуацією є наявність відомостей про вчинений розбійний напад відомими особами, але останні з місця вчинення злочину зникли.

На практиці якість і ефективність розслідування у цій слідчій ситуації ще, на жаль, не відповідає завданням посиленої боротьби з такими злочинами. Після внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, слідчі нерідко проводять такі слідчі (розшукові) дії, як огляд місця події, допити потерпілого та свідків, які хоча і є невідкладними, але без шкоди якості розслідування можуть бути проведені пізніше.

В розглядуваній ситуації визначним фактором для успіху розслідування є час, що сплинув від моменту вчинення злочину, тому дії слідчого та оперативних працівників, що виконують доручення слідчого в порядку ст. 41 КПК України, повинні відрізнятися максимальною невідкладністю, мають бути спрямовані на збір розшукової інформації шляхом стислого опитування потерпілого і свідків про кількість нападників, індивідуальні установчі дані цих осіб (прізвище, ім'я, по батькові, прізвиська, якщо такі є і потерпілі (свідки-очевидці) знають про них чи чули в момент вчинення нападу, місце проживання, навчання або роботи, особливі прикмети зовнішності), напрямок, в якому зникли злочинці, характер і особливі прикмети викраденого майна. Після цього, як і в першій типовій слідчій ситуації, здійснюється розшук злочинців за гарячими слідами.

У такому випадку, крім загальної ІПС «Особа», слідчому також необхідно використовувати ІПС «Розшук» для встановлення факту перебування можливого суб'єкта злочину в регіональному, державному та міждержавному розшуку.

З метою швидкого виявлення зниклих з місця вчинення розбою злочинців у слідчій ситуації, в якій нападаючий відомий потерпілому або свідкам, необхідно починати з проведення обшуків, причому, як правило, не одного, а серії одночасних обшуків як за місцем проживання підозрюваних, так і в інших місцях, обумовлених ситуацією. Для цього доцільно сформувати декілька слідчих груп із залученням достатньої кількості оперативних працівників, а також потерпілого й свідків, забезпечивши при цьому безпеку останніх. У всіх випадках щодо особи нападників і прикмети викраденого ними майна орієнтуються територіальні підрозділи міліції, силами яких організовуються спостереження за місцями вірогідної появи злочинців і перекриття місць можливого збуту викраденого.

У випадку встановлення підозрюваного необхідно невідкладно організувати його затримання, особистий обшук, впізнання, обшук за місцем проживання або роботи, допит. Якщо ж в наслідок обшуків підозрювана особа не була виявлена, в подальшому проводять огляд місця події, допит, за необхідності впізнання потерпілого, допит свідків, чиї показання мають важливе значення. Допитувати їх доцільно зразу ж на місці скоєння злочину. Якщо і після цього місцезнаходження осіб, яка скоїла розбійний напад, невідоме, то початковий етап розслідування закінчується наданням доручень оперативним підрозділам про розшук злочинця.

У кримінальній справі №322176 за обвинуваченням (за КПК 1960 року) громадянина М. було встановлено, що 13 листопада 2011 року близько 18 год., перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, зайшовши в приміщення будинку гр-ки Г., яка являється його сусідкою, що в с. Пороги Богородчанського району Івано-Франківської області, вчинив напад поєднаний з насильством, після чого відкрито заволодів парою оленьчих рог та зник із місця події. В результаті була завдана матеріальна шкода на суму 2000 грн. Оскільки потерпіла гр-ка Г., була знайома з обвинуваченим М., то у заяві про вчинення цього злочину конкретно вказала на особу нападника. В процесі розслідування цього злочину було використано ІПС «Розшук» для

встановлення факту перебування можливого суб'єкта злочину в регіональному, державному та міждержавному розшуку та встановлено, що дійсно обвинувачений М. перебував в державному розшуку за вчинення крадіжки в м. Львові.

Третя слідча ситуація є найбільш складною для початкового етапу розслідування у зв'язку з надзвичайно обмеженими відомостями про злочинців. Вона формується у випадку, коли відповідні органи досудового розслідування мають інформацію про факт вчинення розбійного нападу невідомими особами. Такі ситуації частіше всього виникають тоді, коли єдиними свідками нападу виявляються самі потерпілі, які часто під впливом тих або інших причин (страху, втрати свідомості внаслідок отриманого поранення тощо) повідомляють слідчому надто мізерну інформацію про вчинене щодо них і про осіб нападників. Свідки та очевидці події, на момент надходження інформації про напад виявляються вкрай важко, час та обставини вчинення злочину точно не відомі. Умовно до цієї ж слідчої ситуації можна віднести випадки, коли внаслідок отриманих пошкоджень настає смерть потерпілої особи.

Описана ситуація є найбільш складною, проблемною і несприятливою для розслідування, оскільки характеризується різким дефіцитом інформації, наявністю лише окремих, нерідко уривчастих і недостатньо ясних відомостей про сутність і обставини розслідуваної події, особу злочинців. У даному випадку створюється проблемна ситуація із широким колом пошукових завдань, що вимагають швидкого вирішення, адже будь-яке зволікання може призвести до остаточної втрати доказової інформації. Основні напрями розслідування в цій ситуації повинні бути націлені на виявлення максимальної кількості даних, які характеризують нападаючих з якого-небудь боку: кількість співучасників, їх стать, вік, зріст, професійні навички, відношення до потерпілого тощо [6, с. 32].

Складний характер утвореної слідчої ситуації викликає необхідність застосування слідчим, прокурором широкого комплексу негласних слідчих (розшукових) дій.

Слідчому в таких випадках рекомендовано ретельно досліджувати матеріальні сліди злочину, які можуть нести велику кількість інформації про подію злочину. В цій ситуації, відомості про нападників, в основному містяться в матеріальних слідах. Тому спочатку ретельно проводиться огляд місця події, спрямований на збирання відомостей про зовнішність злочинця, знаряддя вчинення нападу, а у разі, якщо між нападниками та потерпілим була боротьба, то в такому випадку проводиться освідування потерпілого та зовнішній огляд його одягу з метою виявлення на тілі та одязі слідів боротьби. Такі сліди можуть свідчити про ступінь тяжкості завданої фізичної шкоди нападникові, містити сліди крові злочинців, мікрочастки шкіри (клітини епітелію), волосся, та мікрОВОлокна одягу нападників, а також слідів виділення поту, слини, тощо. Після виявлення, дані предмети, речовини та мікрочастинки направляють на подальше дослідження та проведення різного роду експертиз.

Також, за способом нанесення тілесних ушкоджень потерпілому, можна визначити приблизний фізичний стан, та професійні навички нападників. З цією метою проводиться виявлення і попереднє опитування свідків події, які бачили злочинців. Часто ефективним є застосування службово-пошукової собаки за запахом слідів, виявлених на місці події (ця діяльність повинна передувати роботі слідчого з будь-якими іншими слідами на місці вчинення злочину). Проводиться також перевірка осіб, затриманих за вчинення правопорушень невеликої тяжкості (кримінальних проступків), осіб, доставлених до медвितверезнику, а також підданих адміністративному арешту з метою виявлення у них викрадених предметів або слідів крові на тілі та одязі [18, с. 90–91].

У будь-якому випадку, в цій слідчій ситуації розшук злочинця починається від слідів, що залишилися в матеріальному середовищі. Тому

слідчому рекомендується обов'язково провести повторний огляд місця розбійного нападу, змодельовати механізм проникнення та нейтралізації перешкод, що були в злочинців на шляху, встановити, яких предметів обов'язково повинен був торкатися нападник під час безпосереднього вчинення нападу, вилучити їх і піддати спеціальному дослідженню для встановлення невидимих і маловидимих слідів. При огляді бажана участь, за наявності такої можливості, потерпілого, а також осіб, що проводили первинний огляд.

У ході огляду, за механізмом події слідчий встановлює навички злочинця, вміння володіти знаряддями злочину (різного роду відмички, газоріжуча апаратура, та ін.) професійно відключати сигналізацію без виявлення на пульті спостереження, яку силу необхідно прикласти, щоб зробити певну роботу, наприклад, зламати сейф за допомогою «гусячої лапи», скільки потрібно витратити часу на це, тощо. Уся ця робота із збору інформації про нападників, спрямована на концентрацію відомостей, що формують портрет злочинця.

Окрім вище перерахованих слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, слідчий здійснює розшук злочинців шляхом використання можливостей інформаційно-довідкового забезпечення, а саме криміналістичних та оперативно-розшукових обліків, фотоальбомів. Також, можуть запроваджуватись тактичні операції, «Розшук від слідів», «Розшук від засобів вчинення злочину», «Розшук за способом вчинення злочину», «Збирання відомостей про злочинця» і «Розшук викраденого майна», успіх яких, багато в чому залежить від ретельної розробки та використання багатопланових комбінацій і ситуацій [156, с. 479].

Як видно з цієї слідчої ситуації, використання інформаційно-довідкового забезпечення тут є вкрай важливим, оскільки крім перелічених вище ІПС ОВС, ІПС «Розшук», «Особа» та ін., необхідно використати деякі інші ІПС. Так, якщо при скоєнні розбою було використано зброю, то необхідно проаналізувати дані, отримані з ІПС «Арсенал», де ведеться єдиний

номерний облік зброї (мисливської, спортивної, газової) яка знаходиться в користуванні громадян та організацій, що зареєстровані в населеному пункті (або інших, виходячи з матеріалів кримінального провадження), табельної зброї МВС тощо. У випадку використання злочинцями автотранспорту – ППС «Автотранспорт» тощо.

*Так, в справі №323548 було встановлено, що 24 листопада 2011 року в м. Івано-Франківськ по вул. Микитинецька напроти будинку №40 водій автомобіля АУДІ 100 д.н.з. АТ ** ** АК вчинив умисне лобове зіткнення з автомобілем БМВ 740 д.н.з. АТ ** ** АК, яким керував громадянин П., інша невідома особа яка прибула на місце ДТП на скутері підбігла до автомобіля БМВ 740, розбила молотком скло в правих задніх дверцятах та відкрито заволоділа з салону БМВ поліетиленовим пакетом в якому знаходились гроші громадянина П., на суму 180 тис. доларів США. Зловмисник з місця пригоди зникли. Через автоматизовану інформаційну систему «Інтегрований національний банк даних про транспортні засоби» було встановлено особу водія АУДІ 100 та притягнуто до відповідальності. Проте через недостатнє використання іншого інформаційно-довідкового забезпечення іншу особу, яка була співучасником розбійного нападу, встановлено не було.*

Слід зауважити, що при зазначених вище слідчих ситуаціях запорукою успішного використання інформаційно-довідкового забезпечення початкового етапу розслідування є можливість використовувати мобільні комп'ютерні пристрої (мобільний комп'ютер — персональний комп'ютер, який може бути зручно транспортований одною людиною і здатний бути швидко бути приведений у робочий стан, найчастіше з автономним живленням, з опціональною можливістю бути підключеним до мережі електроживлення). Використання саме таких пристроїв дозволить особі яка проводить досудове розслідування отримати потрібну інформацію з вищевказаних джерел безпосередньо на місці події або дорогою до неї.

Характер, обсяг і спрямування роботи на подальшому етапі розслідування розбійних нападів обумовлюється результатами, отриманими

на початковому етапі досудового розслідування. При визначенні напрямку і особливостей розслідування, комплексу і послідовності проведення подальших процесуальних дій, слідчий повинен виходити із змісту сформованих слідчих ситуацій. При цьому, типові для подальшого етапу розслідування слідчі ситуації відокремити важче, оскільки процес розслідування характеризується, як правило, великою інформаційною стабільністю. Але й тут слідчі ситуації мають певні риси, систематизація і облік яких допомагають належним чином організувати розслідування. Облік таких слідчих ситуацій пропонуємо ввести в АРМ – «Слідчий» для вдосконалення організації слідчої діяльності при розслідуванні злочинів, в тому числі й розбоїв.

Аналіз кримінальних справ щодо розслідування розбоїв, на території України показує, що на подальшому етапі розслідування цих злочинів найбільш типовими слідчими ситуаціями є такі:

1) першочерговими слідчими (розшуковими) діями виявлені ознаки вчинення розбійного нападу, встановлені деякі обставини його вчинення, але особи, причетні до злочину, не встановлені;

2) внаслідок досудового розслідування за підозрою у вчиненні розбійного нападу затримано одну особу, але особи й (або) місцезнаходження решти співучасників не відомі;

3) причетність підозрюваної особи (групи осіб) до розслідуваного розбою не викликає сумніву, разом з тим слідчий має інформацію про вчинення підозрюваним інших злочинів, що розслідуються, але особа підозрюваного у провадженнях не встановлена або відомості про які у Єдиному реєстрі досудових розслідувань відсутні.

Для першої слідчої ситуації, коли в результаті досудового розслідування встановити і затримати осіб, які вчинили даний вид злочинів, не вдалося, характерні ті ж напрямки та особливості розслідування, що і для типової ситуації початкового етапу розслідування цих злочинів. Відповідно інформаційно-довідкове забезпечення залишиться практично незмінним.

Успішне розкриття будь-якого виду злочину, в тому числі й розбоїв, тобто процес встановлення всіх необхідних обставин, що підлягають встановленню у провадженні здійснюється на основі загальних положень матеріалістичної діалектики, теорії пізнання та зумовлене обґрунтованим висуненням і ефективною перевіркою найбільш ймовірних версій про осіб, причетних до злочину.

Варто відзначити тісний зв'язок між версіями і слідчими (розшуковими) діями. З одного боку, останні є необхідним засобом перевірки версій, з іншого – версії, висунені під час вивчення первинного матеріалу кримінального провадження, сприяють індивідуалізації тактичних прийомів окремих слідчих (розшукових) дій на подальшому етапі розслідування. На основі вивчення слідів, відпрацювання версій, слідчий виявляє негативні обставини, з урахуванням яких складає, коригує план розслідування [92, с. 47].

Роль слідчих версій важлива, тому що вони визначають напрямок розслідування, виходячи навіть з мінімальної кількості інформації. «Процес розкриття злочинів ніколи не починається без будь-якого знання про предмет дослідження, але обсяг такого знання різний» - слушно зауважив про це І. Ф. Герасимов [80, с. 29].

Побудова версій – це складний розумовий процес, результат вивчення певної сукупності фактичних даних, встановлених при провадженні невідкладних слідчих (розшукових) дій і оперативно-розшукових заходів, що були проведені з метою виявлення ознак злочину, до внесення відомостей про злочин до Єдиного реєстру досудових розслідувань. У процесі розслідування слідчий зобов'язаний оперувати тільки фактами, вивчати їх, глибоко аналізувати, перевіряти свої припущення, формувати висновки на доказах.

Збирання доказів здійснюється, у тому числі шляхом, проведення слідчих (розшукових) дій, а дослідження й оцінка доказів полягають у з'ясуванні змісту, відомостей про факти, перевірці цих відомостей, встановлення їх вірогідності. Тому процес побудови версії в цьому випадку

описаний відповідно до логіки гіпотези, оскільки версія в розслідуванні є різновидом гіпотези.

На відміну від наукових гіпотез, версії в криміналістиці не мають на меті створення наукових теорій, а їх перевірка здійснюється у термін, встановлений для розслідування [92, с. 30]. Окрім цих відмінностей, криміналістичну версію можна відрізнити від наукової гіпотези, завдяки й іншим ознакам, які притаманні слідчій версії. До них можна віднести, зокрема, наступні:

–висування та перевірка версій в конкретному випадку здійснюється у відповідності до чинного законодавства;

–версії висуваються тільки з приводу вчинених злочинів;

–висування та перевірка версій здійснюється тільки компетентними на те суб'єктами органів державної влади в обумовлений законодавством термін;

– за недотримання чи допущення порушень під час висування та перевірки версій ці суб'єкти можуть нести різного роду відповідальність, тощо.

Сам термін криміналістична версія в науці криміналістики трактується як засноване на зібраній інформації з розслідуваної справи ймовірне судження слідчого, дізнавача, прокурора, суду про подію злочину й злочинця в цілому або окремі факти й осіб, причинні та інші зв'язки між обставинами, що підлягають пізнанню [156, с. 81].

При версіюванні в процесі розслідування злочину, слідчому необхідного дотримуватись певного послідовного, логічного порядку висування й перевірки криміналістичної версії.

Версія в криміналістиці завжди порівнюється з певним фактом або сукупністю фактів, що мали місце в минулому. Шлях до пізнання таких фактів полягає в тому, що, по-перше, досліджуваний факт вивчається й аналізується у всіх наявних ознаках; по-друге, ці ознаки порівнюють як одна з одною, так і з даними, які отримані шляхом узагальнення досвіду слідчої

роботи та виражені в тих або інших положеннях науки криміналістики або інших наук (судової медицини, хімії, фізики та ін.); по-третє, на основі такого порівняння будуються припущення, що пояснюють, досліджуваний факт у всій його повноті або в якій-небудь частині (таке можливе пояснення факту може бути не одне, а два й більше залежно від наявності ознак, які можуть виявитися притаманні факту як при одному, так і при іншому його тлумаченні). У процесі пізнання цих фактів, слідчий вибудовує версії розслідування, що випливають із цих припущень, здебільшого про нові факти, які повинні бути в наявності, окрім уже наявних, якщо дане припущення є правильним. Подальше завдання полягає в тому, щоб переконатись, чи є ці нові факти в наявності чи ні. Залежно від цього версія підтверджується, спростовується або видозмінюється [21, с. 29].

У пізнавальному процесі версії виконують роль можливих інформаційно-логічних моделей розслідуваних діянь. Як правило, слідчі версії поділяють на два види:

- загальні версії – припущення, які охоплюють подію розслідуваного злочину в цілому;
- окремі версії – припущення, що пояснюють окремі факти, обставини злочину.

У криміналістичній літературі зустрічається також поняття робочої версії – припущення стосовно більш дрібних та другорядних обставин злочину та розшукової версії – припущення про місцезнаходження розшукуваного злочинця або предметів, речей, які необхідно від нести до різновидів окремої версії [90, с. 57–58].

За суб'єктом виділяють наступні версії: що висуваються під час здійснення оперативно-розшукової діяльності та називаються оперативно-розшуковими; що виникають в процесі досудового розслідування, тобто слідчі версії; під час судового розгляду – судові версії та в експертній практиці використовують, так звані, експертні версії.

Логічна природа слідчих, судових, експертних та оперативно-розшукових версій є єдиною. Деякі їх особливості та відмінності визначаються характером судової, слідчої, експертної, оперативно-розшукової діяльності та функціональними відмінностями її суб'єктів – слідчого, прокурора, судді, експерта, тощо [90, с. 58].

Крім зазначених версій, у криміналістиці існують також поняття типових версій – версій, характерних для типових ситуацій, що виникають у процесі розслідування злочинів. Наприклад, при розслідуванні провадження за фактом розбою слідчий висуває такі типові криміналістичні версії:

- 1) мав місце розбійний напад;
- 2) злочину не було, мало місце інсценування нападу.

Після порушення кримінального провадження та висунення типових версій, слідчий аналізує інформацію, яку він отримав від вербальних і невербальних носіїв інформації, та на основі яких висуває окремі криміналістичні версії, які можуть пояснювати подію злочину як в цілому, так і окремі її факти. В цьому випадку слідчий висуває версії, в двох напрямках: 1) версії, які підтверджують та пояснюють подію злочину; 2) та такі, що спростовують розбійний напад.

Відсутність інформації, як і її недостатність, характеризує слідчу ситуацію як проблемну, змушує слідчого висувати кілька ймовірних версій щодо події злочину. Виходячи зі свого змісту, методика розслідування конкретного злочину залежить від версій., що висуваються та перевіряються.

Спеціальні (конкретизовані) версії спрямовані на пояснення предмету злочинного посягання, способу вчинення злочину, кола причетних осіб, обставин, що сприяли злочинній події.

До складання плану, основу якого складають висунені слідчим версії, слід приступати тоді, коли можна хоча б орієнтовно помітити головні напрямки розслідування, тобто як тільки будуть зібрані фактичні дані, достатні для висунення однієї або декількох версій. Така можливість у слідчого є, як правило, після проведення початкових слідчих дій. Зрозуміло,

що не всі рішення слідчого в цей момент будуть вірними і тому не завжди можуть принести бажані результати. Але такі витрати неминучі, оскільки процес розслідування розбійного нападу в аналізованій ситуації – це рух в декількох напрямках у пошуках осіб, винуватих у вчиненні злочину, який розслідується, і місця знаходження викраденого майна.

Найбільш складними під час розслідування розбійних нападів виявляються висування й перевірка версій про підозрюваного у злочині.

Конкретизація версій про осіб, причетних до розбійного нападу, визначається характером і об'ємом відомостей, отриманих на початковому етапі розслідування. Саму тут використання ІПС «Розшук» та «Особа» будуть найбільш виправданими. Незалежно від повноти та якості цих відомостей слідчий повинен ретельно їх проаналізувати й на підставі типових версій, намітити комплекс і послідовність слідчих (розшукових) дій, організаційних заходів тощо. При цьому у плані розслідування можуть бути розроблені наступні типові версії:

1) про організовану групу осіб, які вчинили розбійний напад або коло тих осіб, серед яких треба шукати злочинців. Для перевірки цієї версії для кращого результату провадження досудового слідства, на нашу думку, необхідно використати ІПС «Особа» та «Розшук» також інші системи, зокрема ІПС «ОДК» саме в ній накопичена інформація про судимість осіб (як правило, в організованих групах є такі особи), в разі якщо є інформація (чи навіть підозра), що в організованій групі є іноземці або ця група перетинала кордон потрібно застосувати ІПС «Мігрант» де ведеться облік осіб затриманих за порушення законодавства про державний кордон та правовий статус іноземців;

2) перевіряючи версію про місце формування і знаходження злочинної групи, слідчий повинен використати такі ж ІПС як при першій типовій версії, але враховуючи низку факторів, було б доцільно використати АРМ «Кримінолог-аналітик» де є банки статистично-аналітичних даних з інформацією в інтересах діяльності слідчих органів ОВС України, саме з

допомогою цього АРМ слідчий може дослідити фактори злочинності певної місцевості відповідно й місце формування певної злочинної групи;

3) перевіряючи версію про місце приховування або реалізації викраденого майна, є можливість використання таких ІПС, як «Номерні речі», якщо викрадені речі були номерними; також в разі викрадення предметів антикваріату, то їх облік може знаходитись в ІПС «Антикваріат». Також необхідним буде використання ІПС ОВС, оскільки згідно із Наказом МВС України «Про затвердження Інструкції з організації функціонування Інтегрованої інформаційно-пошукової системи органів внутрішніх справ України» № 75 від 10 березня 2010 року такі факти заносяться до БД «Злочин».

Особливу увагу при розробці плану повинно бути приділено висуванню і перевірці перших двох загальних версій, у розвитку яких можуть бути сконструйовані такі подальші версії:

а) про зв'язок злочинців з потерпілим, його рідними, близьким оточенням (знайомими або сусідами) потерпілого, що були поінформовані про наявність в нього грошей або цінностей, що представляли злочинний інтерес:

- злочин вчинений особами, які не мають безпосереднього відношення до потерпілого, але за сприянням осіб із його ближнього оточення;

- напад вчинений сторонніми без сприяння осіб із ближнього оточення потерпілого;

б) про наявність у нападників злочинного досвіду, наміру та мотиви скоєння злочину:

- злочин вчинено особами, які мали досвід подібних злочинів, у тому ж числі раніше засудженими за майнові злочини (крадіжки, грабежі, розбійні напади, вимагання і ін.);

- напад вчинений особами, які не мають досвіду скоєння подібних злочинів;

- напад вчинений з корисливо-збагачувальних або інших спонукань (з почуття помсти, ревнощів, заздрості або хуліганських спонукань);
- напад скоєно під впливом загрози або примушення з боку дорослих підбурювачів;
- скоєно не розбій, а інший злочин (вимагання, замах на вбивство, заподіяння тілесних ушкоджень, хуліганство);
- в) про місце формування і знаходження (мешкання) членів злочинної групи. Злочинна група сформувалася за ознаками:
 - мешкання її членів в одному мікрорайоні (кварталі, будинку і т. ін.);
 - загального місця роботи або навчання;
 - спільність інтересів і діяльності (спортсмени, члени неформальних об'єднань, наркомани, тощо);
 - загальним перебуванням (постійне відвідування однакових місць громадського відпочинку – ресторанів, кафе, пивних барів, парків, дискотек, клубів та ін.);
 - родинних зв'язків або земляків (близькі або далекі родичі, мешкали в одному селищі, місцевості, національному осередку);
 - минулих злочинних або інших зв'язків (раніше разом вчинили злочин, відбували покарання в одній установі, служили в армії тощо);
 - об'єднання злочинців-гастролерів.

Швидке та достовірне одержання потрібної інформації щодо цих версій можлива з використанням вищевказаного інформаційно-довідкового забезпечення, що дасть можливість слідчому оперативно проаналізувати її.

У процесі перевірки висунутих версій, з метою більш точного визначення кола осіб, серед яких слід шукати винних у вчиненні цього виду злочинів, ретельно аналізують свідчення, повідомлені потерпілим та свідками, відбитки та інші речові докази, зняті з місця скоєння злочину, а також фактори, які обумовлені вибором злочинцями певного засобу скоєння злочину, беруть до обліку їх поведінку в процесі розбійного нападу, характер викраденого майна. Виходячи з цього, планується і здійснюється комплекс

слідчих дій та оперативно-розшукових заходів, направлених на виявлення і затримання злочинців.

Розглянемо деякі напрями, методи діяльності оперативного слідчого з перевірки версій про осіб, які вчинили цей злочин, або коло осіб, серед яких слід їх шукати.

Заходи щодо виявлення причетних до розбійного нападу осіб необхідно проводити перш за все поблизу від місця мешкання потерпілого та серед контингенту осіб, поведінка (спосіб життя) яких свідчить про миттєве їх збагачення, яке не виключає версію про здобуття грошей або цінностей злочинним шляхом, у тому числі, за допомогою розбійного нападу. Особливий інтерес викликають особи, поставлені на криміналістичні оперативно-розшуковий обліки:

- раніше засуджені за розбійні напади або інші злочини і які не стали на шлях виправлення, а також ті, хто раніше був поміченим у скоєнні дрібних правопорушень;

- не зайняті суспільно корисною працею або які не мають постійної роботи і ведуть паразитичний спосіб життя;

- молоді люди, об'єднані в антисуспільні угруповання, спосіб життя яких не відповідає трудовим прибуткам останніх або їх батьків і свідчить про систематичне витрачання значних грошових коштів на особисті придбання тощо;

- громадяни, які надають своє помешкання для ночівлі або зборів підозрілим елементам, не маючим постійного місця проживання або певного роду занять та ін.

У залежності від результатів перевірки, названі особи можуть бути допитані або за ними організовується візуальне спостереження. Перевірці, крім того, повинні підлягати й особи (їх коло допомагає визначити членів родини, на яких був здійснений напад), які знали про наявність у власника певних цінностей, а також під яким-небудь приводом відвідували квартиру потерпілого незадовго до нападу [18, с. 93].

Якщо на території конкретного району або міста за короткий термін вчинено декілька розбійних нападів, подібних за способом, місцем вчинення, кількістю нападників тощо, необхідно ретельно вивчити матеріали кримінальних проваджень про ці злочини, в тому числі й ті, в яких особа-злочинця не встановлена з тим, щоб визначити, чи не вчинені напади, виходячи зі способу вчинення або інших подібних обставин злочину, одними й тими ж особами.

При цьому відомості, що цікавлять слідчого, можуть бути одержані шляхом:

- ознайомлення із відомостями, що містяться в Єдиному реєстрі досудових розслідувань;

- безпосереднього вивчення матеріалів кримінальних проваджень про розбійні напади, вчинених аналогічним способом і які залишилися не розкритими;

- перевірки даних криміналістичних обліків за способом скоєння розбійних нападів і засуджених за відповідні злочини, осіб, які відбували покарання і мешкають в даній місцевості [36, с. 87].

Ефективним є використання заходів виявлення спільників розбійного нападу, заснованих на вивченні різноманітних слідів і предметів, які залишили злочинці на місці злочину, а також за характером і прикметами викраденого ними майна. За відбитками пальців рук чи ніг, які вилучені з місця події, експерт-криміналіст може встановити, чи не залишені вони конкретною особою або парою взуття, що належало цій особі. Якщо на місці злочину виявлені, забуті чи кинуті нападниками, наприклад, знаряддя зламу або нападу, то їх необхідно пред'явити для впізнання працівникам слюсарських майстерень, кузень, іншим майстрам. Ці предмети можуть бути впізнані рідними осіб, які потрапили до поля зору слідчого. Нерідко таким чином вдається встановити власників цих речей, а у подальшому і учасників розбійного нападу. У випадках, коли з показань потерпілого або свідків відомо, що нападники називали один одного на прізвиська, також ця

інформація перевіряється за реєстраційно-обліковими даними, а саме ІПС «Особа» та «Розшук».

Якщо у потерпілого викрадено речі, що мають заводський номер, рекомендується для їх розшуку передати відповідні орієнтування з описом прикмет викраденого не тільки працівникам міліції, але й тим, хто займається прийняттям речей у населення (для зберігання, продажу, переробки, хімчистки тощо). При виявленні осіб з подібними речами, їх затримують та встановлюють особу за пред'явленими документами. Не виключно, що злочинець може скористатися чужими документами. Але слід пам'ятати, що квитанція на здані до комісійного магазину, скуповуючого пункту або ломбарду речі, містить текст розписки про отримання грошей комітентом (особою, яка здає речі) та підпис, що може бути використане з метою ідентифікації особи за ознаками почерку. Доцільно також перевіряти не отримані з камер схову речі, серед яких зустрічаються й здобуті злочинним шляхом. Саме з метою розшуку номерних речей, що були предметом злочинного посягання використовується ІПС «Номерні речі».

Друга слідча ситуація є більш сприятливою для розслідування, коли затриманий один зі співучасників злочину – підозрюваний у вчиненні розбійного нападу, а інші розшуковуються.

Основні напрями й особливості планування розслідування у кримінальному провадженні у цій слідчій ситуації залежать головним чином від позиції підозрюваного на досудовому слідстві: чи визнає він факт вчинення розбійного нападу разом з особами, яким вдалося сховатися від слідства, чи ні; називає він дійсні або вигадані імена співучасників; чи повідомляє слідчому місце сховища або канали збуту викраденого.

Тому після затримання, особистого обшуку, після дотримання всіх необхідних кримінально-процесуальних процедур, підозрювану у груповому розбійному нападі особу необхідно негайно допитати з тим, щоб отримати фактичні дані, які викривають або виправдовують його та співучасників у вчиненому злочині. Після отримання від такої особи значимої для

кримінального провадження інформації, слідчий, як правило, перевіряє такі показання, у тому числі, й шляхом застосування інформаційно-довідкового забезпечення слідства, оскільки саме за допомогою відповідних пошукових систем, інформаційних баз даних та інших засобів є можливим точно та оперативно перевірити достовірність отриманої інформації.

У подальшому, корегуючи план розслідування, слідчий повинен: перевірити, чи достовірні показання підозрюваного про обставини вчинення нападу і причетних до нього осіб; виявити всі обставини, про які не повідомив підозрюваний, щоб встановити, викликано це бажанням приховати участь у нападі конкретних осіб чи навпаки, перекласти основну відповідальність на співучасників, які розшуковуються; всебічно вивчити його особисті зв'язки, оскільки саме серед ближнього оточення підозрюваного дуже часто виявляються інші співучасники, або, якщо він відверто називає ім'я і місцезнаходження співучасників, які переховуються, здійснити заходи щодо їх затримання; отримати достатньо доказів для притягнення винуватих до кримінальної відповідальності і пред'явлення їм акта про підозру у вчиненому злочині.

Для вирішення поставлених завдань, крім названих слідчих (розшукових) дій, у плані розслідування необхідно передбачити: обшук за місцем проживання затриманого або в інших місцях, обумовлених ситуацією, яка склалася; пред'явлення потерпілому для впізнання особу, підозрювану у вчиненні нападу, а також предметів, вилучених у неї під час обшуку; перевірку й уточнення показань підозрюваного на місці вчинення нападу (допит на місці вчинення злочину, слідчий експеримент); допити свідків; призначення криміналістичних, судово-медичної та судово-хімічної експертиз, вилучення поштово-телеграфної кореспонденції, направленої за адресою осіб, які підтримують зв'язок зі співучасниками, що переховуються від слідства. Крім того, у плані розслідування повинні знайти відображення конкретні доручення слідчого співробітникам оперативних підрозділів, основні зусилля яких необхідно направити на встановлення, розшук та

затримання осіб, які переховуються від слідства, співучасників групового злочину й викраденого майна (або тієї його частини, яка не знайдена) в основному шляхом провадження негласних слідчих (розшукових) дій.

Унаслідок отримання фактичних даних про подію злочину як результату провадження вищевказаних гласних і негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, як правило, відбувається зміна слідчих ситуацій на більш сприятливі, такі, що характеризуються наявністю у слідчого більшої кількості інформації про злочин.

Найбільш типовою для подальшого етапу розслідування розбоїв є третя слідча ситуація, у якій причетність підозрюваної особи (групи осіб) до розбою, який розслідується, не викликає сумніву, але слідчий має інформацію про вчинення підозрюваним інших злочинів, розслідування триває або про які не має відомостей у Єдиному реєстрі досудових розслідувань, тому що про них не було заявлено.

Основні напрямки та особливості планування розслідування в даній ситуації цілком залежать від того, про які злочини, вчинені підозрюваними раніше, слідчому поступила інформація, а також від того, наскільки подібні методики розслідування розбійного нападу та злочину, про який надійшли повідомлення. Ці обставини часто тягнуть за собою зміни у організації та тактиці провадження слідчих (розшукових) дій, що зумовлюється об'єднанням або виділенням кримінальних проваджень, інколи змінюється кваліфікація злочину або запобіжний захід, що застосовувався до підозрюваного, планується проведення низки додаткових слідчих (розшукових) дій, у тому числі й негласних (за наявності юридичних та фактичних підстав).

Разом з тим, слідчий, шляхом проведення додаткових допитів кожного підозрюваного, повинен з'ясувати достовірність показань підозрюваних про нововиявлений злочин, спосіб його вчинення, причетність до нього інших осіб, яка перевіряється у зв'язку з новими обставинами, які відкрилися, зокрема, чи називають вони одних й тих же співучасників цього злочину; хто

саме має відношення до нових встановлених епізодів злочинної діяльності групи та яка роль і ступінь участі кожного в цьому злочині. Якщо підозрювані надають суперечливі показання про обставини раніше вчиненого злочину, необхідно додатково проводити між ними одночасні допити, впізнання, призначення судових експертиз, слідчі експерименти тощо [32, с. 123–125].

Як бачимо, в даній слідчій ситуації використовуються практичне все інформаційно-довідкове забезпечення, що наявне в розпорядженні слідчого (ППС, АРМ, різні БД, тощо). Це зумовлюється тим, що в цій слідчій ситуації слідчий не обмежений у часі настільки, як це було на початковому етапі розслідування через ризик втрати доказової інформації, що дозволяє йому використати інформаційно-довідкове забезпечення розслідування в повному обсязі.

Типові слідчі ситуації заключного етапу розслідування розбійних нападів. У числі завдань, які вирішує слідчий на заключному етапі слід назвати: систематизацію усіх матеріалів кримінального провадження та ознайомлення з ними відповідних суб'єктів кримінального провадження у відповідності до норм КПК України; розгляд їх клопотань та, за необхідності, проведення додаткових та повторних слідчих (розшукових) дій, підготовка кінцевих висновків розслідування та їх формулювання у обвинувальному акті; узагальнення матеріалів про причини та умови формування злочинної групи та вчинення розбійного нападу, внесення подання про прийняття заходів щодо їх усунення та інші заходи [33, с. 54–55].

На заключному етапі розслідування слідчий, прийнявши до уваги отримані докази винуватості підозрюваних, повідомляє кожному із них, що досудове розслідування у кримінальному провадженні закінчене.

На цей момент складаються, як правило, наступні типові ситуації:

- підозрювані відмовляються від ознайомлення з матеріалами кримінального провадження;

- після ознайомлення з матеріалами кримінального провадження з боку злочинців або їх захисників ніяких клопотань не заявлено;

- в результаті ознайомлення з усіма матеріалами провадження зі сторони захисту надійшли які-небудь клопотання.

У перших двох слідчих ситуаціях послідовність дій слідчого відносно стабільна і полягає у належній фіксації ходу та результатів ознайомлення підозрюваних та їх захисників із усіма матеріалами кримінального провадження шляхом складання відповідних протоколів. Відмова від ознайомлення з матеріалами розслідування не призводить до затримки провадження, але про це повинно бути зазначено в протоколі з викладанням конкретних мотивів такої відмови.

У третій слідчій ситуації черговість дій слідчого може в певній мірі змінюватися в залежності від характеру клопотань, заявлених стороною захисту (наприклад, про зміни кваліфікації злочину або міри запобіжного заходу стосовно до кого-небудь із підозрюваних; про зняття арешту на майно або грошові внески; про з'ясування обставин, які мають, на думку сторони захисту, суттєве значення у провадженні тощо). У випадку, якщо слідчий повністю або частково відмовляє у задоволенні заявлених клопотань, то він виносить мотивовану постанову про відмову в клопотанні, яка оголошуються. Задоволення заявлених клопотань, як правило, пов'язане з провадженням додаткових слідчих (розшукових) або процесуальних дій, інших організаційних заходів. Коли останні здійснюються за клопотанням лише одного із підозрюваних, то матеріали провадження повинні бути знову пред'явлені усім підозрюваним та їх захисникам [34, с. 132].

Отже, виявлення і визначення типових слідчих ситуацій набуває важливого значення як для побудови позавидових методик розслідування, так і для своєчасного їх застосування. Тільки після правильного визначення слідчої ситуації, що склалася на конкретний момент розслідування, можна перейти від загальних методичних рекомендацій розслідування до

рекомендацій специфічних, розрахованих на конкретні умови, характерні для позавидових методик.

Слід зазначити, що в загальному криміналістична методика являє собою систему типових рекомендацій, орієнтованих на конкретні ситуації, що можуть бути використані при розробці: комп'ютерних систем підтримки прийняття слідчим рішень; інформаційно-пошукових систем і баз даних, використовуваних у процесі розкриття і розслідування злочинів [31, с. 214].

Інформаційні системи в процесі розслідування повинні застосовуватися і розглядатися насамперед як інформаційно-довідкове забезпечення.

Інформаційно-довідкові системи мають ґрунтуватися на відповідних елементах методики розслідування злочинів: криміналістичній характеристиці, типових слідчих ситуаціях, типових слідчих версіях та ін.

Застосування інформаційно-довідкового забезпечення ґрунтується на тому, щоб на основі отриманої від користувача (в нашому випадку слідчого) інформації про ситуацію можна було висувати, на базі типових, конкретні слідчі версії, визначати послідовність упорядкованих наборів криміналістичних прийомів і засобів (операцій) і пропонувати їх як рекомендацію слідчому, як інформацію, що може бути використана для ухвалення рішення у провадженні. Вихідні фактичні дані повинні включати всю суму інформації, що має значення для прийняття криміналістичних рішень. При цьому чим ширша вихідна фактична база рішень, що приймаються, тим ґрунтовніші та надійніші самі рішення. Істотною помилкою в аналізі є включення до складу даних лише тієї інформації, яка має кримінально-правове значення, тобто інформації про склад злочину («синдром кваліфікації»). Криміналістичний аналіз потребує включення до складу фактичних даних будь-якої інформації, яка може мати значення для розкриття й розслідування злочину [79, с. 90]

Необхідно чітко розуміти, і це є одним із постулатів теорії прийняття рішення, що відповідним чином працюючий комп'ютер або інший пристрій, що задовольняє вимогам інформаційної системи (тобто якщо наявні такі

елементи – база знань, механізм висновку, база правил) не приймає рішення, а тільки в змозі дати пораду, що може бути прийнята до уваги особою, яка приймає рішення. Дана вимога відповідає чинному КПК України, що надає слідчому, прокурору право самостійно приймати всі рішення щодо напрямку розслідування і провадження тих чи інших слідчих (розшукових) дій. Таким чином, при вирішенні слідчих ситуацій будь-якої складності, такого роду система, зробивши певні обчислення, може представити, наприклад, проект певного процесуального документу, або дати пораду щодо тактичних прийомів, які бажано застосувати для вирішення проблемної слідчої ситуації під час допиту визначеної особи, або надати допомогу в плануванні розслідування. Така система могла б увійти в АРМ слідчого, але звісно, ця система не може замінити слідчого в ухваленні рішення про вихід зі сформованої ситуації.

З погляду практики, розглянутий метод можна використовувати також і для організації розслідування у складних слідчих ситуаціях, пропонувати шляхи їх вирішення (у вигляді слідчих рішень), розпізнавання слідчих ситуацій за вихідною інформацією.

Необхідно також зазначити, що під час розслідування розбоїв, так само як і інших злочинів, можуть складатися й специфічні слідчі ситуації, які потребують вибору нетипових засобів і тактичних прийомів вирішення. В криміналістичній літературі специфічні слідчі ситуації ще називають атиповими, нетиповими, спеціальними. На наш погляд, в даному випадку всі ці поняття є тотожними.

Однією з характеристик атипових слідчих ситуацій є їх разовий, унікальний характер. Як зазначає В. Г. Коломацький, специфічні (атипові) слідчі ситуації це такі, що суттєво відрізняються від узагальнених [77, с. 338]. Вони є такими, оскільки немає узагальненого досвіду практики їх вирішення, опису виходу з них. Виникнення унікальної ситуації при розслідуванні, власне кажучи, є початком процесу накопичення подібних слідчих ситуацій у слідчій практиці для того, щоб при можливому

наступному науковому узагальненні та типізації практики, включити її в типологію слідчих ситуацій у певній методиці розслідування злочинів. Типовими такі ситуації можуть стати в результаті вивчення їх особливостей, засобів вирішення. У цьому можна виділити перехід кількісних змін (накопичення подібних ситуацій) у якісні — процес їх узагальнення, типізації, і, в остаточному підсумку, формування нових типових ситуацій.

У зв'язку з цим, Т. С. Волчецька відзначає, що для ситуацій характерна також і повторюваність. Безумовно, сама ситуація у всіх своїх рисах індивідуальна. Повне повторення ситуації з усіма її рисами і особливостями — явище практично неможливе. Навіть при абсолютно повному повторенні стану всіх компонентів ситуації обов'язково зміниться її часовий фактор. Тобто, мова тут йде про повторення основних, загальних рис ситуації, про виникнення однотипної ситуації на якісно новій базі та в іншій обстановці. Ця властивість ситуації є дуже істотною та значущою з урахуванням того, що минулі ситуації, вже знайомі суб'єкту по досвіду, фіксуються в його свідомості й істотно впливають на сприйняття ними нової однотипної ситуації. На такій основі суб'єкт неначе входить у нову ситуацію, одночасно перетворюючи її в відому ситуацію, і легко її вирішує [31, с. 50].

Складні слідчі ситуації, що викликають труднощі у розслідуванні, частіше виникають при розслідуванні злочинів, вчинених за відсутності очевидців, із застосуванням засобів приховування; злочинів, що характеризуються багатоепізодністю (при розбоях це досить поширено), продовжуваністю, у ряді випадків, ускладнених участю в їх вчиненні організованих злочинних груп, застосуванням складних кримінальних способів, механізмів і технологій.

У даному випадку слід погодитись з думкою Г. А. Матусовського, який до основних факторів, що ускладнюють слідчі ситуації в розслідуванні фінансових злочинів, відносить:

- цілеспрямоване використання злочинцем відомостей з різних джерел для розробки способів, прийомів і засобів досягнення злочинного результату;

- участь у зазначеній розробці відповідних фахівців, консультантів (економістів, програмістів, юристів і т.д.);
- залучення до зазначених робіт осіб, що опинилися у скрутному матеріальному становищі (непрацюючих фахівців і ін.);
- розробка і розвиток кримінальних технологій з використанням комп'ютерних програм і т.п.;
- зв'язок керівників організованих злочинних груп різних регіонів із представниками закордонного бізнесу;
- складні схеми злочинних взаємозв'язків [110, с. 75].

Що ж до розслідування розбоїв, то проаналізувавши кримінально-правовий та криміналістичний аспекти цього злочину та враховуючи що даний склад має декілька кваліфікуючих ознак, можемо віднести такі фактори:

- раптовість, тобто несподівану для потерпілого, короткочасну, агресивну, насильницьку дію, спрямовану на протиправне заволодіння його майном;
- відкритість або таємність;
- цілеспрямоване використання злочинцем відомостей з різних джерел для розробки способів, прийомів і засобів досягнення злочинного результату, наприклад, намір злочинців заволодіти великим чи особливо великим майном слід отримати детальну інформацію про нього;
- участь у зазначеній розробці відповідних фахівців, консультантів (фахівців в галузі охоронної техніки, програмістів, юристів і т. ін.), у разі якщо особи здійснюють розбій з проникненням у житло, то для знешкодження охоронних систем вони можуть використовувати відповідних спеціалістів чи відомості одержані від них;
- залучення до зазначених робіт осіб, що опинилися у скрутному матеріальному становищі та інші.

Слідчі ситуації, що формуються у складних кримінальних провадженнях, мають ряд особливостей, які виявляються як у стані розслідування, його обстановці.

Стан розслідування, з погляду складності, найчастіше характеризується:

- ненадійністю джерел інформації;
- дефіцитом не тільки доказової, а й оперативно-розшукової інформації;
- несистематизованим обсягом інформації;
- спеціальним характером інформації, специфічною її формою;
- наявністю відомостей про двох чи більше осіб, можливо причетних до злочину;
- різномірністю злочинної діяльності в залежності від епізодів, часових, територіальних і інших факторів;

Обстановка розслідування в основному характеризується:

- приховуванням злочинцями слідів кримінальної діяльності;
- протидією співучасників злочину, що залишилися на волі, а також інших зацікавлених осіб;
- використанням корумпованих зв'язків злочинців з метою впливу на хід досудового слідства і судовий розгляд провадження;
- спланованістю поведінки підозрюваних («кругова порука», погодженість у показаннях);
- використанням злочинцями осіб, що мають професійні знання і навички (економічні, технологічні, правові, комп'ютерні і т.д.), кримінальний досвід;
- використанням сучасних засобів інформації й зв'язку;
- реалізацією розширених можливостей захисту на досудовому слідстві та в суді.

Оптимальний вихід зі складної слідчої ситуації залежить від об'єктивної її оцінки і правильного вибору способів її вирішення.

Джерелами діагностування і прогнозування складних слідчих ситуацій при розслідуванні є:

1) інформація про обставини кримінального провадження, що безпосередньо надходить до слідчого і акумулюється в особистому й колективному досвіді, а також письмові вказівки прокурора, начальника слідчого відділу;

2) опосередкована інформація, отримана на основі узагальнення й аналізу кримінальних проваджень та інших матеріалів слідчої і судової практики:

а) відомчі (міжвідомчі) нормативні акти (інструкції, розпорядження, накази та ін.), що базуються на практиці узагальнення позитивного досвіду, а також аналізу недоліків;

б) методичні матеріали правоохоронних органів («Матеріали слідчої практики», що видаються Генеральною прокуратурою України тощо);

в) наукові узагальнення слідчої і судової практики (рекомендації відповідних підрозділів наукових установ, навчальних закладів).

Використання зазначених джерел складає інформаційну базу для моделювання (у тому числі комп'ютерного) можливих ускладнень розслідування, що дозволяє прогнозувати слідчі ситуації з різними варіантами їх розвитку. При цьому враховуються як позитивні, так і негативні наслідки прийняття слідчим можливих рішень, використання певних криміналістичних рекомендацій, інформаційно-довідкового забезпечення.

Як зазначається на сторінках наукової літератури, зокрема Т. С. Волчецькою, найбільш складні (тупикові) ситуації, що виникають у ході подальшого розслідування, є результатом впливу факторів, які не завжди підвладні особі, що проводить розслідування, а також факторів суб'єктивного характеру, серед яких визначальними є слідчі помилки [31, с. 177].

Більш того, одна й та ж обстановка розслідування, може бути різною (іноді суттєво) в залежності від слідчого, його професійної та загальної

підготовки, досвіду роботи, темпераменту, рис характеру та інших багаточисельних факторів [4, с. 5].

Подолання складних (тупикових) слідчих ситуацій можливо здійснити, спираючись на певну систему дій, здійснених в такій послідовності:

- 1) оцінка слідчої ситуації як тупикової;
- 2) виявлення і аналіз слідчих помилок;
- 3) визначення програми виходу з тупикової ситуації.

1. Оцінка слідчої ситуації як тупикової:

- усвідомлення слідчим здатності здійснювати самоконтроль; правильно оцінювати недоліки розслідування; належним чином сприймати критичні зауваження осіб, що здійснюють керівництво розслідуванням та суддівській нагляд, а також спеціаліста, експерта, захисника та ін.;

- усвідомлення безперспективності продовження розслідування при сформованій ситуації й готовність змінити напрямок розслідування;

- усвідомлення правильності обраного напрямку розслідування, його стратегії при тому, що можливо були допущені слідчі помилки, встановлення й аналіз яких складають важливу невідкладну задачу по виходу з тупикової слідчої ситуації.

2. Виявлення й аналіз слідчих помилок, що можливо призвели до ускладнення розслідування (складновирішуваних, тупикових ситуацій):

- виходити з особливостей кримінально-правової та криміналістичної характеристики розбоїв;

- врахувати особливості методики розслідування;

- проаналізувати типові слідчі ситуації, характерні для розслідування розбоїв;

- простежити генезис кримінальної ситуації;

- проаналізувати фактори об'єктивного і суб'єктивного характеру, що ускладнюють розслідування;

- перевірити джерела і систему доказової інформації, на основі якої були висунуті слідчі версії і проводилося розслідування;

- проаналізувати ефективність проведених гласних і негласних слідчих (розшукових) дій, вжитих заходів забезпечення кримінального провадження;

- установити можливі прогалини в плануванні розслідування, недоліки в з'ясуванні певних обставин, провадженні слідчих (розшукових) дій;

- перевірити доцільність слідчого ризику, що ускладнив ситуацію;

- проаналізувати межу у розслідуванні, за якою з'явилися труднощі;

- установити дефектність у провадженні слідчих (розшукових) дій, криміналістичних операцій, спрямованості розслідування;

- знайти основний дефектний фактор, що викликав ускладнення ситуації і установити причини такого стану;

- установити конкретні недоліки у провадженні окремих слідчих (розшукових) дій, вжитих розшукових заходів, забезпеченні взаємодії слідчого з іншими правоохоронними органами;

- установити помилки, що сприяли створенню складної ситуації: процесуальні, кваліфікаційні, криміналістичні та ін.

- зробити ретроспективне моделювання проведених дій, при необхідності реконструювання на місці (поза слідчою дією, повторним проведенням огляду, слідчим експериментом та ін.);

- провести розрахунки за системою «шлях-час» (одна із інформаційно-довідкових систем), комп'ютерне відтворення фрагментів події (поетапне місцезнаходження: підозрюваного на місці вчинення розбою, взаєморозташування його і жертви; документів у системі документообігу; і т. ін.);

3. Визначення програми виходу з тупикової ситуації.

- виявлені помилки представити в системі причинно-наслідкових взаємозв'язків (у вигляді блок-схеми);

- на основі аналізу блок-схеми остаточно усвідомити, чи є виявлені помилки причиною тупикової ситуації, що склалася;

- усвідомити, чи дійсно усунувши виявлені слідчі помилки можна розраховувати на подолання тупикової ситуації;

- установити, чи не могла скластися дана тупикова ситуація в результаті впливу інших факторів;

- проаналізувати всі раніше прийняті рішення і почати діяти з метою встановлення прихованих помилок;

- застосувати систему факторів, що враховуються при здійсненні заходів для виходу зі складної слідчої ситуації.

Подібним чином послідовно переходячи від однієї підсистеми дій до іншої, можна в тому чи іншому ступені подолати складнощі ситуації.

Даний процес може бути описаний у вигляді програми у формі алгоритму, відповідно до якого конкретні значення параметрів будь-якої складної властивості поєднуються, а потім на цій основі робиться висновок про їх узагальнене значення. Така програма маже входити до АРМ слідчого.

Інформаційно-довідкові системи мають ґрунтуватися на відповідних елементах методики розслідування злочинів: криміналістичній характеристиці, типових слідчих ситуаціях, типових слідчих версіях та ін.

Застосування інформаційно-довідкових систем ґрунтується на тім, щоб на основі отриманої від користувача (слідчого) інформації про ситуацію можна було висувати, на базі типових, конкретні слідчі версії, визначати послідовність упорядкованих наборів криміналістичних прийомів і засобів (операцій) і пропонувати їх як рекомендацію слідчому, як інформацію, що може бути використана для ухвалення рішення у провадженні. Необхідно чітко розуміти, і це є одним із постулатів теорії прийняття рішення, що відповідним чином працюючий комп'ютер або інший пристрій, що задовольняє вимогам інформаційно-довідкової системи (тобто якщо наявні такі елементи – база знань, механізм висновку, база правил) не приймає рішення, а тільки в змозі дати пораду (довідку), що може бути прийнята до уваги особою, яка приймає рішення. Дана вимога відповідає чинному КПК, що надає слідчому, прокурору право самостійно приймати всі рішення щодо

напрямку слідства і провадження слідчих (розшукових) дій. Таким чином, при вирішенні слідчих ситуацій будь-якої складності, такого роду система, зробивши певні обчислення, може представити, наприклад, проект процесуального документу, або дати пораду щодо тактичних прийомів, які бажано провести для вирішенні проблемної слідчої ситуації під час допиту визначеної особи, або надати допомогу в плануванні розслідування. Звісно, така система не може замінити слідчого в ухваленні рішення про вихід зі сформованої ситуації.

З погляду практики, розглянутий метод можна використовувати також і для організації баз знань про складні слідчі ситуації, виходів з них (у вигляді слідчих рішень), розпізнавання невідомих слідчих ситуацій, уточнення класифікації слідчих ситуацій.

Застосування комп'ютерних технологій, зрозуміло, не може підмінити собою необхідність розробки традиційними засобами відповідних методик розслідування злочинів, але в багатьох випадках повинне відігравати інтегруючу роль, поєднуючи досягнення різних наук у боротьбі зі злочинністю.

Можливим засобом вирішення складних слідчих ситуацій є застосування комп'ютерних технологій. Комп'ютеризація процесу планування розслідування є особливо актуальною при розслідуванні розбоїв, вчинених організованими злочинними групами й ін., коли більшість проваджень даної категорії є, як правило: 1) складними (дефіцит інформації); 2) багатоепізодними; 3) розслідуваними декількома слідчими (групою слідчих).

Застосування комп'ютерних технологій припускає залучення фахівців, яких доцільно включати до складу слідчих груп.

Досвід використання в криміналістиці формальних і традиційних (звичайних) методів свідчить, що оптимальних результатів можна досягти при певному їх сполученні в процесі застосування в залежності від складності розв'язуваної задачі. При цьому може ставитися задача:

діагностувати слідчу ситуацію за допомогою «звичайних», описових методів, прогнозувати нову слідчу ситуацію як більш складну задачу — за допомогою формальних методів.

Можна прогнозувати використання комп'ютерних технологій для аналізу слідчих ситуацій у напрямках, що характеризуються впливом різних ускладнюючих факторів:

1. у сфері інформаційно-довідкового забезпечення діяльності правоохоронних органів:

а) використання на законних підставах в оперативно-розшуковій та слідчій діяльності з метою одержання даних про злочинну діяльність (у т. ч. таку, що вчиняється з використанням комп'ютерів, про електронну кореспонденцію між співучасниками злочинів і т. ін.);

б) використання при вивченні слідів злочинної діяльності (доказів), коли потрібно застосування спеціальних знань (залучення спеціаліста, призначення відповідних видів судових експертиз);

в) дослідження інформації, яка міститься у формі, що є продуктом обчислювальної техніки: коли засоби обчислювальної техніки або інформація, що міститься в засобах обчислювальної техніки, стають предметом посягання або знаряддям злочинної діяльності;

2. у сфері керування слідчими ситуаціями:

а) профілактика складних слідчих ситуацій;

б) вирішення складних слідчих ситуацій, що виникли;

в) підтримка процесу прийняття слідчих рішень у:

- оцінці ситуацій;

- пошуку аналогічних ситуацій;

- пропозиції можливих рішень для виходу зі сформованої ситуації;

- прогнозуванні наслідків ухвалення рішення;

- плануванні розслідування (короткострокового і середньострокового);

г) планування розслідування складних, багатоепізодних справ;

д) вивчення структури злочинної групи, розподілу в ній функціональних ролей, моделювання механізму злочину.

3.3. Програмне інформаційно-аналітичне забезпечення розслідування розбоїв

У процесі інформаційно-аналітичної обробки вихідних даних про злочин слідчий вирішує основні тактичні та пізнавальні завдання, що виникають у ході розкриття та розслідування злочинів. Такі складні завдання, як розслідування злочинів проти власності, зокрема, розбоїв, взагалі не можуть бути вирішені без належного інформаційно-аналітичного забезпечення роботи. Особливо це стосується такої пізнавальної діяльності слідчого, як висунення версій, прийняття тактичних рішень, планування розслідування, оцінки та моделювання слідчих ситуацій, розробки алгоритмів криміналістичних операцій. Згадані завдання іноді взагалі неможливо вирішити без використання інформаційних технологій, математичних та кібернетичних методів [60, с. 67].

До того ж, особа яка здійснює досудове розслідування повинна переробляти величезні масиви інформації в умовах дефіциту часу (обмежені процесуальні строки), інформаційної невизначеності (складність отримання криміналістично значимої інформації). І це з урахуванням неприпустимості помилок, а часто і при відносно невисокому професійному рівні та невеликому досвіді практичної роботи. З огляду на це, найбільш перспективним у сфері інформатизації слідчої діяльності є створення спеціалізованих автоматизованих робочих місць слідчого (АРМ слідчого). АРМ дозволяє значно скоротити витрати часу на рутинну роботу зі складання різних процесуальних документів: протоколів, постанов, запитів, доручень тощо; моделювання слідчих ситуацій; висунення слідчих версій;

моделювання алгоритмів дій у тій чи іншій слідчій ситуації провадження тощо [60, с. 67].

Структура програмних засобів АРМ слідчого побудована за модульним принципом, що дозволяє мати більш гнучке програмне забезпечення. АРМ слідчого також містить «Нормативно-правовий» та «Інформаційно-довідковий» модулі. На основі цих типових модулів можна будувати спеціалізовані АРМи (програми) слідчого за різними видами злочинів. Для цього досить доповнити типову структуру АРМ слідчого наступними програмними модулями:

«Шаблони процесуальних документів»;

«Моделювання слідчих ситуацій»;

«Модуль розробки слідчих версій»;

«Модуль автоматизованої підтримки слідчих рішень» [98, с. 229].

Перелік функціональних модулів не є вичерпним і може бути доповнений відповідно до спеціалізації АРМ слідчого за видами злочинів.

При розслідуванні конкретного кримінального провадження в АРМ слідчого в діалоговому режимі вводяться вихідні дані про спосіб вчинення злочину, предмет злочинного посягання, дані про потерпілого тощо. Результатом роботи алгоритму є рекомендації, які можуть бути використані при плануванні розслідування та дозволяють згрупувати дані за епізодами та за учасниками, формують алгоритм провадження конкретних слідчих (розшукових) дій, пошуку та співзіставлення епізодів, прізвищ, дат та інше.

За останні роки в Україні, Росії та інших країнах близького зарубіжжя розроблено десятки автоматизованих систем, що моделюють слідчу діяльність. Однією з них є інформаційно-довідкова програма «Робоче місце слідчого», розроблена фахівцями Національної академії внутрішніх справ України ще в 2002 році.

«Аргус-слідчий». Автоматизоване робочий місце (АРМ) слідчого призначене для слідчих відділів місцевого рівня і є базою даних у кримінальних провадженнях, матеріалах, дорученнях, учасниках процесу,

орієнтованою на одного користувача. У АРМ «Аргус-слідчий» реалізована можливість автоматизувати процес заповнення 80 процесуальних документів, ведення статистики – звіту слідчого у провадженнях, планування, заповнення статистичних карток тощо [2].

Додатково реалізована можливість формування звинувачувального вироку, шаблонного заповнення звинувачення, вивід на друк 120 документів, карток ф.1, 1.1, 1.2, 2, 3, 4, описи кримінальної справи, аналітики «навантаження у справах», «список осіб у кримінальній справі» - додатки до обвинувального вироку.

Як видно із наведеного вище, програма була написана відповідно до КПК України 1960 року, суто для локального використання. Вона в принципі не може використовуватись в мережі, відповідно про питання обміну даних між слідчими, взаємодії слідчих в межах навіть одного відділу мови йти не може, не говорячи вже про взаємодію з іншими слідчими підрозділами. Знову ж таки, програма запроектована як локальний помічник, такий собі «розширений калькулятор» спеціально для слідчого, а вже про глобальні питання обміну даними з іншими системами чи розширення її можливостей у ній не йдеться.

АРМ-«Слідчий» призначається для інформаційного забезпечення управління слідчим підрозділом, здійснення процесуального і виконавського контролю.

У сферах управління слідчою діяльністю і контрольно-методичною роботою щодо завдань, які реалізуються за допомогою АРМ, можна віднести в основному такі:

- збирання, концентрація даних і відомостей;
- аналіз статистичних звітностей за встановленими формами;
- автоматизація контролю за дотриманням процесуальних термінів, здійснення планових заходів;
- складання управлінських документів;
- аналіз роботи по профілактиці злочинів, а також дієвості цієї роботи;

- аналіз інформації по злочинах минулих років, відпрацювання рекомендацій щодо їх розкриття і використання типових ознак та ситуацій;
- формування і тиражування моделей процесуальних документів [76, с. 688].

АРМ-«Слідчий» виконує функції вдосконалення організації слідчої діяльності при розслідуванні злочинів і підтримці прийняття рішень в процесі виконання професійних функцій.

Використання АРМ-«Слідчий» безпосередньо у процесі розслідування злочинів дає змогу здійснювати:

- планування у конкретних кримінальних провадженнях, складання календарних планів роботи;
- накопичення і аналіз інформації у кримінальних провадженнях, особливо великих за обсягом та багатоепізодних;
- використання цієї інформації, введеної в пам'ять ЕОМ, для автоматизації процесу підготовки слідчих та інших документів у необхідній кількості примірників;
- зберігання і використання різноманітної довідкової інформації у кримінальних провадженнях;
- ефективний самоконтроль і контроль з боку керівників слідчих підрозділів за розслідуванням кримінальних проваджень на будь-якому етапі [76, с. 688].

Використаний як АРМ -«Слідчий» в якості секретаря слідчого підрозділу дає змогу виконувати на більш якісному рівні роботи по оформленню і тиражуванню процесуальних і управлінських документів, веденню картотек архівів та контрольно-наглядових справ, опрацювання вхідної та вихідної інформації. Він дає змогу суттєво скоротити трудоемність і час виконання таких робіт, як зберігання і використання різноманітної довідкової інформації.

АРМ-«Слідчий» складається із таких автоматизованих інформаційно-пошукових систем:

АПС-» Картотека кримінальних проваджень»;

АПС-» Докази»;

АПС-»Постанови».

АРМ «Керівника ОВС» (АРМ-К)

Автоматизоване робоче місце керівника органу внутрішніх справ (АРМ-К) [76, с. 689].

До теперішнього часу перелік розроблених та впроваджуваних АРМ в органах внутрішніх справ містить в основному АРМ для низової ланки управління та представників галузевих служб, які, до речі, використовуються не дуже інтенсивно.

Прикладом подібних АРМів може бути АРМ керівника міськрайвідділу, розроблене лабораторією № 5 Науково-дослідного інституту проблем боротьби зі злочинністю Національної академії внутрішніх справ. Воно призначене для автоматизації управлінської діяльності керівника міськрайвідділу внутрішніх справ.

АРМ-»Керівник» (АРМ-К) забезпечує:

- подання інформації про оперативну обстановку;
- контроль виконання наказів, вказівок та інших документів вищестоящих органів, планів робіт органу, а також управлінських рішень щодо слідчо-оперативних дій та попередніх оперативно-розшукових заходів щодо розкриття злочинів;
- подання інформації про сили і засоби міськрайоргану;
- подання інформації про нерозкриті злочини;
- подання статистичних даних, необхідних для оцінки та визначення ефективності роботи органу внутрішніх справ;
- можливість планування робочого часу на день, тиждень, місяць, квартал, півріччя, дев'ять місяців, рік.

АРМ-»Керівник» складається із таких автоматизованих інформаційно-пошукових систем (АПС) :

АПС-»Співробітник»;

АПС-»Нерозкритий злочин»;

АПС-»Кримінальне провадження»;

АПС-»Контроль»;

АПС-»План».

Структура банку даних «Міськрайвідділ» і баз даних «Особовий склад», «Нерозкритий злочин», «Кримінальна справа» не розроблені спеціально для АРМ-К. Використовуються вже існуючі БД функціональних АРМів служб МРОВС та банку даних інформаційно-криміналістичної системи, в яких для них відбираються окремі поля (реквізити).

АРМ-К має два режими функціонування:

- режим контролю (нагадування);
- основний режим роботи.

У режимі контролю (нагадування) АРМ дозволяє отримати інформацію про:

- події, що були зареєстровані у черговій частині, і термін прийняття рішення, який закінчується «Сьогодні» або «Завтра»;

- нерозкриті злочини;
- стан виконавчої дисципліни в органі.

Основний режим роботи з АРМ-К забезпечує:

- контроль виконавської дисципліни;
- роботу з документами;
- подання інформації про нерозкриті злочини;
- роботу із довідниками.

База даних «АРМ-К» використовує файли баз даних АРМ-»Чергова частина», «Кадри» та «Статистика» як безпосередньо, підключаючи їх до себе, так і опосередковано, відбираючи окремі дані із відповідних файлів до своєї бази даних.

Питання про АРМ для керівників (АРМ-К) залишається поки що не розв'язаним. Головним у його вирішенні має бути створення економічних та ефективних засобів спілкування керівника з інформаційним підрозділом

органу внутрішніх справ. З цією метою треба визначити раціональні переліки засобів, що входять в АРМ-К, їхні типи, габарити, зовнішній вигляд, характер застосування цих засобів з урахуванням специфіки праці управлінця та ергонометричних вимог.

При побудові АРМ-К важливо створити сприятливі умови для оперативного та надійного подання керівникові потрібних даних. Можна навести чимало прикладів, коли встановлені на столах керівників відеотермінали практично не використовуються. Очевидно, не тільки через технологічні проблеми спілкування людини з новою інформаційною технікою чи консерватизм керівників. Головним є неповне врахування принципу максимального «вбудовування» елементів нової інформаційної технології в технологію управління, що склалася. При спробі практичного здійснення персональних програмно-технічних заходів порушується природний процес вироблення управлінського рішення. Адже навіть при самій простій і звичайній мові управлінець повинен «переключити» увагу спочатку на правильний ввід запиту з клавіатури терміналу, а потім на аналіз даних, які висвітлюються. В результаті знижується оперативність вироблення управлінського рішення. Постає запитання, як же «примирити» нові засоби інформаційної техніки із реальною технологією управління?

Вивчення недоопрацювань і прорахунків АРМ показує, що АРМ-К за своїми функціональними можливостями та методами побудови має принципово відрізнятись від АРМ дільничного інспектора, слідчого або експерта-криміналіста. На думку М. С. Вертузаєва, правильні рішення по створенню АРМ-К необхідно шукати шляхом об'єднання елементів традиційної технології управління з новими програмно-технічними засобами її автоматизації [25, с. 15].

Робота над створенням АРМ-К ведеться з додержанням того чи іншого ступеня інтенсивності практично постійно. На цей процес впливають як об'єктивні, так і суб'єктивні чинники. Впровадження нових елементів інформаційної техніки і технології викликає потребу в модернізації, а в

деяких випадках – в істотній перебудові структури технологічних операцій обробки даних та програмно-технічних засобів, що вимагає значних експлуатаційних витрат. У зв'язку з цим найбільш оптимальним тепер виявляється інтегральний підхід до розробки комплексу програмно-технічних засобів, що максимально відповідають як вимогам ЄІОС, так і задачам розроблення нових методів і засобів інформаційних технологій. Мета такого підходу – створити інструментально-технологічний комплекс для вироблення і практичної реалізації концепцій та принципів «безпаперової» технології обробки інформації в ЄІОС. Створення вказаного комплексу в інформаційній службі органів внутрішніх справ дозволить виконати такі завдання:

- перевірити на практиці функціональні можливості нових засобів інформаційної техніки і технології та розробити раціональні методи їх застосування в умовах конкретної інформаційно-обчислювальної мережі;
- достовірно визначити ті об'єкти автоматизації, в яких впровадження більш досконалих методів і техніки обробки інформації створить можливість підвищити ефективність управлінської та оперативно-службової діяльності;
- визначити і уточнити критерії оцінки рівня розвитку програмно-технічних засобів автоматизації і оргтехніки та спрогнозувати напрями їх подальших модифікацій та замін в конкретних інформаційних технологіях;
- передбачити в ході розробки ЄІОС можливість послідовного збалансованого нарощування комплексу програмно-технічних засобів у чіткій відповідності дійсним потребам галузевих служб у засобах автоматизації управлінської та оперативно-службової діяльності;
- сприяти підготовці та пропаганді нововведень у сфері інформаційних технологій, засобів автоматизації та оргтехніки.

На нашу думку, це досить цікавий проект, ефективно запроектований, недоліком його є те, що проектувався він вченими-юристами, без задіяння вчених інформатиків, програмістів. Спроби створити АРМ-«Слідчий» здійснювали в свій час Одеський державний університет внутрішніх справ,

Національна академія внутрішніх справ і Харківський національний університет внутрішніх справ. Та на жаль, на нашу думку, їх професійний юридичний підхід до створення даного АРМу нівелювався непрофесійним інформативним підходом, внаслідок чого жодна з розробок так і не отримала визнання серед користувачів і, відповідно, не отримала поширення серед практиків.

АІС «АРМОР». Як інструмент для використання всіх можливостей інтегрованого банку даних ГУМВС України в Луганській області було створено АІС «АРМОР» (автоматизоване робоче місце оперативного робітника). Програмне забезпечення «АРМОР» призначене для роботи з базами інтегрованого банку даних. З технічної точки зору система «АРМОР» являє собою програмний комплекс, що складається з клієнтської та серверної частин [17, с. 475].

АІС «АРМОР» призначена для введення, пошуку й виведення інформації з баз даних ІБнД у зручному для користувача вигляді. Доступ до роботи з системою надається користувачеві тільки після його авторизації, причому залежно від його права доступу. Саме через АІС «АРМОР» сьогодні і здійснюється коригування й отримання з ІБнД працівниками практичних підрозділів ОВС з будь-якої віддаленої точки доступу.

АІС «АРМОР» виконує наступні функції:

- пошук інформації за запитом;
- введення та коригування інформації;
- конструювання й виконання форм виведення;
- виконання звітів [45, с. 15].

Поряд з інформацією ІБнД до складу «АРМОР» входять інші підсистеми, зорієнтовані на забезпечення довідковою та оперативно-розшуковою інформацією певних категорій працівників ОВС. Розглянемо декілька з них.

АІС «Дільничний інспектор». Її призначенням є створення умов для підвищення ефективності та спрощення роботи дільничного інспектора

міліції шляхом забезпечення його електронними інформаційними ресурсами, нормативною базою та електронними консультаціями.

АІС «Електронний паспорт дільниці». Звичайна вибірка даних у межах певної території (дільниці), яка часто є необхідною для вирішення низки службових завдань, включаючи аналіз оперативної обстановки дільничним або оперативним працівником дільниці (зони), а також іншими працівниками ОВС. Характеризується відносно складним пошуком у базах даних, навіть в ІБНД. У зв'язку з цим в АІС «АРМОР» реалізовано допоміжну підсистему «Електронний паспорт дільниці». Використовуючи «Електронний паспорт дільниці», співробітник може отримати повну інформацію про осіб криміногенних категорій, які проживають на певній території, а також отримати вичерпну інформацію про всіх осіб тієї чи іншої категорії обліку. За необхідності співробітник може отримати їх повні анкетні дані, фото, дані про їхні зв'язки, місце проживання, відбування покарання й ін.

АІС «Наркотик». Призначена сприяти підвищенню ефективності та спрощенню роботи співробітника ВБНОН шляхом забезпечення його діяльності електронними інформаційними ресурсами, нормативною базою, електронними консультаціями.

Автоматизована аналітично-інформаційна система (ААІС) «СОВА». Важливою умовою подальшого вдосконалення оперативно-службової діяльності органів внутрішніх справ є створення відомчої інформаційної системи, зорієнтованої на кінцевого користувача, яка забезпечує на сучасному рівні функції накопичування, опрацювання, аналізу й ефективного використання інформації в процесі здійснення гласної та негласної роботи ОВС. Передумовою створення системи «СОВА» була робота з вивчення практики впровадження в діяльність правоохоронних органів передових криміналістичних та інформаційних технологій.

Як вказує Ю. А. Задорожній, основні функції «СОВА» - аналітичні, плануючі, рекомендаційно-дорадчі, діагностичні, керівні. У межах системи реалізований цілий комплекс передових інформаційних технологій, у тому

числі технології візуального аналізу даних, геоінформаційні технології, Data Mining [56, с. 220].

Ефективність використання автоматизованої аналітично-інформаційної системи «СОВА» забезпечується насамперед упровадженням у її розроблення сучасних інформаційних технологій (зокрема технології візуального аналізу даних, мультимедійних технологій, технології геоінформаційних систем). АІС «СОВА» характеризується повною автоматизацією пошуку та виявлення логічної закономірності зв'язків об'єктів у процесі багаторівневого опрацювання масивів вихідних даних з подальшим наданням результатів пошуку в наочному, інтуїтивно зрозумілому операторові вигляді. Наприклад, результати аналізу можуть бути представлені у вигляді максимально інформативного й логічно впорядкованого електронного «досьє» на запитуваний об'єкт, у вигляді повної графічної схеми прямих і непрямих зв'язків об'єкта аналізу, а також виведені з використанням картографічної інформації (розташування певних об'єктів обліку на карті, плані чи схемі).

Характерною рисою складу інформаційних даних, що містяться в системі «СОВА», є їх детальне структурування. Воно забезпечується на етапі введення інформації, передусім шляхом застосування методик логічного контролю, широкого використання динамічних словників. Це дає можливість усунути неоднозначний підхід в описі об'єктів у ході їх поставлення на облік і надає широкі можливості використання сучасних технологій для інтелектуального аналізу інформації.

За твердженням В. В. Бірюкова система «СОВА» дозволяє створювати бази даних і встановлювати семантичні зв'язки як усередині однієї бази даних, так і між різними БД. Відмітною рисою системи «СОВА» є вибір оптимального рівня інтеграції даних, мета якого полягає не тільки у з'ясуванні зв'язків між одиницями інформації, але й в установленні причин цих зв'язків. Наприклад, звичайний зв'язок «особа – особа» фактично відсутній, проте його можна простежити непрямо, через оперативну

інформацію, злочинну діяльність, службу в збройних силах, місця проживання, народження, навчання, відбування покарань тощо. Найбільш наочно й ефективно ця методика реалізується при включенні в пакет аналізу системи «СОВА» технологій візуального подання результатів аналізу даних з використанням таблиць, геоінформаційних технологій та інших способів структурування необхідної інформації [17, с. 479].

Автоматизоване робоче місце «Кримінолог-аналітик». Функціонально АРМ «Кримінолог-аналітик» дозволяє:

- створювати банки статистично-аналітичних даних з інформацією в інтересах діяльності галузевих служб органів внутрішніх справ;
- аналізувати та формувати у табличному або графічному вигляді (графіки, діаграми тощо) стан злочинності в Україні згідно з визначеними показниками та формами звітності;
- аналізувати та формувати у табличному або графічному вигляді прогнозований стан злочинності за визначеними напрямками;
- аналізувати стан та прогнозувати можливість застосування додаткових методів та засобів для підвищення ефективності боротьби зі злочинністю з визначених напрямків;
- аналізувати та визначати напрями та методи удосконалення діяльності працівників адміністративних та інших галузевих служб з метою підвищення ефективності попередження злочинності тощо [162, с. 109].

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що загальновідомим є той факт, що, наприклад, практична діяльність бухгалтера суттєво спрощується завдяки використанню ним спеціалізованого програмного забезпечення, спеціалізованих бухгалтерських програм, які сьогодні вже адаптовані під європейські стандарти і використовуються на практиці у відомствах, установах і організаціях України. Досвід практики свідчить, що сьогодні бухгалтер вже не набирає звіти в текстовому редакторі, оскільки в процесі своєї діяльності він щоденно заносить основні дані в свою базову програму. Дана програма по запиті фахівця аналізує ці дані, робить певні перетворення

в результаті чого бухгалтер отримує готовий звіт, причому з досконалим розгорнутим аналізом всіх виконаних дій, процесів, процедур і т. ін.

Проведений нами аналіз сучасного стану спеціального інформаційного програмного забезпечення слідчої діяльності свідчить, що сьогодні все програмне забезпечення яким користуються слідчі, по-перше, зводиться до набору протоколів в текстовому редакторі, і по-друге, до пошуку розшукуваних осіб у базах даних. Водночас сьогодні не можна вести мову про реальне існування компетентного спеціального програмного інформаційно-довідкового забезпечення для підвищення ефективності процесуальних та контрольних функцій в діяльності слідчих, яке сприяло б запобіганню, протидії й розслідуванню злочинів. Разом з тим, те інформаційно-довідкове забезпечення, яке сьогодні є на озброєнні кримінального судочинства, звичайно, розроблене на застарілих на сьогодні мовах програмування, які не відповідають сьогоднішнім вимогам і стандартам до роботи слідчого в XXI столітті.

Існуючі сьогодні на озброєнні автоматизовані місця слідчого, такі як, АРМ-слідчий, АРМ-К (керівник), АРМ «Аргус-слідчий» та інші, що розглядалися нами у підрозділі, хоча й сприяють та допомагають в роботі слідчого, але разом з тим збільшують його роботу, перевантажують рутинними рекомендаціями. Аналіз комп'ютерного інформаційного забезпечення, що є на озброєнні слідчих відомств показує, що сучасні автоматизовані системи не задовольняють практично, оскільки дозволяють вносити дані про злочини, зберігати фотографії потерпілих і підозрюваних, вести протоколи допиту тощо. Водночас роздрукувати протокол допиту за допомогою даної системи вже не можна, а тому слідчий змушений друкувати цей протокол знову ж таки в текстовому редакторі. Текстові редактори в свою чергу вже не дозволяють друкувати фотографії, не мають можливості формувати звітність про діяльність слідчого, за день, тиждень, місяць, квартал, рік, через що програмне забезпечення практично не використовується працівниками органів досудового слідства, оскільки самі

звіти все одно приходиться формуються слідчими в текстовому чи в табличному редакторі. Такі сучасні реалії автоматизації, комп'ютеризації, інформатизації сучасної слідчої практики [59, с. 70–71].

Фаховий аналіз сучасного стану інформаційного програмного забезпечення органів досудового слідства свідчить, що на сьогоднішній день фактично немає жодної інформаційно-аналітичної програми автоматизації діяльності слідчого, яка б відповідала сучасним стандартам системного адміністрування з точки зору використання тієї ж мови програмування чи сучасних інформаційно-довідкових систем. А про об'єднання баз даних кількох слідчих в одну базу для спільного використання взагалі вести мову сьогодні ще не приходиться.

Проведений консолідований системний аналіз сучасного стану автоматизації і комп'ютеризації інформаційного забезпечення слідчої діяльності свідчить, що сьогодні необхідно приступити до розробки і створення кардинально нових практичних, креативних програмних комп'ютерних продуктів для забезпечення слідчої діяльності, що дозволяли б здійснювати аналіз, пошук, системний моніторинг, контроль, тощо.

Разом з тим необхідно зазначити, що з прийняттям Кримінального процесуального кодексу 2012 року суттєво змінився процес досудового розслідування, Україна взяла чіткий курс на приведення вітчизняного кримінального судочинства до вимог європейських стандартів. Разом цим повинні бути підвищені стандарти й процесу досудового розслідування злочинів, у тому числі й до інформаційно-довідкового та аналітичного забезпечення розслідування.

Так, у пункті 7 та 8 Наказу МВС України № 1050 від 19 грудня 2012 року «Про затвердження інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах і підрозділах внутрішніх справ України заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події та положень про комісії» зазначено, що у паперовому вигляді єдиний облік заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події здійснюється до

30 червня 2013 року. На Департамент інформаційно-аналітичного забезпечення покладається обов'язок розробити порядок застосування в електронному вигляді єдиного обліку заяв та повідомлень, який з 1 липня 2013 року повинен бути запроваджений в ГУМВС, УМВС та міськрайліноорганах [134]. Відповідно до п. 3.1. цієї Інструкції, заяви і повідомлення про вчинені кримінальні правопорушення та інші події реєструються в чергових частинах органів внутрішніх справ оперативними черговими відразу після надходження та вносяться до Єдиного обліку, а також до інформаційної підсистеми «Факт» – інтегрованої інформаційно-пошукової системи органів внутрішніх справ.

Отже, спираючись на положення чинного законодавства, зокрема КПК України та наказів Генеральної прокуратури України, МВС України та інших, що регламентують окремі питання кримінального процесуального провадження, нами була здійснена спроба розробити та впровадити в слідчу практику якісної, дієвої, ефективної, інформаційно-аналітичної комп'ютерної програми для роботи слідчого.

Концептуальними засадами її розробки стали такі науково-практичні положення, рекомендації та пріоритети:

1. ця комп'ютерна програма інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності слідчого повинна чітко відповідати вимогам чинного законодавства, а значить швидко і в реальному масштабі часу змінюватись відповідно до тих новацій, які відбуваються у законодавстві (доповнення, уточнення, нові закони тощо);

2. програма повинна формувати проекти процесуальних документів, які використовуються в діяльності слідчого (протоколи, повідомлення, вказівки, подання, акти і т. ін.);

3. програма повинна в автоматичному режимі формувати всю необхідну звітність щодо діяльності слідчого (слідчого відділу, слідчого управління);

4. програма повинна здійснювати операції в режимі нагадування (нагадувати слідчому про рекомендовані чи пропущені терміни в прийнятті рішень, процесуальні терміни тощо і т. ін.);

5. програма повинна надавати можливість слідчим обмінюватись інформацією про стан злочинності, про конкретних злочинців, підозрюваних і т.д.;

6. програма повинна надавати послуги слідчому щодо підготовки і відправлення звітності, або окремих розслідуваних проваджень безпосередньо своєму керівництву (старшому слідчому групи слідчих, начальнику слідчого відділу, прокурору);

7. програма повинна надавати можливість керівному складу органів досудового розслідування контролювати професійну діяльність своїх підлеглих, перевіряти хід розслідувань (в ідеалі, враховуючи стрімкий розвиток інформаційних технологій, міністр, заміністра, начальник слідчого управління МВС, СБУ, Податкової міліції, Генеральної прокуратури України мали б мати реальну можливість контролювати процес дотримання чинного законодавства, рівень професійної майстерності будь якого слідчого будь якого району, області чи держави в цілому);

8. програма повинна систематизувати інформацію щодо всіх розслідуваних проваджень, консолідувати їх в один масив даних одного району, передавати дані в обласні масиви даних, а обласні в загальнодержавні бази даних;

9. програма повинна працювати на самих різноманітних типах і видах комп'ютерів, систем і технологій (старих, нових, маленьких, великих і т. ін.).

Таким чином, аналіз реального стану електронного документообігу в органах досудового слідства (МВС, СБУ, Генеральна прокуратура України, податкова адміністрація України), а також сучасного рівня розвитку програмного забезпечення сфері кримінального судочинства дозволяє зробити висновок, про те, що в загальному вигляді рішення такої задачі не є

реальним, оскільки є надзвичайно складним і неймовірно коштовним.

Водночас, враховуючи все вище викладене, нами було обрано оптимальний підхід в результаті якого була розроблена, сконструйована і впроваджена в слідчу практику органів досудового розслідування «Автоматизована система слідчий-аналітик» (АССА), яка повністю відповідає приведеним вище вимогам і рекомендаціям. Реальні послуги, які надає дана система слідчому більш детально сформовано в її інструкції користувача. Запропонована авторським колективом АССА дозволяє надавати крім основних, ще й такі додаткові функціональні можливості:

- реєструвати за допомогою спеціального сканерів користувачів за відбитками пальців рук;
- вносити фотозображення й відбитки пальців рук підозрюваних у відповідні криміналістичні обліки («Дакто», «Папілон»);
- отримувати інформацію з вітчизняних та міжнародних баз даних (Інтерпол, Європол, ФАТФ і т. ін.)
- забезпечувати інші потреби, які виникають у сфері кримінального судочинства.

Вищевикладене засвідчує, що впровадження в практику кримінального судочинства такої автоматизованої системи інформаційно-аналітичного забезпечення слідчої діяльності дозволить органам досудового слідства навіть в межах району економити робочий час до 30 %, а відповідно принаймні і до 20 % збільшити кількість і якість розслідуваних злочинів в межах району. А це значить, що такий інноваційний підхід сприятиме реальному впровадженню практики слідчої діяльності новітніх програм на основі автоматизації, комп'ютеризації, інформатизації процесів і процедур у сфері кримінального судочинства.

Висновки до третього розділу

На підставі проведеного дослідження зроблено висновок про те, що слідча ситуація являє собою сукупність сформованих на певному етапі умов розслідування, які характеризуються наявністю тих чи інших доказів та інформаційного матеріалу, що сприйняті, оцінені та використані слідчим для вирішення тактичних завдань і досягнення загальних цілей розслідування.

Головна роль у вірному визначенні слідчої ситуації, що склалася, – у розумовій діяльності з її оцінки, правильному виборі криміналістичного, у тому числі й інформаційно-довідкового забезпечення розслідування у тій чи іншій ситуації належить саме слідчому. Тільки оцінка сформованого в ході розслідування стану речей є важливою для вибору оптимальних шляхів подальшого розслідування й найбільш оптимальних комплексів тактичних і стратегічних прийомів і методів розслідування.

З урахуванням змісту слідчих ситуацій і напряму розслідування у кожній з них, ми вважаємо доцільним виділити наступні види слідчих ситуацій: сприятливі та несприятливі; конфліктні та безконфліктні; типові та специфічні (нетипові); початкові, проміжні, кінцеві.

На початковому етапі розслідування розбоїв типовою сприятливою ситуацією є затримання злочинця (злочинців) на місці вчинення злочину або одразу після вчинення. У такому випадку, застосовуючи інформаційно-довідкове забезпечення, слідчий може отримати додаткову інформацію як про затриману підозрювану особу, так і про осіб, що зникли з місця вчинення злочину. З цією метою доцільно використовувати такі інформаційно-пошукові системи, як «Особа», за допомогою якої здійснюється облік осіб криміногенних категорій, ПС «Розшук», що може допомогти уповноваженому користувачу оперативно отримати інформацію про те, чи не об'явлена затримана за вчинення розбою особа у державний або міждержавний розшук. Не менш важливим є внесення відповідних відомостей про затриманих осіб та вчинений ними злочин у відповідні системи.

У більш складних слідчих ситуаціях, що характеризуються, як правило, зникненням підозрюваної особи, про яку наявна інформація, або ж інформація про яку відсутня зовсім, необхідно отримувати інформацію з усіх можливих джерел, виходячи із обставин злочину. Наприклад, якщо злочинці пересувалися на автотранспорті, використовується автоматизована інформаційна система «Інтегрований національний банк даних про транспортні засоби». У випадку встановлення, що використаний злочинцями транспорт розшукується (до вчинення розбою), використовується ще й ІПС «Угон». Так, якщо при вчиненні розбою було використано зброю, то необхідно проаналізувати дані, отримані з ІПС «Арсенал», де ведеться єдиний номерний облік зброї (мисливської, спортивної, газової) яка знаходиться в користуванні громадян та організацій, що зареєстровані в населеному пункті (або інших, виходячи з матеріалів кримінального провадження), табельної зброї МВС тощо. У випадку використання злочинцями автотранспорту – ІПС «Автотранспорт» тощо. Також виходячи із обставин кримінального провадження, а саме слідів злочину, використовуються ІПС «Факт», ІПС «Злочин», ІПС «Особа», ІПС «Зброя», «Дакто-2000», а також колекції стріляних куль і гільз, слідів знарядь зламу та інструментів та інші бази даних, що ведуться відповідними підрозділами ОВС. Також можуть застосовуватися міжнародні банки даних (МІБ, Інтерполу та інших), а також обліки, що ведуться іншими міністерствами та відомствами (наприклад, якщо є дані про перетинання підозрюваним кордону держави тощо).

Слід зауважити, що при зазначених вище слідчих ситуаціях запорукою успішного використання інформаційно-довідкового забезпечення початкового етапу розслідування є можливість використовувати мобільні комп'ютерні пристрої, під'єднані до відповідних мереж з можливістю отримання інформації з відповідних систем. Використання саме таких пристроїв дозволить особі яка проводить досудове розслідування отримати

потрібну інформацію з вищевказаних джерел безпосередньо на місці події або дорогою до неї.

Аналіз кримінальних справ щодо розслідування розбоїв, на території України показує, що на подальшому етапі розслідування цих злочинів найбільш типовими слідчими ситуаціями є такі:

1) першочерговими слідчими (розшуковими) діями виявлені ознаки вчинення розбійного нападу, встановлені деякі обставини його вчинення, але особи, причетні до злочину, не встановлені;

2) внаслідок досудового розслідування за підозрою у вчиненні розбійного нападу затримано одну особу, але особи й (або) місцезнаходження решти співучасників не відомі;

3) причетність підозрюваної особи (групи осіб) до розслідуваного розбою не викликає сумніву, разом з тим слідчий має інформацію про вчинення підозрюваним інших злочинів, що розслідуються, але особа підозрюваного у провадженнях не встановлена або відомості про які у Єдиному реєстрі досудових розслідувань відсутні.

При цьому в плані розслідування можуть бути розроблені наступні типові версії:

1) про організовану групу осіб, які вчинили розбійний напад або коло тих осіб, серед яких треба шукати злочинців. Для перевірки цієї версії для кращого результату провадження досудового слідства, на нашу думку, необхідно використати ІПС «Особа» та «Розшук» також інші системи, зокрема ІПС «ОДК» саме в ній накопичена інформація про судимість осіб (як правило, в організованих групах є такі особи), в разі якщо є інформація (чи навіть підозра), що в організованій групі є іноземці або ця група перетинала кордон потрібно застосувати ІПС «Мігрант» де ведеться облік осіб затриманих за порушення законодавства про державний кордон та правовий статус іноземців;

2) перевіряючи версію про місце формування і знаходження злочинної групи, слідчий повинен використати такі ж ІПС як при першій типовій версії,

але, враховуючи низку факторів, було б доцільно використати АРМ «Кримінолог-аналітик», де є банки статистично-аналітичних даних з інформацією в інтересах діяльності слідчих органів ОВС України, саме з допомогою цього АРМ слідчий може дослідити фактори злочинності певної місцевості відповідно й місце формування певної злочинної групи;

3) перевіряючи версію про місце приховування або реалізації викраденого майна, є можливість використання таких ІПС, як «Номерні речі», якщо викрадені речі були номерними; також в разі викрадення предметів антикваріату, то їх облік може знаходитись в ІПС «Антикваріат». Також необхідним буде використання ІПС ОВС, оскільки згідно із Наказом МВС України «Про затвердження Інструкції з організації функціонування Інтегрованої інформаційно-пошукової системи органів внутрішніх справ України» № 75 від 10 березня 2010 року такі факти заносяться до БД «Злочин».

Як бачимо, в даній слідчій ситуації використовується практичне все інформаційно-довідкове забезпечення, що наявне в розпорядженні слідчого. Це зумовлюється тим, що в цій слідчій ситуації слідчий не обмежений у часі настільки, як це було на початковому етапі розслідування через ризик втрати доказової інформації, що дозволяє йому використати інформаційно-довідкове забезпечення розслідування в повному обсязі.

Складні слідчі ситуації, що викликають труднощі у розслідуванні, частіше виникають при розслідуванні злочинів, учинених за відсутності очевидців, із застосуванням засобів приховування; злочинів, що характеризуються багатоепізодністю (при розбоях це досить поширено), продовжуваністю, у ряді випадків, ускладнених участю в їх учиненні організованих злочинних груп, застосуванням складних кримінальних способів, механізмів і технологій.

Стан розслідування, з погляду складності, найчастіше характеризується: ненадійністю джерел інформації; дефіцитом не тільки доказової, а й оперативно-розшукової інформації; несистематизованим обсягом інформації;

спеціальним характером інформації, специфічною її формою; наявністю відомостей про двох чи більше осіб, можливо причетних до злочину; різноманітністю злочинної діяльності в залежності від епізодів, часових, територіальних і інших факторів.

Обстановка розслідування в основному характеризується: приховуванням злочинцями слідів кримінальної діяльності; протидією співучасників злочину, що залишилися на волі, а також інших зацікавлених осіб; використанням корумпованих зв'язків злочинців з метою впливу на хід досудового слідства і судовий розгляд провадження; спланованістю поведінки підозрюваних («кругова порука», погодженість у показаннях); використанням злочинцями осіб, що мають професійні знання і навички (економічні, технологічні, правові, комп'ютерні і т. ін.), кримінальний досвід; використанням сучасних засобів інформації й зв'язку; реалізацією розширених можливостей захисту на досудовому слідстві та в суді тощо.

Можна прогнозувати ефективність використання комп'ютерних технологій для аналізу слідчих ситуацій у напрямках, що характеризуються впливом різних ускладнюючих факторів. Так, програмне забезпечення діяльності слідчого повинно сприяти попередженню виникнення складних слідчих ситуацій; вирішенню складних слідчих ситуацій, що виникли; здійснювати підтримку процесу прийняття слідчих рішень у: оцінці ситуацій, пошуку аналогічних ситуацій, пропозицій можливих рішень для виходу зі сформованої ситуації; прогнозуванні наслідків ухвалення рішення, плануванні розслідування (короткострокового і середньострокового), плануванні розслідування складних, багатоепізодних справ, вивченні структури злочинної групи, розподілу в ній функціональних ролей, моделювання механізму злочину. Все це повинно сприяти розслідуванню розбоїв у складних слідчих ситуаціях, що склалися.

Результати аналізу комп'ютерних програм та інформаційних технологій, які використовуються для інформатизації, автоматизації та комп'ютеризації слідчих підрозділів МВС України, свідчать про незадовільну автоматизацію

органів досудового слідства. Існуюче сьогодні на озброєнні вищевказаних органів інформаційно-довідкове забезпечення не відповідає реальним потребам слідчої практики. Основними причинами цього є недостатня обізнаність слідчих із реальними можливостями сучасних інноваційних технологій і незадовільний стан новітніх розробок щодо автоматизації та інформатизації слідчої діяльності, необхідної для виконання функцій у сфері кримінального судочинства.

Дисертантом було розроблено і впроваджено в слідчу практику органів досудового розслідування Автоматизовану систему «Слідчий-аналітик», яка дозволяє надавати, крім основних (автоматизоване робоче місце слідчого), ще й такі додаткові функціональні можливості: реєструвати за допомогою спеціального сканера користувачів за відбитками пальців рук; вносити фотозображення й відбитки пальців рук підозрюваних до відповідних криміналістичних обліків («Дакто»); отримувати інформацію з вітчизняних та міжнародних баз даних (Інтерпол, МІБ, ФАТФ і т. ін.); забезпечувати інші потреби, що виникають у сфері кримінального судочинства, і повністю відповідають наведеним вище вимогам і рекомендаціям.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження інформаційно-довідкового забезпечення розслідування розбоїв дозволило досягнути визначеної мети. Сформульовано низку теоретичних положень і рекомендацій, що мають теоретичне та практичне значення, зокрема:

1. Інформаційно-довідкове забезпечення розслідування розбоїв – це сукупність операційних компонентів, що являють собою отримання, переробку, використання та збереження інформації для забезпечення прийняття оптимальних кримінально-процесуальних та інших рішень

особою, яка здійснює розслідування розбоїв, з метою підвищення його ефективності (в динаміці). Інформаційно-довідкове забезпечення розслідування розбоїв може розглядатися й у статистиці як масиви інформаційних систем (обліків), незалежно від їх відомчої належності й основного призначення, що можуть використовуватися з метою ефективного розслідування розбійних нападів.

2. Нормативні правові джерела, що регламентують інформаційно-довідкове забезпечення розслідування розбоїв умовно поділяються на три групи. До першої віднесено закони та підзаконні нормативно-правові акти, що формують понятійний апарат і регулюють процес використання даних інформаційно-довідкових систем на загальнодержавному рівні. До другої групи віднесено нормативно-правові акти, що конкретизують порядок використання даних під час розслідування розбоїв. До третьої групи віднесено відомчі нормативно-правові акти, що регулюють процеси реєстрації та створення відповідного загальнодержавного чи регіонального обліку.

3. Відповідні методи реєстрації злочинців (калічення, клеймування, таврування) були відомі ще у стародавньому світі та середньовіччі, на зміну їм у XVII-XVIII ст. прийшов письмовий метод фіксації кримінально-реєстраційної інформації. Перші класифікаційні прийоми реєстрації злочинців, у тому числі й тих, що вчинили розбої, застосували А. Бертильон (1882 р., Франція) та Ф. Гальтон (Англія). На початку XX ст. в європейських країнах, включаючи й Росію, отримали розвиток практично всі існуючі на той час наукові методи кримінальної реєстрації. Вони й були покладені в основу систематизації самої реєстраційної інформації. При центральному управлінні карного розшуку РСФСР рішення про створення реєстраційного та дактилоскопічного бюро було прийнято в лютому 1919 р. Воно й стало прообразом сучасних інформаційно-довідкових апаратів органів внутрішніх справ.

4. Облік – це банк або база даних, тобто об'єктивна форма представлення та організації сукупності відповідних даних. Саме облік є інформаційно-довідковою системою, що створена та функціонує з метою забезпечення діяльності певною інформацією про об'єкти обліку.

За завданнями, що вирішуються за їх допомогою, криміналістичні обліки поділяються на обліки оперативно-розшукового призначення, оперативно-довідкові та інформаційно-довідкові. Криміналістичні обліки, як і інші інформаційні системи, що об'єднують у собі декілька обліків, класифікуються також за рівнем автоматизації, за формами обліку, способами та формами відображення інформації, за ступенем інтеграції та локалізації тощо.

Окрім криміналістичних обліків до інформаційно-довідкового забезпечення розслідування відносяться міждержавні обліки, а також обліки інших міністерств і відомств, що призначені забезпечувати інші сфери людської діяльності, але за необхідності можуть бути використані для забезпечення розслідування.

5. Сучасним інформаційно-довідковим забезпеченням розслідування розбоїв є:

- інформаційні підсистеми ІПС ОВС «Факт», «Злочин», «Доставлені до чергової частини ОВС», «Особа», «Впізнання», «Розшук», «Номерні речі», «Антикваріат», «Автомобілотранспорт» та «Угон», «АПРА», відповідні автоматизовані дактилоскопічні інформаційні системи, такі як «Сонда», «Дакто-2000», «Папілон», автоматизовані балістичні інформаційні системи «Арсенал», «ТАІС»; електронна база даних «Єдиний реєстр досудових розслідувань» (ЄРДР), що є новою автоматизованою системою, відповідно до якої здійснюється збирання, зберігання, захист, облік, пошук, узагальнення даних, які використовуються для формування звітності, а також надання інформації про відомості, внесені до Реєстру та інші;

- міждержавні інформаційно-довідкові системи: міждержавний інформаційний банк даних держав СНД (МІБ); інформаційні системи

Інтерполу (банки даних “Особи”, “Викрадені транспортні засоби”, “Викрадені/втрачені документи», «Твори мистецтва», банк даних відбитків пальців рук, ДНК-профілів та інших);

- інформаційно-довідкові системи інших міністерств, відомств: Державна інформаційна система реєстраційного обліку фізичних осіб та їх документування, Електронний реєстр пацієнтів, Державний реєстр актів цивільного стану громадян, база даних «Відомості про осіб, які перетнули державний кордон України» та інші.

6. У типовій слідчій ситуації початкового етапу розслідування розбоїв, коли повідомлення про розбій надходить відразу після його вчинення, а злочинець затриманий на місці вчинення злочину, слід використовувати ІПС «Особа», «Розшук», «Дакто–2000» та інші. У слідчій ситуації, що характеризується зникненням злочинця з місця події, але наявністю інформації про нього, слід використовувати ІПС «Факт», «Злочин», «Особа», «Розшук», «Дакто–2000» та інші. Якщо при вчиненні розбою було використано зброю, слід використовувати ІПС «Арсенал» та інші. У випадку, якщо розшукувані особи використовували транспортний засіб, пропонується використовувати АІС «Інтегрований національний банк даних про транспортні засоби»; якщо встановлено, що даний транспорт розшукується (до вчинення розбою), доцільно використовувати ІПС «Угон» та інші.

У ситуації, що характеризується обмеженою кількістю інформації про злочинців і подію злочину, зазначені автоматизовані інформаційні системи слід використовувати для встановлення осіб, які раніше вчиняли злочини корисливо-насильницького характеру (що проживають на території місця вчинення злочину, вчиняли злочин подібним способом тощо); для встановлення водіїв автотранспорту, що знаходився поблизу місця вчинення розбою (встановлення очевидців, можливо осіб, які вчинили розбійний напад або співучасників нападу) тощо.

На заключному етапі розслідування слідчий поповнює інформацією про розслідуваний злочин і про особу, яка його вчинила, інформаційно-довідкове

забезпечення досудового розслідування, що може бути використана в подальших розслідуваннях розбоїв.

7. Існуюче сьогодні на озброєнні слідчого програмне забезпечення його діяльності не відповідає реальним потребам слідчої практики. Дисертантом розроблено інформаційно-аналітичне забезпечення розслідування розбоїв «Слідчий-аналітик», що впроваджується у практичну діяльність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александров И. В. Криминалистическая регистрация : учеб. пособ. / Александров И. В., Ищенко Е. П., Ищенко П. П., Первухина А. Ф. – Красноярск : Красноярский гос. ун-т, 1991. – 178 с.
2. Аргус следователь [Электронный ресурс] : збірник. – Режим доступу :
<http://www.argus-sledovatel.ru>.
3. Аتماжитов В. М. О сущности оперативно-розыскной деятельности / В. М. Аتماжитов // Труды Академии МВД России. – М., 2008. – №1(5). – С. 66–70.
4. Баев О. Я. Конфликтные ситуации на предварительном следствии и криминалистические средства их предупреждения и разрешения : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / О. Я. Баев. – Ленинград, 1985. – 20 с.
5. Бахин В. П. Нужна ли обществу дактилоскопическая регистрация? / В. П. Бахин // Криміналістичний вісник : наук.-практ. зб. – 2002. – Вип. 3. – С. 1924.
6. Бахин В. П. Тактика использования внезапности в раскрытии преступлений органами внутренних дел : учеб. пособ. / В. П. Бахин, В. С. Кузьмичев, Е. Д. Лукьянчиков. – К. : КВШ им. Ф. Э. Дзержинского, 1990. – 56 с.
7. Бахін В. П. Криміналістика : курс лекцій / В. П. Бахін, І. В. Гора, П. В. Цимбал ; Держ. податк. адмін. України ; Акад. держ. податк. служби України. – Ірпінь, 2002. – 355 с.
8. Бахін В. П. Алгоритми вирішення слідчих ситуацій : навч. посіб. / Бахін В. П., Біленчук П. Д., Зубань М. А. – К. : Укр. акад. внутр. справ, 1995. – 95 с.
9. Белкин Р. С. Криминалистика: проблемы, тенденции, перспективы. Общая и частные теории / Р. С. Белкин. – М. : Юрид. лит., 1987. – 272 с.

10. Белкин Р. С. Курс советской криминалистики : [в 3-х т.] / Р. С. Белкин. – М. : Акад. МВД СССР, 1978. – Т. 2 Частные криминалистические теории. – 411 с.
11. Белкин Р. С. История отечественной криминалистики / Р. С. Белкин. – М. : Изд. НОРМА, 1999. – 486 с.
12. Белкин Р. С. Криминалистика: краткая энциклопедия / Р. С. Белкин. – М. : Большая российская энциклопедия, 1997. – 211 с.
13. Белкин Р. С. Курс криминалистики : [в 3 т. / Р. С. Белкин. – М. : Юристъ, 1997. – Т. 2 : Частные криминалистические теории. – 464 с.
14. Беляков А. А. Криминалистическая регистрация / Беляков А. А., Усманов Р. А. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2006. – 376 с.
15. Берг А. И. Управление. Информация. Интеллект / Под редакцией А. И. Берга, Б. В. Бирюкова, Г. С. Геллера, Г. Н. Поварова. – М. : Изд-во «Мысль», 1976. – 383 с.
16. Біленчук П. Д. Інформаційна діяльність в правознавстві: монографія / П. Д. Біленчук, О. В. Міщенко, Ю. О. Пілюков. – К. : Наука і життя, 2007. – 244 с.
17. Бірюков В. В. Теоретичні основи інформаційно-довідкового забезпечення розслідування злочинів : монографія / В. В. Бірюков / Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2009. – 664 с.
18. Богатырев С. П. Следственные ситуации на первоначальном этапе расследования разбойных нападений / С. П. Богатырев // Проблемы оптимизаций первоначального папа расследования преступлений. – Свердловськ, 1988. – С. 90–94.
19. Васильев А. Н. Следственная тактика [Текст] / А. Н. Васильев. – М. : Юрид. лит., 1976. – 197 с.
20. Васильев А. Н. Советская криминалистика / А. Н. Васильев. – М. : Знание, 1970. – 48 с.

21. Васильев А. Н. Планирование расследования преступлений / Васильев А. Н., Мудьюгин Г. Н., Якубович Н. А. – М. : Госюриздат, 1957–199 с.
22. Васильев А. Н. Предмет, система и теоретические основы криминалистики : монография / Васильев А. Н., Яблоков Н. П. – М. : Изд-во МГУ, 1984. – 144 с.
23. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005 – 1728 с.
24. Великанов С. В. Класифікація слідчих ситуацій в криміналістичній методиці : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Сергій Васильович Великанов. – Х., 2002. – 218 с.
25. Вертузаев М. С. Некоторые подходы к построению единой информационно-обчислительной сети органов внутренних дел / М. С. Вертузаев // Информационный бюллетень ГРЦ МВД РФ. – 1992. – Вып. 18. – С. 15.
26. Винер Н. Кибернетика, или Управление и связь в животном и машине / Н.Винер [пер. с англ. И. В. Соловьева и Г. Н. Поварова] ; Под ред. Г. Н. Поварова. – [2-е изд.]. – М. : Наука; Главная редакция изданий для зарубежных стран, 1983. – 344 с.
27. Владимиров В. Ю. Натурные коллекции Экспертно-криминалистического управления ГУВД Санкт-Петербурга и области / В. Ю. Владимиров, А. В. Пахомов // Следователь. – 1998. – № 6. – С. 52–56.
28. Возгрин И. А. Научные основы криминалистической методики расследования преступлений : курс лекцій / И. А. Возгрин ; Санкт-Петербургский юрид. ин-т МВД России. Часть 3.– СПб., 1993. – 79 с.
29. Возгрин И. А. Некоторые вопросы теории и практики криминалистического учета / И. А. Возгрин / Вопросы теории и практики борьбы с преступностью. – Л., 1972. – 166 с.

30. Волобуєв А. Ф. Розслідування і попередження розкрадань майна у сфері підприємництва : навч. посіб. / А. Ф. Волобуєв ; [За ред. проф. О. М. Бандурки]. – Х., Рубікон, 2000. – 272 с.
31. Волчецкая Т. С. Криминалистическая ситуалогия : монография / Волчецкая Т. С. ; [под ред. проф. Н. П. Яблокова]. – Калининград, 1997. – 248 с.
32. Воронов А. М. Управление органами внутренних дел в сфере обеспечения общественной безопасности : монография / А. М. Воронов. – М. : ЮИ МВД России, 2002. – 135 с.
33. Гавло В. К. О следственной ситуации и методике расследования хищений, совершаемых с участием должностных лиц // Вопросы криминалистической методологии, тактики и методики расследования. М., 1973. С. 90-94.
34. Гавло В. К. Проблемы теории и практики криминалистической методики расследования пре ступлений : автореф. дисс. ... доктора юрид. наук / В. К. Гавло. – М., 1988. – 27 с.
35. Гаврилин Ю. В. Криминалистика в понятиях и терминах : учеб. пособ. для студ. Вузов / Гаврилин Ю. В., Головин А. Ю., Тишутина И. В. – М. : Книжный мир, 2006. – 384 с.
36. Гаухман Л. Д. Расследование грабежем и разбойных нападений / Гаухман Л. Д. Степичев С.С. – М., 1971. – 190 с.
37. Гвоздева В. А. Основы построения автоматизированных информационных систем : учебник / Гвоздева В. А., Лаврентьева И. Ю. – М., 2007 г. – 320 с.
38. Герасимов И. Ф. Некоторые проблемы раскрытия преступлений / И. Ф. Герасимов. – Свердловск, 1975. – 184 с.
39. Гончаренко В. И. Криминалистика и криминалисты / В. И. Гончаренко, В. Е. Бергер. – К., 1989. – 127 с.
40. Гора І. В. Криміналістика : навч. посіб. Ч. 1. Криміналістична техніка / Гора І. В., Колесник В. А. – К. : Алерта, 2005. – 624 с.

41. Горяинов К. К. Теория оперативно-розыскной деятельности / Горяинов К. К., Овчинский В. С., Синилов Г. К. – М. : Норма, 2006. – 832 с.
42. Гохберг Г. С. Информационные технологии : [Текст] / Г. С. Гохберг, А. В. Зафиевский, А. А. Короткин. – М. : Академия, 2007. – 207 с.
43. Гросс Г. Руководство для судебных следователей как система криминалистики / Г. Гросс ; [новое изд., перепеч. с изд. 1908 г.]. – М. : ЛексЭст, 2002. – 1088 с.
44. Гусев А. В. О потенциальном доказательственном значении информации, содержащейся в экспертно-криминалистических учетах органов внутренних дел / А. В. Гусев // Вестник криминалистики / отв. ред. А. Г. Филиппов. – 2008. – Вып. 4 (28). – С. 43–47.
45. Гуславский В. С. Информационное обеспечение оперативно-служебной деятельности органов внутренних дел в Луганской области / Гуславский В.С., Задорожный Ю. А., Андреев М. В. и др. – Луганск, 2002. – 84 с.
46. Давыденко Л. М. Криминологическая классификация преступлений / Л. М. Давыденко // Вопросы борьбы с преступностью. – М. : Юрид. лит., 1984. – Вып. 41. – С. 23–30.
47. Дорохов В. Я. Понятие доказательств в советском уголовном процессе / В. Я. Дорохов // Сов. гос-во и право. – 1965. – № 9. – С. 112–115.
48. Драпкин Л. Я. Основы теории следственных ситуаций / Л. Я. Драпкин. – Свердловск : Изд-во Урал. ун-та, 1987. – 168 с.
49. Дулов А. В. Тактические операции при расследовании преступлений / А. В. Дулов. – Минск, 1979. – 128 с.
50. Евреинов Н. Н. История телесных наказаний в России / Н. Н. Евреинов. – Харьков : Прогресс ЛТД, 1994. – 235 с.
51. Егоров В. А. Информационные технологии предварительного расследования преступлений / В. А. Егоров // Рос. следователь. – М. : Юрист, 2006. – Вып. 6. – С. 2–5.

52. Елинский В. И. Основы методологии теории оперативно-розыскной деятельности : монография / В. И. Елинский. – М. : Изд. Шумилова И.И., 2001. – 228 с.
53. Есин С. Н. Современные системы регистрации граждан и возможности их использования в раскрытии и расследовании преступлений / С. Н. Есин, М. М. Эндреев // Вестник криминалистики. – 2008. № 3. – С. 90–94.
54. Заблоцкий П. Н. Совершенствование деятельности по использованию криминалистических учетов в раскрытии и расследования преступлений : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / П. Н. Заблоцкий. – Волгоград, 2005. – 19 с.
55. Заблоцкий П. Н. Перспективы совершенствования криминалистической регистрации с учетом современных особенностей преступности и борьбы с нею : учеб. пособ. / Заблоцкий П. Н., Курин Г. И., Гринченко С. В. – Волгоград : РИО ВА МВД РФ, 2008. – 108 с.
56. Задорожний Ю. А. Проблемы информатизации органов внутренних дел / Ю. А. Задорожний // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ : наук.-теорет. журнал / Луганський державний університет внутрішніх справ. – Луганськ : ЛДУВС, 2007. – Вип. 2. – С. 215–228.
57. Зицер Е. У. Введение / Е. У. Зицер // Криминалистика / Под ред. А. Я. Вышинского. – М., 1938. – 538 с.
58. Ищенко А. В. Дактилоскопический учет через призму нарушения прав человека / Ищенко А. В., Гуренко М. Н. // Криміналістичний вісник. – К., 2002. – Вип. 3. – С. 45–54.
59. Ищенко Е. П. Уголовная регистрация / Е. П. Ищенко, Е. И. Девиков. – Омск : Высшая школа МВД СССР, 1986. – 310 с.
60. Ищенко Е. П. Криминалистика : учебник / Ищенко Е. П., Топорков А.А. ; [под. ред. Е. П. Ищенко]. – М., Юрид. фирма «Контракт»: ИНФРА, 2003. – 746 с.

61. Ищенко П. П. Криминалистические учеты: свойства объектов и развитие системы / П. П. Ищенко // Вестник криминалистики / Отв. ред. А. Г. Филиппов. – М. : Спарк, 2008. – Вып. 2 (26). – С. 84–88.
62. Кажемикайтене Э. Зарубежный опыт в становлении единой криминалистической информационной системы Литвы / Э. Кажемикайтене / Вестник криминалистики / Отв. ред. А. Г. Филиппов. – М. : Спарк, 2005. – Вып. 2 (14). – С. 25–29.
63. Камоцкий А. Б. Методика расследования хищений, совершаемых в научно-исследовательских и проектных организациях (по материалам Украинской ССР : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / А. Б. Камоцкий. – Киев, 1988. – 21 с.
64. Клименко Н. І. Судова експертологія : курс лекцій : навч. посібн. – К. ; Видавничий дім «Ін Юре», 2007. – 528 с.
65. Клочков В. В. Проблемы теории следственной ситуации / В. В. Клочков / Следственная ситуация. – М., 1985. – С. 74–79.
66. Коваль Р. А. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів державної влади / Р. А. Коваль // Теорія та практика державного управління : зб. наук. праць. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2006. – № 1(113). – С. 223–226.
67. Коврижных Б. Н. К вопросу о процессуальном положении и роли прокурора-криминалиста / Б. Н. Коврижных // Криминалистика и судебная экспертиза. – К., 1980. – Вып. 21. – С. 26–30.
68. Колесниченко А. Н. Научные и правовые основы методики расследования отдельных видов преступлений : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.09 / А. Н. Колесниченко. – Х., 1967. – 509 с.
69. Конвенция Европола. Ст. 2 / [Пер. И. _____] ; Под ред. Н. _____ ские и международные криминалистические учеты. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2004. – 12 с.

70. Коновалова В. Е. Версия: концепция и функции в судопроизводстве [Текст] / В. Е. Коновалова. – Харьков : Консум, 2000. – 176 с.
71. Конституція України : Закон України № 254к/96–ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. – 23 лип.
72. Копылов И. А. Следственная ситуация и тактическое решение : учебн. пособ. / И. А. Копылов. – Волгоград : ВСШ МВД СССР, 1988. – 24 с.
73. Корниенко А. …ские и международные криминалистические учеты / А. Н. Корниенко. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2004. – 344 с.
74. Корниенко Н. А. Российские и международные криминалистические учеты / Н. А. Корниенко ; Ассоциация Юрид. центр. – СПб. : Асланов : Юрид. центр Пресс, 2004. – 335 с.
75. Котюк І. І. Теорія судового пізнання : монографія / І. І. Котюк. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2006. – 435 с.
76. Кравченко Ю. Ф. Теорія управління органами внутрішніх справ: Підручник / за ред. Ю.Ф. Кравченка. – К. : Національна академія внутрішніх справ України, 1999. – 702 с.
77. Криминалистика : учебник / Под ред. Корухова Ю. Г., Коломацкого В. Г. – М. : Акад. МВД СССР, 1984. – 487 с.
78. Криминалистика: информационные технологии доказывания : учебник для вузов / под ред. В. Я. Колдина. — М. : Зерцало, 2007. — 750 с.
79. Криминалистика: информационные технологии доказывания : учебник [для вузов] / под ред. В. Я. Колдина. – М. : Зерцало-М, 2007. – 752 с.
80. Криминалистика : учебник / И. Ф. Герасимов, Л. Я. Драпкин, Е. П. Ищенко и др. / Под ред. И.Ф. Герасимова, Л.Я. Драпкина. – М. : Высш. шк., 1994. – 528 с.
81. Криминалистика : учебник / Под ред. А. Г. Филиппова. – М. : Высшее образование, 2007. – 670 с.

82. Криминалістика : учебник / Под ред. В. А. Образцова. – М. : Юрид. лит., 1995. – 592 с.
83. Криминалістика : учебник / под ред. Н. П. Яблокова. – М. : Изд-во Бек, 1995. – 708 с.
84. Криминалістика : учебник / под ред. Т. А. Седовой, А. А. Эскахопуло. – СПб. : Лань, 2001. – 928 с.
85. Криминалістика : учебник для вузов / Т. В. Аверьянова [и др.]; под общ. ред. Р. С. Белкина. – М. : Издательская группа НОРМА-ИНФРА · М., 1999. – 990 с.
86. Винберг А. И. Криминалістика. Раздел I. Введение в науку / А. И. Винберг. – М. : Юрид. лит., 1962. – 140 с.
87. Криминалістика. Книга 1. Техника и тактика расследования преступлений / Бобров Н. А., Винберг А. И., Голунский С. А., Громов В. И. [и др.] ; Под ред. Вышинского А. Я. – М. : Юрид. изд-во НКЮ СССР, 1938. – 538 с.
88. Криминалістика. Руководство по уголовной технике и тактике. [новое издание, перепечатанное с издания 1925 г.] / И. Н. Якимов. – М. : ЛексЭст, 2003. – 496 с.
89. Криминалістика : учеб. для юрид. вузов МВД, СССР. – Т. 1. – М. : Изд. ВШ МВД СССР, 1969. – 376 с.
90. Криміналістика (криміналістична техніка) : курс лекцій / П. Д. Біленчук, А. П. Гель, М. В. Салтевський, Г. С. Семаков. – К. : МАУП, 2001. – 216 с.
91. Криміналістика : підруч. для слухачів, ад'юнктів, викладачів вузів системи МВС України / П. Д. Біленчук, О. П. Дубовий, М. В. Салтевський, П. Ю. Тимошенко ; [За заг. ред. акад. П. Д. Біленчука]. – К. : АТІКА, 1998. – 416 с.
92. Криміналістика : підручник [для студ. юрид. спец. вищих закладів освіти] / [Кол. Авторів : Глібко В. М., Дудніков А. Л., Журавель В. А. та ін.] ; за ред. В. Ю. Шепітька. – К. : Ін Юре, 2001. – 684 с.

93. Кримінальний кодекс України : Офіційний текст. – К. : Юрінком Інтер, 2001. – 240 с.
94. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
95. Кримінально-процесуальний кодекс України : Закон України від 28 груд. 1960 р. № 1001-05 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1001-05>.
96. Круль С. М. Дактилоскопічний облік в інформаційно-аналітичній діяльності органів дізнання та досудового слідства / С. М. Круль / Правова політика Української держави [текст] : матеріали Міжн. наук.-практ. конф., присвяченої 70-ти річчю Прикарпат. нац. ун-ту ім. Василя Стефаника. Том 2. (19–20 лют. 2010 р.). – Івано-Франківськ : ПНУ ім. Василя Стефаника, 2010. – С. 238–241.
97. Круль С. М. Злочини у сфері інформаційних технологій: національний та міжнародні аспекти / С. М. Круль // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України : зб. наук. статей. – Івано-Франківськ : Юрид. ін-т Прикарпат. нац. ун-ту ім. Василя Стефаника, 2008. – Вип. XX. – С. 200–204.
98. Круль С. М. Інформаційно-аналітичні технології в криміналістичній діяльності слідчого / С. М. Круль // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України : зб. наук. статей. – Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ін-т ім. Василя Стефаника, 2010. – Вип. XXV. – С. 228–230.
99. Крылов В. В. Информационные компьютерные преступления / В. В. Крылов. – М. : Изд. группа ИНФРА, 1997. – 285 с.
100. Крылов И. Ф. Криминалистическое учение о следах : монография / И. Ф. Крылов. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1976. – 195 с.
101. Кудрявцев В. Н. Общая теория квалификации преступлений / В. Н. Кудрявцев. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Юристъ, 2006. – 301 с.

102. Кузнецов И. Н. Учебник по информационно-аналитической работе / И. Н. Кузнецов. – М. : ООО Изд-во «Яуза», 2001. – 320 с.
103. Лисиченко В. Становлення радянської криміналістики і судової експертизи / В. Лисиченко, І. Сабуров // Радянське право. – 1987. – № 9. – С. 27–31.
104. Лисиченко В. К. Питання вдосконалення криміналістичної реєстрації та правові межі застосування дактилоскопіювання мешканців України / В. К. Лисиченко // Криміналістичний вісник : наук.-практ. зб. – К. : ДНДЕКЦ МВС України ; НАВСУ, 2002. – Вип. 3. – С. 34–40.
105. Лисиченко В. К. Следственная ситуация и ее значение в криминалистике и следственной практике / Лисиченко В. К., Батюк О. В. // Криминалистика и судебная экспертиза. – К., 1988. – № 36. – С. 5.
106. Лузгин И. М. Проблемы развития методики расследования отдельных видов преступлений / И. М. Лузгин // Методика расследования преступлений. – М., 1976. – С. 29-35.
107. Лук'янчиков Є. Д. Методологічні засади інформаційного забезпечення розслідування злочинів : монографія / Є. Д. Лук'янчиков. – К. : Нац. акад. внутр. справ України, 2005. – 360 с.
108. Лук'янчиков Є. Д. Інформаційне забезпечення розслідування злочинів (правові і тактико-криміналістичні аспекти) : автореф. дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.09 : Кримінальний процес та криміналістика ; судова експертиза / Є. Д. Лук'янчиков. – К. : Нац. акад. внутр. справ України, 2005. – 36 с.
109. Макаренко Н. П. Техника расследования преступлений / Н. П. Макаренко. – Харьков, 1925. – 154 с.
110. Матусовский Г. А. Финансовые преступления (формирование криминалистических методик) / Г. А. Матусовский // Организованная преступность и коррупция: Исследования, обзоры, информация. – 2000. – № 2. – С. 62–76.

111.

: межд. акт (г. Чолпон-Ате, Республика Кыргызстан, 3 авг. 1992 г.) / А. Н. Корниенко // ские и международные криминалистические учеты. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2004. – С. 330–335.

112. Мисковець О. В. Концептуальні основи інформаційно-аналітичного забезпечення функціонування регіонального ринку праці [Електронний ресурс] / О. В. Мисковець. – Режим доступу :

http://archive.nbuu.gov.ua/portal/ekonomika/2010_5/R4/Myskovets.pdf.

113. Митричев С. П. Методика расследования отдельных видов преступлений / С. П. Митричев. – М., 1963. – 544 с.

114. Настольная книга следователя / [Коллектив 34 автора] [Терзиев Н. В., Винберг А. И. Шейнин Л. Р., Громов В. И. и др.] ; Общ. ред. Ген. прокурор СССР Сафронов Г. Н.]. – М. : Гос. изд-во юрид. лит-ры, 1949. – 880 с.

115. Овчинский В. С. Интерпол (в вопросах и ответах) / В. С. Овчинский. – М. : ИНФРА-М, 2001. – 320 с.

116. Овчинский С. С. Оперативно-розыскная информация / С. С. Овчинский, В. С. Овчинский. – М. : ИНФРА-М, 2000. – 367 с.

117. Оперук В. І. Слідчі ситуації, що виникають при розслідуванні розбійних нападів на банківські установи / В. І. Оперук // Наук. вісник – К. : Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2009. – № 5 (66). – С. 169–176.

118. Козиходжаев Ж. Х. Особенности расследования хищений в системе заготовительных организаций при закупке продукции сельского хозяйства (по материалам Республики Узбекистан): автореферат дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс; криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / Козиходжаев Ж. Х. – Киев, 1992. – 21 с.

119. Пахомов А. В. Научные основы, организация и использование натуральных коллекций в раскрытии и расследовании преступлений : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / А. В. Пахомов. – М., 2003. – 212 с.

120. Пересункин А. Ю. О применении «графических идентификационных алгоритмов» в криминалистической портретной экспертизе [Текст] / А. Ю. Пересункин // Труды высшей школы МВД СССР. – Москва, 1972. – Вып. 34. – С. 189–196.

121. Печников Н. П. Правоохранительные органы Российской Федерации : учеб.-метод. пособ. / Н. П. Печников. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – Тамбов : Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2004. – 108 с.

122. Погорецький М. А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі : монографія / М. А. Погорецький. – Х. : Арсіс, ЛТД, 2007. – 576 с.

123. Полевой Н. С. Криминалистическая кибернетика / Н. С. Полевой. – [2-е изд.]. – М. : МГУ, 1989. – 328 с.

124. Поликарпов В. А. Криминалистические учеты при расследовании таможенных преступлений : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / В. А. Поликарпов. – М. : РИО РГА, 2008. – 27 с.

125. Положення про Державну автомобільну інспекцію Міністерства внутрішніх справ : Постанова
ни від 14 квіт. 1997
р. № 341 / [Електронний ресурс] – Режим доступу :
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/341-97-п>.

126. Положення про Національне центральне бюро Інтерполу :
затверджене П
ни № 220 від 25 берез.
1993 р. / [Електронний ресурс] – Режим доступу :
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/220-93-п>.

127. Полякова Н. М. Підвищення ефективності викладення математики і інформатики як результат поєднання інноваційних і традиційних технологій навчання / Н. М. Полякова // Дидактика математики:

проблеми і дослідження : Міжн. зб. наук. робіт. – Донецьк : ДонНУ, 2008.
– Вип. 29. – С. 53–57.

128. Про Державну кримінально-виконавчу службу України : Закон України від 23 черв. 2005 р. № 2713-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 30. – Ст. 409.

129. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : Закон України від 1 лип. 2004 р. № 1952-IV / [Електронний ресурс] – Режим доступу :

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1952-15>.

130. Про державну таємницю : Закон України від 21 січ. 1994 р. № 3855-XII / [Електронний ресурс] – Режим доступу :

<http://zakon.rada.gov.ua/go/3855-12>.

131. Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус : Закон України від 20 листоп. 2012 р. № 5492-VI / [Електронний ресурс] – Режим доступу :

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5492-17>.

132. Про єдиний реєстр досудових розслідувань: Наказ Генеральної прокуратури України від 17 серп. 2012 р. № 69 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1041.50396.3&nobreak=1>.

133. Про затвердження Інструкції з організації функціонування Інтегрованої інформаційно-пошукової системи органів внутрішніх справ України : Наказ МВС України від 10 берез. 2010 р. №75 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://umdp1.info/index.php?id=1288079151>.

134. Про затвердження інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах і підрозділах внутрішніх справ України заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події та положень про комісії :

Наказ МВС України від 19 груд. 2012 р. №1050 / [Електронний ресурс]. –

Режим доступу :

<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0051900-10>.

135. Про затвердження Інструкції про порядок формування, ведення та використання оперативно-довідкового і дактилоскопічного обліку в органах внутрішніх справ та органах (установах) кримінально-виконавчої системи України : Наказ Міністерства внутрішніх справ України, Державного департаменту України з питань виконання покарань від 23 серп. 2002 р. № 823/188 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

http://www.infocar.com.ua/law_ukr/law_89.html.

136. Про затвердження Концепції створення Єдиної державної автоматизованої паспортної системи : Постанова Кабінету Міністрів України від 20 січ. 1997 р. № 40 / [Електронний ресурс] – Режим доступу :

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-97-п>.

137. Про затвердження Настанови про діяльність експертно-криміналістичної служби МВС України : Наказ МВС України від 30 серп. 1999 № 682 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://www.expertologia.blog.net.ua/files/2009/11/pric682.doc>.

138. Про затвердження Положення про базу даних «Відомості про осіб, які перетнули державний кордон України» : Наказ адміністрації Державної прикордонної служби України 25 черв. 2007 р. № 472 / [Електронний ресурс] – Режим доступу :

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1064-2007-п>.

139. Про затвердження Положення про електронний реєстр пацієнтів: Постанова Кабінету Міністрів України від 6 черв. 2012 р. № 546 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/546-2012-%D0%BF>.

140. Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру актів цивільного стану громадян : Постанова Кабінету Міністрів України від 22 серп. 2007 р. № 1064 / [Електронний ресурс] – Режим доступу :

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1064-2007-п>.

141. Про інформацію : Закон України від 2 жовт. 1992 р. № 2657-XII. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=2&nreg=2657-12>.

142. Про концепцію національної програми інформатизації від 4 лют. 1998 р. №75/98-ВР. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=75%2F98%E2%F0>.

143. Про міліцію: Закон України від 20 груд 1990 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 4. – Ст. 20.

144. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 черв. 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – Ст. 303.

145. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : Закон України від 30 черв. 1993 р. № 3341-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 35. – Ст. 358.

146.

ні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів : Інструкція, затверджена Наказом МВ

ни від 9 січ. 1997 р. №

3/1/2/5/2/2 / [Електронний ресурс] – Режим доступу :

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0054-97>.

147. Про порядок функціонування дактилоскопічного обліку експертної служби МВС України : Інструкція, затверджена наказом МВС України від 11 верес. 2001 р. № 785 / [Електронний ресурс] – Режим доступу :

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1066-01>.

148. Про розвідувальні органи України : Закон України від 22 берез. 2001 р. № / № 2331-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 19. – Ст. 94.

149. Про службу безпеки : Закон України від 25 берез. 1992 р. № 2229-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 27. – Ст. 382.

150. Про створення Державної інформаційної системи реєстраційного обліку фізичних осіб та їх документування : Постанова Кабінету Міністрів України від 15 берез. 2006 р. № 327 / [Електронний ресурс] – Режим доступу :

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/327-2006-%D0%BF>.

151. Птицын А. Г. Основные вопросы теории и практики координации следственных действий и оперативно-розыскных мер при расследовании хищений, совершенных должностными лицами : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / А. Г. Птицын. – Харьков, 1969. – 18 с.

152. Рибалко Я. В. Проблеми вдосконалення функціонування експертно-криміналістичних обліків / Я. В. Рибалко // Криміналістичний вісник : наук.-практ. зб. Вип.1 /ДНДКЦ МВС України; НАВСУ. – Одеса : ЛАТСТАР, 2000. – С. 13–15.

153. Родионов К. С. Интерпол: вчера, сегодня, завтра / К. С. Родионов. – М. : Международные отношения, 1990. – 191 с.

154. Русская правда: Пространная ред. Текст по Троицкому списку / [Пер. В. Н. Сторожева] // Титов Ю. П. Хрестоматия по истории государства и права России : учеб. пособ. / Ю. П. Титов. – М. : Проспект, 1997. – 472 с.

155. Салтевский М. В. Криминалистика. В современном изложении юристов : учеб. и практ. пособ. / М. В. Салтевський – Х. : ИМП «Рубикон», 1997. – 432 с.

156. Салтевський М. В. Криміналістика : підручник : [у 2 ч.] / М. В. Салтевський. – Харків : Консум, 2001. – Ч. 2. – 528 с.

157. Седова Т. А. Значение криминалистической характеристики преступлений для разработки программ расследования / Т. А. Седова //

Теоретические и практические проблемы программирования процесса расследования преступлений. – Свердловск, 1989 – С. 49–50.

158. Селиванов Н. А. Криминалистические характеристики преступлений и следственные ситуации в методике расследования / Н. А. Селиванов // Соц. законность. – 1977. – № 2. – С. 57–62.

159. Селиванов Н. А. Современное состояние криминалистической техники и пути ее развития / Н. А. Селиванов // Вопросы криминалистики – М. : Госюриздат, 1962. – № 5 (20). – С. 103–166.

160. Сергеева Д. Б. Співвідношення пізнання і доказування у кримінальному процесі [Електронний ресурс] / Д. Б. Сергеева. – Режим доступу :

http://www.nbuu.gov.ua/portal/soc_gum/Nvknivs/2010_4/sergeeva.htm.

161. Система інформаційного забезпечення ОВС України : навч.-практ. посіб. / Саницький В. А., Карацюба А. М., Святоборг В. В. та ін. ; [За ред. Л. В. Бородича]. – К. : РВВ МВС України : Тов. АНТЕКС, 2000. – 144 с.

162. Системна інформація законотворчої та правоохоронної діяльності : монографія : [у 2-х т.] – Кн. 1 / За ред. В. Дурдинця, В. Євдокімова, М. Швеця – К. : НДЦП АПРН України, 2006. – 287 с.

163. Советская криминалистика. Теоретические проблемы – М. : Юриздат, 1978. – 561 с.

164. Телешун С. О. Політична аналітика в системі публічного управління [Текст] : навч. посіб. / С. О. Телешун, С. В. Сьомін, І. В. Рейтерович та ін. ; [за заг. ред. С. О. Телешуна] ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Кафедра політ. аналітики та прогнозування. – К. : НАДУ, 2008. – 284 с.

165. Торвальд Ю. Век криминалистики / Торвальд Ю. ; [пер. с нем. И. С. Власова, Л. А. Пэк]. – М. : Прогресс, 1991. – 323 с.

166. Уголовно-процессуальный кодекс УССР 1927 г. – Х. : Юрид. изво наркома УССР, 1927. – 125 с.

167. Украинцев Б. С. Отражение в неживой природе / Б. С. Украинцев. – М. : Наука, 1969. – 272 с.
168. Усманов Р. А. Вневедомственные учеты Каис источник уголовно-релевантной информации / Р. А. Усманов // Вісник Луган. держ. ун-ту внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. Спец. випуск. – 2008. – № 5. – С. 91–97.
169. Хахановський В. Г. Проблеми теорії і практики криміналістичної інформатики : монографія / В. Г. Хахановський. – К. : Вид.Дім «Аванпост-Прим», 2010. – 382 с.
170. Хлюпин Н. И. Методические основы расследования преступлений : автореф. дисс. ... д-ра юрид. наук. – Х., 1989. – 36 с.
171. Цимбал П. В. Совершенствование использования научно-технических достижений в расследовании преступлений: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. «Уголовный процесс, криминалистика, судебная экспертиза» / П. В. Цимбал. – К., 1992. – 25 с.
172. Чубукова С. Г. Основы правовой информатики (юридические и математические вопросы информатики) : учебник / Чубукова С. Г., Элькинд В.Д. – М. : Инфра-М, 2008. – 287 с.
173. Шарай М. Е. Уголовно-процессуальный кодекс УССР. Текст и постатейный практический комментарий / М. Е. Шарай. – Х. : Юрид. изд-во Наркомюста УССР, 1928. – 143 с.
174. Швець М. Я. Вступ до інформаційної культури та інформаційного права / [за заг. ред. М. Я. Швеця, Р. А. Калюжного]. – Ужгород : ІВА, 2003. – 240 с.
175. Шейфер С. А. Сущность и способы собирания доказательств в советском уголовном процес се : учеб. пособ. / С. А. Шейфер. – М. : РИО ВЮЗИ, 1972. – 130 с.
176. Шепитько В. Ю. Теоретические проблемы систематизации тактических приемов в криминалистике / В. Ю. Шепитько. – Х. : РИП «Оригинал», 1995. – 200 с.

177. Шеремет А. П. Криміналістика : навч. посіб. / А. П. Шеремет. – К. : Центр навч. літ-ри, 2005. – 472 с.
178. Шиканов В. И. Разработка теории тактических операций – важнейшее условие совершенствования методики расследования преступлений / В. И. Шиканов // Методика расследования преступлений. – М., 1976. – 257 с.
179. Шиканов В. И. Разработка теории тактических операций – важнейшее условие совершенствования методики расследования преступлений / В. И. Шиканов // Методика расследования преступлений. Общие положения : Материалы науч.-практ. конф. (г. Одесса, ноябрь 1976 г.). – М., 1976. – С. 155–159.
180. Шквір В. Д. Інформаційні системи і технології в обліку : навч. посіб. / Шквір В. Д., Загородній А. Г., Височан О. С. – [3-тє вид., перероб. і доп.]. – К. : Знання, 2007. – 439 с.
181. Шмаков В. Л. Беседы о криминалистике / В. Л. Шмаков. – Челябинск, 1997. – 93 с.
182. Шнейдеров В. С. Занимательная информатика / В. С. Шнейдеров. – СПб. : Политехника, 1994. – 304 с.
183. Яблоков Н. П. Криминалистика / Н. П. Яблоков – М., 2003. – 376 с.
184. Яблоков Н. П. Криминалистическая характеристика и типичные следственные ситуации как важные факторы разработки методики расследования преступлений / Н. П. Яблоков / Вопр. борьбы с преступностью. – М., 1979. – Вып. 30. – С. 112–121.
185. Яблоков Н. П. Следственные ситуации в методике расследования и их виды // Вестн. МГУ. Сер. 11. Право. МГУ. – 1983. – № 5. – С. 13–14.
186. Якимов И. Н. Практическое руководство к расследованию преступлений / И. Н. Якимов. – М., 1924. – 336 с.

187. Ялышев С. А. Криминалистическая регистрация: проблемы, тенденции, перспективы / С. А. Ялышев – М. : Акад. управления МВД России, 1998. – 142 с.

Додаток А

УЗАГАЛЬНЕННЯ

стану розкриття та розслідування розбійних нападів, учинених протягом 2005-2011 років (за матеріалами СГУ МВС України)

Останні 7 років на території держави спостерігається зменшення кількості зареєстрованих розбоїв: 2005 р. – 6,7 тис., 2006 р. – 6,5 тис., 2007 р. – 5,7 тис., 2008 р. – 5 тис., 2009 р. – 5,1 тис., 2010 р. – 4 тис., 2011 р. – 3,7 тис.

Зазначена тенденція відмічається і цього року. Так, з числа зареєстрованих 3715 розбійних нападів (у 2010 р. – 4029), розкрито та пред'явлено обвинувачення у 2819 випадках, що складає 75,8 % (у 2010 р. з 4029 злочинів розкрито 3258, що складає). Всього пред'явлено обвинувачення за ст. 187 КК України – 4011 особам (у 2010 р. – 4478), із них 3232 – узято під варту. Таким чином, запобіжний захід – взяття під варту обирався у 72 % обвинувачених за ст. 187 КК України.

Непропорційне зменшення кількості зареєстрованих розбоїв до кількості злочинів, за вчинення яких особам пред'явлено обвинувачення, спостерігається у наступних регіонах:

Регіон	Зареєстровано			Пред'явлено обвинувачення		
	2010	2011	Динаміка %	2010	2011	Динаміка %
Херсонська	88	83	- 5,7	73	56	- 23,3
Сумська	90	77	- 14,4	66	49	- 25,8
Закарпатська	39	32	- 17,9	31	22	- 29
Дніпропетровська	317	267	- 15,8	285	221	- 22,5
Запорізька	255	211	- 17,3	220	168	- 23,6
Кіровоградська	134	91	- 32,1	101	52	- 48,5

Крім того, зменшилась кількість злочинів, за вчинення яких особам пред'явлено обвинувачення, при збільшенні кількості зареєстрованих розбоїв:

Регіон	Зареєстровано у звітному періоді			Пред'явлено обвинувачення		
	2010	2011	Динаміка %	2010	2011	Динаміка %
Волинська	61	62	1,6	58	45	- 22,4
м. Київ	275	309	12,4	225	222	- 1,3
Луганська	230	237	3	196	187	- 4,6
Миколаївська	96	100	4,2	84	80	- 4,8

Раніше судимими особами вчинено – 2108 (2010 р. – 1744) розбоїв, групою осіб – 1154 (2010 р. – 1292), неповнолітніми – 284 (2010 р. – 378) та особами в стані алкогольного сп'яніння – 1345 (2010 р. – 1521).

Від розбійних нападів минулого року потерпіло 3980 осіб, з яких 1484 жіночої статі, 168 неповнолітніх та 34 малолітніх.

Участь служб у розкритті розбоїв: із числа розкритих (розслідуваних) у поточному році розбоїв – 3802, працівниками карного розшуку розкрито 2983, дільничними інспекторами міліції – 271, підрозділами БОЗ – 115, патрульною службою – 146, КМСД – 71.

Розбої минулих років:

Залишок нерозкритих розбоїв, учинених у минулі роки, на початку 2011 року становив понад 15,3 тис. злочинів. Упродовж 2011 року розкрито 308 злочинів (2010 р. – 349). Залишок нерозкритих – 13,4 тис. злочинів.

Зменшилось розкриття **розбоїв** минулих років у наступних регіонах:

Регіон	Розкрито (розслідувано)		Динаміка %	Залишок нерозкритих
	2010	2011		
Вінницька	10	2	- 80	119
Київська	19	4	- 78,9	395
Волинська	8	2	- 75	192
Миколаївська	11	3	- 72,7	171
Полтавська	6	2	- 66,7	230
Чернівецька	9	3	- 66,7	51
Черкаська	11	4	- 63,6	142
Запорізька	22	13	- 40,9	769
Житомирська	5	3	- 40	262

Розбої, розкриття яких знаходяться на контролі МВС:

Відповідно до наказу МВС від 4 жовтня 2003 р. № 1155 «Про вдосконалення реагування на повідомлення про злочини, інші правопорушення і події та забезпечення оперативного інформування в органах і підрозділах внутрішніх справ України» черговою частиною МВС упродовж 12 місяців 2011 року на контроль поставлено стан розкриття **2575 розбоїв**, з яких нерозкритими залишаються **546** злочинів: *Донецька область – 150, АР Крим – 74, Одеська – 65, Харківська – 29, м. Київ – 28, Запорізька – 24, Київська – 23, Луганська – 22, Кіровоградська – 18, Волинська – 17, Миколаївська та Херсонська – по 15, Дніпропетровська – 12, Закарпатська – 9, м. Севастополь – 8, Житомирська та Хмельницька – по 6, Львівська та Сумська – по 5, Полтавська – 4, Вінницька та Чернігівська – по 3, Черкаська та Чернівецька – по 2, Івано-Франківська – 1.*

Третю частину розбоїв, які перебувають на контролі керівництва Міністерства вчинено **на помешкання громадян – 750** (розкрито – 573), із них на помешкання **пенсіонерів – 383** (розкрито – 309).

При вчиненні 10 нападів злочинці використовували вогнепальну зброю, у 77 випадках предмети, схожі на вогнепальну зброю, у 176 погрожували застосуванням ножа. Групою осіб учинено 463 злочини, затримано 928 осіб.

Найбільше **не розкрито розбоїв** на помешкання громадян:

Регіон	Зареєстровано	Розкрито	Не розкрито	Учинені групою осіб
Одеська	80	38	42	58
Донецька	132	97	35	79
АР Крим	68	46	22	43

У вказаних вище регіонах більшість злочинів учинена групою осіб.

На приміщення АЗС учинено **29** розбоїв, розкрито **10**, затримано 17 осіб. Не розкрито **19** нападів: *Київська область – 4, Херсонська – 3, Донецька, Луганська та м. Київ – по 2, АР Крим, Дніпропетровська, Закарпатська, Кіровоградська, Одеська та Полтавська області – по 1.*

Під час нападів у 3 випадках злочинці застосовували вогнепальну зброю, у 18 предмети, схожі на зброю, у 4 погрожували ножем. Групою осіб учинено 23 злочини.

На об'єкти торгівлі вчинено **192** напади, розкрито **119**, затримано 143 особи. Не розкрито **73**: *Донецька область – 16, м. Київ та АР Крим – по 8, Дніпропетровська – 5, Волинська, Запорізька та Луганська – по 4, Житомирська, Миколаївська, Харківська та Херсонська – по 3, Вінницька, Кіровоградська, Одеська – по 2, Закарпатська, Київська, Полтавська, Сумська, Чернігівська та м. Севастополь – по 1.*

У 5 випадках злочинці використовували вогнепальну зброю, у 91 предмети, схожі на вогнепальну зброю, у 41 погрожували застосуванням ножа. Групою осіб учинено 80 нападів.

Із них на **приміщення продажу ювелірних виробів** – 22, не розкрито 16: *Донецька область – 5, м. Київ – 3, Волинська, Житомирська, Запорізька, Миколаївська, Сумська, Харківська, Херсонська та АР Крим – по 1.*

На приміщення підприємств та офіси вчинено **84** нападів, розкрито **44**, затримано 78 осіб. Не розкрито **40** злочинів: *Одеська область – 9, Донецька – 7, Київська та Харківська – по 3, АР Крим, Дніпропетровська, Запорізька та Херсонська – по 2, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Кіровоградська, Луганська, Миколаївська, Полтавська, Сумська, Хмельницька та м. Севастополь – по 1.*

У 3 випадках злочинці використовували **вогнепальну зброю**, у 36 предмети, схожі на вогнепальну зброю, у 8 погрожували застосуванням ножа. Групою осіб учинено 64 напади.

Крім того, зареєстровано **1350 вуличних розбоїв**, не розкрито **233**. Найбільше нерозкритих у *Донецькій області – 73, з 287 учинених, АР Крим – 40 (97), Харківській – 19 (79), Одеській – 13 (104), Луганській – 13 (100), Запорізькій – 12 (88), м. Київ – 12 (140), Волинській – 11 (40).*

Згідно з інформацією Національного банку України та ДСО МВС, у державі зареєстровано 21 835 об'єктів банківської системи. З них, служба охорони МВС залучена лише в 10526 об'єктах, тобто 48,2 %. Зазначене негативно впливає на спроможність правоохоронних органів адекватно протидіяти злочинності.

Так, протягом 2011 року слідчими органів внутрішніх справ України розслідувано **19 фактів розбійних нападів на банківській установи** та їх філії з яких – 8 злочинів розкрито. Найбільше вчинено в *місті Києві – 7 (розкрито 1) та в Донецькій області – 6 (розкрито 3), у Волинській, Кіровоградській, Полтавській, Рівненській, Дніпропетровській, Івано-Франківській та Одеській – по 1. В Кіровоградській та Одеській областях злочини не розкрито.*

У порівнянні з 2010 роком, кількість зареєстрованих розбійних нападів на банківські установи суттєво зменшилася з **52** нападів до **19**, тобто більше, ніж у двічі.

ДОДАТОК Б

**Узагальнені результати опитування слідчих МВС України
(2011-2012рр., опитано 348 осіб)¹**

Ваш стаж роботи в органах досудового розслідування:

- до 3 років – 57 %
- від 3 до 5 років - 28 %
- понад 5 років - 15 %

Чи існує в органі, де Ви працюєте, спеціалізація окремих співробітників з розслідування розбійних нападів:

- існує повна спеціалізація (окремий співробітник розслідує лише розбійні напади) – 12 %
- не існує, але розслідування злочинів цієї категорії доручається лише старшим слідчим – 23 %
- існує часткова спеціалізація (окремий співробітник розслідує всі злочини майнового характеру) – 44 %
- не існує, але напад розбої розслідує саме той співробітник, який проводив огляд місця події - 12 %
- не існує (розслідування розбоїв доручається будь-кому із слідчих залежно від їхнього навантаження) - 9 %

Якщо не існує, то в якій мірі це відображається на якості та результатах роботи слідчого:

- значно ускладнює роботу слідчого - 53 %
- не сприяє накопиченню досвіду розслідування в конкретній сфері злочинів – 39 %
- суттєво не впливає – 2 %

¹ При відповідях на окремі питання слідчими зазначалися декілька варіантів

- важко відповісти – 2 %

Чи доводилось Вам розслідувати розбої?

- так - 80,8 %

- ні - 19,2 %

Якщо так, то які саме слідчі ситуації найчастіше виникають на початковому етапі розслідування розбоїв?

- особа, яка підозрюється у вчиненні розбійного нападу затримана на місці події, у момент вчинення злочину – 4 %

- особа, яка підозрюється у вчиненні розбою, не затримана, але є достовірна інформація про неї - 7 %

- інформація про особу, яка вчинила розбій вкрай незначна, або повністю відсутня - 89 %

Вкажіть причини суб'єктивного характеру, які впливали на те, що розслідувані Вами розбійні напади залишались нерозкритими:

- несвоєчасний виїзд на місце події - 43 %

- поверхневий огляд місця події - 22 %

- невикористання науково-технічних засобів при проведенні слідчих (розшукових) дій (огляду місця події, тощо) - 25 %

- невикористання (недостатнє використання) спеціальних знань під час досудового розслідування - 21 %

- незадовільне проведення оперативно-розшукових заходів при встановленні злочинця «по гарячих слідах» (за КПК 1960 р.) - 29 %

- відсутність плану та системи в організації розслідування на початковому етапі (висунення не всіх версій; перевірка лише однієї або окремих з них; не проведення або запізнє проведення необхідних слідчих (розшукових) дій, тощо) - 57 %

- помилки в оцінці наявної інформації та доказів, внаслідок яких були висунені та перевірялись хибні версії – 11 %

Якими джерелами отримання інформації про специфіку розслідування розбійних нападів Ви користуєтесь?

- обмін передовим практичним досвідом та знаннями з колегами по роботі 62 %
- власний практичний досвід 41 %
- система службової підготовки та підвищення кваліфікації – 21 %
- інформація з даних питань в підрозділах відсутня – 4 %

Вкажіть, з яких джерел Ви здебільшого отримуєте інформацію для висунення версій щодо злочинця та проведення подальших слідчих (розшукових) дій?

- інформація, отримана на запити до обліків - 36%
- інформація оперативного характеру від оперативного співробітника - 26 %
- від потерпілих та інших осіб, які мають відношення до події злочину - 33 %
- інформація отримана в результаті використання спеціальних знань - 24 %

Чи стикаєтесь Ви з проблемами в процесі розкриття та розслідування розбоїв:

- так - 93,8%
- ні - 6,2%

Які основні проблеми виникають під час розслідування злочинів даної категорії?

- навчально-методичні - 13 %
- матеріально-технічні - 33 %
- організаційні – 8 %
- надмірне навантаження на слідчого – 53 %

- надмірна вимогливість зі сторони керівництва – 2 %

Узагальнюючи практичний досвід розслідування розбоїв (власний, колеґ) які недоліки Ви можете назвати як такі, що частіше допускаються під час розслідування злочинів даної категорії?

- несвоєчасне порушення кримінальних справ (несвоєчасне внесення відомостей до ЄРДР та несвоєчасний початок розслідування), що в подальшому негативно впливає на процес розслідування – 43 %

- формальне відношення до складання планів слідчих (розшукових) дій – 57%

- висунення для відпрацювання стандартних версій, які не враховують специфіки кожного провадження – 23 %

- відсутність контролю з боку керівників оперативних служб та начальників слідчих підрозділів за якістю виконання доручень слідчих оперативними працівниками – 11 %

- неякісний огляд місця події – 44 %

- відсутність у працівників, які проводять розслідування злочинів вказаної категорії, належного досвіду щодо розслідування – 21 %

- низька ефективність застосування інформаційно-довідкового забезпечення під час розслідування розбоїв – 32 %

До яких видів довідково-інформаційних систем (обліків) Ви зверталися під час розслідування розбоїв?

- до експертно-криміналістичних обліків територіального управління – 76 %

- до експертно-криміналістичних обліків управління області – 23 %

- до відділу інформаційно-довідкового забезпечення в територіальному управлінні 98 %

- до управління інформаційно-довідкового забезпечення області 12 %

- до міжнародних обліків 4 %

- до обліків інших міністерств, відомств:

- до «паспортного столу» - 96 %
- до органів РАГСу – 4 %
- до інших – 4%
- важко відповісти – 16 %

З якою метою можна використати інформацію з інформаційно-довідкових систем (обліків) під час розслідування розбою? Поширені відповіді:

- встановлення осіб, причетних до вчинення злочинів;
- встановлення місця реєстрації (проживання) підозрюваного;
- встановлення злочинів вчинених однією особою за слідами, залишеними нею на місці події;
- встановлення власника автотранспорту, що використовувався злочинцями;
- встановлення власника зброї (якщо така зареєстрована), що використовувалася під час розбою;
- важко відповісти.

Як Ви вважаєте, чи є ефективним використання інформаційно-довідкового забезпечення під час розслідування розбоїв?

- так, звичайно – 82%
- це не обов'язковий засіб отримання інформації про злочин – 12 %
- важко відповісти – 6%

Які недоліки інформаційно-довідкового забезпечення розслідування злочинів Ви бачите?

- у відповідних обліках відсутня інформація про об'єкти, яка повинна там бути (98 %) :
не внесені дактилокарти затриманих, засуджених осіб - 65 %

відсутні відомості про особу, яка вже потрапляла до сфери кримінального судочинства - 34 %

такі відомості часто не повні - 78 %

- відсутні централізовані обліки осіб, психічно хворих, що вживають наркотичні засоби 44 %
- тривалі строки отримання інформації за запитом 23 %
- недоліків мною не виявлено 2 %
- важко відповісти 2 %

Чи ефективною автоматизована система ЄРДР при розслідуванні розбоїв та інших злочинів, як інформаційно-довідкове забезпечення:

- так 17 %
- ні 79 %
- важко відповісти 4 %

Чи користуєтеся Ви у своїй роботі програмним забезпеченням - автоматизованим робочим місцем слідчого?

- так 2 %
- ні 88 %
- важко відповісти 10 %

Чи бачите потребу в забезпеченні таким програмним забезпеченням своєї діяльності?

- так 80 %
- ні 6 %
- важко відповісти 14 %.

МВС УКРАЇНИ
БОГОРОДЧАНСЬКИЙ РВ УМВС України
в Івано - Франківській області

« _____ » _____ 2013 р.
 № _____

*77701, смт. Богородчани,
 вул. Шевченка 56*

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Т.в.о. начальника

Богородчанського РВ УМВС України
в Івано-Франківській області
полковник міліції

[Handwritten signature]

Заплітний В.П.

АКТ

про впровадження результатів дослідження викладача кафедри кримінального права Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Круля Святослава Михайловича на тему: «Інформаційно-довідкове забезпечення розслідування розбоїв», а також автоматизованої системи слідчий-аналітик на здобуття ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Комісія у складі:

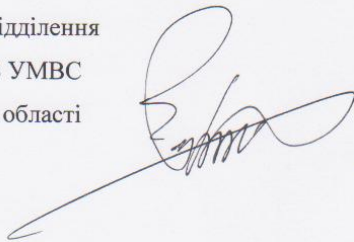
Голова – перший заступник начальника відділу - начальник слідчого відділення Богородчанського РВ УМВС в Івано-Франківській області майор міліції **Гречанюк Олександр Зіновійович**

Члени комісії – старший слідчий слідчого відділення Богородчанського РВ УМВС в Івано-Франківській області майор міліції **Рев'юк Іван Романович,**

слідчий слідчого відділення Богородчанського РВ УМВС в Івано-Франківській області старший лейтенант міліції **Гелетей Василь Михайлович,-**

цим Актом засвідчує, що результати дослідження викладача кафедри кримінального права Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Круля Святослава Михайловича на тему: «Інформаційно-довідкове забезпечення розслідування розбоїв» використовуються слідчими слідчого відділення Богородчанського РВ УМВС в Івано-Франківській області в слідчій практиці, а також автоматизована система слідчий-аналітик застосовується для полегшення слідчої діяльності, як один із засобів інформаційно-довідкового забезпечення.

Голова комісії
начальник слідчого відділення
Богородчанського РВ УМВС
в Івано-Франківській області
майор міліції

Гречанюк Олександр Зіновійович

Члени комісії
старший слідчий слідчого відділення
Богородчанського РВ УМВС
в Івано-Франківській області
майор міліції

Рев'юк Іван Романович

слідчий слідчого відділення
Богородчанського РВ УМВС
в Івано-Франківській області
старший лейтенант міліції

Гелетей Василь Михайлович

Прокуратура України
ПРОКУРАТУРА БОГОРОДЧАНСЬКОГО РАЙОНУ
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

77400, смт. Богородчани, вул. Шевченка, 57

факс: (03471)-2-43-72

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Прокурор

Богородчанського району

Івано-Франківської області

радник юстиції, кандидат юридичних наук

Кузенко Володимир Михайлович

« 03 » 01 2013 р.

АКТ

про впровадження результатів дослідження викладача кафедри кримінального права Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Круля Святослава Михайловича на тему: «Інформаційно-довідкове забезпечення розслідування розбоїв», а також автоматизованої системи слідчий-аналітик на здобуття ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Комісія у складі:

Голова – слідчий прокуратури Богородчанського району Івано-Франківської області юрист першого класу **Гринда Ігор Ізодорович**

Члени комісії – старший прокурор прокуратури Богородчанського району Івано-Франківської області юрист першого класу **Соломчак Юрій Омелянович,**

прокурор прокуратури Богородчанського району Івано-Франківської області юрист першого класу **Готраш Наталія МIRONIVNA, -**

цим Актом засвідчує, що результати дослідження викладача кафедри кримінального права Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Круля Святослава Михайловича на тему: «Інформаційно-довідкове забезпечення розслідування розбоїв» використовуються слідчим Богородчанської районної прокуратури в Івано-Франківській області в слідчій практиці, а також автоматизована система слідчий-аналітик застосовується для полегшення слідчої діяльності, як один із засобів інформаційно-довідкового забезпечення.

Прокурор

Голова комісії

Слідчий прокуратури Богородчанського району

Івано-Франківської області юрист першого класу

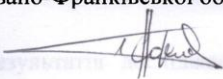
 Гринда Ігор Ізодорович

Члени комісії

Старший прокурор прокуратури

Богородчанського району Івано-Франківської області

юрист першого класу

 Соломчак Юрій Омелянович

Прокурор прокуратури Богородчанського району

Івано-Франківської області юрист першого класу

 Готраш Наталія Миронівна

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник начальника Головного
слідчого управління МВС України,
доктор юридичних наук, доцент

О.Ю. Татаров

26.04.2013

А К Т

про впровадження наукових розробок дисертаційного дослідження здобувача КНУ імені Тараса Шевченка Круля Святослава Михайловича на тему: «Інформаційно-довідкове забезпечення розслідування розбоїв» за спеціальністю 12.00.09. – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність в практичну діяльність діяльність органів досудового розслідування

Комісія у складі: заступника начальника управління ГСУ МВС, кандидата юридичних наук, капітана міліції Цуцкірідзе М.С.; начальника відділу ГСУ МВС, кандидата юридичних наук, старшого лейтенанта міліції Шевчишена А.В.; старшого слідчого в ОВС ГСУ МВС підполковника міліції Кононця Р.М., про те, що в дисертаційному дослідженні Круля С. М. на тему: «Інформаційно-довідкове забезпечення розслідування розбоїв» за спеціальністю 12.00.09. – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність наведено теоретичні засади та практичні рекомендації щодо використання інформаційно-довідкового забезпечення розслідування розбійних нападів.

Проведений автором аналіз сучасних інформаційно-довідкових систем не тільки органів внутрішніх справ, а й міжнародних та інших міністерств та відомств вказав, що використання таких систем в практичній діяльності сприяє розкриттю та розслідуванню злочинів зазначеного виду злочинів.

Виділені в роботі типові слідчі ситуації та розроблені відповідно до них пропозиції щодо використання інформаційно-довідкового забезпечення можуть бути використані слідчими органів внутрішніх справ під час планування розслідування розбійних нападів.

Запропонована Крулем С. М. автоматизована система “Слідчий-аналітик” може бути впроваджена в діяльність слідчих органів внутрішніх справ, як автоматизоване робоче місце слідчого.

У результаті розгляду комісія дійшла висновку щодо доцільності використання окремих пропозицій, викладених у зазначених вище матеріалах дисертаційного дослідження, у системі службової підготовки та практичній діяльності органів досудового слідства МВС України.

Члени комісії:

**Заступник начальника управління
ГСУ МВС України**
кандидат юридичних наук

 М.С. Цуцкірідзе

**Начальник відділу
ГСУ МВС України**
кандидат юридичних наук

 А.В. Шевчишен

**Старший слідчий в ОВС
ГСУ МВС України**

 Р.М. Кононець

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної роботи

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника,
професор Чобанок В.М.

_____ 2013 р.

АКТ

впровадження результатів дисертації

Круля Святослава Михайловича

“Інформаційно-довідкове забезпечення розслідування розбоїв”

на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

зі спеціальності 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза;
оперативно-розшукова діяльність

у навчальний процес

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Комісія у складі: **голови** – директора Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, доктора юридичних наук, професора В.А.Васильєвої, **членів комісії**: заступника директора Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника кандидата юридичних наук, доцента кафедри кримінального права Ю.І.Микитина, кандидата юридичних наук, доцента кафедри кримінального права О.Б.Загурського, кандидата юридичних наук, доцента кафедри кримінального права О.Ю. Петечела, склала цей акт про те, що наукові статті за результатами кандидатської дисертації С.М. Круля “Інформаційно-довідкове забезпечення розслідування розбоїв” використовуються у навчальному процесі Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника під час читання лекційних та проведення семінарських занять зі студентами з дисциплін „Криміналістика”, „Судова експертиза”, “Засоби фіксації доказової інформації”, “Основи оперативно-розшукової діяльності”, “Криміналістична інформація”.

Наукові статті Круля Святослава Михайловича:

1. Круль С.М. Злочини у сфері інформаційних технологій: національний та міжнародні аспекти / С.М. Круль // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: зб. наук. статей. – Івано-Франківськ: Юридичний ін-т Прикарпатського національного ун-ту ім. Василя Стефаника, 2008. – Вип. XX. – С. 200-204.
2. Круль С.М. Основи інформаційного забезпечення боротьби зі злочинами / С.М. Круль // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: зб. наук. статей. Вип. XXIV. – Івано-Франківськ Прикарпатський національний ін-т ім. Василя Стефаника, 2010 – С. 225-229.
3. Круль С.М. Інформаційно-аналітичні технології в криміналістичній діяльності слідчого / С.М. Круль // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: зб. наук. статей. Вип. XXV – Івано-Франківськ Прикарпатський

- національний ін-т ім. Василя Стефаника, 2011 – С. 228-230.
4. Круль С.М. Основні аспекти слідчої ситуації при розслідуванні злочинів / С.М. Круль // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: зб. наук. статей. Вип. XXX – Івано-Франківськ: Юридичний ін-т Прикарпатського національного ун-ту ім. Василя Стефаника, 2012. – С. 243-247.
 5. Круль С.М. Актуальність використання науково-технічних засобів у кримінальному судочинстві / С.М. Круль // Проблеми вдосконалення правового забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина в Україні: Матеріали Всеукраїнської міжвузівської науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 11 квітня 2008 року). – Івано-Франківськ, 2008. С.- 136-138.
 6. Круль С.М. Судовий контроль на стадії досудового слідства / С.М. Круль / Актуальні питання реформування правової системи України: зб. наук. статей за матеріалами V Міжнар. конф., Луцьк, 30-31 травня 2008р. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2008. – С. 505-508.
 7. Круль С.М. Методика розслідування злочинів у галузі інформаційних технологій / С.М. Круль / Актуальні питання реформування правової системи України: зб. наук. статей за матеріалами VI Міжнар. конф., Луцьк, 29-30 травня 2009р. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2009. – С. 567-570.
 8. Круль С.М. Окремі аспекти становлення кримінального судочинства та криміналістики на теренах сучасної України (XI-XIX ст.) / С.М. Круль / Проблеми вдосконалення правового регулювання щодо забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина в Україні: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та аспіратів (м. Івано-Франківськ, 23-24 квітня 2009 року). – Івано-Франківськ, 2009. – С. 186-189.
 9. Круль С.М. Окремі аспекти профілактичної діяльності органів дізнання та досудового слідства / С.М. Круль // Актуальні проблеми юридичної науки: Збірник тез міжнародної наукової конференції «Восьмі осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 13-14 листопада 2009 року): у 4-х частинах. – Частина четверта: «Кримінальне право. Кримінологія. Кримінально-виконавче право. Кримінальний процес. Криміналістика. Судова експертиза». – Хмельницький: Видавництво Хмельницького університету управління та права, 2009. – С. 166-168.
 10. Круль С. М. Дактилоскопічний облік в інформаційно-аналітичній діяльності органів дізнання та досудового слідства / С.М. Круль / Правова політика Української держави // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 70-ти річчю Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Том 2. / 19-20 лютого 2010 року – Івано-Франківськ: ПНУ імені Василя Стефаника, 2010 – С. 238-241.
 11. Круль С.М. Наукові і правові основи криміналістичної реєстрації як основний аспект інформаційного забезпечення профілактики та боротьби зі злочинами / С.М. Круль / Вдосконалення правового захисту прав та основних свобод людини і громадянина: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та аспіратів (м. Івано-Франківськ, 23-24 квітня 2010 року). – Івано-Франківськ, 2010. – С. 194-197.
 12. Круль С. М. Криміналістичні аспекти інформаційного забезпечення розслідування злочинів / С.М. Круль / Криміналістика XXI століття: матеріали міжнародної

- науково-практичної конференції / 25-26 листопада 2010 року – Х.: Право, 2010 – С. 140-142.
13. Круль С.М. Аналіз інформаційно-комп'ютерних систем та підсистем органів правопорядку / П.Д. Біленчук, С.М. Круль, Ю.В. Чижов, О.О. Шульга // *Materialy VI Miedzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji «Nauka i wyksztaicenie bez granic - 2010» 07-15 grudnia 2010 roku – Volume 14. Prawo. Historia.: Premysl Nauka I studia, 2010. – С. 86-88.*
 14. Круль С.М. Консолідований аналіз програмного забезпечення діяльності слідчого: сучасний стан та шляхи удосконалення і пріоритетного розвитку / П.Д. Біленчук, С.М. Круль, Ю.В. Чижов // *Матеріали за 6-а міжнародна научна практична конференція «Honor high School» 17-25 November 2010 – Том 11. Законь. Държавна администрация: София «Бял ГРАД БГ» ООД, 2010. – С. 70-73.*
 15. Круль С. М. Обліки в експертно-криміналістичних підрозділах, як основа інформаційно-аналітичного забезпечення боротьби зі злочинами / С.М. Круль / *Політика у сфері боротьби зі злочинністю // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції / 25-26 лютого 2011 року – Івано-Франківськ: ПНУ імені Василя Стефаника, 2011 – С. 139-140.*
 16. Круль С.М. Теоретичні аспекти інформаційно-аналітичної діяльності органів досудового провадження / С.М.Круль // *Політика у сфері боротьби зі злочинністю: актуальні проблеми сьогодення: матеріали інтернет-конференції / 25-30 квітня 2012 року – Івано-Франківськ: ПНУ імені Василя Стефаника 2012. - С. 156-158.*
 17. Круль С.М. Окремі аспекти поняття та сутності слідчої ситуації при розслідуванні злочинів / С.М. Круль // *Materialy IV mezinárodní vědecko-praktická konference “Vznik moderny vedecke – 2012”. – Dil 6. Pravni vedy: Praha. Publishing Hause «Education and Science» s.r.o, 2012. – С. 99-101.*

Голова комісії:

Члени комісії

проф. В.А.Васильєва

доц. Ю.І.Микитин

доц. О.Б.Загурський

доц. О.Ю. Петечел

від «18» січня 2013 року

АКТ

*впровадження наукових розробок дисертаційного дослідження
Круля Святослава Михайловича
на тему: «Інформаційне довідкове розслідування розбоїв»
за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова
експертиза; оперативно-розшукова діяльність в навчальний процес на
юридичному факультеті Київського національного університету імені
Тараса Шевченка*

Комісія у складі завідувача кафедри правосуддя д.ю.н., проф. Погорецького М.А., д.ю.н., проф. Шумила М.Є., д.ю.н., проф. Котюка І.І. склали цей акт про те, що результати дисертаційного дослідження здобувача кафедри правосуддя юридичного факультету КНУ імені Тараса Шевченка Круля Святослава Михайловича за темою “Інформаційно-довідкове забезпечення розслідування розбоїв” використовуються в навчальному процесі кафедри правосуддя юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка під час проведення лекцій, семінарських і практичних занять зі студентами юридичного факультету при викладанні дисциплін “Криміналістика”, “Кримінально-процесуальне право України”.

Основні результати дисертаційного дослідження Круля С.М. відображені в таких публікаціях:

1. Круль С.М. Злочини у сфері інформаційних технологій: національний та міжнародні аспекти / С.М. Круль // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: зб. наук. статей. – Івано-Франківськ: Юридичний ін-т Прикарпатського національного ун-ту ім. Василя Стефаника, 2008. – Вип. XX. – с. 200-204.
2. Круль С.М. Основи інформаційного забезпечення боротьби зі злочинами / С.М. Круль // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: зб. наук. статей. Вип. XXIV. – Івано-Франківськ Прикарпатський національний ін-т ім. Василя Стефаника, 2010 – с. 225-229.
3. Круль С.М. Інформаційно-аналітичні технології в криміналістичній діяльності слідчого / С.М. Круль // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: зб. наук. статей. Вип. XXV – Івано-Франківськ Прикарпатський національний ін-т ім. Василя Стефаника, 2011 – с. 228-230.
4. Круль С.М. Основні аспекти слідчої ситуації при розслідуванні злочинів / С.М. Круль // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: зб. наук. статей. Вип. XXX – Івано-Франківськ: Юридичний ін-т Прикарпатського національного ун-ту ім. Василя Стефаника, 2012. – с.243-247.
5. Круль С.М. Информационно-справочное обеспечение начального

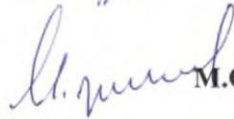
етапа расследования разбоев в типичных следственных ситуациях /
С.М. Круль // Часопис Національного університету «Острозька
академія». Серія «Право». – 2012 № 2 (6) : [Електронний ресурс] –
Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/Choasp/2012_2/12_ksmtss.pdf.

Завідувач кафедри правосуддя,
д.ю.н., проф.

М. А. Погорецький

Професор кафедри правосуддя,
д.ю.н., проф.

М.Є. Шумило

Професор кафедри правосуддя,
д.ю.н., проф.

І.І. Котюк

